ALINA ÉS CESLAW CENTKIEWICZ

nansen útja

ÚTIKALANDOK

ALINA ÉS CZESLAW
CENTKIEWICZ

Nansen útja

Táncsics, 1966

I. HOGYAN KEZDŐDÖTT?

AZ ELSŐ KIRÁNDULÁSOK

A sima, szinte mozdulatlan víztükrön nyugtalanul megremegett, táncolni kezdett az úszó. A fiú türelmetlen mozdulattal felrántotta horgászbotját. Az üres horog egy pillanatra megvillant a napfényben, majd ívben körberöppent, s a kis halász ajkába vájódott. Hiába próbálta kétségbeesetten kirángatni a mélyen befúródott vasdarabkát, nem sikerült. A fiú, fogát fájdalmában összeszorítva, hasztalan kínlódott. Minden mozdulat tűrhetetlen gyötrelmet okozott. Állán gyöngyözőn csorgott alá a vér, és nagy foltba gyűlt kockás ingén. Kezét, melyben az összetekert zsinórt szorongatta, arcához nyomta, s óvatosan nekivágott a sűrű, erdei bozótnak, a távoli dombon látható épületek felé. Minduntalan útját állta valami: hol egy árok, melyet át kellett ugrania, hol egy kis emelkedő, melyre fel kellett kapaszkodnia. Arcát konok, visszapattanó ágak ostorozták, s csapásuktól még inkább felhasadt fájdalmasan vérző ajka.

A tornácon álló magas alak láttán meggyorsította lépteit. Az asszony, aki éppen hosszú, szőke haját tűzte kontyba, amint meglátta az eleven húsba akadt kampós horgot, elsápadt, és szótlanul berohant a házba. Térült-fordult, s már vissza is tért egy éles kis késsel. A sebesült ajkat határozott mozdulattal felmetszette, majd óvatosan kiemelte a mélyen beleakadt vashorgot. A fiú homlokán nagy cseppekben gyöngyözött a

verejték, de néma maradt, nem panaszkodott, egyetlen jajszót sem ejtett.

– Be sem gyógyult még a kezed, csupa sebhely a lábad. Most meg már az arcod is! Mi lesz belőled, Fridtjof? – hallotta a fiú.

– Ilyen óriási pisztrángok voltak! Meg akartalak lepni, mama, megsütötted volna… – vérző ajka nehezen formálta a szavakat.

– Épp ilyen halász kell nekem! Legalább várd ki, míg betöltöd a hetedik évedet! – nevetett az asszony, és gyengéden megsimogatta fiacskája fényesszőke, kurtára nyírt haját. – No, menj, menj már, csupa vér vagy. Okosabban tennéd, ha itthon segítenél, s nem csatangolnál folyton az erdőben, hogy összevissza törd magad.

Fridtjof mélyet sóhajtott. Hát persze, mama nagyszerű ember. Sosem ripakodik rá, holott igazán volna oka, jóbarátként segít a bajban, szigorú apja előtt mindig megvédi őt – de vajon azt megértheti-e, hogy Fridtjof a kert minden ösvényét, szinte minden kövét unásig ismeri?

Kedvetlenül nézte az aranyló sarkantyúvirágok szépen gondozott, keskeny ágyásait, a magas, színes dáliabokrok közé búvó faházikó időtől megsötétedett falát. Szép és kedves itt minden, csak éppen olyan egyhangú, mindig egyforma! Bezzeg a ház mögött sötétlő, vad, beláthatatlan, ember nem járta erdő! A szakadékos sziklaszegélyek közt kígyózó patakok, száz meg száz új búvóhelyet rejtegetnek, ezernyi meglepetéssel hívogatják. Vizük átlátszó, minden kis kavics, minden halacska látható bennük. Jó sodrású, fürge víz ez, különös dolgok sokaságát hozza hullámain ismeretlen partok felől, furcsa fadarabokat, melyek mintha elsüllyedt hajóroncsokról

töredeztek volna le, szalmaszálakat, átázott fészkeket, madártollakat.

A levegőt szüntelen zsivaj tölti be. Vörös mókusok lakmároznak a kisfiú tenyeréből, a parti mezőkön derékig érő fűben gázol, ismeretlen füvek és virágok keserű illata lebeg; s a sziklakanyarok mélységes-mély, nyirkos barlangjai a titok varázsával csalogatják. Hang ide be nem hatol, köveiket ember lába talán még sohasem érintette. A fiú fél a barlangodú sötétjében, mégis, lába maga viszi tovább, keze magától kapaszkodik a meredek sziklaperembe. Hogyan is maradhatna mindig csak itt, a kertben?

Már lehanyatlóban volt az alkonyi nap, mikor Baldur Nansen úr, mint rendesen, hóna alatt iratokkal tömött aktatáskájával, hazatért a bíróságról. Egyetlen szót sem szólt, mintha észre sem venné Fridtjof dagadt ajkát, ám ez az édesanya érdeme volt: még időben férje elé sietett, és hazafelé, végig a fenyősoron át, hosszasan magyarázott neki valamit.

Fridtjof meghunyászkodva ült az asztalnál, szemét sem merte felvetni, a szokottnál is hallgatagabb apja szakállal körített, szigorú arcára. Apja változatlanul ügyet sem vetett rá, annál kedvesebben pillantott gondtalanul fecsegő kisebbik fiára, Aleksanderre.

A következő napokban mindkét fiú illedelmesen téblábolt a kertben, segítettek anyjuknak, hiszen őrá nehezedett a háztartás minden gondja-baja. A kis Store Fröhen majorban, mely a fővárostól, Christianiától{1} három kilométernyire feküdt, mindig akadt munka bőségesen. A fáradhatatlan Nansen asszonynak sok idejét elrabolták a tehenek, a lovak, a

baromfi, annál is inkább, mivel egymaga művelte a kertet, mosott, sőt fiai ruháit is maga varrta. A bírósági hivatalnok szerény fizetéséből nem futotta volna a család megélhetésére, ha nincs az előrelátó, szorgos, takarékos háziasszony, akit méltán megirigyelhetett férjétől minden férfi. S mivel Nansenné asszony minden körülmények között ügyesen feltalálta magát, reá hárult a két fiú nevelésének nehéz feladata is. Anyjukat mindketten nagyon szerették, de azért épp elég gond és aggodalmat szereztek neki.

Alig telt el néhány nap a horog-história óta, s lám, mindjárt ebéd után a fiúk máris eltűntek hazulról, anélkül, hogy bárkinek szóltak volna egy szót is. A horgászbotoknak is lába kelt. Egyszóval, újabb kiruccanás az ismeretlenbe. Megfáradt anyjuk csak sóhajtott. Még nem aggódott, sőt arra gondolt, hogy a legszívesebben maga is elmenne, sétálni egyet az erdőben.

Ő – lánynevén Wedel-Jarlsberg bárókisasszony – volt Norvégiában az első nő, aki lábára merte csatolni a síléceket, és fittyet hányt az országszerte ismert család felháborodásának. Sőt, apja tilalma ellenére, szerelemből férjhez ment egy szerény pékhez. Férje halála után sem hallgatott a jó tanácsokra, s egy bírósági kishivatalnok, Nansen úr felesége lett. S ami a legfontosabb, ezt a lépését sohasem bánta meg.

A nagyobbik fiú anyjától örökölte a – mit szépítgessük – konok önfejűséggel határos vállalkozó kedvet. Nem is érthette meg fiát őnála jobban senki

Nyilván Fridtjof, ez a nyughatatlan lélek, beszélte rá öccsét a kirándulásra. Talán megint pisztrángot akarnak hozni

vacsorára? Kifáradnak, megéheznek, akkor majd mindjárt eszükbe jut az otthon

Ám teltek múltak az órák, s a fiúknak se hírük, se hamvuk. Lement a nap, elmúlt a vacsoraidő is. Nansen asszonyt, aki mindig uralkodott magán, most nyugtalanság fogta el. Férje is szemére vetette, hogy túlságosain szabadjára engedi a gyerekeket. Az apa már-már pánikba esett. Hátha valamelyik sziklahasadékba zuhantak? Hátha belefulladtak a patakba? Hová mehettek? Hol keressék őket?

Éjszakai sötétség borult a tájra, s a fiúk még mindig nem kerültek elő. Felbolydult a Store Fröhen major. A ház népe lobogó fáklyákkal járta az erdőt, folyvást szólongatva az elveszetteket, csaholó kutyák száguldozták szimatolva a környéken. Éjfél felé végre, a bozót feketeségéből kibukkant két apró alak – hallal telt, nagy, nehéz kosarat cipeltek A gyerekek, tépett ruhában, vérző lábbal, a fáradtságtól félholtan, szegény, náspángolásra váró kutyakölykökre hasonlítottak.

Fridtjof, még mielőtt anyjuk szóhoz juthatott volna, máris öccse elé állt, mintegy elfedve a kisebbet a várható büntetés elől, és lázasan magyarázkodni kezdett. Kapkodó mondataiból a szülők végül is megértették, hogy a fiúk anyjukat akarták meglepni egy kosárnyi pompás pisztránggal. Meg akarták kóstolni, jó ízűek-e a halak, hát forró hamuban, nyársra tűzve megsütöttek néhányat, akár Robinson Crusoe a lakatlan szigeten. Maguk sem tudják, mikor nyomta el őket az álom, de mikor felébredtek, már teljesen sötét volt. Fridtjof meg sem próbálta mentegetni magát. Hibázott, mégis hevesen kívánta, hogy anyja ezúttal is értse meg őt. Nem a büntetéstől félt. Tudta,

hogy rászolgált. Attól félt, hogy szülei eltiltják a további kirándulásoktól. Anyjára függesztett nagy, kék szemében néma könyörgés tükröződött. Vajon mama ezt is megért – e?

A fiúk jóllakottan és megmosakodva már rég az igazak álmát aludták, de a Nansen-házaspár pirkadatig nem hunyta le szemét. Azon töprengtek, hogyan neveljék tovább a két fiút.

– Magad akartad így, de jusson eszedbe, mekkora felelősséget vállalsz! Én nem engedném ennyire szabadjára őket – erősködött az apa – Aleksander csöndes, nyugodt gyerek De Fridtjofot féltem. Semmitől sem riad vissza, soha meg nem hátrál…

– Ez igaz, de önálló is. Hadd fejlődjék így tovább. Nem baj, ha saját kárán tanul. Az a legjobb iskola. Meg kell kockáztatni. Ha valóban ér valamit, megfelel majd az előlegezett bizalomnak. Meglásd, egyszer még mindketten hálásak lesznek nekünk ezért a gyermekkorért.

Másnap a fiúk behúzott nyakkal, töredelmesen álltak anyjuk elé. Várták a keserű szemrehányást és a megérdemelt büntetést.

– Tudod, hogy ami tegnap történt, nem ismétlődhet többé – szólt az anyjuk nyugodtan, Fridtjofhoz intézve szavait. – Nem tiltjuk meg, hogy kirándulásokra indulj, akár messzebbre is, s magaddal viheted öcsédet is, de egyetlen feltétellel: mindig előre bejelentitek, mennyi időre és hova mentek. Ti vagytok mindenünk. Ezt sose feledjétek el!

*

A fiúk állták szavukat. Egész nyáron a hegyek között, erdőben,

völgyekben csatangoltak, barlangokban, sátorban, fészerekben aludtak, madárcsapdát állítottak, Fridtjof íjat szerkesztett, azzal vadásztak, máskor meg horgásztak. Azt ették, amit maguk szereztek az erdőben, tábortűz parazsán pisztrángot és lazacot sütöttek s hideg forrásvizet ittak rá. Új tájakat fedeztek föl, megküzdöttek a képzelt ellenséggel, átúszták a világ minden tengerét, s mind nagyszerűbb hőstetteket hajtottak végre. A két barnára sült, izmos edzett fiú meg anyjának sem vallotta volna be soha, milyen félelem szállta meg őket, mikor sötét éjszaka vaktában vágtak át az erdő fekete sűrűjén, titokzatos hangokra fülelve, vagy amikor végső erejükkel kapaszkodtak a sziklaperembe, mely alatt fenyegetően zúgott a sebes hegyipatak. Aleksander szívesebben hazatért volna éjszakára, kényelmes ágyába, de Fridtjof telhetetlen volt. Minden vonzotta, ami elérhetetlennek látszott. Minden erőfeszítésre képes volt, hogy elérje a maga választotta célt.

Anyja örömmé figyelte fia önállóságát. Nem tudta, szegényke, hányszor fog remegni még Fridtjof életéért.

Egy reggel hatalmas dörrenés rázta meg Store Fröhen fából épült falait. Csörömpölő ablaküveg hullott a ház körüli bokrok közé. A padlásablakból sötét füst gomolygott. Nansen asszony egyetlen szempillantás alatt fenn termett a padláson. A füstfellegben úszó szobácskában, mintha földrengés pusztított volna. S a szoba közepéin ott hevert Fridtjof, süketen, mozdulatlanul, vérbeborult arccal. Kezében még ott szorongatta a vízvezetékcsőből készített puska roncsát. Anyja egyetlen szökkenéssel hozzáugrott.

– Nyisd ki a szemed! – kiáltott rá magánkívül. – Látsz?

Fridtjof csak bólintott, egy hang sem jött ki torkán.

– Szerencséd van! Maradj nyugodtan!

És a fiú megint csak meg sem rezzent, míg anyja óvatosan kiszedegette az arc bőrébe mélyen belefúródott puskapor-szemcséket.

– Még most sem megy el a kedved a folytonos mesterkedéstől? Megvakulhattál volna, érted? – korholta közben.

VÉGY PÉLDÁT ÜKAPÁDRÓL

A vízvezetékcső, melyből Fridtjof puskát akart fabrikálni, az íj meg a horgászbot már rég a padláson hevert. Store Fröhenbe bevonult a tél. A környékbeli folyókra éjjelente jégkérget húztak az első fagyok.

Fridtjof minden figyelmét arra összpontosította, hogyan készíthetne magának deszkából síléceket? Végül is sikerült. Szentséges isten, micsoda sílécek voltak azok! Hosszabb az egyik, rövidebb a másik. De arra azért jók voltak, hogy olyan nehéz utakra induljon velük, amelyektől tapasztalt síelők is visszarettentek volna. Fridtjof csak azért vetette le síjét, hogy helyette korcsolyát kössön lábára. Ezért aztán nem csoda, hogy még tizenhét éves sem volt, mikor Norvégiában országos bajnokságot nyert, majd később világbajnokságot gyors-korcsolyázásban, s tizenkét éven át minden hazai sí-versenyen első helyezést ért el.

Az állandó sportolás és nagyszerű testi ereje azonban nem vonta el a tanulástól sem. Ez a fiú, – aki még kisgyermekként mindenkit végeérhetetlen „miért?”, „mire?”, „minek?” kérdésekkel nyaggatott –, ma már a könyvekben maga is megtalálta a választ kérdéseire. Addig kereste, míg meg nem találta. Az iskolában társait és tanárait is meglepte széles körű érdeklődésével. Mert mindent tudni akart, és mindent alaposan. Vonzották a biológia és az egzakt tudományok. De rendkívül könnyedén és szívesen vetette gondolatait papírra, és

tehetségesen festett. Könnyen tanult, minden újat villámgyorsan felfogott, s nemcsak azért, hogy az órán felmondja, hanem hogy a jövőben saját hasznára fordítsa, amit megtanult. „Jól berendezett feje van” – mondták elismerően tanárai és nevelői. A szülők büszkén hallgatták a dicséretet. Nemcsak anyja, hanem végre apja is. A rakoncátlan fiú, aki gyermekkorában annyi gondot és bajt okozott szüleinek, s akit a nyugodt és pontos Nansen úr gyakran sehogyan sem érthetett meg, mindinkább hasonlóvá lett érdemes őseihez.

– Van kiről példát venned. Gondolj ükapádra! – hallotta Fridtjof kicsi korától.

*

Ha apja nem volt otthon, a fiú szívesen üldögélt órák hosszat a könyvekkel teli, homályos dolgozószobában, melynek falairól a fehér csipkebetétes atlaszruhát viselő ősök régiségtől megsötétült olajportréi néztek le rá. Félelemmel töltötte el szívét a sokat emlegetett ükapa átható, fürkésző pillantása. Ez a férfi volt a híres Hans, aki a XVII. század derekán dicsőséget hozott a Nansen családra. Rendkívüli, kalandos viszontagságai hallatára a fiú titkon abban reménykedett, hogy egyszer majd ő belőle is híres ember lesz.

A dán Hans Nansen ifjú korától kitűnt határozott, kemény jellemével és tettvágyával. Alig tizenhat éves korában, az idő tájt szokatlan utazásokat tett, eljutott csaknem a „világ végére”, a Fehér-tenger partjaihoz. Ott hamar megtanult oroszul, és gyalogosan vándorolt végig a Kola-félszigeten, majd hazatért

szülővárosába, Koppenhágába. Alighogy elérte nagykorúságát, a király egy nagy expedíció vezetésével bízta meg. Az expedíció a Pecsora-folyó torkolatához indult coboly- és rókaprémekért, továbbá értékes rozmáragyarakért. Hans hosszú évekig hajózott az északi tengereken, és vándorolt a szibériai partvidéken. Tapasztalatait és élményeit a *Compendium cosmographicum* című könyvében örökítette meg, melyet a Nansen-család nagy tisztelettel őrzött. A kiváló ős nemcsak híres utazó volt, hanem egyszersmind országának jeles polgára is. Érdemei elismeréséül Koppenhága lakosai polgármesterükké választották őt. Választói méltán bíztak benne. Áldozatosan és fáradhatatlanul munkálkodott a város javán. Mint a korabeli krónikások megállapítják, a Dánia és Svédország közötti háborúban éppen neki köszönhették, hogy Koppenhága kitartott az ostrom súlyos óráiban, és végül győzelmesen visszaverte az ellenséges támadást.

*

Fridtjofot tizenöt éves korában érte az első súlyos csapás. Édesanyja meghalt. Eltávozott a legjobb barát, aki úgy megértette őt, mint senki más, és aki mindig ellátta fiát jótanáccsal, melynél jobbat senki sem adhatott.

A fiú, a középiskolai tanulmányok végeztével, sokáig nem tudott dönteni, milyen pályát válasszon. Túlságosan sok minden vonzotta és érdekelte egyszerre. Apja jogi tanulmányokról ábrándozott, de a fiú annyira egybeforrott a természettel, hogy eszébe sem jutott holmi egyhangú irodai munka. Anyja

legjobban azt szerette volna, ha orvos lesz fiából. „Segítesz másokon, megmented az életüket, áldás kíséri utadat az emberek között” – biztatta az akkor még gyermek Fridtjofot, és nem is sejtette, milyen különös módon teljesül egykor majd álma. De a gyógyítás tudománya sem vonzotta a fiatalembert.

– Utazni fogok, mint ükapám – határozott végre, de szerencsére azt is megértette, hogy igazi utazó nem lehet tudatlan.

Leginkább a természet érdekelte. A hegyek, erdők, folyók világa, ez az egész hatalmas, ismeretlen világ, melyet annyira szeretett.

Két évvel később, 1882-ben, a christianiai egyetem egyik professzora magához hívatta tehetséges, fiatal tanítványát, aki éles elméjével és szorgalmával már rég kitűnt társai közül.

– A fókavadászok azzal a kéréssel fordultak az egyetemhez, hogy jelöljünk ki valakit, aki tudományosan foglalkoznék a fókák életmódjával és szokásaival. Még mindig nagyon keveset tudnak ugyanis ezekről az állatokról, melyekre vadásznak – mondta a professzor. – Tehetséges, erős, edzett fiú vagy, és érdekel a világ. Volna-e kedved végighajózni a *Viking* vadászhajóval *az* északi tengereken?…

Tovább nem is folytatta, csak belemosolygott a diák boldogságtól felcsillanó szemébe, amely minden szónál ékesebben beszélt. Inkább máris megadta az északi utazás reményétől hevülő ifjú embernek munkája pontos célját és a részletes utasításokat.

*

„Mikor a Jan Mayen-szigethez közeledtünk, kiáltást hallottam: »Előttünk jég!« Kiugrottam a fedélzetre, és igyekeztem tekintetemmel átfúrni az éjszaka sötét, tömör függönyét. Hirtelen felfénylett benne valami nagy és furcsa, ami szemlátomást nőtt, növekedett, fehér pereme élesen vált ki a fekete vízfelszínből. Az első jégtábla. Mögötte úszott a többi, csobogó, zúgó zajjal bukkantak elő, a hajó oldalához ütődtek, elcsusszantak mellette, és eltűntek” – jegyzi fel naplójában Fridtjof. „Az égbolt északi fele hirtelen szokatlan, tüneményes fénybe borult. A láthatáron még izzó ragyogás halványodva terjengett egészen az ég zenitjéig. Fülemet, ezzel egyidejűleg, a parti sziklákon szétfröccsenő hullámok morajához hasonló hang ütötte meg. A fény a messzi jégmezők fehérségének tükröződése volt, a hang – az egymáshoz súrlódó jégtáblák zaja. Néha olyan erővel ütköztek a hajó oldalának, hogy a hajótest nyögve beleremegett, recsegett-ropogott, a fedélzeten tartózkodó emberek pedig csak nagy nehezen állhattak meg lábukon. Valami újhoz, ismeretlenhez közeledtünk. Néhány napig ott hajóztunk a nagy, fehér mezők szegélye mellett, melyek egészen a láthatárig terjedtek.

»Neki a jégnek – hangzott egy este a kapitány parancsa. A tenger, még mielőtt biztonságba húzódhattunk volna, tombolva, háborogva felzúdult. A bevont vitorlák ellenére őrült gyorsasággal szántottuk a vizet. A hullámok összevissza dobálták hajónkat, a jégtömbök egymásra torlódtak, és hevesen ostromolták a hajófalat, hogy pillanatok múlva szilánkokra hulljanak szét. A fedélzeten, a hajó orrától tatjáig gördültek a

habzó hullámok. Mennydörgő, mindegyre fokozódó dübörgéstől rezgett a levegő.

»Mindenki a fedélzetre!« – hangzott az új parancs. A sápadt matrózok némán várták a további utasításokat. Mind mélyebben és mélyebben fúródtunk a jégtömegbe. Hajónk orra előtt fehér torlaszok gomolyogtak. Hirtelen nagy, üveges fal emelkedett elénk, a fedélzet fölé magasodott, úgy tetszett – egy perc még, s teljes súlyával máris ránk zuhan, összeroppantja, megsemmisíti a hajót. Gyorsan fordult a kormány, a hajó elkanyarodott, és szerencsésen elsuhant a fenyegető akadály mellett. Hirtelen ropogás, lárma, dörej hasított a levegőbe. A szél felőli oldalról faszilánkok, forgácsok hullottak. Egy nagy jégtömb megsértette a hajófalat.”

— — — — — —

„Minél beljebb jutunk a jégvilágba, a *Viking* annál erősebben himbálódzik. A habzó víztömeg lecsurog a fedélzetről, elcsendesül a jégtáblák fenyegető dübörgése. De előttünk még folyvást őrjöng a vihar. Minden újabb rázkódásnál úgy tetszik, darabokra törik az egész hajó.”

— — — — — —

„Másnap reggel nem hittem saját szememnek. Kihűlt jégmezők csöndes, egyöntetű fehérsége terült el körülöttünk, ameddig a szem ellátott. A dér lepte hajó-kötélzeten napsugarak gyémánt csillogása szikrázott. Zavartalan, mélységes csend honolt a levegőben. Ha nincs az összeroncsolt hajófal, el sem hittem volna, hogy itt valaha is vihar dúlt.

Így találkoztam először a jéggel.”

AZ ÖRDÖGBE IS,

HOVÁ LETTEK A FÓKÁK?

A sarki „tűzkeresztség” olyan hatással volt a fiatal diákra, melyet többé semmi más élmény el nem moshatott. A veszélyes pillanatokban tanúsított nyugalma és bátorsága – márpedig ilyen pillanat az Északi-Jeges-tengeren nemegy akadt –, végül is feloldották a *Viking* vadászhajó legénységének bizalmatlanságát és kelletlenséget, mellyel az ifjú jövevény iránt viseltettek. A tengerészek rosszkedvét még csak szította, hogy a szokott vadászterületen ezúttal nem találtak fókát. Az arktiszi vadászidény nagyon rövid, a csordákat meg találni és hozzájuk férkőzni körülményes és nehéz dolog. A sikeres vadászat – biztosítja a téli megélhetést. A balsikerű vadászat ellenben jó néhány tengerész-családot az ínség, a koplalás rémével fenyeget. Ez nem tréfadolog. A létért vívott nehéz küzdelemben nevelkedett, keménykötésű, gyakran kíméletlen matrózok nagyon babonásak. Kurtaszárú pipájukból némán pöfékelve, sanda pillantásokkal figyelték a fiatal diákot. Tekintetük nem sok jót ígért.

– Meglátjátok, még bajt hoz ránk ez a kis szárazföldi patkány – zúgolódott egyik-másik. – Az ördögbe is, hová lettek a fókák? Mintha a föld nyelte volna el őket. Először esik meg ilyesmi a Vikinggel.

– Minek kellett idegent felvenni a fedélzetre? – tódítják a többiek.

– Oda se neki, fiúk! Jó mulatságunk lesz még abból, ha majd a jég amúgy istenigazából megtáncoltat bennünket – jósolta a fedélzetmester, s ravaszul hunyorított társaira.

Már előre örvendezett, micsoda látványossággal szolgál majd a sarki viszonyok közt járatlan „sárgacsőrű”, ha akar, ha nem. Ám az ellenségeskedést csakhamar tisztelet váltotta fel. Fridtjof nem riadt vissza semmilyen munkától, szívélyes volt és szolgálatkész, tudományos munkája mellett, szabad óráiban soha senkitől sem tagadta meg a segítséget, s duzzadó karizmai is megbecsülést szereztek neki a tengerészek között.

Teltek, múltak a napok. A jégmezők még mindig csak kihaltan fehérlettek. Hasztalan fürkészett más vadászhajók után, az árbockosárból, az ügyeletes matróz. Se fókák, se emberek. Egyhangúan, holtan villogott a napfényben körös-körül a makulátlan fehérség. A *Viking* kapitányának már-már az a félelmetes gondolata támadt, vajon nem a kronométerben rejlik-e a hiba, s ők talán tévesen számították ki a földrajzi koordinátákat. Az idő telt – fóka sehol a láthatáron. Pedig más években csak úgy hemzsegtek ezen a vidéken. A tengerészek kedve napról napra, szinte óráról órára borúsabb lett. Komor hangulat honolt a hajón.

A kapitányi kajütben gomolygó pipafüstben alig látni a kedvetlen, szakállas arcokat. Több órája tanácskoznak már. Mitévők legyenek? Hová lettek, az ördögbe is, a fókák? Ők meg itt maradjanak-e és várjanak, vagy változtassák meg a menetirányt? – töprengenek újra meg újra tehetetlenül. Minden

számítási hiba kudarcot okozhat, egyikük sem akarja vállalni a felelősséget. Az asztalon tucatjával sorakoznak az üres üvegek. Hátha jó ötletet sugall a rum vagy a whisky? Egyik ezt, másik azt javallja, verik öklükkel az asztalt, az ellenfelek kölcsönösen meg akarják győzni egymást. Senki sem tud semmit. A kapitány hosszas fontolgatás után eltér egy kevéssel az iránytól észak felé. De a *Viking* orra előtt továbbra is csak a jégmezők riasztó pusztasága fehérlik. A matrózok éjjel-nappal váltják egymást az árbockosárban. Éjjelnappal fürkészik a fókacsorda fekete csíkját a láthatáron. De hiába. Fridtjof osztozik társai gondjában. Nyomasztóan hat rá a tehetetlenség, gyötri a gondolat, hogyan segíthetne rajtuk. A *Viking* feszülő vitorlákkal, dohogó gépekkel tör előre. Fridtjofnak is megengedték az ügyeletet. Hosszú órákat tölt az árbockosárban. A magasból olyanoknak látszanak az emberek, mint valami tutajon mászkáló bogarak Ő maga, odafent, nekitámaszkodik a könyékig érő hordó peremének, s mintegy megbabonázva nézi messzelátóján át a ködbeborult láthatárt. Nem rettenti a késélesen hasogató, jeges szél, sem az árboc lengése. Szívesen hallgatja a jégtáblák fenyegető recsegését és az üveghangú kronométer tiszta, monoton ütéseit.

A lemenő nap utolsó, hideg fényei hullnak a horizontra, szivárványszínek skálája lobban lángra a fehér tömbök peremén. Mintha tűzvész visszfénye parázslana az égen. Csodálatos a jég világa. Fridtjof tudja, hogy ettől a pillanattól már mindörökké idevágyik majd. Elsőként pillant meg végre a láthatáron egy hajót.

– No lám, a híres *Vega* – kiáltja a fedélzetmester, s leereszti látcsövét. – Az a svéd tudós, Nordenskjöld hajózott rajta három esztendeje az ember nemjárta Északkeleti-átjárón, Európából Ázsiába, az Atlantiról a Csendes-óceánra. Nem közönséges hajó ez, a sarktörténet egy darabja úszik itt előttünk!

A fiatal diák mohó szeme falja a szélduzzasztotta vitorlákat, a karcsú árbocozatot Ő, ha ő is elmehetne egyszer ilyen expedícióval, hogy meghódítsa a jégvilág megközelíthetetlen átjáróit, s felfedezzen ismeretlen földeket! Az aztán az élet!

A *Vega* legénysége közli a *Viking* vadászaival, hogy útvonalán sehol sem látott fókát. A hajón fokozódik a nyugtalanság. Hová, merre induljanak, forduljanak hát? Talán nyugatnak, a grönlandi partok felé? Veszélyes út. Könnyen befagyhat a hajó a fenyegető, ismeretlen sziget parti vizeit borító jégbe. De hát üres kézzel mégsem térhetnek haza. Mitévők legyenek?

„Az északi tengereken tehát minden talány, minden csupa kérdőjel?” – töpreng Fridtjof, miközben a vadászok heves vitáját hallgatja. S megérti, hogy ezek az emberek lépten-nyomon életüket kockáztatják a napi kenyérért, a véletlen kényekedvének, szeszélyének kiszolgáltatva, voltéiképpen vaktában cselekszenek, s mindeddig valójában senki sem tud semmit az északi-sarki tengeráramlatok irányáról.

Miféle utakon úsznak a jégmezők, a sarki jégtömbök száz és ezer tonnái? S vajon a tengeráramlatok iránya állandó vagy változó? S ha változik, vajon hogyan és milyen hatásra? Nansent most már ezek a kérdések gyötrik. Mint természettudósnak, zoológusnak csupán az északi sarkvidék fókáinak életét és szokásait kellene kutatnia, de tudásra szomjas

elméje olyan talányok megoldását keresi, melyektől az élet, az emberi lét függ.

Keskeny kajütjében, melyet az első kormányossal oszt meg, éjszakánként soká ég a kis petróleumlámpás. Nansen éjt nappallá téve folytatja tudományos megfigyeléseit. Vízpróbát vesz, különféle mélységekben méri a víz hőmérsékletét, figyelme a környező élet minden apró részletére kiterjed, mindent feljegyez, meggondol.

Kutatásai révén oly merész és érdekes következtetésre jut, hogy meg sem meri pontosan fogalmazni, amit felfedezett. Véleménye szerint ugyanis a tengeri jég keletkezéséről eddig általánosan elismert elmélet téves. Enklund svéd tudós azt állította, hogy nagy mélységekben kihűlt víz található, mely néha „fenékjéggé” alakul át, s mint ilyen, felemelkedik a tenger felszínére. Ez nem felel meg a valóságnak, állapítja meg Nansen. Nagy mélységekben olyan mérvű a tengervíz sótartalma, hogy nem képződhet jég. A jégmezők tehát nem a tenger fenekén, hanem a víz felszínén jönnek létre.

A jég állandó mozgásban van, szüntelenül kergeti a szél s a tenger áramlás. Milyen a jégmozgás mechanizmusa, hol kezdődik az áramlás, és hol ér véget? E kérdések megválaszolása óriási jelentőségű lehet, nemcsak a tudomány szemszögéből nézve, hanem ezeknek a napról napra elkeseredettebb vadászoknak az életében is. A felhevült ifjú megfeledkezik az alvásról. Tízszer is ellenőrzi az adatokat s belőlük nyert következtetéseit. Jól tudja, milyen nehéz lesz felelni a magamagának feltett kérdésekre, de ami könnyű, az sohasem vonzotta őt.

A hajó lassan úszik a jégtáblák közt délnek. Fridtjof egy reggel, hogy lábát kinyújtóztassa, kiszökken a jégre. Könnyű karabélyát magával viszi. Messze a jégmezőn sötétlik valami. Lehetséges, hogy a várvavárt fókák? Már épp kiáltani akar társainak, de a mozdulatlan feketeség közeledik. Nem, nem fóka: gömbölyű fatörzs. Minden sarkvidéki tengerész látott már az áramlattal sodródó fatörzset, de azon még egyikük sem gondolkozott, vajon honnan vetődik ide az ilyesmi. Nansen magához húzza a tönköt, és alaposan szemügyre veszi. A kis fatörzs kérge sértetlen, bizonyára nemrég úszik a vízben. Honnét jött Grönland partvidékére? A sarkvidéken egyetlen hely van, ahová a folyókon hatalmas farönköket úsztatnak, s ez Szibéria. Onnan hajthatták ide ezt a darabkát a tengeráramlatok. S ha ez a fenyő ekkora utat megtett, az egész Északi-Jeges-tengeren keresztül, miért ne járhatná meg ugyanezt az utat egy erős, jól megépített hajó? Nansen lázba jön. Ez lenne hát a válasz az agyát gyötrő kérdésekre?

A MESSZI ÉSZAK JÉGVILÁGÁBAN

Fangs! Fangs! – az árbockosárból harsanó örömkiáltás villanyáramként fut végig a *Vikingen.*

S egyszerre minden más mellékessé válik. Fridtjof megfeledkezik a szibériai fatörzsről, macskamódra kapaszkodik fel a fedélzetre, ahonnét látni, hogy a messzeségben fekete vonalak tarkázzák sűrűn a jégmezőt. Mindenki a korlátnál tolong. Hangosan döng a fedélzet a súlyos cipők alatt. Ameddig a szem ellát – mindenütt fókák, megszámlálhatatlanul nyüzsgő falkákban, Munkáját mindenki azonmód abbahagyja, hogy saját szemével lássa, maga is meggyőződjék róla, valóban felbukkantak a várva várt ismerős állatok, hogy tehát zsákmánnyal gazdagon megrakodva térhetnek haza nemsokára.

A kapitány már ki is jelöli az első csapatot a villámgyorsan vízre bocsátott csónakba. Érzi, hogy Nansen várakozástól égő szeme rászegeződik, hát némi habozás után dönt:

– Menj, légy te a második vadász. De ne feledd, nem használhatod elsőként fegyvered. Elriasztanád az állatokat.

Néhány nappal később „a diák” ismét vadászatra indul. Ezúttal már, mint megbecsült első vadász. Szeme csalhatatlan, mozdulatai nyugodtak, fegyelmezettek. Villámgyorsan elsajátítja a fókák megközelítésének módját. A tengerhez edződött, kemény férfiak bámulják kitartását és bátorságát. Ha vállig átjárja a jeges víz, nem tér vissza a hajóra, hogy ruhát

váltson, csak kicsavarja vizes öltözékét, és fáradhatatlanul megy tovább.

Nehéz az út a hasadékos jégfelületen. Csak a fedélzetről látszik egyenletesnek, üvegsimának a jégtakaró, mint valami korcsolyapálya. Néhány lépés után már kiderül, mennyi lyukat rejt az ide-oda sodródó porhanyós hó, mennyi csalóka szakadékot, melynek tátongó mélyén víz sötétlik. Jaj annak, akinek szöges bakancsa megcsúszik a jég peremén. De Fridtjof, mint akármelyik tapasztalt vadász szökdel a jégtáblákon, könnyedén dobja át teste súlyát egyik talpáról a másikra.

– Hol tanulta ezt? – kérdezi embereitől csodálkozva a fedélzetmester, mikor látja, hogy a fiatalember, aki egyenest az egyetemről cseppent ide, elemében érzi magát a jégen. Megállás nélkül dolgozik, szinte megkettőződik, – háromszorozódik, mindenkinél több zsákmányt ejt, s a többiekkel együtt nyúzza a fedélzeten felhalmozott fókákat.

Egy vasárnap a kapitány végre munkaszünetet rendelt el. Az emberek már alig álltak a lábukon. A rakodótér színültig teli volt fókabőrrel. Pompás ebéd után ünnepi hangulat honolt a hajón.

Nansen két adagot is bekebelezett a finom tengerészcsemegéből, mely nem más, mint hagymás zsírban pirított fókauszony. A fedélközben érzelmesen szólt a harmonika, valaki egy tengerésznótát dúdolt.

– Hej, fiúk, játsszunk rókacsapdát! – kiáltja a jókedvre derült fedélzetmester. – Ismered ezt a játékot? – kérdezi aztán Nansent. – Két ember lefekszik a fedélzeten, s lábukkal erősen összeakaszkodnak. Az nyer, aki a másikat kimozdítja helyéből.

– Nemcsak kimozdítja – helyesbíti a kapitány. – Fel is kell emelnie ellenfelét és átvetni magán. Acélizma legyen annak, aki ebben a játékban győzni akar.

Ketten már birokra is keltek egymással. Hosszú ideig mozdulatlanul hevernek, mintha a deszkapadlóhoz szegezték volna őket, majd az egyik váratlan mozdulatot tesz, s ellenfele, a többiek nevetése közepette, átrepül a győztes matróz feje felett.

Fridtjofnak nem tetszett a megvető szemhunyorítás, mellyel az egyik fókavadász, a győzelem biztos tudatában, harcba hívta őt.

„Megállj, pajtikám, majd elveszem én a kedved” – gondolta. S ellenfele, még mielőtt észbe kaphatott volna, már a levegőbe repült, mint a labda, bukfencezett egyet, és Fridtjof mögött a fedélzetre huppant. Most már az erősebbek keltek birokra „a diákkal”, hogy megmentsék a *Viking* becsületét. A fedélzetmester, látván, hogy a matrózok, egyik a másik után, vesztesen maradnak a porondon, végre is nem állta tovább. Elválhatatlan pipáját gondosan kiütögette, zsíros dohányzacskójába dugta, és nekigyürkőzött a harcnak. A fedélzetmester, ezt mindenki tudta, a legerősebb ember volt a hajón: százkilós izomkolosszus. A tengerészek gyűrűjéből innen is, onnan is, csúfondáros nevetés tört elő.

– No, ezt aztán meg nem moccantja a diákunk!

A vadászok a nagy izgalomban még fogadásokat kötni is elfelejtettek. A nevetgélés, zsibongás, azonban még el sem ült, Fridtjof egy hirtelen lábmozdulattal máris kiemelte helyéből a herkulest.

– Ejnye, te diák! Hát most velem állj ki! – kiáltotta a kapitány, aki ugyancsak jól megtermett férfi volt.

Nem volt testén egy deka háj, csupa izom, amilyen csak a kemény sarkvidéki munkában edződött tengerész lehet. Nansen érezte, hogy itt már nem babra megy a játék, ez már nem tréfadolog. A rendkívüli erőfeszítéstől arcába szökött a vér. Nyakán és homlokán kidagadtak az erek. Minden hiába. A kapitány meg sem rezzent. Mintha a fedélzet deszkáihoz nőtt volna. Még egy emberfeletti nekifeszülés. Csak egy pillanat még, s Nansen már-már hajlandó feladni a harcot, amikor váratlanul fojtott kiáltást hallott:

– Elég! Megadom magam, hiszen széttépsz!

S a kapitány megszégyenülten bevallotta, hogy cselhez folyamodott. Meg akarta leckéztetni „a diákot”. Megkapaszkodott a fedélzethez rögzített egyik kampóban De végül megijedt, féltette a bőrét. A fedélzeten tolongtak az emberek.

– Ha diák, hát diák, de erős legény, annyi szent! – Ebben még az irigykedők is megegyeztek.

Fridtjof épp a fedélközben volt, amikor az árbockosárból váratlan kiáltás harsant: „Medvék!” Kiugrott, azonmód papucsban, nadrágban és szvetterben, s már rohantában felkapta kis karabélyát, de a sárga bunda addigra eltűnt a távoli jégtömbök mögött. Nansen nem hederített társai kiáltozására, habozás nélkül üldözőbe vette a menekülő állatot.

A medve érezte, hogy nyomon követik, meggyorsította ügetését az egymásra torlódó jégtömbök között. A vadász – utána. A matrózok a fedélzeten jobbra-balra dülöngéltek

nevettükben. De hirtelen ajkukra fagyott a nevetés. Nansen, miközben szenvedélyesen hajszolta a tenger felé menekülő állatot, elvétette az ugrást egy jéghasadék fölött, és a vízbe zuhant. Alámerült. Egy pillanatig csak magasra emelt karja látszott, s kezében a görcsösen szorongatott karabély.

– A jég alá kerül! Vége van! – kiáltozták a tengerészek.

De még mielőtt bárki segítségére siethetett volna, kibukkant a jégtáblák közül a fiatalember csuromvizes feje. A kényszerű fürdő nem hűtötte le Nansen vadászlázát. A jégtömbök között ismét felvillant a sárga bunda s nyomában a borzas férfialak. A medve, hogy megszabaduljon kitartó üldözőjétől, egy nagy lékbe ugrott, alámerült a vízbe, és nyugodtan úszni kezdett. Honnan sejthette volna, szegény, hogy az üldöző vadász egyetlen szökkenéssel a víztükör közepén magasló jégtömbre veti magát? A tömb hevesen imbolygott az ember súlya alatt. Fridtjof alig bírta megőrizni egyensúlyát, s ekkor rémülten látta, hogy a medve visszafordul. Alighanem elhatározta, hogy egyszer s mindenkorra végez a furcsa állattal, mely őt, az Északi-sark királyát merészelte üldözőbe venni. Felbukkant a vízből a keskeny, fehér medvefej, apró fekete szeme bősz dühvel pillantott fel, hatalmas, fehér mancsának karmai már a jégtömb szélét kaparták. Nansen csípőjéhez szorította fegyverét, és célzás nélkül elsütötte. A golyó talált.

– No persze, szerencse fia – mondták irigyei.

– Könnyelmű, egyszer még csúfos véget ér a medve körmei között – tették hozzá az óvatosabbak, akik sajnálták volna a fiút.

– Ő tudja legjobban, mit csinál. Helyén van az esze, egy lépést sem tesz meggondolatlanul – nyilatkoztatta ki végre a

fedélzetmester, bár a „rókacsapdában” elszenvedett vereségét még sokáig nem bocsátotta meg Nansennak.

NÁPOLYBAN

Néhány hónappal később a *Viking* tengerészei közül egy sem ismert volna rá Nansenra. Nem űzött többé medvét, egyik jégtábláról a másikra ugrálva, a vakítóan fehér tájon, hanem ehelyett egy zsúfolt, sötét helyiségben töltött hosszú, hosszú órákat, csaknem mozdulatlanul görnyedve a mikroszkóp fölé, könyvekkel megrakott szekrények, kémcsövek, epruvetták, az állatvilág különféle példányait tartalmazó üvegek között. Az arcát ostorozó jeges szél helyett a zárt laboratórium fülledt levegőjét szívta, az egyenletes hullámverés s a hajófalnak torlódó jégtáblák recsegése helyett csend vette körül az ifjú tudóst. De Fridtjof itt is megtalálta a boldogságot. Szokott lelkesedésével vetette magát a laboratóriumi munkába, mind újabb kérdésekre bukkant, és lankadatlan buzgalommal kereste a feleletet rájuk.

Tengeri útjáról hazatérve, nagy megtiszteltetés érte: kinevezték a bergeni természettani múzeum konzervátorává. Rövid idő múltán érdekes tanulmányt tett közzé a fókák beleiben található mikroszkopikus élősdiekről. Ugyanolyan szenvedéllyel és ötletességgel követte a mikroszkóp alatt a szabad szemmel nem látható kis élőlények nyomát, amilyennel sarki utazása folyamán a jeget vizsgálta vagy vadászott. De ha munkától kimerült pillantása elkalandozott a mikroszkóp lencséjétől másfelé, tüstént felcsillant szeme előtt az óceán áramlatában sodródó jégtömbök csúcsain villódzó fény

feledhetetlen játéka. Néha szinte úgy érezte, teli tüdővel szívja ismét a fagyos levegőt. Ilyenkor hiába csipkelődtek társai, akik a nyugalmas városkában minden kínálkozó szórakozási megragadtak, Nansen felkapta síléceit, s a hegyekbe menekült. Fridtjofnak az ilyen utakhoz nem kellett semmiféle előkészület, többnyire élelem nélkül indult útnak, legfeljebb az utolsó pillanatban egy darabka száraz kenyeret vagy kis csomag kétszersültet dugott zsebébe. Több napos kirándulásokat tett a lakatlan, vad, hóborította csúcsokon, s ilyenkor kevéssel beérte. Tudta, hogy itt vagy amott talál majd valami vadásztanyát vagy pásztorkunyhót, melyben elalhat, s meggyőződése volt, hogy semmi sem hat oly jótékonyan az ember közérzetére, mint időnként némi kis koplalás.

– Mogorva medve – panaszkodtak kolléganői, akiket a jóképű, megnyerő fiatalember sosem hívott el magányos kirándulásaira.

– Ugyan már, inkább elbűvölő fiú! Persze, csak ha kedve van hozzá – védelmezték barátai.

Egyiknek is, másiknak is igaza volt. A társaságkedvelő és vidám természetű Fridtjof megvédelmezte magányosságát is. Csak ha egyedül volt, akkor gondolkodhatott igazán, alaposan mindenről. Vajon már akkor elhatározta, hogy életét az északi sarkvidék kutatásának szenteli? Vagy tudományos munkájában akart új témákkal foglalkozni? Ezekre a kérdésekre nem adhat választ senki.

Egy olasz biológus ez idő tájt nagy felfedezéssel állt elő: megtalálta az idegrostok színezésének módját, s ilyen módon a mikroszkóp alá helyezett rostok jobban és tüzetesebben

szemügyre vehetőkké váltak. A tudományos világ, mint rendesen, most is hitetlenkedve s csak fenntartással fogadta a felfedezést. Nansen azonban nem osztotta a kétkedők véleményét Őt minden új s minden újítás vonzotta és lelkesítette.

Hogyan juthatna el Olaszországba, hogy ott a feltaláló irányításával megtanulja az új módszert? Dicséretes szándék, de honnét kerítse elő hozzá a pénzt? Sem Nansen, sem a bergeni múzeum nem rendelkezett a szükséges összeggel. De a csupa ötlet Fridtjof nem mondott le szándékáról. Végül felajánlotta, hogy a tudományos munkásságáért neki ítélt aranyérmet öntessék ki csupán bronzból, az aranyat pedig ösztöndíjként használja fel olaszországi útjára. Efféle ötlete eddig még soha senkinek sem támadt. Akadtak, akik felháborodtak az ifjú „szentségtörő” merészségén, mások szívesen elfogadták a javaslatot.

*

1886 nyarát Fridtjof Olaszországban töltötte, olyan körülmények között, amilyenekről még csak nem is álmodott soha. A Nápolyban nemrég megnyílt nemzetközi biológiai állomás összegyűjtötte Európa csaknem valamennyi fiatal tudósát. Nagyszerű munkafeltételeket teremtett nekik. Tágas, tudományos eszközökkel pompásan felszerelt laboratóriumok, gazdag könyvtár, a félhomályos, földalatti folyosókon híres akvárium, s benne szinte a világ minden tengeréből és óceánjából, minden földrajzi szélességről összegyűjtött érdekes,

mélytengeri állatfajok példányainak százai álltak rendelkezésükre.

Fridtjof órák hosszat bámulta lenyűgözve az átlátszó üvegfalakat, melyek mögött rikító színekben nyüzsögtek a legkülönösebb formájú élőlények. Itt egy papagájcsőr ű polip nyújtogatta szívókákban végződő, kígyózó, szivacsos karjait az esetlenül hátráló tarisznyarák után. Amott – nagy, hegyes tüskepikkelyeiket borzoló halszörnyetegek nyeldesik falánkul nem sokkal kisebb testvéreiket, de még mielőtt megemészthetnék táplálékukat, maguk is ellenség zsákmányául esnek. Tengeri csillagok bíbor foltjai közt, mérges murénák síkos, sötét szalagjai cikáznak, az ókorban a rómaiak rabszolgák húsával táplálták ezeket a halakat. S az akvárium üvegfala mögött hirtelen fekete gomolyag lövell szét.

Tintafátyola mögött most indul áldozatai felkoncolására a szépia. Fűrészhalak, világítószemű és – testű halak, amott mérgesfarkúak – a mélyvízi világ titokzatos, némán lüktető életét varázsolják ide.

Nansen minden érzékével itta az újat. Elsőnek ült b mikroszkóphoz reggel, utolsónak hagyta el a laboratóriumot. Alig evett, alig aludt, de hát hogyan is gondolhatna itt álomra? Sárga füstkígyó tekereg a Vezúv krátere fölött, a nagy holdkorong milliónyi apró szikrát gyújt a csendes hullámok tükrén, és beezüstözi a parti ciprusokat. Hogyan is aludhatna, mikor közelében szunnyadnak hamus lávatakarójuk alatt Pompeji és Herculanum romjai, s Capri szigetén a híres kék-barlang telihold idején csillog a legkékebben? Nansen szívesen hűsölt és pihent a Nápolyi-öböl partján. *Frutta di marét* evett a

szőlővel befuttatott kis osteriákban, újbort kortyolgatott, fáradhatatlanul ropta az akkor divatos táncokat, olasz dalokat énekelt. A nyelvet villámgyorsan megtanulta. Mulatságosan beszélte a nápolyi tájszólást, s ez csak még rokonszenvesebbé tette őt. Nem egy feketehajú szépség sóhajtozott elutazása után, ha eszébe jutott a karcsú, szőke norvég fiú, aki, ha arra került a sor, úgy mulatott, mint senki más.

*

Fridtjof lelkében még el sem homályosodtak nápolyi emlékei, alig egy év telt el azóta, hogy visszatért a múzeum csendjébe, s máris új tudományos dolgozatot publikált, mely azután nagy vihart kavart körülötte.

Egy ízben Nansen, a cigarettafüstben úszó kávéházban üldögélt, unatkozva hallgatta az érdektelen beszélgetést. Társai ugyanis azzal ütötték agyon az időt, hogy főnökeiket és professzoraikat szapulták. Egyszer csak valami megütötte fülét – felfigyelt. A szomszéd asztalnál fiatal lány ült, egy idősebb férfival. A lány szétterített újságjából a legfrissebb híreket olvasta hangosan az öregúrnak.

– *Nordenskjöld, a kiváló svéd utazó a minap hazatért Grönlandból. Expedíciójának célja a még csaknem ismeretlen sziget belsejének felderítése volt* – olvasta a leány.

Fridtjof feszülten figyelt. A lány kelletlenül félrerakta az újságot, látszott, hogy nem akarja tovább olvasni a hírt, de az öregúr türelmetlenül rászólt:

– Olvasd tovább! Téged soha semmi komoly dolog nem érdekel!

–… *A parti jégsáv mögött* – folytatta a megdorgált leány – *a professzor elgondolása szerint, jégmentes, sőt talán erdő fedte területeknek kell lenniök. Ám az expedíció tizenhét nap alatt százhúsz kilométerre hatolt be a földrész belsejébe, s mindvégig csak fehér területeken haladt. A svéd tudós ennek ellenére konokul* k*itart állítása mellett. Ennek igazolására…* – a lány hangja belevész egy szomszédos asztal lármás üdvözléseinek zajába.

– Hogyan, micsoda? Nem értettem! – És Fridtjof, megfeledkezve arról, hogy ismeretlenhez beszél, székét közelebb húzta a lányhoz. – Rendkívül érdekes, amit a kisasszony olvas! Meghallgathatom a folytatását? Kérem, ne haragudjék – tette hozzá, a lány megbotránkozott pillantása láttán.

Az öregúr barátságosan nézett rá. A fiatal lány csak vállat vont, mintha azt mondaná: „no lám, mi érdekli manapság az ilyen jóképű, szőke fiúkat”, majd ismét olvasni kezdett:

–… *A professzor megbízta lapp kísérőit, hogy végezzenek további felderítéseket a sziget belsejében, s gyűjtsenek össze minél többet az útjukba akadó növényekből és bokrokból. A lappok azonban, újabb kétszáz kilométeres út után, üres kézzel tértek vissza. Egész úton csak jeget láttak, semmi mást. A svéd tudós mindennek ellenére kitart elmélete mellett. Eljön az idő – állítja – amikor az egész világ a Grönland belsejében zöldellő* o*ázisokról fog beszélni…*

– Ez nem igaz! – tört ki Fridtjofból a kiáltás, az olvasó lány csodálkozó pillantására félszegen meghajol, majd forgószél módjára kirohan a kávéházból.

– Különc. Kár, olyan rokonszenves volt – suttogja maga elé az öregúr,

– Micsoda neveletlenség! – méltatlankodik a kisasszony, szíve mélyén azonban sajnálkozva állapítja meg: milyen kár, hogy ezt a csinos fiatalembert jobban érdekelte egy ostoba újsághír, mint az ő aranyszínű fürtjei.

Nansen restellte viselkedését, de soha még világosabban nem tudta, mint épp abban a pillanatban, hogy mi a feladata. Át kell vágnia Grönlandon, s elsőként kell megfejtenie a rejtélyt: jég vagy erdő? Íme, az ükapa utódához méltó feladat.

IGAZA VOLT-E

RŐTSZAKÁLLÚ ERYKNEK?

A szerény, kis padlásszobában talpalatnyi üres hely sincs. Fridtjof néhány nap alatt felhalmozott mindent, amit valaha, bárki is Grönlandról írt. A padlón könyvkupacok tornyosulnak. Másutt már nem férnek el. Az ágy mellett hosszú éjszakákon át pislákol a petróleumlámpa homályos fénye. Fridtjof szokott módszerességével tanulmányozza Grönland felfedezésének bonyolult történetét, a kezdet kezdetétől, mikor ősei, a tengerrel s viharral vívott küzdelemben edzett, kemény természetű vikingek megjelentek az északi tengereken.

Régi krónikák szerint, ezek a merész hajósok, a VII. században letelepedtek az izlandi partvidéken, s onnan ki-kiruccantak mind északabbra. Útirányukat nappal a naphoz, éjjel a sarkcsillaghoz igazították. Nem volt semmiféle tengerésztérképük, sem iránytűjük vagy szeksztánsuk. A vitorlázás a jégtömbökkel s jégtáblákkal borított tengeren nehéz is volt, meg veszélyes is. Ha a vitorla használhatatlanná vált, a harminc-negyven főnyi legénység a nyitott, fedélzet nélküli csónakokban evezőt ragadott. Nagyszámú legénységre volt szükség, hogy megbirkózzanak az ismeretlen vizeken útjukat álló akadályokkal, de bőséges élelmiszer-tartalékokat semmi módon sem vihettek magukkal, noha akkoriban az ilyen út

rendszerint nagyon hosszura nyúlt, és sosem tudhatták, hogyan ér véget.

A jókora, s gyorsan növekvő Reykjavik településen – Izland mai fővárosában – hamarosan szigorú törvények léptek életbe. Aki megbontotta a közrendet, nem fért meg békességben földijeivel, azt könyörtelenül száműzték. Ilyen nyughatatlan lélek volt a viking Eryk, a Rőtszakállú, akit a vének tanácsa gyilkosságért három esztendei számkivetésre ítélt, s aki beírta nevét a történelembe.

Kicsiny csónak, meg egy kevés úti élelem – ez volt minden, amivel a száműzött elhagyta az izlandi partokat. De hová, merre menjen? Amerre akar, az ismeretlenbe, a jégtáblákkal fedett, ködös tengeren át. Volt aki megsiratta őt, mások elfeledték…

A három esztendő elteltével Rőtszakállú Eryk visszatért Izland szigetére. Eleinte alig akadt, aki hitelt adott volna elbeszélésének. Mert, vajon hihető-e, hogy a száműzött, hosszú és nehéz útja során – miközben többször is búcsút vett már életétől –, azon a törékeny dióhéjon csendes, napsütötte, varázsos szépségű fjordokig jutott el, amelyekbe nem férkőznek be a tengeri förgetegek, virágba borult partmenti mezőket látott, melyek népes marhacsordáknak s juhnyájaknak lehetnének legelői?

Nehéz volt elhinni mindezt, de sokan voltak már Reykjavíkban kalandra vágyók, s ezek a Rőtszakállú híveivé szegődtek. Mert ugyan mit értek Izland szegényes sziklái, melyek közt koplalt a jószág, azokhoz a bűvös tájakhoz mérten, melyekről a rajongó Eryk fáradhatatlanul mesélt? A maga

felfedezte földet a Rőtszakállú Zöldföldnek – *Grönlandnak* nevezte.

A földijeinek festett délibáb azonban ugyancsak messze esett a valóságtól. Vajon a Rőtszakállú maga hitt benne? Erről hallgat a történelem. Annyi bizonyos, hogy ismét útnak indult, ezúttal már önszántából, az áhított part felé, mely a viking fejekben annyi csalóka reményt gyújtott. Nem egyedül ment, hanem harmincöt csónak élén, s a csónakok mind megrakva emberekkel, s az emberek minden ingóságával, földművelési eszközökkel, vetőmaggal, barmokkal. A hosszú úton, a viharos, ismeretlen vizeken a harmincötből csupán tizennégy csónak vergődött át s ért célhoz.

A viking települések Grönland nyugati és délkeleti partjain az idők folyamán, a rendkívül kegyetlen éghajlati viszonyok ellenére is, fejlődtek és szaporodtak. Hosszú volt ott a tél, a nehéz, izlandi életkörülményekhez szokott vikingek mégiscsak boldogultak valahogy. Letelepedtek a fjordokkal szabdalt partvidéken, s a vadászatok során, az állatokat űzve, mind messzebb és messzebb jutottak. Rőtszakállú Eryk fia, Szerencsés Leif egyik útján ismeretlen partra vetődött, melynek szépségét megéneklik az ónorvég sagák. A tudósok ma ezekből a leírásokból arra következtetnek, hogy Leif –. Kolumbuszt öt évszázaddal megelőzve –, Észak-Amerika partjaihoz, Labradorhoz jutott el.

Rőtszakállú Eryk jól gazdálkodott a földön, melynek neve („zöld”), bár nem fedi a valóságot, mai napig fennmaradt. Grönland éghajlata akkoriban kétségkívül sokkal enyhébb volt, mint ma. A letelepedett vikingek állatokat tenyésztettek, és a

lakosok közt igazságosan elosztott réteken és lankákon legeltették csordáikat. Ennivalóban nem szűkölködtek, bár a kenyér ritkaság számba ment, mert csak szerencsés keveseknek sikerült a hidegnek ellenálló gabonafajtákat termeszteniük.

A sarki állatbőröket s értékes rozmáragyarakat Európába küldték a vikingek, s cserébe csónakjaik, meg házaik építéséhez szükséges fát és ruhára való kelmét kaptak. Az örök jég mindent megőrző talajában végzett ásatások bizonysága szerint az akkori grönlandi települések lakói bőségben, jómódban éltek.

Az első telepesek nyomában tömegével érkeztek mind újabbak és újabbak. A grönlandi viking telepek gazdasági felvirágzásának fénykora a XI. és a XII. század. A XIII. század véget vet az élénk cserekereskedelemnek, s ezzel megszűnik a jólét is. A messzi Európából mind ritkábban látogat ide hajó. Senki sem tudja, mi az oka ennek: a politikai viszonyok kedvezőtlen alakulása, vagy a Norvégiában és Dániában dühöngő rettenetes feketehimlőjárvány?

A vikingeknek nem volt többé fájuk, hogy csónakjaikat megjavítsák s újakat építsenek, véget értek hát a vadász-kiruccanások. A „Zöldföldön” felütötte fejét az éhség és a nyomor réme. Grönland klímája a következő évszázadokban sokkal zordabbá vált, ezért is szigetelődött el annyira a világtól. Az északi tengerek mind nagyobb felületét ellepő jég áthághatatlan korlátként állt a gyenge vitorláshajók útjában. A pompás idők szomorú végét siettette a harc is, melyet az eszkimókkal kellett vívniuk a vadászterületekért. Dél-Grönlandon eddig nem éltek eszkimók, most azonban tömegesen vándoroltak ide északról, és kiszorították a

vikingeket. A telepek elpusztultak, lakóik kihaltak. Évszázadokra eltakarta a feledés fátyola azoknak az elsőknek alakjait, akik merészen megtelepedtek az északi sziget partvidékén.

*

A középkor súlyos visszaesést okozott a világ megismerésében.

Az előző századok eredményei feledésbe merülnek. Ismét felbukkan az az állítás, mely szerint a főid lapos tányér vagy legfeljebb olyan, mint valami hatalmas láda, s fölötte a paradicsom tárja kapuit. Mesék keringenek az örökös napfény hevében izzó földekről, meg azokról, amelyek a homályba süllyedtek, és sosem látták a nap világát.

Az emberi képzelet az ismeretlen, messzi északi tengereket és szárazföldeket fantasztikus, csodálatos lényekkel népesíti be. A korabeli krónikások élvezettel mesélnek kutyapofájú férfiakról, hosszú szakállú, szőrös asszonyokról, óriásokról, akik véres csatát vívnak a törpékkel. A messzi földek megismerésétől, az új megismerésétől való babonás félelem a későbbi krónikásoknál is mutatkozik még. Egyikük, a brémai Adam, a norvégok tapasztalt királyáról számol be, aki meg akarván vizsgálni, meddig terjed az Északi-óceán, hajóraja élén maga kelt útra, s megindult a tengeren észak felé. Közvetlenül a szakadék előtt, hol vége van a világnak, mélységes sötétség vette körül a királyi hajórajt. Nagy nehezen sikerült elkerülnie a titokzatos, tátongó űrt, és sietve hazavitorlázott.

Néhány évtizeddel később ezt jegyezték fel Grönlandról a korabeli krónikások: „… a parti jégsav mögött zöldben pompázó, meleg éghajlatú, gyönyörű erdős vidék terül el, s a világtól teljesen elszigetelt lakosai felhőtlen boldogságban élnek…”

Vajon Rőtszakállú Eryknek mégis igaza volt?

II. SÍTALPAKON GRÖNLANDON ÁT

„CSAK ŐRÜLTNEK TÁMADHAT

ILYEN ÖTLETE!”

A középkor babonás világában csakhamar elfeledték a vikingek nagyszerű felfedező útjait, s feledésbe ment Grönland nevének története is. A tudatlanság homálya után, azonban mégiscsak elérkezett a nagy földrajzi felfedezések kora. A föld gömbölyű – állapították meg az utazók s a felvilágosult tudósok. A vitorla elterjedése, s az iránytű feltalálása távolabbi utakra buzdította a tengerészeket. Folyvást nyugatnak hajózva akartak eljutni a Távol-Keletre, mely a mérhetetlen gazdagság ígéretével csábította őket. Az akkortájt ismeretes út Európa és Ázsia földjén át vezetett. Újabb kereskedelmi útvonal létrehozásához hatalmas hadsereg kellett volna, hogy minden talpalatnyi földet fegyverrel szerezzen meg. Hosszú és veszélyes út volt ez. Meg költséges is. Maradt hát a tenger, s az emberek úgy vélték, az óriási, gazdátlan vízfelület a legalkalmasabb közlekedési utat kínálja.

Átjárót kerestek a kincses Távol-Kelethez. Eközben halad el a XVI. században számos hajó legénysége a barátságtalan grönlandi partok mellett. A kapitányok tudják, hogy ha – isten óvjon tőle! – kikötni kényszerülnek a sziklás vidéken, ugyancsak óvakodniok kell az erdőkben rejtőző vadállatoktól és szem nemlátta vademberektől. Nem csoda hát, ha a titokzatos

szigetről a legkülönösebb mesék szálltak nemzedékről nemzedékre a tengerészek között.

Elsőként 1752-ben, egy dán expedíció győzte le Nyugat-Grönland partszegélyén a jégtorlaszt, és átjutott a szárazföldre. A bátor emberek öt nap alatt tizenhárom kilométert tettek meg, fagytól, förgetegtől, jéghasadékoktól riadozva, végül visszafordultak, s csak annak örültek, hogy ép bőrrel úszták meg útjukat.

Száz esztendővel később merészelt ismét behatolni a jeges földre egy fiatal amerikai tudós, de kilencven kilométer után ő is meghátrált. Végül akadt valaki, aki figyelmét nem a Grönland mélyében rejtőző, jégmentes felületek talányára irányította, hanem magára a jégre. Ez az ember hosszú időt töltött a sziget nyugati partján, az eszkimók között, s megfigyelte a jégmozgást.

A hatalmas, fehér tömeg lassan, de szüntelenül csúszva haladt előre, összeroppantott és szétmorzsolt mindent, ami útjába került, óriás sziklákat vitt a hátán, mély völgyeket vájt, csatornákat ásott, formálta a talajt. E vizsgálatok során érthetővé vált, miért találhatók roppant sziklatömbök Európa északi részén, melyet hajdan, századokkal ezelőtt ugyancsak jég borított, hogyan jutottak el ezek a sziklák több száz kilométernyire „szülőföldjüktől”, a hegyektől, s hogy miképpen keletkezett egyik-másik folyó medre.

Új expedíciók indultak Grönland belsejének felderítésére. A tudósok egy csoportja, köztük Nordenskjöld, továbbra is buja növényzetet remélt találni ott, más csoportjuk úgy vélte, nincs a szigeten egyéb, mint az – esetleg több száz méter vastag – jégréteg. Az elméleti vitában a döntésnek csupán egyetlen

módja volt – keresztben át kellett vágni az egész szigeten. Fridtjof szándéka éppen ez volt, de a végrehajtást homlokegyenest másképp tervezte, mint elődei. Eddig minden expedíció az eszkimó törzsek lakta, nyugati partokról indult – a lakatlan, keleti partvidék felé. Ezért aztán arra kényszerültek, hogy ismét visszatérjenek az emberi településekhez, kétszeres veszéllyel küzdve, kétszer járják keresztül-kasul az ismeretlen sziget rideg belsejét.

Nansen éppen ezt szerette volna elkerülni. Szokott merészségével úgy döntött, hogy az egész évben néptelen keleti partszegélyről indul, s a lakott vidékre érkezik útja végén.

– Ilyen módon minden hidat felégetek magam mögött. Bármi történjék is, nem fordulhatok vissza. Lezárul a visszafelé vezető út. Az egyetlen menekvés: előre! – jelenti ki határozottan.

Nem akart sok emberrel nekivágni, de az a néhány, aki vele tart, a nehézségek leküzdésében edzett, fagytól, éhségtől vissza nem rettenő, remek sífutó legyen – fontolgatja tovább a dolgot –, mert ő maga azon a véleményen van, hogy Grönland belsejét is jégpáncél fedi.

Amikor tervét készítette, Nansen nem félt attól, amit mások leküzdhetetlen akadálynak véltek: a keleti partvidéket hozzáférhetetlenül őrző tengeri jégtől. A *Viking* vadászhajó útja az idő tájt szokatlan megoldást sugallt: a jégtáblákon való gyaloglást. A hajó elszállítja az expedíció tagjait a jégmezők pereméig, a lehető legközelebb a parthoz, s onnét már – csónakkal a vízcsatornákon, s gyalog a jégmezőkön – el kell jutniuk a partra.

Fridtjof terve a tiltakozás és ellenkezés viharát kavarta fel. Túlságosan merész volt, nem lelhetett tüstént kedvező fogadtatásra.

A christianiai egyetem, melytől Nansen az expedíció anyagi fedezetét kérte, megtagadta a segítséget.

„… az állam pénzét nem vesztegetheti senki sem holmi magánjellegű síkirándulásra” – jelentették ki egyértelműen.

„A sodródó jégtáblákon való átkelés terve őrültség.”

„Az ember végül is nem jegesmedve!” – tiltakoztak a legkomolyabb szakemberek.

„… Még ha Nansen eljutna is a jégen át Grönland keleti partjára, ami szerfelett kétséges, expedíciója akkor sem kapaszkodhat fel a meredek jéghegyekre” – tették hozzá mások.

Akadtak, akik hallgatásba burkolóztak, s csupán megvető vállvonogatással jelezték, mi a véleményük az ifjú Fridtjof tervéről.

„Az efféle expedíció elkerülhetetlenül kudarcba fullad. Tagjai a part mentén haladva, a szigetet délről, a nyugati partok felé megkerülve kényszerülnek majd menekvést keresni, s közben embertelen fagy, éhség, leküzdhetetlen akadályok sora fenyegeti őket. Ez az ötlet megvalósíthatatlan. Csakis könnyen fellobbanó, tapasztalatlan fiatalember fejében születhetett meg!” – hirdették egybehangzóan Norvégia, Dánia és Anglia tudományos tekintélyei.

Mind a folyóiratok, mind a napilapok sok helyet szenteltek a terv gúnyolásának.

„A bergeni természetrajzi múzeum alig huszonhét éves laboránsa, a fiatal Nansen, a nyár folyamán valóban rendkívüli

előadást akar rendezni: sífutást Grönland jegén. A közönség a jéghasadékokban rezerváltathat magának helyet. Retúrjegyek váltására semmi szükség.” S a szöveg alatt rajz: a fiatal síző hólepte holtteste.

Nansen hallgatott, olvasott, s mindinkább megszilárdult meggyőződése, hogy az igazság mellette áll. Nem törték meg a könyörgő családi levelek, melyek intették, térjen eszére, s nem térítette el céljától a hírneves Nordenskjöldnél tett látogatása sem. Nansen tisztelettel és rajongással viseltetett a nagy tudós sarkvidéki expedíciói iránt.

Egy Stockholmban lakó norvég professzor így emlékezik vissza erre a látogatásra:

„November harmadikán az egyetemi altiszt jelentette, hogy valaki mindenáron beszélni óhajt velem. Névjegyet nem hagyott, nevét nem mondta meg. Alighanem valami átmeneti pénzzavarba jutott honfitárs – gondoltam, mert megszoktam már az efféle látogatásokat.

– Miféle ember volt? – kérdeztem kelletlenül, számítgatván, mennyi időmet rabolja majd el haszontalanul a várható vendég.

– Magas, szőke.

– Öltözéke rendes?

– Hm… ma kabát nélkül volt – mosolyodott rám cinkosan az altiszt. – Matróznak nézem.

Matróz, kabát nélkül. Bizonyosan valami ruhaféléről kell majd gondoskodnom – futott át agyamon.

Délben hirtelen berontott dolgozószobámba egyik barátom. Köszönés helyett rám kiáltott:

– Láttad már Nansent?

– Nansent? Hát az meg ki?

– Őrült Ő az, aki gyalog akar átvágni Grönlandon.

Alig csukódott be barátom mögött az ajtó, máris megjelent egyik zoológusunk.

– Láttad már Nansent? Nagyszerű ember. Rengeteg érdekes dolgot mesélt nekünk az élősdiekről. S hát még a tanulmánya… – lelkendezett.

Ilyen beharangozás után jelent meg végre nálam Nansen maga, a »kabát nélküli matróz« – mert ő volt az –, energikus mozgású, rokonszenves, merész arcú, magas, szőke fiatalember.

– Valóban az a szándéka, hogy átvág Grönlandon?

– Igen, ez már régi tervem.

Tekintete, s az arcából sugárzó nyugalom bizalomgerjesztő volt. Mikor pedig egyenletes, szenvedélytelen előadásmódján beavatott tervének pontos részleteibe, megértettem, hogy ez az ifjú ember valóban végrehajthatja, amit a fejébe vett. Elképzelése, melyet az első pillanatban jómagam is csupán őrültségnek véltem, az ő előadásában rendkívül eredeti és merész, de reális formát öltött. Néhány órával előbb még nem ismertem Nansent, neve nem mondott semmit nekem, most pedig úgy éreztem, hosszú évek óta jó barátok vagyunk. Azonnal felajánlottam, hogy átkísérem őt Nordenskjöldhöz.

A szekrényekkel tömött dolgozószoba asztalain ásványminták hevertek szerteszét. Amint beléptünk, tüstént megpillantottam az »öreg Nor« szeles hátát, a

Fridtjof Nansen

Északi fény

tudós éppen mikroszkópja fölé hajolt. Eszembe jutott a professzor utazásainak egyik epizódja. A Jenyiszej-folyón haladt társaival, amikor a hatalmas hullámzás elöntéssel fenyegette kis dereglyéjüket. Nordenskjöld habozás nélkül a korlátra ült, hogy saját testével fedezze a dereglye belsejét. Órák hosszat állta így a jeges hullámok verését. Úgy látszik ilyen anyagból gyúrták azokat, akik sarkutazók akarnak lenni.

A professzor feszült figyelemmel hallgatta Nansen minden szavát, mintha egyenként fontolóra venne valamennyit. Eleinte merev, közönyös arca lassankint megélénkült.

– Kap tőlem egy pár jó cipőt. Nem tréfálok, ez nagyon is komoly dolog. A hegyes jégszilánkok, akár a borotva, felhasítják a legvastagabb bőrt is – jelentette ki végül.

Fellélegeztem Megtört a jég. Nordenskjöld a legkülönfélébb kérdésekkel halmozta el Nansent, s minduntalan félbeszakította mind hevesebben magyarázó honfitársam záporozó szóáradatát.

Mindenről egyszerre beszéltek – táplálkozásról, cipőkről, sílécekről, sodródó jégtömbökről, s arról is, hogy célszerű-e lappokat vinni ilyen expedícióban. A terv lényegéről azonban – a menetelésről a jégmezőn át – az »öreg Nor« nem szólt egy árva szót sem. Mint mondotta: nincs ideje rá. Megállapodtak, hogy Nansen még visszatér majd hozzá, s akkor megtanácskozzák a dolgot.

Ugyanaznap késő este Fridtjoffal éppen terveiről beszélgettünk, amikor egyszer csak kopogtak az ajtón. Maga Nordenskjöld volt. A rendkívüli ötlet, bár ezt semmiképp sem akarta bevallani, úgy látszik, magával ragadta. Ezzel azonban

segítsége be is fejeződött. Pedig a híres névvel jelölt egyetlen cikk a sajtóban, vagy akár néhány, itt-ott elejtett szó, minden akadályt, minden elébe tornyosuló nehézséget elsöpört volna Nansen útjából.

Szerencsére akadt egy koppenhágai kereskedő, aki cégét óhajtotta reklámozni, s ezért felajánlott ötezer koronát a grönlandi expedíció költségeinek fedezésére. Ez az ajándék végre lehetővé tette, hogy Nansen hozzáfogjon tervei megvalósításához.”

NANSEN ELSŐ SARKVIDÉKI

EXPEDÍCIÓJA

A kis *Jason* vadászhajó legénysége kíváncsian bámulta Nansen expedícióját, mely most szállt hajóra az izlandi kikötőben. A hajóskapitány aránylag csekély fizetségért hajlandó volt elszállítani az „őrülteket”, akikről annyit cikkezett mar a sajtó, Grönland keleti partjaihoz, a jég határáig. Elvégre, mit árthatott ez őneki? Kockáztassanak, amit csak akarnak. A *Jason* még télen elindult, mint mindig, fókavadászatra. A hajóskapitány szentül megígérte Fridtjofnak, hogy június elején elérik az izlandi partot, s ott felveszik a nem mindennapi utasokat. Nem a legkényelmesebb megoldás volt ez, de Nansen pénzéből nem futotta arra, hogy saját használatára, külön hajót béreljen. A *Jason* lassan, sietség nélkül úszott Grönland felé. A hajóskapitány egyetlen alkalmat sem mulasztott el, hogy hajóját újabb fóka- és jegesmedve-bőrökkel tömje meg.

Fridtjofot nem aggasztotta túlságosan a kis vadászhajó teknősbéka-tempója. Kiaknázott minden pillanatot, hogy társainak megmutassa a felhalmozott expedíciós eszközöket.

Évszázadok folyamán még soha senki sem készült fel oly gondosan sarkvidéki expedícióra, mint Nansen, aki jó előre biztosította magának a sikert. Mindent – a legfontosabb dolgoktól a legapróbb, látszatra jelentéktelen semmiségekig – alaposan átgondolt, és ő maga szervezett meg.

Fridtjof legbüszkébb volt a szánokra, melyeket teljesen saját tervei szerint készíttetett. Mai napig Nansen-szánoknak nevezik őket, s még manapság is nélkülözhetetlenek. Az akkoriban használatos szánfajták különféle típusait vizsgálgatva, Nansen arra a következtetésre jutott, hogy egyik sem megfelelő. A lehető legkönnyebb szánokra van szüksége, hiszen gyakran úgy hozhatja a sor, hogy vállukon kell átvinni járműveiket a jéghasadékon. Továbbá, a szánoknak rugalmasoknak is kell lenniök, hogyha a hegyesen meredező jégszilánkokon bukdácsolnak, el ne repedjenek. Nansen az évszázadok óta kipróbált eszkimó-szánok mintájára dolgozta ki terveit. Ugyan ki tudhatná jobban, mint a sarkvidék lakói, mi a legcélszerűbb azon a földrajzi szélességen. Ezért hát egyetlen csavar, egyetlen szög sem lehet a szánban. Szíjakat alkalmazott helyettük, s minden egymáshoz kapcsolódó alkatrészt fortélyosan szíjakkal rögzített. Hogy a hátul haladó ember kényelmesebben kapaszkodhasson, s a rakodást is megkönnyítse, magas peremet szerkesztett hozzá.

A grönlandi expedícióhoz épített szánok hossza három, szélessége fél méter volt, súlyuk meg alig tizennégy kiló, amire tervezőjük különösképpen büszke volt.

Fridtjof hosszasan és gondosan válogatta ki a síléceket. Kitűnően értett hozzájuk, de most mégsem bízott magában. Előrelátó és óvatos lévén, többször is tanácskozott a legkiválóbb szakemberekkel, s mielőtt végképp döntött volna, minden jó tanácsot meghallgatott. A sí-lécek szegélyére, az ő utasítására, akkor első ízben erősítettek fémpántokat, melyek erősítették a deszkát, s megkönnyítették a mozgást a nedves, ólmos havon,

vagy a fékezést a gránitkemény jégen. A sílécek aljára erősített rénszarvasbőr, mely lehetővé teszi a felkapaszkodást meredek lejtőn, ugyancsak Nansen találmánya.

Fridtjof nem hitte a Grönland belsejében tenyésző buja növényzetről, lombos erdőkről szóló mesét. Ezért előrelátón magával vitte maga szerkesztette spirituszfőzőjét. Ez a főző felmelegítette a felette lógó lábast, melyben jég olvadt; s közben melegítette ugyancsak lábasként szolgáló köpenyét, melyben a leves főtt. Észak-Norvégia havas hegyei között próbálta ki Fridtjof első ízben találmányát, s ekkor döbbent rá, hogy készüléke hibás. Órák hosszat sem főtt meg benne a leves, de még a kávéhoz való víz sem forrt fel. Át kellett alakítania szerkezetét. A második próba alkalmával már elég volt egy negyed liter spiritusz ahhoz, hogy egy óra alatt felolvadjon a jég, s öt személynek megfőjön a leves. A Nansen-tűzhely, melyben később a spirituszlángot petróleummal vagy benzinnel cserélték fel, a föld két pólusán ma is felbecsülhetetlen szolgálatot tesz a sarkvidéki expedícióknak.

Nansen túlságosan nehéznek és kényelmetlennek találta a prémöltözéket, mely ráadásul nem bocsátja át a nedvességet sem.

– Az erőltetett menetben, amikor még szerszámokkal és felszereléssel megrakott szánokat is cipel, kegyetlenül megizzad az ember – fontolgatta. – A prémet tehát gyapjúval kell helyettesíteni. Csak a kesztyű lehet prémből.

Nansen újítási lázában még túl is lőtt a célon, amikor gyors elhatározással úgy döntött, hogy a prémháló-zsákok helyett gyapjú-hálózsákokat visz magával. Ha tervét megvalósítja, a

Grönlandon elsőként átkelő expedíció tagjai közül alighanem egy sem látta volna viszont a honi partokat. Szerencsére Fridtjof még idejében jobb belátásra tért, és könnyű, meleg rénszarvas-bőrből készíttetett hálózsákokat. Csökkenteni szerette volna a felszerelés súlyát, és minden kilót fontolóra vett. Hány hálózsákot vigyenek? Nansen nehéz szívvel szánta rá magát, hogy hat ember részére csupán kettőt, s nem többet. Nem valami kellemes az egész napi kimerítő menetelés után hármasával szorongani, érezni a hálótársak minden mozdulatát, minden rezzenését, de hát mennyi meleget nyernek ilyen módon! Talán még okosabb lenne egyetlen nagy hálózsákot varrni mindnyájuknak, de milyen sors várna rájuk, ha ezt az egyetlen egyet történetesen elnyelné egy jéghasadék?

Milyen élelmet vigyenek? A válasz talán erre a kérdésre volt a legnehezebb. A lehető legjobban kell táplálkozniuk, de a készlet súlyát a legkisebbre kell csökkenteniök. Ma már az ilyesmi nem okoz gondot, ám akkor, 1888-ban nem ismerték a sűrítményeket, sem a manapság oly sokféle változatban kapható, kalóriadús konzerveket. A grönlandi expedíció főtáplálékául, a már régebben is használatos expedíciós-eledel, a pemikán szolgált, amely nem más, mint zsiradékkal és zöldségfélével kevert, porított marhahús-pép. Nagyon tápláló, bár senki sem állíthatja, hogy ízletes. Vittek magukkal továbbá vajat, sajtot, borsóleves-port, szárított húst, csokoládét, kondenzált tejet és rozskenyérből készült kétszersültet. Az expedíció minden tagjának napi egy kiló száraz élelem jutott. Alkoholt egyetlen cseppet sem vittek. Nansen esküdt ellensége volt a „tüzes víz”-nek, s nem is alaptalanul, úgy vélte, hogy az

alkohol átmeneti serkentő hatása után, megfosztja az embert erejétől. Dohányt vittek egy keveset, noha a fiatal tudós meggyőződéssel vallotta, hogy a dohány „ártalmas és akaratgyengítő termék”.

A tudományos műszerektől és eszközöktől azonban nem sajnálta a helyet. Az iránytűket, szextánsokat, barométereket, hőmérőket, aneroidokat, kronométereket, valamennyit gondosan becsomagolták. És Nansen e téren már nem küzdött önmagával minden fölös kiló miatt.

Két kis kaliberű puska, egy sátor, vízhatlan ponyva, kézigyógyszertár, továbbá apró útiholmik egészítették ki a poggyászát annak az expedíciónak, mely kelet felől merészelte megrohamozni a lakatlan és járhatatlannak vélt partot. A felszereléshez tartozott természetesen még a jókora, erős csónak.

*

A *Jason* vadászhajó jólelkű, szűkszavú kapitánya maga sem tudta, mikor szegődött az expedíció lelkes hívévé. Az utazókat egytől egyig megszerette, de különösképp szívébe zárta Nansent magát. Míg kezét elválhatatlan, kurta pipáján melengetve pöfékelt, s jó erősen megvetette lábát az imbolygó hajó korlátjánál, naphosszat elhallgatta volna Nansen szavát, s le nem vette szemét a fiatal férfi magas homlokáról s kérlelhetetlen, biztos tekintetű, mélyenülő szeméről. A dús, szőke bajusz alatt rejlő, élesrajzú száj, akárcsak az arc minden vonása, erős akaratot és konok állhatatosságot sugárzott. A

kapitánynak tetszett a fiatalember, s mellé szegődött. Meggyőződött róla, hogy semmi sem volt túlzás abban, amit „a diák”-ról a *Viking* legénységétől hallott. Márpedig igen sok jót hallott róla.

Érdeklődve nézegette a nem mindennapi felszerelést is. Mindenhez volt valami megjegyzése. Dicsérte, szidta, tanácsokat adott, s örült, hogy Fridtjof mindig nagy figyelemmel hallgatja észrevételeit.

– Miért csak egy csónakot hoztál? Ez sehogy sem tetszik nekem – jelentette ki egyszer.

– Nekem sem, de hiába, nem kaptam még egy hasonlót – hangzott a kitérő válasz.

A kapitányt azonban nem egykönnyen lehetett félrevezetni. Addig erősködött, míg csak Nansen el nem fogadta tőle ajándékba a *Jason* egyik mentőcsónakját. Nansent boldoggá tette a nagylelkű ajándék. Kezdettől fogva tudta, milyen fontos, hogy két csónakjuk legyen. S csak azért nem vette meg a másikat, mert pénzéből már nem futotta.

A hosszú utazásnak a vadászhajón még egy előnye is volt: az expedíció tagjai végre kölcsönösen, alaposabban megismerhették egymást. Fridtjof, akit inkább ösztöne, mintsem tapasztalata vezetett, tudta, milyen fontos az emberek kellő megválogatása. Hiszen mi más dönti el, hogy siker vagy kudarc lesz-e sorsuk, ha nem ők maguk? Mindössze öten voltak Helyetteséül Nansen azon nyomban Ottó Sverdrupot nevezte ki. Jobban aligha választhatott volna. Elég volt egy pillantást vetni Sverdrup zömök alakjára, erőteljes arcára, mélyenülő, világoskék szemének élénk, fürge tekintetére, nyugodt,

fegyelmezett mozdulataira. Sverdrup, akárcsak Nansen, kicsi korától a természetben élt, s összeforrott vele, nehéz mezei-, és erdei munkát végzett, segített megművelni apjának földjét az Észak-Norvégia hegyei közt megbúvó, szerény kis gazdaságban. A síléc neki is, mintha talpához nőtt volna. Zimankóban, fagyban, szélben száguldott vele erdős dombokon, meredek hegyoldalakon. Sokat vadászott, de nem azért, hogy vadászszenvedélyének hódoljon, hanem hogy eléggé szűkösen élő családját ellássa friss hússal. Egy ízben hosszú, veszedelmes hajsza után medvét ejtett el az erdőben: tizenhat éves volt akkor. Egy évvel később, hogy kenyerét megkeresse, nekivágott a tengernek. Sokat hajózott, sokféle vízen s különféle lobogók alatt, mert a norvég tengerészek világszerte keresettek. Hat évi tengeri szolgálat után kormányosi vizsgát tett. Nem sokkal később élelmességének, lélekjelenlétének és rendkívüli energiájának köszönhette menekülését egy brigantina legénysége, amikor a vihar n sziklás partokra vetette ki a hajót. Ezentúl, már mint hajóskapitány, kis vitorlás és gőzhajókat vezetgetett önállóan az északi tengereken. Egy dologban sosem szenvedett hiányt – bátorságban. S bátorsága nem értelmetlen, őrült vakmerőség volt. hanem az a fajta megfontolt, okos merészség, mely Nansent is jellemezte Csupán egyetlenegyszer feledkezett meg a józan mérlegelésről. Egy tengeralattjáró feltalálója bátor fenelegényt keresett, aki késő ősszel hajlandó lesz elvezetni hajóját az Északi-tengeren át Angliába. Sverdrup elsőnek jelentkezett. Szerencsére a feltaláló meggondolta a dolgot, s arra a következtetésre jutott, hogy mégis tanácsosabb lesz hajóját a szokásos módon elvontatni. Nansen első

pillantásra megszerette Sverdrupot, és felismerte értékét, s későbbi sarkutazásai során is gyakran választotta társául.

Az expedíció harmadik tagja Olaf Dietrichsan kapitány, a norvég haditengerészet tisztje lett. Fegyelmezett, nyugodt, komoly férfi. Nansen, aki nagy fontosságot tulajdonított a különféle tudományos méréseknek és megfigyeléseknek, Dietrichsenre bízta őket.

A szakemberek mellett minden expedícióban részt kell venniök olyan embereknek is, akiknek kötelességük szemrebbenés nélkül teljesíteni a vezető parancsait. Erről nem írt, nem is beszélt soha senki sem, de Nansen, jó szervező lévén, maga is megértette, mennyire szükségesek a „munkás kezek”. Ilyen segítőtársa lelt az expedíciónak a húszegynéhány éves Kristian Trana, Sverdrup szomszédja, az ugyancsak Észak-Norvégia hegyvidékéről származó parasztfiú. Ismerte az élet nehezét, erős volt és szolgálatkész, s épp oly jól boldogult a sível, mint társai.

Nansen hármójukon kívül, Nordenskjöld rábeszélésére, két lappot is magával akart vinni. Nem volt annyi ideje, hogy maga keressen megfelelő embereket, ezért Észak-Norvégiában élő barátainak írta meg kérését: keressenek neki két edzett, bátor, nőtlen férfit. A lappok az utolsó pillanatban érkeztek Christianiába. A két apró termetű, semmitmondó külsejű férfinak, a fiatalabb Baltónak, s a jó negyvenes Rawnának fogalma sem volt róla, hová kell hajózniok, s mi célból. Mikor Grönlandról hallottak, megrettentek ugyan, de nem hátráltak meg, mert a szerény kereset, mellyel Nansen fáradságukat díjazhatta, az ő szemükben valóságos vagyonnak tetszett.

VÉGTÉRE IS, AZ EMBER MÉGSEM

JEGESMEDVE!

Az égen elhalványodtak a csillagok, s lassan felderengett a szürke, ködös hajnal. Az árbockosárban dermedező matróz le nem vette szemét a látóhatárról. A fenyegető jégtorlaszok mind sűrűbb tömegben fehérlettek a hajó mindkét oldala mellett, s elzárták útját. A matróz keze hirtelen előrenyúlt, s a hajóorr irányába mutatott:

– Föld! – kiáltotta.

"… ahogy a könnyű reggeli ködből lassan s mind élesebben kibontakoztak a hegycsúcsok körvonalai, szívem mind hevesebben dobogott" – jegyezte fel Nansen. Elérkezett a válás pillanata. A kapitány nem merte beljebb vinni hajóját a jég közé.

– Mitévő leszek, ha a jég fenyegető, fehér karmai harapófogóba fogják a *Jasont?* – aggodalmaskodott.

– Horgonyt előkészíteni!

– A jégre! – hangzottak a parancsok.

Néhány ember, élen a fedélzetmesterrel, meghúzta a nagy vasmacskához erősített, vastag kötelet. Alighogy beakasztották a horgonyt a legközelebbi jégtorlaszba, zakatolni kezdett a csörlő. A kötél megfeszült, s a *Jason* lassan haladt tovább a nagy jégmező sima pereme mentén. A hajóoldal recsegett, ropogott. S a jégre zuhant a két nagy csónak. Az expedíció résztvevői hozzá sem nyúlhattak a raktárból előkerült szánokhoz, ládákhoz, zsákokhoz – nem engedték a matrózok.

– Untig eleget cipekedtek még – nevettek, s óvatosan és tisztelettel kiraktak minden felszerelést a jégre.

A korlátnál állt mindenki, aki épp nem volt szolgálatban, s a matrózok némán figyelték, amint a sark-utazók vízre bocsátották a csónakokat. A kapitány leverten, hallgatagon tett-vett. Fogai között szorongatta pipája szopókáját, de nem vette észre, hogy a pipa már rég kialudt. Végül intett a fedélzetmesternek, és súgott neki valamit. Pár pillanattal később a fehérsapkás szakács a fedélzetre vonszolt egy jókora darab lóhúst.

– Dobd be a csónakba! – parancsolta a kapitány. – Elkel nektek a friss hús. Meg ez is. Te csak ne szólj egy szót se – zsémbelődött válaszképpen Nansen tiltakozó kézmozdulatára, s két kis hordó erős sörre mutatott, melyet a legények már gurítottak is a csónakba.

Utolsó kézszorítások, utolsó búcsúszavak. A kapitány maga veszi kezébe a kötelet, s Nansen csónakját heves taszítással ellöki a jégszegélytől. Ez minden szónál többet mond. A fedélzeten állók lekapják sapkáikat, és teli torokból kiáltoznak. Az utazók erőteljes evezőcsapásai, meg az áramlat sodrása segítségével a csónakok sebesen távolodnak a hajótól. Az expedíció hangulata pompás, a víz itt nagy területen jégmentes, nyugodt, sima, akár valami tó tükre.

– Szerencsénk van. Ha tovább is így haladunk, ma vagy holnap elérjük a Sermilik-fjordot, onnét pedig végre megkezdhetjük igazi jég-túránkat – örvendezett Nansen.

A ragyogó kék égből, mint az odafent Északon gyakran előfordul, hirtelen elkezdett szállingózni a hó. Nagy, nedves

pelyhek keringtek a levegőben, s elfátyolozták a láthatárt. A csónakok fölé súlyos fellegek tornyosultak. Mind nehezebb, mind kínosabb munka volt ellökdösni a csónakokra támadó jégtömböket. Elnémult a beszélgetés. A két lapp összebújt a csónak végében, és rémülten suttogott.

– Talán visszafordulnánk? Rossz jel ez – mondta végül a bátrabbik.

Nansen nem válaszolt. Szíve elszorult. Szappanbuborék módjára pattant szét reménye, hogy hamarosan partot ér. Már néhány órai evezés után megértette, hogy minden erőfeszítésük meddő. Az erős tengeráram-lás itt gyors iramban épp céljukkal ellenkező irányba vitte, sodorta a csónakokat, melyek a háborgó hullámokon hánykolódva recsegtek, jajongtak, mintha panaszkodnának. Sverdrup húzta ki a magáét elsőként egy jégtáblára. Nansen igyekezett követni társát. De hasztalan. Zúgott a habzó tenger, jégtömbök kavarogtak a csónak körül, meghemperegtek a vízben, mintha ördögi táncot ropnának, s a csónakot ostromolták. Végre egy erősebb szélroham elűzte őket, s a jégtömbök eltűntek, éppoly hirtelen, mint ahogyan felbukkantak Nansenék már szabad szemmel is láthatták a meredek, szakadékos parton a víz fölé csüngő sziklákat.

– Ha partra vergődünk, mindenki tüstént kap egy csésze forró csokoládét! – biztatta Nansen átfagyott társait.

Mielőbb partra akart jutni, még mielőtt ismét útját állná valami. De szinte végig sem gondolhatta mindezt, amikor egy sodródó jégtábla borotvaéles peremének kiálló csúcsa átlyukasztotta a csónakot. A három ember minden erejét megfeszítve evezett, hogy eljusson a nagy jégtáblához,

kivonszolja a csónakot, s kirakodjék. Nem engedhették, hogy az élelmiszeres zsákok átnedvesedjenek. Sverdrup habozás nélkül szétverte az egyik söröshordót, és a dongafákkal ügyesen befoltozta a lyukat. A javításra vesztegetett órákat nem voltkönnyű pótolni. A jégtábla körül ismét szaporodott a jég. Ködbe borult a látóhatár. Néha derengtek csak föl a jégmezők fenyegető, fehér négyszögei. Aprószemű, kellemetlen eső szemerkélt. Szürkült.

– Sátrat verünk – rendelte el Nansen.

S az eső egész éjjel szakadt. Az emberek reggelig felváltva őrséget álltak. Majd várakozással telik el a nap. Mikor hajtja el már végre a tengeráramlás a jégtábla és a part között felgyülemlett jégtorlaszokat?

– Nincs mit tenni, fiúk, tovább evezünk. Utol kell érnünk az elvesztett időt! – dönt Nansen, némi fontolgatás után.

De alig hangzott el a parancsszó, fergeteges szél rázta meg a levegőt. A jégtábla megingott, megremegett, a szél zúgása a hullámok dörejébe veszett. Az emberek csak nagy nehezen vonszolhatták vissza a két csónakot a jégtáblára. Két hálózsákban szorongva, egymáshoz húzódva, tehetetlenül hallgatták a hangok zűrzavarát, s félálmukban is őrt álló társuk kiáltását lesték: „Reped a jég!” A kimerültség végül is úrrá lett a rettegés felett. Minden pillanatban fenyegetett a veszély, hogy megfürödnek a Grönlandi-tenger jeges hullámaiban, mégis, egymás után, lassan mély álomba zuhantak.

Csak Sverdrup maradt őrhelyén.

– Ne kelts fel bennünket! Csak, ha menekülni kell! – intette őt Nansen, aki maga is alig állt a lábán, s csupán arra vágyott,

hogy belebújjon a hálózsákba és kialhassa elcsigázottságát.

A mindig megbízható Ottó elhatározta, hogy végrehajtja az utasítást. Szüntelenül a szélvésztépte sátor körül keringett, meg-megállt a jégtábla szélénél, és nézte, amint a hullámverés morzsolja a peremet, s amint percről percre nő a letört szilánkok torlasza. Mintha egyfelől valami óriás fogai harapdálnák a jeget, másfelől a másik óriás magas védősáncot emelne köré. A tenger felől zúgott a vihar pillanatra sem csituló, s csak az időről időre meghasadó jégtáblák csattanásától megszakított, üvöltése.

Sverdrup, viharlámpása fényénél, közvetlenül a sátor mellett, cikcakkos, fekete vonalat fedezett fel a jégen. Szíve heves lüktetésbe fogott. „Kezdődik” – villant át agyán Habozott. „Ne kelts fel bennünket! Csak, ha menekülni kell” – csengtek fülébe Nansen szavai. „De hát ki gondolhat itt menekülésre? Hová,.merre? A biztos halálba? Akkor már legalább hadd aludjanak egy jót, szegények” – döntött végül is. S azon az emlékezetes éjszakán még nemegyszer töprengett: „Ébresszem fel őket? Vagy ne ébresszem?” És nemegyszer felelt önmagának: „Még nem, még nincs itt az ideje.”

JELBESZÉDDEL KÖTÖTT

ESZKIMÓ-BARÁTSÁG

Sortűzre emlékeztető ropogás riasztotta fel Nansent mély álmából. Rikoltó hullámok zúdultak a környező jégtáblákra, összeroppantották, szétmorzsolták őket. Sziszegve csaptak a levegőbe a vízpor tollbokrétái. A szél jeges vizet zuhintott az emberek nyakába.

– Minden holminkat egy csónakba rakjuk! Ha reped a jég, mi hatan talán megmenekülhetünk ebből a pokolból – vezényelte Nansen.

A két lapp rémült kiáltása hasított a levegőbe. A jégtábla megingott, körbeforgott, majd villámsebesen, mintha valami hatalmas, láthatatlan kéz lökdösne, pörögve iramodott a part felé. A vihar süvöltése lassan csendesedett, néha-néha elültek a hullámok is. A jégtábla pompás járműként siklott a fjord sima vizén. Vajon partra veti-e őket? Senki sem merte hangosan kimondani ezt a kérdést, némán számolták az órákat. S a jégtábla hirtelen, minden látható ok nélkül, fehéren habzó örvényt kavarva maga körül, ismei megperdült, s most az ellenkező irányban, délnek, a nyílt óceán felé sodródott tovább. A sarkutazókat minden órával távolabb vitte céljuktól.

Megint rengett alattuk a jég-talaj, éles, jeges hullámok zúdultak át keresztbe-hosszába a csónakon, a benn ülőket ostorozták, elvakították, holmijaikat elnyeléssel fenyegették.

A végtelen hosszúnak tetsző tíz nap alatt többször is reménykedve vízre bocsátották csónakjaikat, de mindannyiszor sietve vissza kellett térniök a jégtáblára.

„Végtére is, az ember mégsem jegesmedve” – csengtek Nansen fülébe az expedíció ellenzőinek baljós szávai. Igazuk lenne?

…néha, nem minden keserűség nélkül, arra gondoltam, hogy ha sikerül is végre elérnünk Grönland déli partfokát, ha életben maradunk is, azzal a gondolattal mindenképpen meg kell békülnöm, hogy expedíciónk célját – hogy tehát még ezen a nyáron átvágjunk a szigeten – nem érhetjük el” – jegyzi fel emlékirataiban Nansen. Aggodalmát nem osztja meg senkivel, még Sverdruppal sem. Tapasztalt helyettese mégis jól tudja, miért csökkenti Nansen napról napra az élelemadagokat.

Megfőzni az ételt, a háborgó hullámok dobálta jégtáblán, nem tartozott a könnyű feladatok közé. Minden csepp spiritusszal takarékoskodniuk kellett. A borsólevest Nansen egykettőre elkészítette. Bár nem főtt meg, mindenesetre oly forró volt, hogy égette szájukat. Márpedig ez volt a legfontosabb. A nyers lóhúst, amelyet a kapitánytól kaptak ajándékba, a norvégok apróra vágták, és a forró leveshez elharapdálták. „Nem valami jóízű, de tápláló és jóllakat” – mondta Ottó, Olaf és Kristian, s hősiesen nyeldesték a lóhúst. A két lapp azonban a világ minden kincséért sem vett volna szájába efféle ételt. Rémülten vacogva esküdöztek, hogy inkább éhenhalnak, mintsem hogy nyers lóhúst egyenek. Nansen fájó szívvel adott nekik a húskonzervből, s igyekezett elhessegetni

magától a gondolatot: mi lesz, ha elfogy a készlet? Bátor terveit minden eltékozolt nap veszélyezteti.

A jégtáblát, melyen az expedíció tagjai nehéz körülmények közt táboroztak, a tengeráramlat két hét alatt – azóta, hogy elhagyták a *Jasont* – négyszáz kilométernyire sodorta attól a helytől, ahol Nansen partot érni szándékozott. Fridtjof kedvetlen volt és hallgatag, de messze hessegette magától a gondolatot, hogy ötlete talán valóban őrültség volt. Gyötörte a tehetetlenség. Tanácstalan várakozásban, egyhangú egymásutánban teltek, őrlődtek a napok. A jégtábla szeszélyesen sodródott, hol közeledett a parthoz, hol meg távolodott a parttól.

Egy reggel, ébredéskor Nansen nem érezte a már megszokott rázkódásokat. Körülnézett, s alig bírta elfojtani örömkiáltását: távol, a láthatáron, az oszladozó ködfoszlányok között Grönland jéghegyeinek csúcsai szikráztak vakítóan a napfényben.

Mintegy tíz óra múltán egy kis szigeten kötöttek ki. Ide-oda futkostak a köves parton, volt aki földre vetette magát, nem bírtak betelni a boldogsággal, hogy végre szilárd talajt éreznek talpuk alatt, nem az imbolygó jégtáblát. A pihenő azonban rövid ideig tartott. Addig csupán, míg kinyújtóztatták lábukat, és meleg ételt főztek.

Aztán megint, neki a tengernek. Grönland partvonala mind élesebben, csábítóbban, hívogatóbban rajzolódott ki a horizonton, de a szomorú tapasztalatokban megpróbált emberek már nem bíztak a tengerben Árbocokat szereltek a csónakokra, vitorlákat vontak fel rájuk, hogy a legcsekélyebb,

északnak fúvó szellőt is kihasználhassak, és felváltva, szünet nélkül eveztek.

A jégmentes vízsávot napról napra fehér fátyol szőtte be. Nagy torlaszok, ellenséges hadseregként állták útjukat. Csáklyákkal lökték, fejszékkel taszították, nyirkos, tapadós hóval fedett evezőikkel tolták félre a tömböket, minden erejüket megfeszítve iparkodtak, siettek, nehogy ismét valami áramlat karmaiba ragadja őket.

*

Hirtelen kurta, heves kiáltás hasított a levegőbe, s elnyomta egy pillanatra a hullámok zúgását. Egy, kettő, három. Az őrt álló Sverdrup felhajtotta sapkája fülvédőjét. S a kiáltás megismétlődött. Az utazók ezúttal is egy kis szigeten vertek sátrat, s most kíváncsi fejek bukkantak elő a sátorból. Mindnyájan hallották a kiáltásokat. Egyikük a távolba mutatott, ahol a jég fehérségében két parányi pont feketéllett. Szempillantás alatt valamennyien a parton voltak.

– Kajakok! – kiáltotta az egyik lapp.

– Emberek! – tódította a másik.

Nansen feltolta homlokára védőszemüvegét, és hitetlenkedve bámult a napfényben sziporkázón villogó hullámokra. A kiáltás már egészen tisztán hallatszott. A fekete pontok szemlátomást nőttek.

– Eszkimók! – kiáltott ő is, és berontott a sátorba, hogy hátizsákjából sietve előcibálja kis jegyzetfüzetét

Telnek-múlnak a napok, s a fehér út a végtelenbe nyúlik (Nansen rajza)

A sziget őslakóinak primitív életkörülményei nem riasztották vissza Nansent

Még indulása előtt feljegyzett belé néhány mondatot, az eszkimók nyelvjárásában.

Két karcsú kajak suhant ügyesen a jégtömbök közt. Az evezők, mint szélmalomszárnyak, mind sebesebben cikkantak a levegőben.

A csónakosok – ketten voltak, prémbe öltözött, feketehajú, ferdeszemű, kiugró pofacsontú férfiak – barátságosan integettek, hol az egyik, hol a másik evezővel, s folyvást kiáltoztak.

– Üdvözöllek benneteket, testvérek, szívélyesen üdvözöllek! – kiáltotta feléjük Nansen, miután buzgón lapozott füzetében.

Az eszkimók is visszakiáltottak valamit a maguk nyelvén, miközben átügyeskedtek a jégtáblák között.

– Nézd csak, micsoda vademberek, milyen mulatságos a ruhájuk! – csodálkoztak a lappok, egymást túlkiabálva, amikor jobban szemügyre vehették a jövevényeket, akik szakértő mozdulatokkal, pillanatok alatt partra vonták könnyű kajakjaikat.

Csizmájuk térd fölött végződött, nadrágjuk rövid volt, felsőtestüket kaftánforma kabát fedte. Minden holmijuk fókabőrből készült. S ami a legkülönösebb, a kaftán és a nadrág között minden hevesebb mozdulatnál előbukkant zsírozott, meztelen testük. Alacsony és zömök volt mind a kettő. Szünet nélkül beszéltek, és kíváncsian vizsgálgatták az utazókat. Nansen újra meg újra ismételgette üdvözlő szavait. Azután egyszer csak, mintegy vezényszóra, elhallgatott mindenki. Senki sem értett meg eddig semmit.

– Azt hiszem, kissé hadilábon állsz az eszkimó nyelvvel – ugratta Fridtjofot Sverdrup, majd minden teketória nélkül, nagy kezével barátságosan vállon veregette a közelebb álló eszkimót.

S lám, a jövevény azonnal viszonozta a barátságos gesztust; szempillantás alatt megkötötték a barátságot. Az idősebbik eszkimó, kurta torokhangokat hallatva, minduntalan Nansenhez fordult, mintha megsejtette volna benne a parancsnokot. A fiatalabbik bizalmatlanul szemlélte a két lapp rénszarvasbőr öltözékét. Nansen végül, türelmét vesztve, eldobta a feleslegessé vált jegyzetfüzetet. A jelbeszédnél még senki sem talált ki jobbat! Ha nincs más mód, leginkább kézmozdulatok segítségével értik meg egymást az emberek.

Dietrichsen elővett egy darab papírt, s a két eszkimó nagy buzgón felrajzolt rá valamit. Magyarázatukból kiderült, hogy innen nem messze, északra, nagy település van, amelyben jelenleg sok ember lakik. Csupán egy dolog nem fért az eszkimók fejébe: honnan cseppentek ide ezek a fura fehér-szőke emberek? Talán csak nem a nyílt tengerről jöttek? A háborgó hullámokra mutogattak, tagadóan intettek fejükkel, majd alaposan szemügyre vették az esetlen fa-csónakokat. Sosem láttak még ilyeneket. Az ajándékoknak – üres konzerv-dobozoknak – gyermekesen örültek, majd, folyvást kiáltozva, elindultak a tengeren visszafelé.

– Hívnak a településre. Legkésőbb holnap találkozunk velük – magyarázta társainak Nansen, de azt már semmiképp sem volt hajlandó elárulni, miből következtetett a meghívásra.

Másnap, a több órás megfeszített evezésben kimerült utazók valóban alacsony, fókabőrrel bevont kis sátrakat pillantottak

meg a parton. Eszkimók tódultak ki fogadásukra. Erős férfiak, asszonyok, hátukra kötözött, prémbe göngyölt csecsemőikkel, fecsegő gyerekek, öregek nyüzsögtek. Fehér embert nyilván egyikük sem látott még. Legelöl a tegnapi két eszkimó integetett barátságosan a konzervdobozokkal.

„Vendégszeretően meghívtak sátrukba” – jegyezte fel Nansen. „A sátor belsejéből fojtott, fülledt levegő csapott meg, szinte mellbevágott. Sokan laktak egy fedél alatt. Minden fal mentén – egy család. Néha kettő is. A függő kőüstök alatt, a tűzhelyeken parázsló fókazsír bűze, s a már nem friss, nyers hús rossz szaga elkeveredett azoknak az edényeknek orrfacsaró bűzével, melyekben mosakodás céljára gondosan összegyűjtötték a vizeletet… Jelbeszéd segítségével gyorsan szót értettünk az eszkimókkal. Vendégszeretők s barátságosak voltak, valamiféle büdös dohányt szívtak pipáikban, és kíváncsian vizsgálgattak bennünket. Megegyeztünk, hogy másnap reggel együtt indulunk útnak csónakjainkon észak felé. Megajándékoztuk őket konzervdobozokkal meg acéltűkkel, ezért aztán nagyon szívesek voltak hozzánk.”

Nansen azt remélte, hogy a jégvilágban otthonosan mozgó, tapasztalt eszkimó vadászok egyengetik majd nekik, újoncoknak az utat. Csakhogy a vadászok is ugyanerre számítottak, s boldogok voltak, hogy a fenyegető jégtáblákat szétlökdöső, széles, erős fa-dereglyék nyomában evezhetnek.

Rawna és Balto nem titkolták felháborodásukat, mikor látták, hogy Nansen az eszkimó településen üres konzervdobozokat és acéltűket cserél szárított húsért. „Mi nem veszünk részt az efféle cserében – jelentették ki. – Nem becsületes.” De a lappok

ennél nagyobb gondot is okoztak. Bátran segítettek a norvégoknak, ám Nansen jelszavát – „Minél kevesebbet aludni, keveset és gyorsan enni, sokat dolgozni” – semmiképp sem értették. Naponta panaszolták, hogy éhesek, s kedvenc italukat, a kávét követelték. Mikor hazatértük után valaki megkérdezte egyikőjüket: „Jól táplálkoztatok menetelés közben?”, a lapp ezt válaszolta: „Nansen azt állította, hogy eleget eszünk, hát bizonyosan elég is volt Őszintén szólva, egyetlen alkalomra sem emlékszem, amikor igazán jóllaktam volna. De ha újra hívna, hogy menjek vele expedícióra, itthagynék mindent és mennék vele.”

A kis csapat – miután búcsút vett az eszkimóktól – ismét tengerre szállt, s a nyugtalan vizek hátán tört tovább a cél felé, melyet Nansen megjelölt. Tizenkétszer borult rá az éjszaka a magányos csónakokra, tizenkétszer hunytak ki fejük fölött a csillagok. Az emberek átküzdötték magukat a jégtáblák között jégmentes vízre, cikcakkban haladtak a csatornákon, dacosan feszítették meg erőlködéstől megmerevedett karizmaikat.

Elfeledték, hogy jégen kívül más is van még a világon. Mind ritkábban bukkantak fel emlékezetükben a *Jason* szűk kabinjának emeletes priccsei, a fókabőrök kipárolgásának átható szagával terhes, fojtott meleg, s a párolt fókauszony illata, melyet senki sem tudott oly ízletesen készíteni, mint a hajószakács. És a Nansen szavát hallgató kapitány elgondolkodó arca, melyet eltakart a nehéz, édeskés szagú dohány füstje. Most, mikor arcukat nem szűnő, éles szél ostorozta, s üres gyomruk hiába követelte jogait, ezek az emlékek szép, messze tűnt álomnak tetszettek csupán.

Mind gyakrabban találkoztak többemeletnyi magos, éles jégcsúcsokkal, szinte az eget verő jégkolosszusokkal, melyek halotti fehérségükben, mint kísértet-hajók, méltóságosan siklottak a csendben. Ha azután a felhők mögül egy-egy pillanatra előbukkant a nap, a jég életre kelt, és a szivárvány minden színében szikrázott, tündökölt.

Nansen végül is úgy határozott, hogy másutt kötnek ki: a Sermilik-fjordtól észak-keletre fekvő partvidékén, és onnan vágnak neki a szárazföldnek.

Partraszállásuk napján Fridtjof sutba dobott minden óvatos előrelátást. Grönlandra érkezésük ünnepélyes pillanatát pompás ebéddel ünnepelték: ez volt az első meleg ebédjük tíz nap óta. Az ebéd fénypontjaként végre a két lapp is annyi feketekávét ihatott, amennyi beléfért.

GRÖNLAND NEM TÁRJA KI KAPUIT

A kis expedíció táborhelyétől nem messze fehérlő gleccser homlokzata szüntelen mozgásban volt, szinte saját, lüktető életét élte. Meredeken a tengerbe lejtő, sok-sok kilométer hosszú faláról másodpercenként hatalmas, fehér tömbök szakadtak le, és zuhantak a tengerbe. Kisebb jéghegyek úsztak ki az alatta forrongó örvényből. Lábukat mélyen az óceán vizébe merítve, lassan, méltóságosan siklottak: kergette őket a tengeráramlat meg a szél. Nansen és társai az elébük magasodó, meredek lejtő sima felületét vizsgálgatták. Nansent emésztette a türelmetlenség.

– Erre sem nehezebb felmászni, mint a mi Jostedal gleccserünkre, Sogne-fjordnál, mit gondolsz? Hiszen nemegyszer jártál ott te is – fordult Fridtjof Sverdruphoz, ám a megszólított tekintetét váltig a fehér falra szegezte, s konokul hallgatott.

– Nos, ami igaz, igaz: ijesztgettek bennünket, hogy nem jutunk át az úszó jégen, mégis túléltük valahogy – szólalt meg végül. – Azt hiszem, ezen már sokkal könnyebben átjutunk.

– Akarsz azonnal meggyőződni róla? – Nansen hangjában erősebb volt a parancs, mint a kérdés.

Fridtjof, szokása szerint, csak néhány húsos kétszersültet és két kis tábla csokoládét vágott zsebre, megadta utasításait a táborban maradóknak, s máris készen állt a felderítő útra. Néhány perccel később a két férfi már hosszú, ruganyos

léptekkel, fürgén kaptatott felfelé. Hosszúnyelű csákány, hegymászó kötél, iránytű és aneroid – ez volt minden felszerelésük.

A meredek úton eleinte könnyen haladtak, a gleccsert fedő vékony hóréteg vidáman csikorgott talpuk alatt. Szelíd lejtőn jártak. Nansen akaratlanul is meggyorsította lépteit.

– Már nincs sok hátra. Még egy utolsó kapaszkodó, és ki kell érnünk a síkságra – biztatta zihálva Sverdrupot.

Alig várta, hogy bejusson Grönland kapuján, s meglássa azt a tájat, melyet az eszkimókon kívül még sohasem látott senki.

Gyorsan, csaknem futva kapaszkodtak fel a hágóra, de ott csalódottan megtorpantak. Nem, ez nem az a sík terület volt, melyet mindketten vártak. Lábuk alatt széles völgy terpeszkedett, s azon túl elébük bukkant a következő hegy. S ameddig csak szemük ellátott, magas dombok és mély völgyek gyűrődései hullámzottak a jégmezőn.

– Lehetne rosszabb is! – jegyezte meg Nansen.

Még Sverdrupnak sem vallotta volna be, a világ minden kincséért sem, mekkora volt csalódása, amikor megpillantotta az újabb akadályokat.

A gleccser felülete minduntalan változott. A felderítők, hol csaknem függőlegesen kúsztak lefelé, hol újból felfelé kapaszkodtak, majd repedések sötét vonalaira bukkantak. Némelyik keskeny volt, lábuk alatt alig észlelhető, a másik szélesebb, amely fölött azért még egy ugrással átszökkentek, s voltak végül tátongó, sötétkék mélységükkel ásító, hatalmas jéghasadékok. Egymás után sorakoztak, szakadék szakadék mögött, minden irányban, mint ellenséges lövészárkok. Teltek,

múltak az órák. S ők csak haladtak tovább. Némán. S csupán néha álltak meg, hogy lélegzethez jussanak. Fáradtan kerülgették a hasadékokat. Csalódottan pillantottak az aneroidra: a műszer jelezte, hogy alig kétszáz méternyire jutottak a tenger szintje fölé. S előttük még mindig újabb és újabb hegyhátak tornyosodtak. Kötéllel egymáshoz erősítették magukat, de mind lassabban haladtak, mind gyakrabban meg-meg-álltak.

Óvatosan, hason csúszva, lassan kúsztak át egymás után a jéghasadékokat fedő törékeny jéghidakon. Fridtjof, aki elöl haladt, nem vett észre kellő időben egy keskeny, de mély repedést, s nem figyelt fel a hasadó jéghíd száraz reccsenésére sem. Csak a melléig érő hosszú csákánynyél mentette meg. A csákány beleakadt a hasadék peremébe, Nansen azonban vállig süllyedve, tehetetlenül lebegett az űr fölött, és lába súlyosan húzta alá a mélybe. Kiáltani akart –, de ereje elhagyta. Megpróbált változtatni helyzetén –, nem sikerült. Szerencsére Sverdrup odarohant, és lassan, óvatosan kihúzta barátját a fehér csapdából. Aztán újabb, meredek emelkedő, több kilométeres kitérők, újabb jéghasadékok következtek. Nansen nem így képzelte el bevonulását Grönland keleti kapuján…

Végére járt már a nap, amikor a halálra fáradt vándorok lapos, enyhén emelkedő síkságot pillantottak meg. Megtévesztően hasonlított a háborgó óceánra, melynek felborzolt hullámai azonban, mintha hirtelen jéggé dermedtek volna. Minden hullám taréja feléjük hajlott. Fenyegetően torlódva csillogtak a leáldozó nap búcsúzó sugaraiban.

– Nem egykönnyen vonulunk majd szánjainkkal ezeken az ördögi hepehupákon. Nemcsak húzni kell őket, hanem meg is támasztani minduntalan, hogy fel ne boruljanak.

Sverdrup belerúgott a legközelebbi jéghullám taréjába. Parányi darabka tört csak le belőle. Gránitkemény volt a jég.

– Azt hiszem, tréfálsz. A legnehezebb lesz ide átemelni a szánokat, a többi gyerekjáték. Versenyt futunk a jégen a széllel.

Sverdrup gyengéden pillantott barátjára. Nansen sovány, borostás arcán verejték gyöngyözött, elszánt pillantása szinte sütött sötét szemüvege mögül, prémsapkája félrecsúszott füléről. Vajon mit szólnának ellenségei, ha most látnák *az* expedíció vezetőjét? Sverdrup elnevette magát.

– Úgy festek én is, mint te? – nyögte ki végül. Nansen úgy nézett rá, mintha attól tartana, hogy társa megbolondult.

– Azt meg honnan tudjam? – mordult fel végre. – Olyan vagy, mint valami futóbolond.

– Egyszóval, épp olyan, mint te – legyintett Sverdrup.

A visszatérés még nehezebb volt, mint az odafelé vezető út. Már leszállt az esthomály, gyötrő, jeges szél süvöltött a jégmezőn, sötét fellegeket sodort magával, melyek elfátyolozták az első csillagok bátortalan fényét. Rövidebb úton akartak menni, ám ez a rövidebb út csalókának bizonyult. A mindenfelől szélesen tátongó jéghasadékok elnyeléssel fenyegették őket. A sötétség fékezte, majd végül lehetetlenné tette továbbjutásukat. Nem mehettek vaktában tovább, nem kockáztathatták testi épségüket, nem szolgáltathatták ki magukat a rájuk acsarkodó halálnak. Órák hosszat üldögéltek egy jégtömb tövében. Csontjuk velejéig átfagytak, foguk

vacogott, utolsó kétszersültjüket rágták. E pillanatban senki emberfia meg nem győzhette volna őket arról, hogy augusztusi nyáréjszaka van…

*

– Egyáltalán nem nehéz a kapaszkodó – köszöntött be, a felderítők visszatérését már türelmetlenül leső társaihoz, Nansen. – Persze, dolgozni azért kell egy kicsit! – tette hozzá, Sverdrup csodálkozó pillantása láttán.

– Mondd, Fridtjof, te magad elhiszed, amit mondtál? – kérdezte Sverdrup, amikor egy pillanatra kettesben maradtak.

– Hát hogyne! Hiszen átjutottunk, és épségben visszatértünk – méltatlankodott Nansen, mintha a legyőzött nehézség már nem is léteznék.

– Azon a jégmezőn nemigen sétálhat az, akinek nincs elég erős cipője. Feltétlenül meg kell erősítenünk bakancsainkat – rendelkezett Fridtjof, és szemügyre vette saját lábbelijét, melyet jócskán összehasogattak a jég éles hullámtaréjai.

„… Akár a borotva, felhasítják a legvastagabb bőrt is” – emlékezett most Nordenskjöld intésére.

A gleccser lábánál vert kis táborban nagy sürgésforgás támadt. Egyikük hosszú rézszögeket vert a vastag bőrtalpakba, a másik még ráadásul acéldróttal is körülfonta lábbelijét. Az élelmet és felszerelést Nansen gondosan öt részre osztotta az öt szánhoz. Négy szán egyenkint százkilós rakományt vitt, az ötödik csaknem kétszázkilósat. Ezt a legnehezebbet ő maga

húzza majd Sverdruppal. Az expedíció holmiját úgy osztották szét, hogy egy vagy két szán elvesztése ne okozzon katasztrófát.

A két csónakot a parton hagyták, jókora kövek alá rejtve, hogy a legerősebb szél se sodorhassa el. A csónakok alatt raktározta el Nansen a tartalék szárított húst, meg jelentését az expedíció eddigi útjáról.

– Hogy maradjon valami nyomunk – magyarázta a bámuló lappoknak, akik örökös éhségükben nem tudtak hova lenni a csodálkozástól, amiért Nansen otthagyja a húst, ahelyett, hogy azon nyomban megennék.

Azt sem értették, minek irkál tele Nansen mindenféle papírokat. Kinek? Hát akad valaha őrült, aki önszántából idehajóznék?

A NÁPOLYI LEVES

MINDENNÉL JOBBAN ÍZLETT

– Húzd!

– Told erősebben!

– Fogódzkodj, mert lecsúszol!

A hasadó jég dörejébe vesző kiáltások elenyésztek a kristályos levegőben. Az első nap végén az expedíció tagjainak moccanásnyi, erejük is alig volt. Az erőfeszítéstől húzódó, fájó izmok minden mozdulatra kínos fintorba torzították arcukat. A jégmező lejtői valóban nem voltak nagyon meredekek, de három ember húzott el, nagy vergődéssel egyetlen szánt harminc-negyven méternyire, s pár perces pihenő után visszatért a következőért. S ennek se vége, se hossza. A dimbes-dombos út mindenkit megviselt. Testükbe vájtak a bőr hámszíjak, lábuk, hol belesüppedt a nedves, tapadós hóba, hol csuszkáit a jég tükörsima, kemény kérgén. Ledobtak bekecset, pulóvert, sapkát – mindhiába. Verejtékük szemükbe csorgott, ingük testükhöz tapadt.

– Torkig vagyok már ezzel az eszeveszett kínlódással!

– Nem bírom tovább!

– Nem embernek való ez a robot! – lázadoztak a lappok, de Nansen kérlelhetetlen volt.

Erőfeszítésben edződő izmaik napról napra kevesebb szenvedést okoztak, de mind újabb és újabb hágókon, s újabb

meg újabb völgyeken kellett átkelniük. Hegynek fel, hegynek le, hegynek fel, hegynek le. A tenger fehér jégtáblákkal telehintett, tintás sötétje eltávolodott, s minél magasabbra kapaszkodtak a vándorok, annál kisebbnek látszott. Ha az expedíció tagjait valaki megkérdezte volna, mi gyötörte őket legkegyetlenebbül, miközben átvergődtek a gleccseren, azt felelték volna: az eső. Az aprószemű, kellemetlenül szemerkélő, minduntalan záporba átcsapó eső. Homályba burkolta őket, átszivárgott a sátorponyván hosszú órákra megbénította a bőrig ázott, fagyott, éhes embereket. A tétlen várakozásban, hálózsákokban töltött kényszerpihenők rosszabbak voltak a legkeményebb munkánál is. Különösen Nansen szigorú elvei mellett.

– Nem dolgozunk, meglehetünk étel nélkül is – jelentette ki, s ilyen alkalmakkor az élelmiszeradagokat a lehető legkisebbre csökkentette.

– Zsugori! – panaszkodott Balto, a lapp, neheztelve. – Ha tudom, hogy éheztetnek, sosem vállalkozom erre a bolond expedícióra.

– Otthon talán mindig jóllaktál? – mordult rá Sverdrup szigorúan, hogy véget vessen a sopánkodásnak Ő tudta, miért takarékoskodik, tartalékol Nansen s azt is értette, miért nem közli „zsugoriságának” okát társaival. A sarkvidéken bármikor rátörhet az utasokra a koplalás állandóan fenyegető réme.

Nem hiába olvasta, falta Fridtjof még annak idején Store Fröhenben az útleírásokat, sarkvidéki vándorok naplóit. Legmélyebben John Franklin expedíciójának tragikus története vésődött emlékezetébe Örökké szeme előtt lebegett a tanulság, hogy ennek az expedíciónak tagjai csaknem valamennyien

életükkel fizettek vezetőjük tapasztalatlanságáért és könnyelműségéért.{2}

*

Nansen igazságosain osztja szét a szerény élelmiszeradagokat, s nem illetheti szemrehányással önmagát: ő eszi a legkevesebbet. Expedíciójának tagjai között ő az egyetlen, aki tudja, mit kockáztat, és mekkora felelősség nyomja vállát.

– Jobb most koplalni egy kicsit, ebbe senki sem hal bele, mint később éhen pusztulni – magyarázta társainak. – Nézzétek csak: mögöttünk jég, előttünk jég. Csak jég, és semmi más Nem volt hát igaza az öreg Nornak, amikor a grönlandi zöld oázisok mellett kardoskodott. Ha visszatérek, szeretnek találkozni vele. Előbb azonban ki kell jutni ebből a fehér pokolból.

A nyári naptól átmelegedett, nyirkos hóba besüpped a láb, beroggyan a megrakott szán. Nansen úgy dönt, hogy éjjel haladnak, mikor a fagy kemény jégréteggel von be mindent. Minél magasabbra jutnak, annál fagyosabb a levegő. A kínzó záporokat rég maguk mögött hagyták, a hó aprószemű, érdes porhoz hasonló, melyen sehogy sem siklik a sí. S hát még a szánok!

– Megpróbálkozunk az indián sítalpakkal – javasolja Nansen egy pihenő közben, s valamelyik batyuból különös sítalpakat húz elő: nagy teniszütőkre emlékeztetnek, s a rugalmas fából készült, széles keretet bőrszíjak szövik be sűrűn. Ezeken a síléceken könnyű megőrizni az egyensúlyt, de felfelé haladni

velük – képtelenségnek tetszett. Az első próbálkozások egymás után kudarcot vallottak.

– Pedig a kanadai indiánok mindig ilyennel járnak. S alighanem tudják, miért – igyekezett társait meggyőzni Nansen.

A két lapp, Balto és Rawna nyomban kijelentették, hogy ők ugyan nem csatoljak fel ezeket a fura szerszámokat, de amikor látták, milyen nagyszerűen siklanak rajtuk a norvégok, végre beadták derekukat.

Egy este, kivételesen fáradságos, nehéz nap után Nansen, szokás szerint, maga fogott hozzá, hogy elkészítse a levest, mely egyszerre volt ebédjük, vacsorájuk.

– Kristian, hozd ide, kérlek, a spirituszkannát, a te szánodon van. Olaf, hozd ide, légy szíves, a pemikános zsákot és öt adag borsólevest. Ottó, kérek egy marha-húskonzervet – vezényelte. – Ti pedig – fordult a lappokhoz; – üssétek fel a sátrat, de gyorsan. Nagyszerű vacsorát kaptok ma.

A mindannyiukat gyötrő izomsajgás ellenére, percek alatt tábort vertek. Nansen, mint csibéit féltő kotlós, mindenkit a hálózsákba kergetett. A szélmentesen bekötözött sátorban meghitt csend és meleg honolt, öt borostás, fékeiére égett arcból öt szempár kísérte élénk figyelemmel a parancsnok minden mozdulatát, öt orr szimatolta élvezettel az üstben máris fortyogó borsóleves ínycsiklandozó illatát. A sátor vászon padlóján lassan felolvadt a hó, és elkeveredett a cipőkről vastag, sötét erekben csorgó, sűrű kenőccsel. Fridtjof energiáját a legfárasztóbb nap sem lankaszthatta el, ezúttal emlékeivel mulattatta társait, s mesélt régi kedveséről, a szép, fekete

szemöldökű Rosináról, akivel a napsütötte olasz földön hozta össze a sors.

…A tengernél hangzott el a vallomás, s azt tudjátok, hogy a Nápolyi-öböl ilyen ívben hajlik – Fridtjof keze itt szeles kört írt le, s a lendületnek éppen a tűzhely állta útját.

A forró leves, a spiritusszal együtt, egyetlen szempillantás alatt végigömlött a vászonpadlón. A hálózsákokból kikandikáló öt arc mosolya megdermedt, Nansenben meghűlt a vér. A döbbenet csendje azonban csak egy másodpercig tartott. Az emberek, mintegy vezényszóra, kiugrottak a hálózsákokból, és kidobálták a zsákokat a sátorból. Majd kihajigálták a cipőket, harisnyákat s mindazt, ami a sarkokban hevert. Aztán óvatosan, minden oldalról egyszerre megemelték a sátorpadlót s a levest habozás nélkül, gondosan visszaöntötték az üstbe. Eközben az étel némiképp megszaporodott, magába nyelt ugyanis mindent – havat, sarat –, ami csak a padlón folydogált. Mégis csodálatosan ízlett, mire észbekaptak, már csajkájuk alján kapirgáltak kanalaikkal.

– Erős leves – mondta Dietrichsen, és keze fejével megtörölte száját.

– Hát persze, olasz! – tette hozzá Sverdrup, miközben gondosan összekotorta az üst oldalára tapadt maradékot.

– Ha akarjátok, minden este főzhetek ilyet – nevetett Nansen.

– Végre volt benne egy kevés zsír is – tréfálkozott Sverdrup, és nem is sejtette, milyen érzékeny pontra tapintott barátja lelkében.

Fridtjof homloka mély redőkbe gyűrődött… Nagyon gondosan és körültekintően készítette elő expedícióját,

megvizsgált, megfontolt mindent, a felszerelés legapróbb részét is kipróbálta –, csak egyetlen dologban hibázott: élelemkészletükben kevés volt a zsiradék. A híres dán konzervgyár, amely évtizedek óta minden sarki expedíciót ellátott, ezúttal sajnos csődöt mondott. A pemikánban, melynek – a szabályok szerint – fele porított hús, másik fele zsiradék és szárított zöldségféle, egyetlen gramm zsír sem volt. Itt, a gleccseren, már késő volt kideríteni e hanyagság vagy tévedés okát. Nansen teljes értékű, zsíros pemikánra számított, s ezért nagyon kevés vajat vitt magával, személyenként alig napi három dekára valót. Nem csoda hát, ha a szervezet követelte jogait. Mindnyájan zsiradék után sóvárogtak, és sokat beszéltek róla. Ajkukon minduntalan felhangzott az áhított szalonna, a háj, *s* császárhús neve.

Néhány nappal később Sverdrup, miközben bakancsa bőrébe dörzsölte a szurokfekete pasztát, félig tréfásan, félig komolyan megkérdezte:

– Mit gondolsz, Fridtjof, megbetegednék, ha megenném ezt a pasztát? Finom lehet, színtiszta lenolaj.

Leginkább mégis a szomjúság kínozta őket. Napról napra az évszázadok óta kemény, fehér sziklává fagyott vízen vándoroltak, s úgy érezték magukat, mintha a Szaharában lettek volna. Nansen tudta, a súlytöbblet miatt nem vihetnek magukkal annyi spirituszt, amennyi elegendő lenne ahhoz, hogy a jégből édes vizet olvasszanak, előrelátóan felszerelte hát az expedíció tagjait lapos fémkulacsokkal. Reggelente megtöltötték a kulacsokat hóval vagy apróra tört jéggel, és bedugták ruhájuk alá, mellükre, hogy testük melegével

olvasszák vízzé a jeges havat. De csak Nansennek volt elég lelkiereje kivárni az olvadást. Még a sokat tűrő Sverdrup, sőt a szilárd jellemű Dietrichsen is, mohón kiszürcsöltek minden cseppet a kulacsból, még mielőtt a jég teljesen felolvadt volna. Arra már egyáltalán nem is gondoltak, hogy mosakodáshoz is vizet olvasszanak. Hosszú hetekig nem vetkőztek le és nem mosakodtak.

– A piszokréteg nagyszerűen véd a hideg ellen.

– S hát még a napszúrástól! – vigasztalták egymást.

Augusztus végén és szeptember elején csikorgó fagy lepte meg az utazókat. Jóllehet Nansen számított rá, hogy Grönland belsejében kemény hideg uralkodhat, azt még álmában sem hitte volna, hogy a hőmérő szeszoszlopa ezen a földrajzi magasságon nyáron is negyven Celsius-fok alá süllyedhet. A reggel nemegyszer harminc egynéhány fokos hideggel köszöntött a sátorban alvókra. „Sehol a világon nincs olyan alacsony hőmérséklet, mint Grönland belsejében” – jegyezte fel naplójába Fridtjof. Ekkor még nem sejthette, milyen fagyok uralkodnak a föld túlsó pólusán, a Hatodik Kontinensen. Akkoriban ezt még senki sem tudta. Csak hét esztendővel később szállt partra az Antarktiszon az első ember, az első a történelemben, egy fiatal norvég tudós, a neve: Borchgrevink. A világ e legnagyobb jégtömegének belsejét pedig hetven évvel később kezdték felderíteni csupán.

VALÓBAN NINCS A VILÁGON SEMMI MÁS,

CSAK JÉG?

Éjjelente a prémes hálózsákok, nappal a gyapjúöltözékek, eléggé megvédték az edzett s hideghez szokott sarkutazókat a fagytól, de a váratlanul beállott, korai tél lassította menetelésüket.

– Nem érjük el az utolsó gőzhajót, amelyik még Christiansundból szeptember közepén kifut – közölte Nansen egy este társaival, és nyugtalanul fürkészte, hogyan fogadják a rossz hírt.

– Tán csak nem gondolsz arra, hogy itt teleljünk? – Sverdrup volt az egyetlen, aki hangosan kimondta a mindnyájuk ajkára toluló kérdést.

– Ugyan, dehogy! Godthaab település felé kell haladnunk, amelyik délebbre van. Elsősorban ilyen módon legalább száz kilométerrel megrövidítjük utunkat, másodsorban: onnan később indul Európába a hajó, harmadsorban: ennek a településnek a környéke még teljesen felderítetlen. Soha senki sem járt arra. Mi leszünk az elsők – biztatta társait Nansen.

Ezentúl az amúgy is rövid pihenőket még szűkebbre fogta, a menetelés hosszú óráit pedig megtoldotta.

Szeptember elején az expedíció két és félezer méter magasságban a tenger szintje fölött egy hágón haladt keresztül. Innen nyugatnak a terep lassan lefelé ereszkedett.

A heves szél iránya is megváltozott Végre hátuk mögül fújt.

– Árbocokat felállítani! Vitorlákat felvonni! – harsant a vezényszó, de a szél már a következő pillanatban irányt változtatott, s a jégmezőről felkavart hógomolyokat arcukba vágta.

És minden lépésért harcolniuk kellett újra. Ebben a magasságban, a ritka levegőben minden, még a legkisebb erőfeszítés is tűrhetetlen, heves szívdobogást okoz. Az ember önkéntelenül is tátott szájjal iparkodik tüdejébe szívni a lehető legtöbb oxigént, de minden meggondolatlan szippantás fojtogat, szúr *a* tüdőben, gyötrő köhögésrohamot okoz. A lehelet jégkristályok formájában megül a szakállakon, szempillákon, szemöldökökön, sapkákon és sálakon. A nap vége felé már úgy festenek a vándorok, mintha vastag gipszmaszkot vontak volna arcukra. Nem ábrándoznak többé száraz ruháról, meleg szobáról, erejük végére járnak. Támolyognak, mint a részegek. Pedig nem tehetnek semmi egyebet, menniük kell tovább, tovább, előre!

A nap mind ritkábban bukkan elő a felhők mögül. Sugarai nem melegítenek többé. Napról napra korábban száll le a sötétség, az éjszakák mind fagyosabbak. S az Északi-sarkvidék ekkor csatasorba állította az emberek ellen legfélelmetesebb fegyverét is: a hó-förgeteget. A fehér pusztaság fölött viharok tomboltak, egyik a másik után, s megbénították az expedíciót. Három nap, három éjszaka kuporogtak már egyfolytában a hólepte sátorban, dermedten, éhesen, közönyösen.

– Hát valóban nincs már a világon semmi más, csak jég? – tört elő a hálózsákból egy elkeseredett hang.

– Ki volt ez a nagy bölcs? – háborodott fel Nansen, s választ sem várva, odavetette: – Amint a vihar elcsöndesedik, indulunk. Méghozzá gyorsan, a lehető leggyorsabban. S már most megmondom, ha valamelyikőtök nem bír lépést tartani a többivel és elmarad, álljon meg egyhelyben, és várja ki a hófúvás végét. Nem szabad elveszítenünk egymást – oktatja társait, miközben kiosztja köztük a napról napra csökkenő élelmiszeradagokat.

Igyekszik elhessenteni magától gyötrő, áloműző gondolatait. Sikerül-e időben elérniök Godthaab települést? Nem fut-e ki az utolsó gőzös a kikötőből, mire odaérnek? S kitart-e addig az élelem?

*

Nem könnyű ismét nekivágni az útnak. Az emberek nyögve nyújtóztatják ki sajgó derekukat, hátukat, zsibbadt izmaikat. Minden dermesztő éjszaka után kínszenvedés a mozgás. Tudják, hogy körös-körül megint csak a halott fehérséget látják, semmi egyebet. Vajon sohasem lesz már vége ennek? Nem beszélgetnek, kímélik erejüket. Szükségük lesz még rá.

Két hónapja, hogy elhagyták a *Jasont*, de csak most, szeptember derekán észleltek valami, eleinte alig felfogható változást. Csillapodtak a viharok, csendesültek a szelek, enyhült a levegő. Mint amikor súlyos, kemény tél után beköszönt a tavaszi napok ígérete. Egy reggel harsány kiáltás ugrasztotta ki a hálózsákokba bújt férfiakat.

– Föld! – üvöltötte Balto, az egyik lapp. – Föld! – ordította váltig, s hadonászott, topogott, szökdécselt, mintha meghibbant volna.

– Föld! – ismétlik most már a többiek is örvendezve; hajótöröttek üdvözlik így a szárazföldnek a láthatáron felsötétlő sávját.

Nansen hosszasan szemlélte a távolban derengő szirtek éles csipkézetét. Az ott Grönland nyugati partszegélye – expedíciójuk célja. Ettől a pillanattól fogva mindnyájan úgy érezték, hogy fáradt, dagadt lábuk könnyebben viszi őket, zsibbadt karjuk fürgébben mozog. A gleccser itt enyhén lefelé lejtett. Néhány nappal később az üveges jégréteg alól már elősötétlettek a föld foltjai. A horizonton mind élesebben bontakoztak ki a hatalmas hegyláncolat körvonalai, mindinkább közeledtek a hóborította csúcsok, s összeolvadtak a felhők fényes gomolyaival.

– Víz! – kiáltotta egyszerre csak valaki.

Egymás hegyén-hátán rávetették magukat a nedves, olvadt hóra, melyben itt-ott kis tócsák villantak meg a napfényben.

„Örömünk határtalan volt” – jegyezte fel Nansen. „Ajkunkat a tócsákra tapasztva, mohón ittunk. Sokáig sorvadoztunk a szomjúságtól, a szervezetnek semmiképp sem elegendő, szegényes kis adagokon. Míg élünk, egyikünk sem felejti el azt az estét, melyen először ihatott kedvére, amennyi belefért.”

A heves szél jó időben jött segítségükre. Az emberek be sem várták a vezényszót, nekigyürkőztek a munkának. Párosával összekapcsolták a szánokat, és felerősítették a vitorlás árbocrudakat. Előre bambusz kocsirudakat rögzítettek, s vidáman várták, hogy a szél majd elvégzi helyettük a

legnehezebb munkát. De az effajta járművet bizony még irányítani sem könnyű. A heves szélrohamok belekapaszkodtak a feszülő vitorlákba, a szánok nagyokat zöttyentek a kitüremlett jégbarázdákon, s őrült iramban száguldottak. Szegény „kocsisok” alig bírták követni őket, lábukat megvetve, minden erejükkel igyekeztek fékezni a szánok sebességét. Elég volt egyetlen pillanatnyi figyelmetlenség, és a körülbelül kétszáz kilós szán máris leverte lábáról az óvatlan vezetőt.

Sötét, fekete fellegek gomolyogtak az égen. Megint szállongott a hó. Nansen, a szélsodorta pelyhek fehér függönyén át, észrevette, hogy a szán tetejére erősített fejsze kicsúszik a kötelékből, és már-már leesik. Érte nyúlt. A robogó szán éppen egy dombra zökkent, Fridtjof megbotlott, és teljes hosszúságában végigvágódott a jégen. Szempillantás alatt felpattant újra, és rohant a kavargó hóban már-már eltűnő szán után. Lába alatt megvillant valami. A fejsze. Megragadta és rohant tovább, de néhány szökkenés után lassított. A gyorsvonat sebességével iramló szán útját már csak az elhullajtott pemikánkonzervek és csokoládés dobozok jelezték. Nem győzte összeszedni, annyi hevert belőlük szerteszét. Lemondóan halomba hordta, ami a keze ügyébe akadt, és elhatározta, türelmesen várakozik, mint ahogyan társainak is tanácsolta hasonló esetre. Néhány pillanat múlva itt kell lennie Dietrichsen szánjának. Még jóformán végig sem gondolta mindezt, a hófüggönyből kiugrott a szán. De máris elsuhant mellette, és beleveszett a fölvert porhó fellegébe. Fridtjof hiába kiáltozott. Pedig most már látta: társai is elhullajtják poggyászukat. Végül szerencsére Trana észrevette, mi történt, és

sikerült megállítania a többieket is. Amint elült a vihar, vissza kellett térniök, és szép sorjában kiszedegetni a hó alól az elhullajtott tárgyakat.

A láthatárt elzáró hegyláncolat nagyon lassan közeledett, de az embereknek most már erőt adott a remény. A térkép szerint, melyet Nansen magával hozott, már rég meg kellett volna érkezniök a nagy fjord partjára. Itt azonban fjordnak se híre, se hamva.

– Soha senki nem járt még erre előttünk. Ki tudhatja, hol van az a nyugati part? Mi lesz, ha sohasem érünk oda? – pusmogták egymás közt a rémült lappok.

Három napig tartott még a fárasztó menetelés a jégen. Alighanem ők voltak az első sarkutazók, akik a szélesen tátongó jéghasadék láttán azt sem tudták, hová legyenek örömükben. Ez ugyanis a gleccser parti homlokzatának előhírnöke volt.

Soha ilyen lelkesen nem kapták még vállukra a szánokat, nem cipelték, és nem eresztették alá őket a kötélen ilyen örömest. Nansen azonban ezzel az erőltetett menettel sem volt elégedett.

– E-egy, kettő! e-egy, kettő! – sürgette, hajszolta társait szüntelenül. – Gyorsabban, fiúk! Gyorsabban, akinek kedves az otthona!

A több emeletnyi jégeséseken Nansen mindig messze a többiek előtt haladt. Folytonos félelem kísérte, vajon sikerül-e épségben a célhoz vezetnie embereit. Igyekezett tartani a lelket társaiban, magára vállalta a legnehezebb munkákat, és mindenben segítségükre volt. Végül már halálosan elcsigázva, szinte félálomban ment, ment tovább. A reccsenést meg sem

hallotta, máris űrt érzett lába alatt. Nem bírta előrelendíteni magát. Síje a tátongó szakadék fölött függött. Vállával a hasadék peremének dőlt. Mellénél száraz csattanással repedt a jég. Nem mert kiáltani, moccanni sem. Egy pillanatra mozdulatlanságba dermedt, és tehetetlenül hallgatta, mint lüktet halántékában a vér. Kezével centiméterről centiméterre óvatosan tapogatózva valami kiszögellést keresett, végül egy helyütt óvatosan beleakaszthatta ujjait a jégbe. Lassan felhúzódzkodott, majd egyetlen, erős lendülettel megvetette lábát a szakadék peremén, s másik lábát is kirántotta. Sokáig mozdulatlanul feküdt, levegő után kapkodott. Végül óvatosan közelebb kúszott, s a mélybe pillantott. Halálos hideg áradt odalentről. A perem halványkékje lejjebb sötétkékre, a sötétkék végül feketére váltott át. Belehajított a hasadékba egy hógöröngyöt, majd még egyet, s újra egyet –, de hiába fülelt, nem hallotta, hogy a göröngy talajt érne. Bevárta a közeledő Sverdrupot, hogy figyelmeztesse a veszélyre.

Ezután megtiltotta, hogy egyesével haladjanak. A hóhidakkal fedett hasadékok területén kötelekkel egymáshoz kötözve meneteltek.

A jég lassan csupasz szikláknak adta át helyét.

„Ledobtuk lábunkról a sít, s mint a fiatal szarvasok, ugrándozva, ficánkolva, fejünket fel-felvetve futottunk a köves talajon” – mesélte később Nansen.

A szánokról hatalmas hátizsákokba rakták át málhájukat. De nem vittek magukkal sok holmit. Csak élelmet, meg a legszükségesebb felszerelést. Nansen úgy döntött, hogy a többiért visszatérnek majd később, a fjordtól. A moha

csomókon és zuzmókon töltött első éjszakájuk nyugtalanul telt el.

Dietrichsennek sikerült egy nyulacskát lőnie. Éhesen nekiestek, és ujjaikkal szétszaggatták, még mielőtt megfőhetett volna. Egyikük sem lakott jól vele, de a gyönge, friss hús íze az élvezhetetlen, kemény, száraz pemikán után – amelytől már mindannyian undorodtak – feledhetetlen volt. Akaratlanul is mindegyre a környező sziklákat nézegették, s figyelték, nem moccan-e rajtuk valami. Alig győzték kivárni a pillanatot, melyben megláthatják végre a fjordot. Hiszen *a* fjord: település, eszkimók, hazainduló hajó!

Legalábbis ők azt hitték.

ILYEN TEKNŐBEN MÉG SOHA SENKI SEM HAJÓZOTT!

Ameddig a szem ellátott, hatalmas, csillogó hullámait hömpölygette a tenger a fjordban. Mérhetetlenül nagy volt. Hogyan kerüljék meg ezt a hatalmas vizet? Sok-sok nap és éj telnék el addig. Márpedig az expedíciónak nem sok napja maradt a tél beálltáig. Az utazók még végig sem gondolhatták a kérdést: mitévők legyenek? – Nansen már készen is volt a felelettel.

– Át kell hajóznunk a fjordon – jelentette ki pihenő közben társainak, s nyugodtan ropogtatta kétszersültjét. – Más megoldás nincs.

– Mivel? – kérdezték egyszerre Sverdrup és Dietrichsen.

A másik három hallgatott, és szájtátva meredt a parancsnokra.

– Mivel? – ismételte Nansen. – Csónakokkal. Mi magunk fogjuk összeeszkábálni őket. Ne szakítsatok félbe. Mindjárt elmagyarázom, milyen egyszerű az egész. Bambuszrudakból és síbotokból készítjük a vázat, és a sátorpadló ponyvájával vonjuk be.

– De hiszen ilyen teknő fenn sem marad a v zen!

Dietrichsen arcán kihunyt a remény, de Nansent nem kedvetlenítette el a bizalmatlanság, jegyzetfüzetébe máris felvázolta gyors, merész ceruzavonásokkal a csónak tervét.

– Természetesen ebben a csónakban legfeljebb két ember fér el. Mi ketten – intett Sverdrupnak – elhajózunk a településhez. Onnan aztán küldünk nektek élelmet meg csónakokat, amelyek benneteket is elhoznak. Jó lesz?

A rögtönzött „csónakot”, vagyis inkább azt a valamit, amit ezzel a névvel illettek, Fridtjof irányításával, egy fejsze, néhány kés, tű, gondolkodó fejek és készséges kezek segítségével egyetlen nap alatt elkészítették.

– Talán mégis lesz valami a dologból – jelentette ki végül Dietrichsen, aki hitetlensége ellenére, a többiekhez hasonlóan, nem kímélte erejét.

A különös alkotmány a két ember, s a csekély élelmiszer súlyát is alig bírta fenntartani a vízen. Ráadásul: a ponyva áteresztette a vizet, s ezen semmiképpen sem segíthettek, és nem volt benne ülőpad, összeütöttek ugyan egy ülőkét a teodolitállványból, s egy másikat két bambuszbotból, de hát könnyen elképzelhető, hogy mindkettőn eléggé kényelmetlen ülés esett.

Nansen és Sverdrup másfél napig remegtek a hidegtől, míg a fjord süppedékeny, iszapos, jeges talaján gázolva, végre sikerült mély vízre lökniük a csónakot. Ekkor teljes erejükből evezni kezdtek a találékonyan elkészített evezőkkel: a rúdra erősített kis lapátokat bevonták ponyvával, s az így készült zsákot zuzmóval tömték ki.

„Tízpercenként kellett kimerni a vizet a csónakból, lábunk alatt állandóan fenyegetően locsogott a víz. A fájdalmasan testünkbe vágódó padocskákon kínszenvedés volt az ülés, de nagyszerűen haladtunk” – jegyzi fel később Nansen.

Sverdruppal úgy határoztak, hogy éjjelre mégis tanácsosabb lesz partra szállni. Útközben Fridtjof hat sirályt lőtt. Sverdrup még meg sem kopaszthatta valamennyit, az első kettő máris megsült a tűzrakás parazsán, s a kiéhezett vándorok néhány pillanat múltán már csak a csontokat szopogatták. „Meg sem érezhettük, milyen ízük volt” – mesélte Nansen. – „A következő kettőt megfőztük, ezeket már lassabban ettük, de csak az utolsó párnál fogtuk fel, milyen felséges a húsuk. Szerencsére, több órás éjszakai pihenés állt előttünk. Szorosan beburkolóztunk a lappoktól kölcsönzött rénszarvas zubbonyba, s mély álomba zuhantunk a puha mohaszőnyegen.”

A két norvég másnap, s még az utána következő nap is, erős evezőcsapásokkal haladt előre, buzgón forgatva az igaziakra semmiben sem emlékeztető evezőiket, s közben szüntelenül a beszivárgó vizet meregették csónakjukból. Dagadt kezük megdermedt a hidegtől, de a legtöbb szenvedést, mint Nansen mondta, a „kínpad” okozta. „Már nem lehet messze a település, hajtogattam törhetetlenül” – írja. „Úgy határoztunk, hogy újabb pihenőt tartunk, és vadászattal kiegészítjük készleteinket. A pemikános borsólevesben főtt sirályhús íze egész életünkre emlékezetünkbe vésődött.”

Másnap reggel a nyílt tenger hullámai nyaldosták a csónakot. A lélekvesztő ezt a – szerencsére rövid – próbát is kiállta. A parton már kirajzolódtak a sátrak és elszórtan álló házak körvonalai. Az eszkimók, akár Grönland keleti partján nomád testvéreik, tárt karokkal fogadták az utazókat. Segítettek partra húzni a vászonteknőt, és nem győztek csodálkozni, hogyan merészkedhettek ki ilyesvalamiben a tengerre?

– Mikor indul az utolsó hajó? – faggatta Nansen izgatottan a településen lakó két dánt.

A kérdezettek csak a vállukat vonogatták.

– Rég kifutott már. Vagy két hónappal ezelőtt – válaszolta egyikük. – Nincs mit tenni, itt kell telelnetek. Majd iparkodunk, hogy jól érezzétek magatokat – vigasztalta az utazókat, amikor látta, milyen csalódást okoz nekik a hír.

– Azt hiszem – tette hozzá a másik –, Ivigtut-fjordban még horgonyoz valami hajó.

– Milyen messze van ide az a fjord? – kiáltotta Nansen.

– Csaknem négyszáz kilométernyire.

– Hogyan értesíthetnénk a kapitányt, hogy várjon meg bennünket, vagy hogy jöjjön értünk? – kapott s híren Nansen.

– Sajnos, erre nincsen mód – hangzott a válasz.

Nansen kétségbeesésében csak most figyelt fel az eszkimóra, aki már jó ideje hallgatta beszélgetésüket, s most magyarázott valamit a dánnak.

– Ő nem volna hajlandó leevezni és értesíteni a kapitányt? – kérdezte Fridtjof hirtelen.

A dán elnevette magát.

– Épp erről beszél. Azt mondja, elvinne egy levelet a hajóra.

Néhány órával később nagy, kényelmes csónak vitte a norvégokat a dán Godthaab településre. A parton összesereglett a telep valamennyi lakója, mert a kikötő kis ágyújának dördülése már jelezte a váratlan látogatók érkezését. A sarkutazók a tarka eszkimó öltözékek között megindultan pillantottak meg négy, európai ruhába öltözött nőt.

„E pillanatban döbbentem csak rémülten tudatára, milyen borzalmas látványt nyújthatunk, mi szerencsétlenek. Borostásak, hetek óta mosdatlanok vagyunk, arcunkon, kezünkön vastag piszokréteg, ruhánk szakadozott, átzsírosodott. S ettől a piszoktól nem egykönnyen szabadultunk. Három álló napig sikáltuk magunkat forró szappanos vízzel” – emlékezik Nansen.

KÉNYSZERTELELÉS IGLOOBAN

– Nem lesz ez sok, öregem? Azt hittem, együtt megyünk reggelizni.

Fridtjof csalódottan pillantott Sverdrupra. Barátja nem tétlenkedett a rántott disznókarajjal, hófajd-sülttel, a legkülönfélébb halak, pástétomok és befőttek tömegével gazdagon megrakott asztalnál.

– Semmi akadálya, Fridtjof, rendelkezésedre állok Ó, az igazán nem zavar, hogy itt már ettem valamicskét. Az efféle ínyencségekkel sosem lakhat jól az ember – Sverdrup közben gyorsan lenyelte az utolsó falatokat.

„S még jónéhány napig csak többszöri bőséges reggeli és ebéd után kelt fel barátom jóllakottan az asztaltól” – olvassuk Nansen emlékirataiban. „Idő kellett hozzá, míg az evéshez való viszonyunk megváltozott, míg az istenadta ennivalókat mi is úgy fogyasztottuk ismét, mint bárki más.”

A grönlandi koplalást követő farkasétvágy azonban nem feledtette aggodalmukat a fjord túlsó partján hagyott társaik sorsáért. A tenger napokig háborgó hullámok taréjától fehérlett. A nyílt óceán felől a vihar dörejét hozta a szél. Mindenki azt állította, ne is gondoljanak rá, hogy csónakkal nekivághatnak a tengernek. Hasztalan igyekezett Nansen rábeszélni, meggyőzni őket, hiába ígért volna nekik akár aranyhegyeket.

– Nos, busás fizetségért két eszkimó talán vállalkoznék rá, hogy átevez, de nem tenném értük tűzbe a kezemet. Mert lehet,

hogy valóban megkísérlik az átkelést az ottmaradottakhoz, de az is lehet, hogy habozás nélkül kikötnek az első útjukba eső kis szigeten és addig időznek ott, míg készletüket az utolsó morzsáig meg nem eszik – nyugtalankodott dan házigazdájuk.

– És szárazföldön nem indulna el valaki? – kérdezte Nansen, aki nem bírt beletörődni abba, hogy cserbenhagyja társait.

– Még megkérdezem, megpróbálom, de nagyon hosszú az út odáig…

*

A fjord ölén megbúvó kis táborban hideg és éhség honolt. A gleccserről idehordott poggyászokban már nem sok élelem maradt öt adag borsóleves, némi kétszersült és pemikán, de utóbbira már, bármilyen üres volt is gyomruk, ránézni sem bírtak. S mintha minden ellenük esküdött volna: egyiküknek sem akadt puskavégre semmiféle állat.

– Ha Nansen és Sverdrup szerencsésen elérték a települést, nyugodtan alhatunk – biztatta kiéhezett társait Dietrichsen.

De amikor lelki szeme elé idézte a vászonteknőt, mellyel azok ketten nekivágtak a fjordnak, hideg borzongás futott végig rajta. Várakozásban teltek, múltak a napok.

„Egy héttel társaink távozása után” – mesélte később Dietrichsen – „nekivágtam, hogy elkészítsen a környék topográfiái térképét. Zsebemben egyetlen húsos kétszersült lapult, ez lett volna egész napi élelmem. Ekkor úgy rémlett, mintha néhány lövést hallottam volna az öböl felől. Talán mégis sikerült, és valami zsákmányt ejtettek a mieink? Arra gondolni

sem mertem, hogy az ígért segítség érkezett meg. Pár pillanattal később két ismeretlen alak bukkant ki a sziklák mögül. Az eszkimók gyalog érkeztek, s csak úgy roskadoztak a hatalmas hátizsák terhe alatt. Éhezésünk véget ért.”

A lapp Balto, aki ugyancsak naplót írt, hosszasabban időzik ennél a pillanatnál. „Mikor Dietrichsen elment, felmásztam egy közeli sziklára. Támolyogtam az éhségtől. Vagy száz méter magasan lehettem, amikor odalent a tábor felé közeledő embereket vettem észre. Loholtam vissza, ahogyan lábam bírta, hogy társaimnak tudtára adjam a hírt. Nem akarták elhinni. Én azonban mégis tüzet gyújtottam, vizet hordtam, és feltettem az üstben melegedni. Érdemes volt. Magam sem tudom, mikor és hogyan csomagoltuk ki a rakományt, amelyet az eszkimók hoztak. Kenyeres vajat ettünk, nem vajas kenyeret, és zsíros oldalast harapdáltunk hozzá. Pipám füstjébe erős kávéillat keveredett. Nansen még a dohányról sem feledkezett meg. Nem hittem volna, hogy megérem ezt a pillanatot. Azután hallgatózni kezdtünk, mert úgy rémlett, ismét lövések dörrennek… Nem csalódtunk. Nansen újabb küldöttei érkeztek, az előbbieknél még nagyobb élelmiszer-készletekkel. Az egyik expedíció szárazföldön jött, a másik a tengeren. Moccanni alig bírtunk, úgy teleettük magunkat, mégis nekifogtunk, hogy főzzünk még vajlevest is. Színtiszta vajból, alig egy cseppnyi vízzel. Erről álmodoztunk a végtelennek tetsző, átkozott gleccseren. A leves után, befejezésül konyakból és cukorból készült grogot ittunk. Az eszkimók nem nevettek ki bennünket. Maguk is jól tudták, mi az éhség.

Két nappal később újabb lövéseket hallottunk. Megérkeztek értünk a csónakok. Nansen nem hagyott cserben bennünket. Nem csalódtunk benne.”

*

Az expedíció tagjai tizenhat nap után ismét együtt voltak. Épen, egészségesen mind egy szálig. Az Ivigtut-fjordból azonban az eszkimó hírnök rossz híreket hozott. A hajó épp akkor készült felszedni a horgonyt, amikor ő odaért.

– Sajnos, nem tehetem! – mentegetőzött a kapitány a kérés hallatára. – Negyven ember van a hajón. Ha elmegyek az expedícióért, az egész sarki éjszaka tartamára befagyhat hajóm a jégbe. Ki etetne akkor bennünket? Nekem nincs tartalékom, a településen sincs, mert akkor ti magatok nyelhetnétek az éhkoppot.

Nansen – akarva, akaratlan – kénytelen volt beletörődni, hogy Godthaabban teleljenek. De az idő – meglepően gyorsan telt. Valósággal elrepültek feje fölött a téli hónapok. Természetesen nem tékozolta idejét tétlenül. Minden érdekelte a településen, mindent látni, hallani akart, hogy papírra vagy vászonra vesse mindazt, ami megragadta figyelmét. Meg akarta ismerni közelebbről a grönlandi vadászok életét, s dán házigazdája kényelmes otthonából habozás nélkül átköltözött egy eszkimó igloo-ba. Új házigazdáinak sem okozott gondot, nem volt terhükre. Ette, amit a többiek ettek, ugyanolyan kemény fekvőhelyen hált, mint ők, velük együtt vadászott, sőt a fókabőrrel bevont, könnyű, ingatag kajakok használatának

bonyolult művészetét is elsajátította a fjord vízen. Szívből megszerette vendéglátóit, s maga is meghódította őket, fehér embertől szokatlan barátságos magatartásával. A búcsú pillanatában mindnyájan sajnálták, hogy elmegy, s egy öreg vadász, akivel különösen összebarátkozott, így szólt:

– Nos, hát ismét visszatérsz abba a messzi világba, ahonnan közénk jöttél! Sok új dolgot látsz, érdekes emberekkel találkozol, és könnyen elfelejtesz majd bennünket, de tudd meg, hogy mi mindig emlékezni fogunk rád.

Aki Nansent ismeri, tudja, hogy barátait sohasem felejtette el. Az eszkimók élete című könyvében szeretettel és barátságosan mesél grönlandi barátairól, őszinte rokonszenvről és tiszteletről tanúskodón magasztalja jellemüket. Felháborodottan elítéli azokat a fehér embereket, akik az eszkimókat megvető módon értéktelen, vad, barbár törzsnek tekintik, kigúnyolják szokásaikat, lépten-nyomon kihasználják hiszékenységüket, s visszaélnek bizalmukkal és őszinteségükkel. „Mit számít az, hogy piszkosak és primitív körülmények között élnek? Próbáljon meg bárki közülünk másképpen élni Grönland jegén. Jólelkűek, igazságosak, és akár a gyermekek, bizakodók. Könnyen megkárosíthatja őket akárki, mert senkinél sem gyanítanak rossz szándékot. Ábrándvilágban élnek. Nem tudják, hogy ember az embernek ellensége is lehet.”

Nansen elsőként írt ilyen hangnemben az eszkimókról. Könyve világszerte nagy érdeklődést és visszhangot keltett. Grönland későbbi kutatói igyekeztek többé nem vadállatnak tekinteni, hanem emberszámba venni a sziget őslakóit.

III. A NAGY KÉSZÜLŐDÉS

„MINDENKÉPPEN UTAZOM AZ ÉSZAKI-SARKRA!”

– Szerencsés fickó, megkaptad a Vegra-érdemrendet! Tudod már?

Ezekkel a szavakkal köszöntötte Nansent egy jóbarátja, alighogy a fiatal kutató visszatért Grönlandból. Fridtjof mosolygós arca elkomolyodott, elsápadt megrendülésében, hevesen szorongatta barátja kezét, s egy szó nem sok, annyi sem jött ki száján.

– Eressz már, széttöröd az ujjaimat, te sarki medve! Te vagy a világon a hatodik, aki megkapta ezt a kitüntetést. Érted? És te vagy a legfiatalabb!

– Mindig azt a huszonnyolc évemet dörgölitek az orrom alá! – morogta Fridtjof, de látszott rajta, hogy gondolatai messze járnak.

Ebben a pillanatban, oly élesen, mint még soha, lelki szeme elé lebbent Nordenskjöld híres Vegrájának karcsú alakja, úgy, ahogyan a *Viking* fedélzetéről megpillantotta. Gondolta volna akkor?…

Az első megtisztelő kitüntetést sorban követte a többi. A londoni Királyi Földrajzi Társaság, melyet nem érdemtelenül ismertek el az akkori idők legnagyobb tekintélyének a sarkvidéki expedíciók terén, a legnagyobb kitüntetéssel, a Viktória-érdeméremmel jutalmazta a fiatal tudóst.

Az érdemrend átnyújtásakor rendezett ünnepségen a társaság titkára a következőket mondta:

– Ezt az érdemérmet nem csupán a tudomány terén szerzett érdemeiért ítéltük oda önnek, hanem azért is, mert mint parancsnok szerencsésen céljához vezette expedícióját, melynek visszatérése már-már reménytelennek látszott, s amelyben a veszélyeztetett tét – mindnyájuk élete volt. Ilyen feladatot csak az hajthat *végre,* aki egyesíti magában az utazó, a felderítő és a kutató legjobb, legnemesebb erényeit.

Európa számos fővárosa kívánta vendégül látni az oly magas kitüntetésekben részesült Nansent. A különféle országok tudományos társaságai elhalmozták kitüntetésekkel s tiszteletbeli tagságokkal. A híres angol tudós és sarkkutató, Markham, ezt írta róla: „Nansen grönlandi expedícióját korunk egyik legnagyobb földrajzi eredményének tartom. Ő az, aki egyesíti magában a felfedező merészségét s a tudós felkészültségét.”

Nansen tudományos felfedezéseit a híres norvég tudóssal, Mohn professzorral együtt dolgozta fel. Ezek a tapasztalatok végérvényesen szertefoszlatták Nordenskjöldnek és másoknak a Grönland belsejében viruló zöld oázisokról alkotott elméletét. Nansen elsőként bizonyította be, hogy az egész szigetet, egyik végétől a másikig, vastag jégpáncél borítja. A jégtakaró vastagságát már akkor kétezer méterre becsülték, s ezt az eredményt a későbbi mérések ugyancsak igazolták. Az átkelés folyamán rendszeresen elvégzett meteorológiai megfigyelések eredményeiből akkor vált köztudomásúvá, milyen hőmérséklet honol a sziget jeges belsejében. Nansen megfigyelései voltak a

későbbi tudományos expedíciók számára még hosszú ideig a grönlandi ismeretek egyedüli forrásai…

Se vége, se hossza nem volt az ünnepségeknek, a sajtóban megjelenő dicshimnuszoknak, a kitüntetéseknek. Nansen lépten-nyomon a tisztelet és elismerés tanújeleit tapasztalta. Valóra váltotta hát gyermekévei fogadalmát, méltóvá lett bátor ükapjához. Apja öröme is boldoggá tette őt. Az élet maga válaszolt az aggodalmas anyai kérdésre: „Mi lesz belőled, Fridtjof?” –, de az anya már nem érhette meg fia dicsőségét.

Nansen neve szárnyra kapott, s bejárta az egész világot, hazai földön meg valósággal istenítették a hőst, a legendás vikingek minden jó tulajdonságának és erényének megtestesítőjét látták benne. Szülők őt állították gyermekeik elé példaképül, s nemegyszer menekülni kényszerült túlságosan is tolakodó rajongói elől. Másvalaki talán megrészegült volna ennyi dicsőségtől. De Nansen nem a dicsőséget kereste. Túlzott szerénységében nem változtatott sem életmódján, sem szokásain, érdeklődési köre is maradt a régi. A további sarkkutatás gondolata foglalkoztatta.

Mennyi kérdés maradt még azon a rideg, fagyos területen megválaszolatlanul, a térképen mennyi fehér folt csábított mindegyre a természet még felderítetlen titkainak talányával! Az imádók ostromló tömege elől Nansen most is gyakran menekült a hegyekbe, hosszú, magányos kirándulásokra. Ott szabad volt, mint a madár, ostorozó, jeges szélben felkapaszkodott a szirtekre, órák hosszat bámulta a hóborította hágókat és völgyeket, melyek a borzoltan hullámzó sarkvidéki tenger emlékét idézték elébe Örökké vágyott utána. Ilyenkor

mindegy volt neki, hol alszik, mit eszik, s új tervektől lelkesen tért vissza munkájához.

Egy szép napon, szokása szerint, bolondos lesiklással pillanatok alatt leszáguldott a meredeken, s a nyílt terepen hirtelen fékezett. Néhány méterrel előtte egy síelő éppen jókora hóbuckának szaladt.

„Ezüst hópor gomolya kavarodott a levegőbe” – emlékezik vissza Nansen. – „A póruljárt lesikló segítségére siettem, de tehetetlenül a levegőben kalimpáló lábai láttán nem bírtam visszafojtani nevetésemet. Szegény, fejjel előre, mélyen belehuppant a száraz, omlós hóba. Erősen megragadtam lábánál fogva, és bár könnyeim potyogtak a kacagástól, kezdtem kicibálni a szerencsétlen flótást. Mikor végre talpra állítottam, meghűlt bennem a vér. A rám meredő, csillogó szempár villámokat szórt. A nevetés ajkamra fagyott. Gyönyörű, magas lány állt előttem. Ő volt Éva.”

*

Egy augusztusi éjszakán kavicseső hullott Christiania egyik nyugodt, külvárosi házának ablaküvegére. Többször egymás után koppantak a kavicsok. Fridtjof mostohanővére, aki évek óta bizalmasa volt öccsének, ébredt fel elsőnek. Órájára pillantott. Éjjel kettő. „Alighanem a zápor veri az ablakot, be kell csukni” – gondolta, és máris felpattant.

Esőnek nyoma sincs. Fridtjof állt a holdfény ezüstözte ösvényen, az ablak alatt. Marka tele volt kaviccsal, s éppen újra célba vette az üveget.

– Eressz be – mondta kurtán.

– Történt valami, Fridtjof? Miért jössz ilyen későn?

– Csak eressz be – unszolta nővérét a fiú.

Pár pillanattal később szótlanul ült az ágy szélén, s észre sem vette a háziak rémült arcát.

– Eljegyeztem magam – jelentette ki végül.

– Te? Kivel? – kérdezte nővére hitetlenül.

– Hogyhogy kivel? Évával, hát ki mással!

Nansen egyáltalán nem vette számításba, hogy nővérének meg sógorának sejtelme sincs az ő életében időközben megjelent Éváról. Úgy látszik, lakonikus vallomásától máris megkönnyebbült, mert tüstént kijelentette:

– Éhen halok!

Pár perccel később jóízűen falatozta a pohárszékből előszedett vacsoramaradékot, s utána felhörpintett egy pohárral a pezsgőből, melyet sógora, a rendkívüli hír örömére, gyorsan felhozott a pincéből. Közben pedig elmesélte, hogyan hozta össze Sars Évával a véletlen. Ugyan ki ne ismerné Norvégiában ezt a nevet? A híres hidrobiológus leánya, énekesnő, s már szép sikereket is aratott a színpadon. Gyönyörű, energikus fiatal teremtés. Nagyszerű sportoló. Az asszony meghatottan pillantott öccsére. Fridtjof arca sugárzott a büszkeségtől, míg választottjának erényeit sorolta lelkesen.

Minden jó ismerős örömmel vette az eljegyzés hírét. Egyedül Sverdrup nem válaszolt hosszú ideig a levélre, melyben barátja a nagy újságot közölte vele. Mikor pedig végre megjött a felelet, Nansen ámulva olvasta:

„Fridtjof, ezt az őrültséget nem felejtem el neked, míg élek. Megálmodott északi-sarki expedíciónknak ezzel vége.”

„Tévedsz” – válaszolt postafordultával Nansen. – „Évának megmondtam, mindenképpen utazom az Északi-sarkra!”

Fridtjof csak egyet nem vallott be barátjának. Mikor megkérte Éva kezét, megmondta neki, hogy erről az expedícióról nem mond le. Azt várta, hogy menyasszonya nem akarja majd elengedni. A lány válasza azonban meglepő volt:

– Vigyél magaddal – könyörgött. – Ugyanúgy akarok élni, ahogyan te, veled együtt, nem kell nekem az itthoni nyugalom, míg te ott talán szenvedsz. Főzök majd, énekelek neked. Ott, a messze Északon is fontos a jó hangulat! Az öröm fényével akarom bevilágítani neked a sarki éjszaka sötétségét.

Abban az időben írta egyik levelében barátnőjének:

„Úgy érzem, ha nem utazhatom Fridtjoffal az Északi-sarkra, belehalok.”

A JEANNETTE RONCSAI

MUTATJÁK AZ UTAT

„Az Északi-sarkra!” Régóta kísértette Nansent ez a gondolat, régóta elűzte már szeméről éjszakánként az álmot. Vajon vannak-e a titokzatos sarkvidéki területeken szárazföldek, szigetek? S ha vannak, mekkorák? Vagy talán csak jégfedte óceán az egész?

– Az Északi-sarkvidék magas hegyláncokkal övezett, hatalmas, összefüggő szárazföld, s a völgyekben nyilván buja növényzet virul – állították egynémely tudósok.

– Ugyan már, dehogyis szárazföld! Óceán! S vizét több méter vastag jégpáncél fedi – vallották mások.

– Nem igaz! Az Északi-sarkon nagy vízfelületet fog gyűrűbe a jég. Aki átjut ezen a védősáncon, szabadon felhajózhat a Sarkig – kardoskodtak elméletük mellett megint mások.

Bizonyosat azonban senki sem tudott. Minden elméletnek akadtak lelkes hívei s éppannyira acsarkodó ellenfelei.

Nehéz volna megmondani, mikor született meg a fantasztikus elképzelés a jégmentes tengerről, melynek vizén szabadon feljuthat a hajó a földrajzi Északi-sarkhoz. Elsőkként még a XVIII. század elején regéltek ilyesmit a bálnavadászok, s később elhitték az utazók, sőt a tudósok is. Sokféle lobogó alatt indultak expedíciós hajók az Északi-sark meghódítására, fedélzetükön bátor, merész, félelmet nem ismerő

Jéghegy Grönland kapujánál

Eszkimókajakok

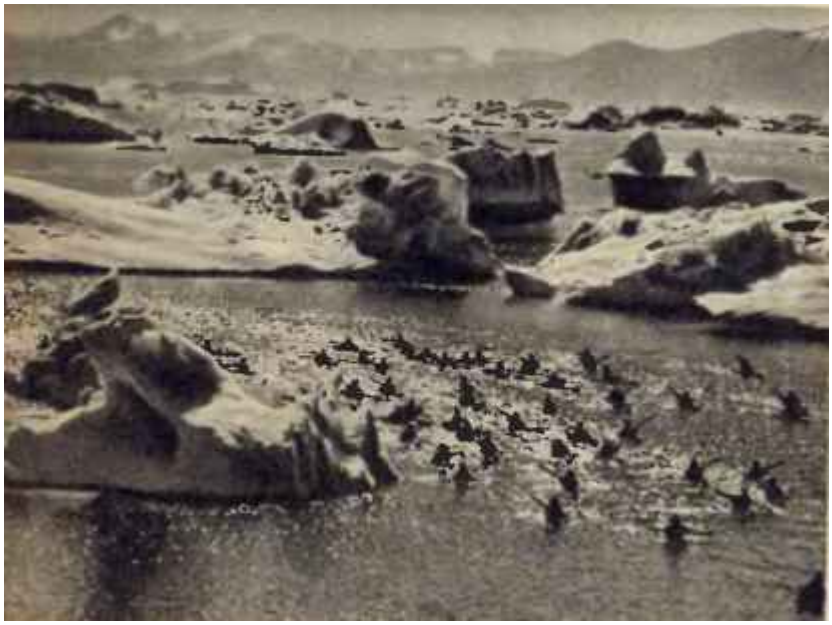

A Baljós Tizenhármak, mielőtt a Fram elhagyta a norvég partokat. (Az x-szel jelölt férfi Nansen)

A Fram több millió tonnányi jég hátán

férfiakkal, de jégmentes tengert egyikük sem talált. Egyik-másik hajó legénysége meghátrált az áthatolhatatlan akadályok el5l, másokat szétmorzsolt a jég, s elpusztultak, és voltak hajók, melyek ott teleltek a láthatárig terjedő fehér jégmezők kényszerfogságában.

Nordenskjöld megpróbált átjutni hajójával a Spitzbergák partjairól az Északi-sarkhoz, de a jég útját állta. Néhány évvel később azonban visszatért, de ezúttal rénszarvasokat is vitt magával hajója fedélzetén.

– Ha jégmentes tengeren nem juthattam el az Északi-sarkra, hát eljutok majd szánokon, melyek elé az arktiszi viszonyok közt honos állatokat fogok majd be – jelentette ki indulása előtt.

Szerencsére azonban – mert nem tudni, hogyan végződött volna ez a kaland – a lappok őrizetlenül hagyták a rénszarvasokat, a csorda szétfutott a Spitzbergák völgyeiben, az expedíció pedig ismét csak eredménytelenül tért haza.

Hasonlóan kudarcba fulladt, már évekkel azelőtt, néhány más nemzetiségű – amerikai, német – expedíció vállalkozása is.

– Az Északi-sark elérhetetlen – jelentette ki egy kényszertelelés kegyetlen tapasztalatainak birtokában egy angol expedíció vezetője.

Alighogy ép bőrrel menekülhetett embereivel, s az északi szélesség 83. fokánál visszafordult.

Néhány évvel előbb az osztrákok kényszerültek meghátrálni Arktisz elől. A *Tegethoff* nevű hajóval 1873-ban felfedezték ugyan véletlenül a Ferenc József-földnek elnevezett, addig ismeretlen szigetcsoportot, de a jég szétroppantotta hajójukat, s a legénység gyalog vonult a jégmezőkön. Az osztrákok oly sokat

szenvedtek, hogy vezetőjük visszatérése után ezt írta „… mindaddig, míg a jég között tehetetlen tengeri hajókat nem váltják fel légi járművek, az Északi-sark tudományos felderítésére irányuló mindennémű próbálkozást meg kellene tiltani”.

Az embernek az Északi-sark ellen vívott türelmes, makacs harcában, eddig mindig a természet győzött

A Föld északi pólusa körül sok-sok millió négyzetkilométernyi területet elfoglaló hatalmas jégmezőket még mindig fehér folt jelezte a világ térképén. Az ismeretlenség titokzatos, fehér foltja…

– Vajon megengedhető-e, hogy a mi korunkban még ilyen területek legyenek? El kell követnünk mindent, hogy felderítsük, megismerjük a ma még ismeretlent – hajtogatta fáradhatatlanul Nansen.

Az északi-sarki expedíció gondolata évek óta nyugtalanította őt. Erről álmodozott már első utazásakor a *Vikingen*, erről ábrándozott, miközben sítalpon vágott át Grönland szigetén.

– Magaddal kell vinned az Északi-sarkra – unszolta barátját már akkor Sverdrup, s meg sem kérdezte, hogyan akar Fridtjof eljutni oda, ahová előtte még soha senkinek sem sikerült eljutnia. Vakon hitt barátjában.

Fridtjof maga sem tudta pontosan, hogyan fogjon a gigantikus terv megvalósításához. Csak annyit tudott, hogy előbb-utóbb el kell indulnia az Északi-sarkra. Meglepő módon a véletlen sietett segítségére.

*

Néhány esztendeje, amikor még Nansen, a bergeni múzeum szerény konzervátoraként órák hosszat görnyedt a mikroszkóp fölé, Grönland déli partvidékén, Julianehaab környékén, néhány eszkimó vadász, mint már annyiszor, vadászatra indult. Kis kajakjaik üggyel-bajjal surrantak át a nagy jégmező-töredékek között.

– Ott! – kiáltott fel hirtelen az egyik vadász, s egy nagy jégtáblára mutatott, melynek közepén feketéllett valami.

Megvillantak a napfényben a kajakok rövid evezői. Az eszkimó vadászok siettek s már előre örvendeztek a gazdag zsákmánynak, amellyel majd hazatérnek a telepre. Ügyesen, fürgén, nesztelenül siklottak a jégtábla pereméhez, ott azonban csalódottan visszahőköltek. A sötét tömeg nem fóka volt. Erősen a jégbe fagyva mindenféle konzervdobozok, szíjak látszottak ki félig-meddig a vastag hótakaró alól, egy kettétört evező, sapkaellenző, vattanadrág és megsárgult papírdarabok –, melyeken már csak alig látható írásjeleket hagyott a víz – hevertek szerteszét.

– Tiéd az egész – csúfolták a többiek a szerencsés megtalálót. – Te vetted észre elsőnek.

– Ugyan, mit érek vele? Inkább fókák lettek volna – sóhajtotta a vadász, aki maga sem tudta, mihez kezdjen az ócska, nedvességtől tönkrement, hasznavehetetlen limlommal.

Mindenesetre felpakolta a „zsákmányt”, s amikor hazaértek a telepre, elvitte a holmikat egy dánhoz, aki itt lakott az eszkimók között. Félénken tudakolta, nem kaphatna-e cserébe értük valamit?

– A fehéreknek sosem volt ki a négy kerekük – mutogatta másnap nevetve a sok cukrot, teát, acéltűt, meg a feleségének szánt jó néhány maréknyi üveggyöngyöt, melyet a dántól kapott a hasznavehetetlen holmikért.

A dán pedig alig akart hinni szemének. A híres de Long-expedíció elsárgult, megfeketedett felszerelési tárgyai hevertek előtte, a vízmosta élelmiszer-listát maga Long írta alá. Ki ne olvasott, ne hallott volna akkoriban azoknak az amerikaiaknak tragikus sorsáról, akik három esztendeje a *Jeannette* nevű hajón akarták megközelíteni a jégmentes tengeren az Északi-sarkot? A hajót elragadta a tengeráramlat, és két télen át sodorta az óceánon a jégbe fagyasztva. Végül a hajó összeroppant a jég szorításában, és az Új-Szibériai-szigetek magasságában elsüllyedt.

De hát lehetséges-e vajon, hogy ezek a meglelt tárgyak a jégtáblákon sodródva tették meg azt az ötezer kilométeres utat, amely a *Jeannette* szerencsétlenségéinek helyét Grönlandtól elválasztja? Ez lenne csak a szenzáció! A dán, részletes jelentés kíséretében, az első hajóval hazaküldte az értékes leletet. Néhány hónappal később Mohn professzor, a híres norvég tudós, hazájában cikket közölt róla, mely nagy feltűnést keltett.

A Long-expedíció felszerelési tárgyainak megtalálása újabb megdönthetetlen bizonyítéka annak, hogy létezik egy hatalmas tengeráramlat, mely a szibériai partoktól az Északi-sarkon át Grönland partjaihoz sodor jégtáblákat, sőt egész jégmezőket – írta a tudós.

Ez a cikk heves vitákat kavart a tudományos világban. Fridtjofnak azonnal eszébe jutott a szibériai fatönk, melyet

Grönland keleti partján maga is látott. Szilárd meggyőződése volt, hogy a professzornak igaza van. Nansent azóta is foglalkoztatta a gondolat, hogy létezhet ilyenfajta tenger áramlás. Ez a gondolat most, a bizonyítékoktól ismét megerősítést kapott. Az északi-sarki expedíció terve mind élesebb körvonalakkal bontakozott ki a fiatal tudós agyában.

„Igyekezzünk minél alaposabban megismerni a természet erőit, hogy felhasználhassuk őket saját céljainkra, s ne küzdjünk ellenük, mint eddig” – írja. „A jég, melyet elődeim a sarkutazás legnagyobb akadályának véltek, nekem szövetségesemmé lesz. Én nem akarok elhajózni az Északi-sarkra, engem elvisz majd a tengeráramlás. Megvárom, míg hajóm befagy a jégmezőbe, s a jéggel együtt jutok el célomhoz… Lehetséges” – magyarázza azután –, „hogy a tengeráram nem pontosan az északi pólusra sodorja expedíciómat, lehetséges, hogy csak valahol a sark közelében fogunk elhaladni. De a tudomány szemszögéből nézve nem az Északi-sarknak nevezett matematikai pont elérése a fontos, hanem az, hogy végre eltűnjék a térképről a fehér folt, és megtudjuk, mi történik Arktisz szívében. S nekem mindenekelőtt ez lesz a célom.”

Nem hederített rá, mit mondanak mások merész, az eddigiekhez semmiben sem hasonló tervéről, s makacsul kitartott mellette. Tanulmányi évei, töprengései, a sarki hajózásban szerzett tapasztalatai a lehető legnagyobb óvatosságra intették őt. Tudta, hogy a jég hatalmas nyomása úgy összeroppanthatja, szétmorzsolhatja a hajót, mint valami törékeny dióhéjat. Tudta hány expedíció jutott erre a borzalmas sorsra, de hitte, hogy a szerencsétlenség mégis elkerülhető.

– Nézzétek – magyarázta, s egy poharat vett kezébe –, ha a pohár oldalát keményen megszorítom, elreped. De próbáljuk meg ugyanezt egy csészealjjal. Lám, nem törik össze, hanem kicsúszik a kezemből. Hajóm törzsét tehát kerekre kell kiképezni. Keresztmetszete tojásforma lesz. Az oldalfalat támadó jég lecsúszik róla, s ahelyett hogy összeroppantaná, felemeli, mintegy hátára veszi a hajót.

Nansen hazájában hatalmas lelkesedéssel fogadták a merész tervet. A norvég kormány hitelt folyósított a hajó építésére és az expedíció szervezésére. Nansennak rendelkezésére állt a legkitűnőbb hajókonstruktőr, Colin Archer, akit vonzott az ötlet rendkívülisége.

NANSEN HAJÓJA

– Nem értem az eddigi expedíciók vezetőit – mondogatta Fridtjof. – Korlátlan pénzösszegekkel rendelkeztek, támogatták őket a kormányok, hogyan vághattak neki mégis a messzi Északnak közönséges hajókon, vagy olyanokon, melyeket legfeljebb fóka- vagy bálnavadászok használhatnak? Vajon nem tudták, hogy expedíciójukat ilyen módon már eleve kudarcra ítélték?

Heteket, hónapokat töltött azzal, hogy kereste a választ: miképpen szerkesszen a jég erejének ellenálló hajót? Íme, a kérdés. Itt kell kezdeni. Archer, a hajótervező és az ötletekben kifogyhatatlan Nansen, mindig újabb és újabb változtatásokat eszközöltek az eredeti terven, egyik modellt a másik után készítették s vetették el, dobták félre, hogy újat, jobbat építsenek. Végre az egyik tervet véglegesnek nyilvánították. Természetesen építés közben azután még ezen is számtalan, látszatra apró változtatást és javítást hajtottak végre.

El kell ismerni, hogy Nansen négyszáz tonnát meghaladó vízkiszorítású hajója, nem volt valami szépvonalú. Rövid volt, sokkal rövidebb minden eddigi, az Északi-sark ellen rohamra induló hajónál: alig harmincnégy és fél méter hosszú. A merülési vonalban azonban szélessége elérte a tíz és fél métert. Első szempillantásra inkább valamiféle mesebeli óriásteknőre, mintsem nyílttengeri hajóra emlékeztetett. A hosszúság és szélesség 1: 3 aránya mindeddig teljesen ismeretlen volt a

hajóépítésben. Nansennak azonban az volt a legfontosabb, hogy hajója fürgén surranjon, könnyedén kicsússzon a jégmezők közül. S nem ez a különös arány volt az egyetlen újítás. A rendkívül szilárdan megszerkesztett, zömök hajótest formáját szelíd hajlású vonalak adták. Az éleket mindenütt lágy ívű görbületek helyettesítették, hogy a támadó jég sehol se találjon kapaszkodót rajta. Még gerince is alig hét centiméternyire állt csak ki a tőkéből, és éleit legömbölyítették. A hajótest kerek, tojásdad alakja, és az, hogy gyakorlatilag hiányzott róla a gerinc, azzal a veszéllyel járt, hogy a nyílt tengeren erősen himbálódzik majd. Ez a hiba azonban, az egyéb előnyökkel összevetve, csak csekély kényelmetlenségnek számíthatott.

A fái adhatatlan Archer olyan olasz tölgyfát fedezett fel a norvég haditengerészet raktáraiban, amely harminc esztendeje hevert már ott, s abból építette a hajóvázat. A hajóbordákat egymástól három-négy centiméternyire helyezték el, s a közöket vasreszelékkel kevert kátrány-masszával tömítették vízhatlanná. A hajó ilyen módon még akkor sem forgott volna veszélyben, ha külső burkát felsérti a jég. Burkolata ugyancsak az akkori időkben szokatlan módon készült: három, összesen csaknem harmincöt centiméter vastagságú deszkarétegből állt. Végül is az oldalfalak – melyekre a szerkesztésnél különös figyelmet fordítottak – teljes vastagsága elérte a nyolcvan centimétert. Ezek a falak kitűnő védelmet nyújtottak a torlódó jég ellen, de Nansen még meg is erősítette őket, gerendák, támasztékok és oszlopok bonyolult rendszerével. A hajótest belseje hatalmas pókhálóra emlékeztetett. Alig képzelhető el

ennél szilárdabb építmény. A hajó akkor sem lehetett volna erősebb, ha egyetlen darab fából faragták volna.

Nagy figyelmet szenteltek a hajóorr megépítésének is. Három, összesen egy méter és huszonöt centiméter vastagságú tölgyfa gerendából készült. A gerendákból ágaztak ki, az ugyancsak tölgyből készült, vasveretes tömör bordák, melyek a hajó orrát az oldalakkal összefogták. Az orrgerendákat hosszában vastag acélpánt szegélyezte, erre szegecselték az oldalfalakba messze benyúló harántvasakat. A hajó farának is különleges, eddig sosem látott alakja volt. Két vaskos gerenda nyúlt a gerinctől a fedélzetre. Bennük mint két kút, egy vájat a hajócsavarhoz, egy a kormányhoz vezetett.

– Azt akarom, hogy a legkényesebb, s a jég okozta sérülésekre legérzékenyebb alkatrészek legyenek a legkönnyebben hozzáférhetők – magyarázta Nansen azoknak, akik csodálkozva kérdeztek, minek kell ennyiféle óvintézkedés és biztonsági berendezés.

A kormányt melyen a hajófar alá helyezték, hogy ne álljon ki a víz szintje fölé. Veszély esetén – például a jég támadásakor – kézifelvonó segítségével alig néhány perc alatt a fedélzetre emelhették.

A hajó háromárbocos szkúner volt, de vitorlázata eltért a sarki vizeken hajózó bálna- s egyéb vadászhajókétól. Nansen ugyanis a szokásos ötven-hatvan főnyi legénység helyett csupán tizenkét emberrel akart útnak indulni.

A vitorlák összfelülete közel hatszáz négyzetméter volt. A szkúnert ezenkívül, külön rendelésre készült, háromfokozatú gőzgéppel is ellátták. A hengerek kapcsolása lehetővé tette, hogy

sérülés esetén a gépezet kettő, sőt akár csak egy hengerrel is működhessék. A gép kétszázhúsz lóerős volt, s nem teljes terhelés esetén, hat-hét csomónyi sebességet adhatott a hajónak. A kétlapátos csavart különleges acélból öntötték. A fedélzeten még két, ugyanilyen tartalék csavar is helyet kapott.

A hajó rakodóteret három vízhatlan részre osztották. A megszokott, általában használatos szivattyúkon kívül, nagy teljesítményű gőzgépmeghajtású centrifugális szivattyút is fölszereltek. Szükség eseten ez utóbbit is bármelyik rakodótérhez bekapcsolhatták.

A hajón villanyvilágítás volt, a dinamót a hajó gőzgépe működtette, rendes üzeme közben. A jégmezők között való veszteglés idején az akkumulátorokat feltöltő dinamót különleges szélkerékkel, sőt szükség esetén kézi erővel is hajthattak. Nansen, kinek gondossága minden eshetőségre kiterjedt, tizenhat tonna petróleumot is beraktározott tartalékképpen, világítás, főzés, sőt fűtés céljára. Húsz tonna olajat is vittek, a kályhák és a gőzgép kazánjának fűtésére. Gőzporlasztó fújtatta az olajat a kályhákba, s a porlasztott olaj nagy meleget árasztva, égett el. Ma már az efféle fűtőberendezés teljesen közönségesnek, sőt primitívnek tetszik. De akkoriban ez új, nagyszerű találmány volt. Sajnos, mint később kiderült, a kályhafalak nem bírták a magas hőmérsékletet, és csaknem átégtek. Az úton tehát igyekeztek minél ritkábban használni ezt a berendezést.

Nansen, aki tüzetesen tanulmányozta sarkutazó elődei írásait, jól tudta, hogy a jég között az emberre leselkedő sok-sok ellenség közül a legveszedelmesebbek egyike a kajütöket átjáró

nedvesség. A nyirkosság visszataszítóan síkossá teszi a falakat, megfagy, és vastag, üveges réteggel von be mindent. Hogy ennek elejét vegye, a kajütök falát belül vastagon kátrányozott nemezzel vonatta be, erre deszkaborítású parafaréteg, majd újabb nemez, s végül linóleum került. A kajütök mennyezetét és padlóját több réteg rossz hővezető anyag szigetelte: levegőréteg fölé nemez, jegenyefenyő-deszkázat, línóleumbevonat, rénszarvasprém, majd ismét deszkaréteg s linóleum következett. Végül újabb levegőréteg fölött még egy sor deszka volt a külső burkolat. Az étkezőhelyiség padlóját még ráadásul vastag parafa-, deszka- és linóleum-réteggel is bevonták.

A fedélzetre nyíló kajütablakokat, melyeken legkönnyebben behatol a hideg, jól záró, erős fémkeretbe foglalt hármas üveg védte.

A legénység két négyszemélyes és négy egyszemélyes kabinját a tervezők az étkezőhelyiség köré csoportosították. Elég volt, ha ott begyújtottak a kályhába, és nyitva hagyták az ajtókat, a lakókabinok is megmelegedtek. A szalonként is szolgáló étkezővel szemben volt a konyha

A fedélzetre vezető lépcsőt négy, jól szigetelt, magas küszöbbel ellátott, több réteges ajtó zárta el. „A fagynak hozzánk nincs bejárása!” – hangzott Nansen jelszava.

Önmagát múlta felül az újabbnál újabb apróságok kieszelésében, melyek előtte még soha, senkinek sem jutottak eszébe. Azelőtt az emberek békésen tűrték a kemény körülményeket. Ő mert elsőként szembeszegülni velük. Számolt azzal is, hogy a sarkutazásról nem egyhamar tér vissza a hajó. Minél jobb életkörülményeket kívánt teremteni legénységének

a jég birodalmában, tudományos munkára alkalmas, tágas, kényelmes lakóhelyiségeket, sőt még kis kártyaszobát is tervezett.

Nyolc mentőcsónakkal látták el a hajót. A két legnagyobb egyenként két méter széles és csaknem kilenc méter hosszú volt. Ha a hajó használhatatlanná válnék, a legénység, minden felszerelésével és több havi élelemmel együtt, elfér ezekben a dereglyékben. A négy másik csónak a fókavadászok kajakjaihoz hasonlított. A hetedik kis, könnyű, laposfenekű csónak volt, a nyolcadik, a legkorszerűbb, olajmotoros.

EXPEDÍCIÓM NEM ÉHEZHET

Nemcsak a hajó építésének ós berendezésének legapróbb részleteit kellett megfontolni. Nansen ugyanakkora fontosságot tulajdonított az expedíció élelmiszerkészletének is. Eddig minden északi-sarki expedíció halat és húst vitt magával, mindkettőt sózva, füstölve és szárítva. A fiatal tudós sokat tanácskozott orvosokkal, s végül úgy döntött, hogy e téren is a maga útján halad. Elbeszélésekből, leírásokból és tapasztalatból is tudta, hogy az élelmiszerkészletek ilyen tartósítása nem megbízható, a húsfélék nagyon gyorsan megromlanak.

Mivel elejét akarta venni mindenféle kellemetlen meglepetésnek, elhatározta, hogy a húst és a halat légmentesen leforrasztott bádogdobozokban szállítja majd. A laboratóriumokban többszörös vizsgálatnak vetették alá az expedíció élelmiszereit, gondosan ellenőrizték csíramentességüket, minőségüket. Nansen ugyanis nemcsak a mennyiségre, hanem a készletek minőségére és változatosságára is ügyelt. Jól emlékezett még a grönlandi expedíció zsiradékhiányára.

Beraktároztak tehát: burgonya-, zöldség-, és gyümölcskonzerveket, továbbá nagy mennyiségű – aszalt gyümölcsöt, lekvárt, dzsemet, kondenzált tejet, tejfölt, csíramentesített vajat, különféle leves-sűrítményeket, cukrot, csokoládét, kétszersült- és kekszféléket. Többféle lisztet is vittek magukkal, hogy egész úton mindig süthessenek friss kenyeret.

A tej mellett szerepelt étlapjukon még kávé, tea, csokoládé, cukrozott citromszörp, szirup és némi sör is. Bár Nansen határozottan megtiltotta az erős szeszes italok fogyasztását a hajón, az expedíció tagjai saját poggyászukban mégiscsak becsempésztek egy kevés bort és konyakot. Szigorú parancsnokukat azonban csak egy teljes esztendei hajózás után sikerült valamelyest „megpuhítani”. Ünnepnapokon polgárjogot nyert a hajón a citromszörppel bőven hígított és kevés alkohollal megfűszerezett grog. A grönlandi jégmezőkön végigszenvedett hosszú menetelés tapasztalatain okulva, Nansen most bőséges füstölni és rágnivaló dohánykészletről is gondoskodott.

A hajókönyvtár állománya, hála az adományozóknak, szépen felszaporodott, főként útleírásokból, naplókból, emlékiratokból és különféle nemzetiségű északi-sarki expedíciók tudományos eredményeinek leírásából állt. Legtöbb volt a szibériai partvidékről, a Spitzbergák szigetvilágáról, a Ferenc József-földről és Grönlandról akkoriban beszerezhető, csaknem teljes irodalom. Mert ki tudhatja, merre, hová sodorja majd a tengeráram lat az expedíciót, vagy melyik part jegén kell menetelniük?

Nansen maga dolgozta ki az expedíció tudományos programját, és szerezte be a megfigyelésekhez és mérésekhez szükséges eszközöket és műszereket. A meteorológiai megfigyeléshez szükséges műszerek között voltak mínusz hatvan Celsius-fokig terjedő beosztású szesz-hőmérők, továbbá, az akkoriban legmodernebb termográfok és barográfok is.

A jég között sodródó expedíciónak nagyon fontos, hogy pontosan meghatározza földrajzi helyzetét. Ezért különféle típusú teodolitok, továbbá négy nagy, tengeri, és néhány zsebkronométer is hozzátartozott a felszereléshez.

A legkorszerűbb műszereket vitték a föld mágneses tere, a légköri villamosság és a gravitációs erő méréséhez. Hajón utazó, mozgó expedíció alighanem most első ízben vitt magával a sarki fény jelenségének vizsgálatához szükséges spektrométert.

A hidrológia és hidrobiológia is megkapta a maga teljes felszerelését: hálókat, továbbá az akkoriban használatos mélységi hőmérőket stb., stb.

Nansen valóban büszke lehetett felszerelésére, melynek csupán kisebb részét vásárolta, zömét a hazai és külföldi tudományos intézetek kölcsönözték az expedíciónak.

„EZ A TERV KÉPTELENSÉG,

SŐT – ÖNGYILKOSSÁG!”

Elérkezett végre a nagy pillanat, melyben Nansen a londoni Királyi Földrajzi Társaság tudósai előtt ismertette expedíciójának tervét. Beszámolója rettenetes vihart kavart. Erre aztán igazán nem számított! Az Északi-sarkkal vívott küzdelemben edzett, régi tengerészek, sarkutazók – akkor már komoly, dereshajú professzorok és tengernagyok – felháborodása nem ismert határt. Mennykövek záporoztak a vakmerőre, aki ismét szakítani merészelt a hagyománnyal.

– Vajon létezik-e valóban az a tengeráram, amely harántvonalban szeli át az egész Jeges-tengert? Ki kezeskedik érte? Senki! – vitatta egyikük. – Továbbá, ki tudja, hogy a Grönlandról küldött tárgyak csakugyan a *Jeannette*-ről valók voltak-e. Saját szemével egyikünk sem látta ezeket a tárgyakat. Még Nansen doktor sem, pedig sodrásukra építette egész hajmeresztő tervét.

Valóban, a jégtáblán talált tárgyak, a Long aláírását őrző élelmiszer-listával egyetemben, különös sorsra jutottak. Ember nemjárta útvonalon beutazták a jeges óceánok hatalmas térségeit, szenzációként hatottak, reményt lobbantottak. Koppenhágából Amszterdamba küldték a csomagot, valami kiállításra, és ott ideiglenesen felrakták a kiállítás egyik szervezőjének padlására. A szervező nemsokára súlyosan

megbetegedett és meghalt. Felesége, lévén jó gazdasszony, rendbeszedte a házat, s a padláson talált minden felesleges limlomot elégetett. Könnyen elképzelhető, mennyire kétségbeesett Nansen, aki két hónappal ezután érkezett Amszterdamba. A jámbor asszonyság sehogy sem értette, miért bántja annyira a jóképű, komoly férfit ilyen ostoba semmiség, hogy nincs meg az a pár értéktelen kacat. S ugyan, ki magyarázhatná meg egy rendszerető háziasszonynak, hogy akaratlanul is mekkora veszteséget okozott a tudománynak…

– A Királyi Földrajzi Társaság falai között még sohasem hangzottak el Nansen doktor imént hallott beszédéhez hasonlóan bátor szavak – szolalt meg Mac Clintock, az ősz angol sarkutazó, aki azzal szerezte hírnevét, hogy annak idején mentő-expedíciót indított az eltűnt Franklin-expedíció felkutatására. – Nem vitatom, hogy a hajó, melyet Nansen doktor itt ismertetett, nyáron talán ellenáll a jég szorításának. Hangsúlyozom: nyáron, de télen annál kevésbé. És ezt az állításomat sokéves tapasztalatom igazolja.

Még elkedvetlenítőbb volt a híres tengerész, Nares kapitány véleménye. Mint sarkutazó maga is jól tudta, mivel jár a hajó kényszer-sodródása a torlódó jég között, ezért aztán tajtékzott felháborodásában.

– Hogyan mondhatna le bárki is önként az ellenséges elemek közt hányódó hajó kormányzásáról? Ez ellenkezik mindennel, ami természetes! – rikoltotta. – Kihívják maguk ellen a sorsot!

A hallgatóság többsége néma maradt. Voltak, akik részvéttel figyelték a fiatal, rokonszenves norvégot. Tetszett nekik a rettenthetetlen ember, aki nem tulajdonított semmi jelentőséget

a „lehetetlen” szónak. De miért akar makacsul elvetni mindent, amit a tapasztalt tudósok évszázadok óta kipróbáltak és elismertek? Mire építi merész terveit? Hogyan szolgáltathatja ki magát és expedícióját a borzalmas, ismeretlen sors kényekedvének, szembeszállva minden eddig elfogadott ismerettel?

Mások nem is leplezték kelletlenségüket. Hogy merészeli ez a tejfelesszájú nekik, akik sarki expedíciókra áldoztak legszebb éveiket, szemükbe mondani, hogy hibás úton jártak? Végehossza nem volt a csúfolódásnak, csipkelődésnek.

– Okosabb a tojás a tyúknál!

– Majd meglátjuk, hogy beszél visszatérése után ez a sárgacsőrű! Hiszen alig töltötte be a harminc évet!

– Ha ugyan egyáltalán visszatér valaha is – pusmogtak egymás közt, rosszindulatúan méregetve Nansen nyílt, bátor arcát.

Vádlottként állt a szigorú bírák ítélőszéke előtt. Ebben a teremben, ahol nemrég, a grönlandi expedíció után a legmagasabb poláris kitüntetéssel tisztelték meg a győztest, és égig magasztalták erényeit, ebben a teremben most nem akadt egyetlen ember, aki bátorította vagy legalább igyekezett volna megérteni őt.

– Nansen doktor, óhajt válaszolni? – hallotta még, mint valami ködös messzeségből az elnök kérdései és önkéntelenül elmosolyodott.

Úgy csendültek fülébe a szavak, mint a bírósági formula: „Kíván valamit felhozni védelmére a vádlott?”

– Mélységesen hálás vagyok a tisztelt hozzászólóknak itt elhangzott értékes megjegyzéseikért – felelte, tisztelettudó

főhajtás kíséretében. – De válaszolni, az urak szíves engedelmével, cselekedetem fog: az expedíció maga.

Nansent az ismert amerikai sarkutazó, Greely admirális heves sajtótámadása sem hozta ki sodrából.

„Nem értem, hogyan kaphatott Nansen doktor terve egyáltalán bárminemű buzdítást vagy támogatást” – írta Greely. *„Ha jól tudom, ez a fiatalember teljesen tapasztalatlan. Elismerem, hogy a sí-túra Grönlandon át nem könnyű dolog, de semmi esetre sem nevezhető még északi-sarki expedíciónak. Kétely nélkül állíthatom, hogy a komoly férfiak között egy sem akadt aki Nansen úr ötletének realitásában hinne. A sarki expedíciók amúgy is éppen elég borzalmas veszélybe sodortak már embereket, az őrült bátorságnak épp elég példáját szolgáltatták, semhogy e komolytalan terv súlyával is megterheltessenek. Ez a terv képtelenség, sőt – öngyilkosság!”*

A terv ifjú alkotóját a hosszú és acsarkodó cikk minden szava szinte megkövezte. Nansen azonban jól emlékezett, mi okozta az Első Nemzetközi Poláris Évben, 1882–83-ban végrehajtott északi-sarki expedíció tragédiáját. Nem más, mint éppen vezetőjének, Greely-nek borzalmas következményekkel járó könnyelműsége és rossz szervezése. A Magas Északon felállított kutatóállomásra kiküldött huszonnégy emberből háromszori, a pokollal magával felérő kényszertelelés után, mindössze heten tértek vissza. A többiek éhenhaltak.

Nansen megértette Greely keserűségét, s azt is, hogy gyűlöli az Északi-sarkot, mely hajszál híján sírjává lett. Nem vette szívére a támadást, vagy legalábbis semmi jelét nem adta, hogy szívére venné a tudós gáncsoskodását, visszatért Norvégiába, s

megkettőzött energiával folytatta a készülődést az expedícióra, melyet mindenki elítélt és rosszallott.

„A FRAM NEVET ADOM NEKED!”

– Mi történt? Valami királyi hajó is befut ma a kikötőbe? Miért gyűlt össze ekkora tömeg?

Nansen erősen megszorította a fogatban mellette ülő Éva kezét.

– Oda sietnek, ahová mi is – mondta, nem is leplezve megindultságát.

A dokkhoz vezető utcában minden házat fellobogóztak. S tolongott a nyüzsgő tömeg, hulláma lehömpölygött a járdáról az úttestre. A bámészkodók felfortyantak, amikor a bérkocsis ostorát pattogtatva rájuk kurjantott, de tiltakozásuk azon nyomban elcsendesült, mihelyt megpillantották Fridtjof fedetlen, fényesszőke fejét.

– Nézd, az ott Nansen – mondták, s az apák magasra emelték gyermekeiket, hogy a kicsik is láthassák őt.

– Milyen derék, szép szál férfi! – suttogták egymás közt a lányok, asszonyok. – Szerencsés ez az Éva Sars, és milyen bájos!

– Nem csoda, hogy éppen őt választotta feleségül.

A dokk körül, a dombok őszi avartól aranyló lejtőin, fejek tengere hullámzott. A vízen ünnepi díszt öltött vitorláshajók, dereglyék és gőzhajók szorongtak százával. A parton Archer fogadta az érkezőket. A szél meg-meglebbentette az idős mérnök fehér szakállát, miközben tiszteletteljes mozdulattal kezét nyújtotta a fogatból kilépő Évának. A hajóépítő mester szótlanul mutatott oda, ahol tarka zászlókkal díszített

gerendaállványzat között, erősen megdúcolva pihent a hajó. A fedélzet deszkáinak fehérsége élesen elütött a kátrányos oldalak feketeségétől. A hatalmas árbocok még a kikötő talaján hevertek. Három zászlórúd magaslott helyettük a fedélzeten, a két szélsőn már ott lobogtak Norvégia színei, a középsőre a hajó nevével ékesített lobogót húzzák majd fel. A hajó nevét azonban – még nem ismeri senki.

Morajlott a tömeg hangos zsivaja. A norvég tengerésznép, itt csaknem mindenki ért a hajókhoz. Ilyen hajót azonban, mely az Északi-sark meghódítására készült, egyikük sem látott még soha.

– Milyen furcsán domborodik az oldala. Akár a tojásé – álmélkodtak a nézelődők.

– Ugyan már! Inkább felébevágott kókuszdióra emlékeztet – vitatták mások.

– Jó erős, azt mindjárt látni, ha csak ránéz az ember, de azért egyetlen porcikám sem kívánja, hogy viharban hajókázzam rajta. Pokolian himbálódzhat.

– Az már szent igaz. Ha ezt dobálni kezdi a tenger, még a lelkét is kiköpi a szegény halandó, aki rajta utazik! – tódították mások.

– Mit beszélsz! Talán bizony nem szegődnél el szívesen erre a hajóra?

– A világ minden kincséért se!

– No, jófajta tengerész vagy akkor, te is! Én itthagynék mindent, csak velük mehetnék.

– Nézzétek, nézzétek, már mennek fel az állványzatra! – rikkantotta valaki hirtelen.

Éva tengerészkék kabátjában, födetlen fővel, könnyű léptekkel közeledett a hajó orrához, Archer kihúzta magát, fejét felvetette, kezében egy üveg pezsgőt szorongatott. Nansen nyugodtan nézte a napfényben sütkérező tengert, melynek hullámai nemsokára az ő hajóját ringatják majd.

– Mi lesz a neve, nem tudjátok? – röppent fel egy hang ismét a tömegből.

– Bizonyosan *Éva*. Hiszen Nansen annyira szereti a feleségét – susogja egy fiatal lány.

– Még mit nem! Hat hónapja született a kislányuk, a kis Liv. Az ő nevével indul majd apja a jégvilágba.

– *Liv* annyit jelent: „élet”. Gyönyörű név – lelkesednek a diáklányok. – Pompás neve lesz a hajónak.

– Csend legyen, csitrik. Nansen mindenekelőtt hazafi. Esküdni mernék, hogy a haza neve, *Norge* lesz a zászlón – magyarázza hevesen egy öreg halász.

A mellette álló vállat von.

– Megbízható forrásból hallottam, hogy hosszas megfontolás után *Északi-sarknak* keresztelték a hajót – suttogja titokzatosan.

– Alighanem az lenne a legmegfelelőbb – helyeselnek néhányan mindjárt.

Egycsapásra elül minden zaj, a tömeg födetlen fővel, mozdulatlanságba dermed. Archer átnyújtja a pezsgősüveget Évának, s ő egyetlen, erőteljes csapással széttöri az üveget a hajó orrán. Amint az ital habzó sugara a deszkára csurran, felhangzik az asszony tiszta, messzecsengő szava:

– Ezennel a *Fram* nevet adom neked!

S a középső árbocrúdra abban a pillanatban felszökken a bíborszínű lobogó, s rajta nagy, fehér betűkkel ez áll: *Fram.*

Ezrek ajkáról tör fel a kiáltás – *Fram!* – s az ékek és dúcok kiütögetésének zaja belevész a fergeteges lármába.

A hajótörzs megrezzen, mintha hosszú álomból ébredne, majd eleinte lassan, azután mind gyorsabban siklik alá a sólya gerendáin, fara mind mélyebben merül a sötétkék tengerbe. Még egy pillanat, a korláton nagy víztömeg zuhan át, s a hajó belesüllyed a hullámokba. Archer nem bír uralkodni magán, kezével elfedi szemét. Nansen elsápad. De lám, ismét vidám zsivaj kavarog a levegőben. A *Fram* békésen ringatózik a habokon. A hajóverte erős hullámok neki csapódnak a partnak, nyakon fröccsentik a közel állókat. De ugyan, ki törődnék most efféle semmiséggel?

– *Fram, Fram!* – zúgja ütemesen az embertömeg, s Nansen le nem veszi szemét a hajóról, mely hamarosan otthona lesz.

Fram norvégul annyit jelent: Előre. Fridtjof jelszava most is ugyanaz, ami a grönlandi expedíció idején volt: *Minden hidat fel kell égetnünk magunk mögött. Akkor nincs más választásunk, csak az, hogy előre törjünk – a győzelemig.*

ÉVA NEHÉZ NAPJAI

Lázas munkában teltek a napok. Hátra volt még a hajó belsejének végső csinosítása, a felszerelés összegyűjtése, számbavétele, elhelyezése, öt évre elegendő élelmiszerkészlet beraktározása.

Nansen otthona néha útmenti fogadóra emlékeztetett. Szünet nélkül, éjjel-nappal ki-bejárkáltak nála mindenféle emberek. Eva ugyan őrt állt az ajtónál, és nem tágított férje dolgozószobája mellől, mégis tucatjával tolakodtak be Fridtjofhoz a különféle ügyfelek.

– Egy ember van itt. Azt mondja, az idegbetegek intézetének portása. Ezért feltétlenül veled kell utaznia – Éva hangjában kétségbeesés rezgett. Szája sírásra görbült. – Lehetséges, hogy igaza van? – tette hozzá. – Mert én ebbe már hamarosan belebolondulok!

Fridtjof arcát gyengéd mosoly derítette fel. Aggodalmasan pillantott felesége kimerült, sápadt arcára, kékárkos szemére.

– Engedd be, drágám. Majd én gondoskodom róla, hogy egykettőre odábbálljon

Eltelt egy negyedóra, azután a második, a harmadik is. Elröppent egy óra, majd kettő, a „bolond” még mindig nem jött ki a szobából. Éva már azt sem tudta, hová legyen csodálkozásában. Többször is nyugtalanul az ajtóhoz lepett: élénk beszélgetés hangjait hallotta mögüle. Végül már nem bírta tovább. Összeszedett egy nagy halom, sürgönyt, s benyitott.

Mióta ugyanis vízre bocsátották a *Fram*ot, szinte a világ minden tájáról tömegével érkeztek a táviratok, levelek. A legtöbben arra kérték Nansent, hogy vigye magával őket is.

A jelentkezők érveltek, könyörögtek. Sőt akadtak, akik fenyegetőztek is.

– Éva, engedd meg, hogy bemutassam a *Fram* legénységének új tagját, Ivar Mogstad urat – hallotta az asszony, mielőtt még megszólalhatott volna. Alig akart hinni fülének.

Szótlanul a legközelebbi karosszékbe rogyott. Nem is leplezte rémületét.

„Kiderült” – mondotta Éva később nemegyszer, „hogy Fridtjof választása ezúttal is helyes volt. Mogstad nagyon hasznos tagja lett az expedíciónak. De ki gondolta volna ezt akkor?…

Többen is megjelentek nálunk még máskor is, nem portások, hanem ápoltak a bolondokházából. Lehetetlen volt megkülönböztetni őket az épelméjű emberektől, míg a legnagyobb titokban fülembe nem súgták például:

– Az én találmányom nagyon egyszerű és olcsó, adja át minél előbb férjének. Amint összetorlódik a *Fram* körül a jég, ez a szerkezet a levegőbe emeli a hajót.

Egy másik „feltaláló” mindenáron és villámgyorsan tengeralattjáróvá akarta átalakítani a *Framot*. Az effajtákat természetesen nem engedtem be Fridtjofhoz, csak megígértem, hogy mindent pontosan elmondok neki. Akadt, aki miután megköszönte a »zseniális« ötletéért kapott öt koronát, mindjárt ki akarta teregetni a részletes tervrajzokat. A legnagyobb veszély azonban valamennyi között a különféle cégek szállítói és képviselői részéről fenyegetett.

– Tessék kipróbálni – unszolt egy elegáns úr, miközben kezembe nyomott egy összecsukható poharat, s valahonnét, talán a kabátujjából, valamiféle folyadékkal töltött üveget varázsolt elő. – Egy pohárkára való ebből a kivonatból félkiló marhahúst pótol, negyedkiló zöldséget és… – máig sem tudom, mi mindent még, mert Fridtjof poharastul kitessékelte a buzgó ügynököt.

Más alkalommal, éjjel kettőkor a telefon csengésére ébredtünk.

– Itt Jack O'Hara, New Yorkból. Most érkeztem, hogy önnel beszélhessek. Cégünk vállalja az expedíció felszerelésének minden költségét. Hogy mit kérünk ezért cserébe? Ó, semmiség az egész. Zabpehely- és szágó-keszítményeink csomagolásán ezentúl fel kívánjuk tüntetni, hogy a *Fram* legénysége kizárólag a mi termékeinket fogyasztja. Természetesen, én és szakácsom magunk ellenőriznénk ezt a hajón."

És így tovább, szinte vég nélkül berregett a telefon, és sivított az ajtócsengő.

Nansen csak fáradhatatlan felesége segítségének köszönhette, hogy néha lélegzetvételnyi pihenőhöz jutott. A pihenők röpke perceit otthonának szentelte, melytől rövidesen meg kell válnia.

Ebben az új villában, melyet az eszkimók között töltött tél emlékére „Godthaab"-nak nevezett, mindenre az Északi-sark nyomta rá bélyegét. A kandalló előtt selymes jegesmedve-prém hevert, a párkányt nagy glóbusz díszítette, rajta piros vonal jelölte Nansen sarki expedíciójának útvonalát, megfeketedett rozmár agyar lógott a falon, hatalmas rénszarvas-agancs a

könyvek terhétől roskadozó polc fölött. A nehéz bútorok ki sem látszottak a sarkvidékre való öltözékek halmazai alól.

A bőrök, a pemikán, de legesleginkább a Nagy Kaland illata ülte meg az otthon levegőjét.

Nansen kívül-belül maga tervezte a házat. Feleségével kettesben most minden szabad percüket a kertnek, gyümölcsfák telepítésének szentelték. E fák árnyékában üldögél majd a két kedves, akit itthagy, Éva és Liv, innen szállnak majd felé álmaik. Fridtjof azt szeretné, ha itt minden zug, minden legapróbb tárgy szüntelenül őt idézné kedvesei emlékezetébe, őt juttatná eszükbe…

IV. JÉGVILÁG ÉS SARKI ÉJSZAKA

VÉRFOLTOK A FALON

Súlyosan függő fellegek sötétítették az eget. Háborgott a tenger. Habzó hullámsörénye fehérlett, felcsapott, magasra lövellt, majd aláomlott a vízbarázdába, s újra nőtt, dagadt, fenyegetően, fékezhetetlenül.

A faltörő kos módjára, dühöngve támadó víz tonnáinak nyomása alatt esetlenül tántorgott a hajó, hol egyik, hol másik oldala dőlt bele a tarajos tajtékba. Orra minduntalan beleveszett a felporzó víz fehér go-molyába.

– Ki a hordókkal! – jutott el Fridtjofhoz Scott Hansen hangja, melyet el-elnyomott a tenger zúgása.

Fridi) of erősen megkapaszkodott a parancsnoki híd korlátjában, és riadtan figyelte a tenger pusztító munkáját. Az első fedélzet valósággal fortyogott, mint valami mosóüst. Néhol emberfejek, kinyújtott karok bukkantak elő a vízből. A hullámok között hánykolódó, s a sós víztől elvakított emberek pótkötelekkel igyekeztek megerősíteni a csónakokat, s közben minduntalan félreugrottak a fedélzeten úszkáló és lábukat fenyegető gerendák elől.

Közvetlenül a hajóorr előtt egy másik szkúner árnyéka rémlett fel a szürke ködben. Jó mélyen merült a vízbe, és teljes vitorlázattal, biztosan hasította a tomboló tengert.

„Bezzeg a *Fram* csak gurul ide-oda, mint valami hordó – gondolta Nansen irigykedve. – Hanem a jég között, ott majd

mindenkinek megmutatjuk, mit tudunk. Ez a szkúner a nagy gerincével nem sokáig maradna ott a felszínen.”

– A szakács! Agyonlőtte magát! Nem bírta tovább! – hallott hirtelen rémült kiáltásokat.

Egyetlen szökkenéssel odalent termett.

– Mit kiabálsz itt összevissza?

– Vérfoltok vannak a falon!

– Hol?

– A konyhában.

– És a teste?

– Sehol – a matróz megtorpant az ajtó előtt. – Én oda semmi pénzért be nem teszem a lábam.

A konyha úgy festett, mintha földrengés dúlta volna szét. A tűzhely fölött, fel egészen a mennyezetig sötét, alvadtvér-színű foltokkal volt összefreccsentve a fal. A szakácsnak se híre, se hamva.

Nansen megállt a küszöbön. Szorosan mögötte topogott a matróz, aki egy lépéssel sem mert beljebb menni. Hirtelen hátrahőkölt, mint akit orrbavertek: parancsnoka ugyanis nevetett. Torkaszakadtából kacagott.

„Ő is meghibbant!” – villant át a matróz agyán.

– Gyere közelebb! – szólította Nansen a rémült embert. Végighúzta kezét a „vérfoltokon”, és még mindig nevetve, ujjait nyalogatta. – Gyere, kóstold meg, milyen finom!

Aztán lehajolt, és fölvett a padlóról egy nagy, törött bádogdobozt, amelyben maradt még egy kevés… csokoládé.

Soká emlegették még a parancsnok „véres lakomáját” abban a szörnyű viharban, mely alig három nappal kifutásuk után

ragadta karmaiba hajójukat.

Nansen nem szívesen idézte emlékezetébe a búcsú pillanatát. A norvégok, mint rendesen, 1893. június 24-én is megülték a nyár ünnepét. A hegyek lejtőin és a csúcsokon, mindenütt szentjánostüzek lobogtak. Mulatott, vigadt az ország. Fridtjofnak azonban szürke és szomorú volt ez a nap.

„Egyedül mentem el hazulról, a kerten át a partra, ahol a *Fram* csónakja már várt rám. Magam mögött hagytam mindent, ami a legdrágább életemben. Mi lesz sorsom? Hány év telik majd el, míg újra viszontláthatom szeretteimet és hazámat? Mit adtam volna akkor még egy pillanatért, melyet otthonomban tölthetek! Kislányom, Liv, gondtalanul tapsikolt az ablakban. Boldog gyermek, még nem sejted, milyen furcsán bonyolult és változékony az ember élete. A csónak nyílsebesen suhant végig a fjord békés vizén. Megkezdődött a nagy út, melyben életünket, sőt még annál is többet kockáztattunk. A *Fram* kéménye türelmetlenül pöfög a Piperviken-öbölben, és a gépész csak a parancsra vár… Utolsó búcsúm röppen a hegyfok felé, otthonomhoz. Napsugárban fürdik a fjord, körös-körül a fenyvesek, a jegenyefenyők, s a távoli, erdőfedte dombok karéjában zöldellő, smaragdszínű rétek. Távcsövemen át még sokáig látom azt a fehéren derengő alakot a fa tövében, a kispadon… Utazásom legnehezebb pillanata volt ez.”

*

A *Fram* könnyedén, hetykén lökdöste szét a jégtáblákat a Barents-tengeren. Minél közelebb jutottak a Novaja Zemljához,

annál inkább szaporodtak a jégtorlódások. Az Ugor-átjárónál Sverdrup, aki a hajót irányította, nem állta tovább, és megkérdezte Nansent:

– Megpróbáljuk?

S egy pillanattal később már elhangzott a gépházba továbbított parancs:

– Teljes gőzzel előre!

– Vonás balra!

– Igenis, vonás balra – visszhangozta a kormányos, és elfordította a fogantyút.

Vastag füstgomolyag szállt fel a kéményből. A *Fram* most indította első támadását a jég ellen. Orra megérintette a vastag, fehér mező peremét, egy pillanatra felemelkedett, szinte megdermedt, majd rázuhant a robajlón repedő táblára. Jégtörmelékkel kevert víz fröccsent a magasba.

– Hátra! – harsant a vezényszó, majd pár pillanat múlva újból: – Teljes gőzzel előre!

A jég engedelmesen félrehúzódott a hajóorr súlya alatt. A *Fram* nem okozott csalódást. „Úgy csúszkál a jégtáblák között, mint zsíros galuska a tányéron” – jegyezte fel Fridtjof boldogan, néhány nappal később.

És útjuk során nemegyszer sóhajtott fel:

– Hej, ha ezt Archer láthatná!

A BALJÓS TIZENHÁRMAS,

A hajó „jégkeresztségét” természetesen fényes vacsorával ünnepelték. A nem mindennapi hajó nem mindennapi legénysége aznap este a szokottnál korábban gyülekezett az étkezőben. Sverdrup kétfelé fésült, széles szakálla bukkant fel elsőnek. A grönlandi expedíció óta halántékát itt-ott már őszülő szálak ezüstözték be, de bátor pillantása mit sem vesztett élességéből. Mint hajóskapitány, ő volt az a bizonyos „isten után első” a hajón, s egyetlen pillantással ellenőrizte, hogy itt, az asztalon is rendben van-e minden.

Másodikként helyettesének, Sygurd Scott Hansennak fiatalos alakja tűnt fel az ajtóban. Noha a két embert igazi jó barátság fűzte egymáshoz, Hansen mégis vigyázzban állt meg felettese előtt. Ez volt a szabály a haditengerészetnél, ahonnan szabadságot kért és kapott az expedíció tartamára. Az ő kötelessége volt a meteorológiai megfigyelések, továbbá a földmágnesség-mérések eredményeinek feljegyzése. Nansen igen nagy fontosságot tulajdonított ezeknek a méréseknek.

A fedélzetről jobbról s balról az étkezőbe vezető lépcsőkön egyszerre reccsentek az újabb léptek. A két tiszt egymásra pillantott, s mintegy vezényszóra, nevetésben törtek ki. A két szélesre tárt ajtóban két alak bukkant fel egyszerre. Nem volt nehéz kitalálni, kiknek a súlya alatt recsegett annyira a lépcső. A *Fram* első gépésze, Anton Amundsen és Teodor Jacobsen kormányos, hatalmas méreteikkel csak egymással vetekedtek.

Mindkettő legalább százhúsz kilós, jól megtermett férfi volt, de csupa izom, nem volt rajtuk szemernyi háj sem. Amundsen, a legénység „öregje”, szálfa egyenes tartással jött, még mindig. „Tizenöt év a haditengerészetnél mégiscsak rajtahagyja nyomát az emberen” – mondogatta gyakran, mert szívesen eldicsekedett múltjával. Jacobsen, a tapasztalt sarkvidéki hajókormányos nyugodt, lassú, mackómozgású és szűkszavú férfi volt, szeme mindig valahová a messze távolba nézett, mintha még az étkezőasztalnál is a jégfedte láthatár vonalát kutatná.

Mögöttük Juell iparkodott lefelé. Apró, szapora lépteivel ő mindig sietett valahová. Kormányosi képzettsége volt, de most szakácskodott a hajón.

Nansen indulás előtt megegyezett legénységével, hogy sorban s kivétel nélkül mindenkire rákerül majd a konyhaügyelet sora. Az expedíció tagjai mindenféle munkának megfogták a nehezét, nem vonták ki magukat semmiből. Szükség esetén a másodkapitány is fejszét vagy kefét ragadott, az ács vagy a szolgálattevő matróz szívesen hordott szenet a gépházban és segített a meteorológiai megfigyelésekben, a konyhai munkát azonban, különösen az öreg tengeri medvék sérelmesnek érezték. Végül kudarcba is fulladt a konyhai munka megosztásának kísérlete, s nemcsak azért, mert nem fűlt hozzá a foguk, hanem azért is, mert a többség valóban nem értett hozzá.

– Fridtjofról szó sem lehet, agyonéheztetne bennünket. Hiszen, tudjátok, ő levegővel él.

– Sverdrup megeszik mindent, és elégedett bármivel, mennyei élete van mellette a feleségének.

– Scott Hansen megszokta a mama gondoskodását, fogalma sincs a főzésről – gúnyolódtak.

Ilyenformán választották ki végül is „közfelkiáltással” azt a társukat, aki legjobban ismerte az ízletes és változatos konyhaművészet titkait. Adolf Juell önmagát múlta felül az étlapok megalkotásában, s már jó előre összeállította az „ünnepnapok” listáját, amikor aztán művészete még fényesebben tündökölhetett.

Amint Peter Hendriksen, az óriás, begurult az étkezőbe, tüstént szűk lett a hely. Peter húsz esztendővel ezelőtt, tizennégy éves siheder korában kiszökött a tengerre, és egy bálnavadász hajón, szigonyosként kezdte tengerészéletét Mielőtt a *Fram* fedélzetére lépett, tizennégy expedícióban vett már részt az Északi-Jeges-tengeren.

Harsány hahota jelezte Henryk Blessing jöttét. Ez a vidám, fürge fiatalember volt az expedíció legfiatalabb tagja. „Mindenki az én kegyeimért versenyez” – tréfálkozott gyakran, mivel – orvos lévén – az ő kezére volt bízva a hajó minden, egyébként nagyon csekély szeszkészlete.

– Nem vagy katonai díszszemlén, mit csapkodod annyira oda a cipőd talpát – fogadta csúfolódva az utána jövő magas, szőke fiatalembert.

Hjalmar Johansen, aki a *Fram*on a fűtő feladatát látta el, két évvel azelőtt még gyalogsági főhadnagy volt. Azért vált meg az egyenruhától, hogy Christianiában tanulhasson. Nansennek megtetszett a fiatalember tudásszomja, annál is inkább, mert volt egy terület, melyen érdeklődésük találkozott. Johansen ismert sportoló volt, és tornaversenyeken többszörös Európa-

bajnok. Nansen terveinek hallatára, akárcsak sok más norvégé, lelkesedése azon nyomban lángra lobbant.

– Ha már minden hely foglalt – jelentette ki –, vigyetek magatokkal fűtőnek. Erős vagyok. Minden munkát vállalok, csak részt vehessek az expedícióban.

Az expedíció tagja volt még Pettersen kovács és műszerész, aki éveket töltött a norvég tengerészet szolgálatában; Nordhal villanyszerelő, aki a hajó elektromos berendezéseire és világítására ügyelt, s végül az „aranykezű” Mogstad, aki szegény Évát annyira megriasztotta, az ezermester, aki ha kellett, házikenyérrel vetekedő, jóízű cipót sütött, s az órától a gőzgépig, minden gépezet és szerkezet megjavításához értett.

Nansen nem volt babonás, nem félt a tizenhármas számtól. A tizenkét tagú legénység mellé habozás nélkül felvette, szinte az utolsó pillanatban, a tizenharmadikat. A derűs, örökké mosolygó Bernt Bentsen Tromsőben, nyolc óra harminc perckor azzal a megingathatatlan elhatározással lépett a fedélzetre, hogy részt vesz ebben a rendkívüli expedícióban.

– Ilyen alkalmam nem lesz még egyszer életemben – érvelt lefegyverző őszinteséggel.

Nansen bízott emberismeretében. Egy órával később a *Fram*, fedélzetén tizenhárom emberrel, e „baljós” szám jegyében futott ki a kikötőből.

„EZ AZ EMBER NEM PARANCSNOK”

Nansen türelmetlenül leste-várta a habarovói pihenőt. A *Fram* oldalához végre odaütközött a csónak, melyben Trontheim ült, a vadász. Fridtjof elhalmozta kérdésekkel a jövevényt:

– Milyen a jég a Kara-tengeren? Hoztál kutyákat?

Trontheim, mielőtt válaszolt volna, világos, fakó szemével figyelmesen körül vizsgálódott. Aprókat kortyintva, szemlátomást élvezettel hörpölgette még egypár pillanatig a forró kakaót. Rég nem látott már ennyi földit egy csomóban. Apja norvég volt, sok-sok éve annak, hogy itt megtelepedett Ő maga szűkszavú, zárkózott ember lett, szinte mérlegre tette minden szavát, mielőtt kimondta volna.

– Már attól féltem, meg sem érkeztek. Július vége nálunk már későnek számít. Szerencsétek van, épp most érkeztek vissza a vadászok a sziget keleti partjáról. Mindenütt jégmentes a tenger. Ép, egészséges kutyákat szereztünk nektek.

Azzal elhallgatott, mintha ékesszólásának tárházát teljesen kimerítette volna.

Szavankint, majdhogynem harapófogóval kellett kihúzni a mogorva vadászból, hogyan, milyen viszontagságok után érkezett a falka Habarovóba. Nansen már régebben kérte az ismert orosz utazót, Toll bárót, hogy szerezzen az expedícióhoz kelet-szibériai kutyákat, mert ezek az állatok a legmegbízhatóbbak és legkitartóbbak. Toll báró azután rávette barátját, Trontheim vadászt, hogy szállítsa el Nansennak a

harmincnégy erős, szívós állatot. Három hónapnál tovább tartott ez az utazás, Szibéria akkoriban még lakatlan térségein át. Trontheim a kutyákkal együtt egy rénszarvas csordát is terelt, amelyben négyszázötven állat volt. Az asszonyokkal, gyermekekkel vonuló nomád karaván nagyon lassan haladt. Trontheim megtudta, hogy Pecsorában járványos kutyabetegség pusztít, habozás nélkül megváltoztatta hát az útvonalat, s a sokkal hosszabb utat választotta, a lakatlan tajgán át. Tudta, hogy Nansen várja a kutyákat, s nem csalatkozhat benne.

*

Nansen első próbálkozása a kutyafogat hajtásával bizony, nem valami jól sikerült. A szánba fogott tíz pompás, erős kutya tüstént megérezte hajtója gyakorlatlan kezét. A szélvésszel versenyt futva száguldottak valamennyien az első útjukba akadt kóbor kutya után. Nem használt sem a korbács, sem a kiáltozás. Trontheim Fridtjof segítségére sietett, de a nekiiramodott állatok csupán akkor torpantak meg, amikor az első pár a gyors sodrú folyóba rohant.

Trontheim néhány nappal később ismét megjelent a hajón. Vörös-borostás, sápadt arcán aggodalom ült. Sokáig kereste a szavakat, míg végül kimondta, ami a szívét nyomta:

– Elrontottad a dolgod! A jakutok azt mondták rólad: „Ez az ember nem parancsnok!”

– S ugyan miért nem? – csodálkozott Nansen.

– Látták, hogy a többiekkel együtt cipelted a szeneszsákokat. Ilyet, azt mondják, semmiféle vezető nem tesz. Hiába

magyaráztam! Nem hisznek nekem.

Trontheim maga sem titkolta megütközését. A különös hajón utazó expedíció tagjai között tapasztalt egyenlőség kivívta tiszteletét. Ehhez hasonlót még soha életében nem látott.

Amikor Nansen búcsút vett a sarkvidéki vadásztól, ünnepélyesen átnyújtotta neki a király ajándékát – a széles, kék szalagon függő nagy, nehéz aranyérmet. Az érem egyik oldalán ez a felírás állt: „II. Oskar – Svédország és Norvégia Királya”. A másik oldalon: „A. I. Trontheimnek jutalmul odaadó szolgálataiért”; S mellé elismerő oklevelet is kapott a vadász, Fridtjof Nansen aláírásával.

– Ezt igazán nem reméltem, örök emlékem lesz, nekem és gyermekeimnek is. Mindenki irigyelni fog érte – mondta a vadász, nagy nehezen leplezve meghatottságát.

Az utolsó pillanatban kezébe nyomtak még egy vízhatlan vászonba burkolt csomagot is: az expedíció tagjainak leveleit Norvégiában élő szeretteikhez.

– Nyugodtak lehettek. Amilyen gyorsan csak lehet, eljuttatom a leveleket a tobolszki postahivatalba. Hacsak magam is el nem pusztulok az úton – fogadta meg komolyan.

A magányos vadász nem tudta, milyen sokat mond ez a néhány szó az utazóknak. Jól tudták ők, hogy ez az utolsó posta haza, és sok idő eltelik majd addig, míg újból hasonló alkalom adódik. Hónapok, vagy évek telnek el közben? S vajon hány év? Amikor a *Fram* elhagyta a szibériai partot, elszakította az utolsó köteléket is, mely őt a világgal összefűzte.

A hajó további útja, keletnek, az Ugor-átjáró sziklás szigetei közt hullámzó, ismeretlen vizeken, merész szerencsejátéknak is

beillett. Sosem tudhatták előre, elég mély-e a csatorna, amelybe éppen behajóznak, s nem zárja-e le visszavonulásuk útját váratlanul a jég. Nansen sehogy sem akart belenyugodni a gondolatba, hogy esetleg itt kell telelniök, még mielőtt kifuthatnának a tengerészek szívét félelemmel szorongató, nyílt Kara-tengerre. Hiszen senki sem tudhatta, vajon a következő nyár kegyesebb lesz-e, s hogy egy év múlva nem állja-e ismét útjukat a jég?

A nagyobb biztonság kedvéért mindig a hajó előtt haladt a motorcsónak. Eközben is akadt kalandjuk. Egy napon Nansen ült a csónakban, egy matrózzal. A szeszélyes motor, mely már annyi bajt okozott, egyszerre csak nagyot robbant és lángot vetett. Egy pillanat sem telt belé, máris égett a csónak fenekén szétömlött petróleum, s szempillantás alatt tüzet fogott tőle az üzemanyaggal telt hordó.

A *Framon* pánik lett úrrá. A legénység tehetetlen volt.

– Ugorjatok a vízbe! – ordította Sverdrup a szócsövön át a csónakban ülőknek.

Ez a tanács azonban nem volt ínyére Nansennak. Még a hordót sem akarta kidobni. Nem törődve azzal sem, hogy kezét összeégeti, a hordó tartalmát a tengerbe öntötte. Feledhetetlen látvány volt a víz felszínén, a jégtömbök közt szökellő lángok tánca. Nansen koromtól, füsttől feketén úgy festett, mintha egyenest a pokolból bújt volna elő, de a csónakot megmentette.

Eljutottak végre a Kara-tenger bejáratához, s a parancsnok szívét új remény dobogtatta meg. A fenyegetően torlódó jég sávja mögött sötéten húzódott a partmenti nyílt vízfelület. De hogy jutnak oda? A *Fram* ehhez nem elég erős. A bajok

betetőzéséül tejszínű ködfal magasodott a hajó elé. A köd három napra megbénította őket. Nansen azonban felhasználta a kényszerpihenőt is, és ellátogatott a Jamal-félsziget partjára.

„… minden lapos és kopár… állat sehol, csak itt-ott egy-egy vándormadár. Expedíciónk orvosa, lelkes botanikus, szedett csupán néhány ritka virágot… Másnap kis csónak bukkant ki a ködből, benne két jól megtermett szamojéd vadász. Barátságosan fogadtuk, jóllakattuk, megajándékoztuk őket. Ők voltak az utolsó emberek, akikkel útban az Északi-sarkra találkoztunk” – jegyzi fel Nansen útinaplójába Öt nappal később, augusztus közepén, az izgatott legénység mind egy szálig a fedélzetre gyűlt. Még a tűrhetetlen himbálódzásra sem panaszkodtak. Futott a hajó – s ez volt a legfontosabb. A Kara-tenger jégmentes vízzel fogadta őket.

– Előre! Mindenáron ki kell használni minden mérföldet – hangzott Nansen határozott parancsa. Nem tágított Sverdrup mellől, és távcsövével szüntelenül a horizontot fürkészte.

Ameddig szeme ellátott, háborgó, tarajos víz hullámzott egészen a láthatárig. Vajon azoknak van igazuk, akik azt állítják, hogy könnyű eljutni az Északi-sarkra?

Az öröm azonban nem tartott soká. A jégmentes tenger legendája alig néhány nappal később semmivé foszlott. A láthatáron nagy, fagytapasztotta jégmezők fehérlettek fenyegetően.

– Irányt változtatni! Délnek hajózunk, a szibériai partoknak, s mellettük tovább, keletnek – hangzott a parancs.

Két héttel azután, hogy az expedíció elhagyta az Ugor-átjárót, a hőmérséklet hirtelen emelkedett, a tenger barna színt öltött.

Itt görgette zavaros vizének szélesen hömpölygő, hatalmas hullámait az Északi-Jeges-tengerbe a folyam-óriás – a Jenyiszej.

A RÉNSZARVASOK SZIGETE –

A MEGLEPETÉSEK SZIGETE

– Pompás, friss hús szaladgál ott a jégen, méghozzá nincsen csukamáj olaj szaga sem. Többet nem mondok – közölte egy reggel a szakács, miközben kínálgatta társainak a fókaszeletet, mellyel már mindnyájan torkig voltak.

Az étkezőben, mintegy vezényszóra, megcsörrentek a hirtelen lerakott evőeszközök. Mindenki megértette, miről beszél Juell, s valamennyien egymás hegyén-hátán tolongtak ki a fedélzetre, s már útközben ragadták meg puskáikat. Elegük volt a halízű ételekből.

A szakács nem hazudott. A térképen nem jelzett, közeli kis sziget völgyeiben nyugodt, egyenletesen hullámzó mozgással tekintélyes agancsok valóságos erdeje hullámzott. Nansen szeme felcsillant. Sverdrup kéjesen szimatolt, mintha már érezné a zsírral bőségesen öntözött rénszarvas-pecsenye illatát. Vezényszót nem várva ugrottak mindahányan, hogy vízre bocsássák a csónakot. Akinek csak munkája engedte, mind idesorakozott, fegyverrel kezében. Hanem a szárazföld, amelynek partján kikötöttek, a meglepetések földjének bizonyult. Állatoknak – nyoma sem volt. Mintha hirtelen elnyelte volna őket a föld.

– Hova tűntek, az ördögbe is? A sziklák alá csak nem bújhattak – dörmögte Nansen elégedetlenül, s felkapaszkodott a

szarvaspaták friss nyomaitól felhasogatott magaslatra.

– Nem is volt itt annyi rengeteg szarvas. Talán csak úgy láttuk messziről. Ilyen apró szigeten… –. kezdte Johansen, de hirtelen elhallgatott.

A távolban elterülő völgy ölén nagy csorda legelészett békésen. Az őrtálló hímek minduntalan fel-fel-kapták agancsos fejüket, figyelmesen körülfürkésztek, s nyugtalanul szimatoltak a levegőbe.

– Én odalopódzom a horpadásban, ti csatárláncba sorakozva vágjátok el útjukat kelet felől – suttogta Nansen, s meggörnyedve elsurrant a csermely keskeny völgyében.

Ám néhány lépés után kénytelen-kelletlen lassított. Nadrágjára, bakancsára vastag agyagréteg tapadt. A meder mindinkább ellaposodott. Nansen már hason csúszott, nem törődve a sárból kiálló hegyes kövekkel. Az egyik őrködő hím szarvas mind gyakrabban pillantott arrafelé. Hirtelen-váratlan az egész csorda futásnak eredt, patáik végigdübörögtek a sziklákon, majd nyugat felé elenyészett a robaj. Fridtjof azonban nem ismerte el egykönnyen a vereséget. Fáradtságát leküzdve, kitartóan nyomon követte a csordát. Mindhiába. Az állatok, hol felbukkantak valahol messze, hol meg ismét eltűntek szeme elől. Estefelé csatlakozott hozzá Sverdrup is, aki eddig még ugyancsak nem jutott lőtávolba.

– Hát ezek alaposan az orrunknál fogva vezettek… – kezdte, de tüstént félbeszakította mondókáját.

A hágón hirtelen két szarvas alakja vált ki a gyorsan sűrűsödő esthomályból.

– Tiéd az első lövés – suttogta Sverdrup Nansennak, alig mozduló ajakkal.

„Könnyen beszél” – futott át Nansen agyán. A sötétben még a puskacső célgömbjét sem láthatta. A két állat alakja azonban oly élesen rajzolódott rá az ég hátterére, hogy meghúzta a ravaszt. Nem talált – a paták dübörgése, sajnos, ezt bizonyította.

A két balszerencsés vadász hajnaltájban végre lemondott a további lesről, és fogvacogva, éktelen átkozódások közepette visszaballagott a csónakhoz. Egy magaslat mögül ekkor hirtelen ismét előszökkent a pompás rén szarvas-pár. Nansen vállához sem emelte a puskát, csak csípőből kétszer egymásután elsütötte. Az állatok földre rogytak, de – még mielőtt a vadászok diadalmasan rájuk vethették volna magukat – felpattantak, és nagy szakkenésekkel délnek iramodtak. Ez már aztán igazán sok volt! Fridtjofot ismét elkapta a vadászszenvedély, utána rohant a zsákmánynak, legurult a lejtőkön, puskáját feje fölé tartotta estében, nehogy eltömje a csövet a sár. Végre ülő helyzetből leadott még néhány lövést. Fáradt volt, arra sem futotta már erejéből, hogy felálljon és odamenjen a lelőtt állatokhoz. Hangokra ocsúdott csak fel.

Johansennek és Hendriksennek is kedvezett a vadászszerencse. Nemcsak rénszarvast ejtettek, hanem még két jegesmedvét is.

– Mikor volt időtök minderre? Mi tegnap hiába hajkurásztuk őket –, s Nansen mélabúsan végignézett agyagtól ragadós, kövek szaggatta ruháján.

– Ilyesmi még soha életemben nem esett meg velem. Az első medve váratlanul rontott ránk a sziklák mögül – mesélte

Johansen izgatottan. – Az első lövésre összecsuklott. Pompás, hatalmas példány volt. Otthagytuk és mentünk tovább, rénszarvast kerestünk. Annyira megkívántuk a húst, amelyiknek nincs csukamájolaj szaga. Hanem hát pokolian éber állatok ezek. Csak egyet sikerült eltalálnunk. Visszafelé jövet nyugodtan baktatok a mackó felé, hogy megnyúzzam őkelmét. Messziről úgy rémlett, mintha megmoccant volna. „A fenébe!” – gondolom. Biztos, ami biztos, még egy golyót eresztettem belé. Hiszen Fridtjof is mindig arra tanít bennünket: „Sosem lehet eléggé óvatos az ember”. Figyelmesen odapislogok: a medve mozdulatlanul hever. No, akkor minden rendben van. Kezemben a kés, közelebb megyek, hogy nekilássak a nyúzásnak. S hát nézek-nézek, és nem hiszek a saját szememnek. Azt hittem, duplán látok. Vagy harminc lépésnyire az orrom előtt hever egy medve az oldalán, mellette meg a másik. Mi történt volna, ha lövés nélkül, csak úgy fülön fogom az alvó mackót?

Sverdrup csupán egy rókát lőtt Lassan, fáradtan, kedvetlenül baktatott.

– De az én zsákmányom itt van velem, ti meg talán csak szájhősködtök – próbált tréfálkozni.

Nansen azonban nem hallgatott rá. Pár pillanat óta éberen fülelt valami gyanús, új zajra. Hirtelen felpattant és a tenger felé rohant. A köves parton morajlott a hullámverés, döngve csapkodta a dereglyét, elöntötte, rángatta, lökdöste. Még egy perc, és kisodorhatta volna a nyílt tengerre. Az emberek, derékig a vízben gázolva, nagy nehezen kivonszolták a csónakot

ismét a partra. Az élelmet, a pokrócokat és a zekéket a parttól nem messze már hátukon ringatták a hullámok.

„… nem volt túlságosan jóízű a sós tengervízzel átitatott, porhanyós homokkal bőségesen meghintett kenyér, mégis bekebeleztük az utolsó morzsáig, vagyis ezúttal inkább, az utolsó ázott galuskáig. Előbb kimertük a vizet a csónakból, majd felnégyeltük a medvéket és berakodtunk. Csontunk velejéig átfagytunk és megéheztünk” – emlékezik vissza Sverdrup.

NYUGTÁVAL DICSÉRD A NAPOT!

A csónak nyílsebesen suhant ki a kis öbölből.

– Nem sok híja volt, hogy mindnyájunknak befellegzett – sóhajtott Hendriksen, s buzgón nekilátott az evezésnek.

– Nyugtával dicsérd a napot! – jegyezte meg Nansen.

– Remélem, Juell nem sajnál majd tőlünk ezért a húsért egy bögre kakaót? Mit gondoltok?

– Méghozzá olyan forrót, hogy égesse a szánkat – tette hozzá vacogva Johansen.

– Aztán meg zsupsz az ágyba, aludni! Rászolgáltunk a pihenésre – álmodoztak a többiek is.

„Egyszer csak éreztem” – írja naplójában Sverdrup –, „hogy sebességünk valahogy furcsán csökken. Minden erőmmel húzom az evezőt, a többiek is húzzák, a csónak meg csak áll, mintha lehorgonyozták volna. Körülöttünk tajtékzik a tenger. Fridtjof is észrevette a kormány mellől, hogy nincs rendben valami. Irányt változtatott, nagy ívben, a szárazföld felől próbálta megközelíteni a *Framot*. De az ördögien erős tengeráramlat mindig csak visszasodorta csónakunkat a sziklákhoz.

– Erősebben, fiúk, erősebben! Egy, kettő, három! Egy, kettő, há-á-rom… – kiabálja Nansen. És látom ám, hogy elsápad.

Lélekszakadva húzzuk az evezőket. Izmaink majd megpattannak. Majdhogynem vér serked ujjainkból. A csónak lassan, olyan lassan halad, mintha lekötözték volna. A *Fram*on

az ügyeletes matróz is észrevette, mi történik velünk, és riadót vert. Kivetették a kötelet az úszóval. Többet nem tehettek. Hanem csónakunk és a kötél közt a távolság folyvást egyforma maradt, bár inunk szakadtáig eveztünk, és már csaknem kifulladtunk.

– Fiúk, már csak három csónakhosszra van tőlünk a kötél. Erősen, egyszerre, rajta!… – harsogta Fridtjof.

– Még kettő, másfél, egy méter! – üvöltötte, mintha megtébolyodott volna.

Alaposan megijedtem. Mitől rettenhetett meg ennyire ő, akit mindig nyugodtnak láttam?

– Fogom! – hallottuk a hajó orrából Johansen hangját.

Megkönnyebbülten engedtük el az evezőket. De máris felharsan ismét a kétségbeesett kiáltás:

– Elpattan a kötél, evezzetek tovább! Evezzetek!

Gondolkodás nélkül, gépiesen ragadtuk újra megmerevedett, vérig horzsolt markunkba a lapátnyelet Nem tudom, vajon kitartottunk volna-e, ha nem dobol fülünkbe folyvást Nansen riasztó, serkentő hangja:

– Erősebben, fiúk, meg erősebben!

Végre, társaink örömujjongása közepette, elértük a hajó oldalát. Ahhoz azonban még sokáig nem volt egyikünknek sem elég ereje, hogy a hágcsón felkapaszkodjunk a fedélzetre. Egyedül Fridtjof döbbent rá mindjárt az első percekben, hogy a Jenyiszej sodrása ragadott bennünket erős karjai közé. Nem sok híja volt, hogy elnyeljen a hullámsír. Csodával határos módon menekültünk meg a már-már biztos pusztulásból.”

Nemcsak a Rénszarvasok-szigete – így nevezték el a sarkutazók a térképeken nem jelzett kis szigetet – tartogatott meglepetéseket. A sziget körül hullámzó tenger semmiben sem emlékeztetett a megszokott tengerre.

A *Fram* kéményéből sötét füstgomolyok igyekeztek pöfögve a magasba, teljes gőzzel dolgozott a gép, erős szél dagasztotta, a vitorlákat, mégis csak mászott a hajó, szinte vonszolta magát méterről méterre.

– A manóba is, mi van itt már megint? – fakadt ki Nansen, és kérdően pillantott Sverdrupra. – Itt már csak nem a Jenyiszej sodrása fékezi haladásunkat?

– Nem is sodrás ez, szó sincs róla! Ez a holt víz, nagyon ritka jelenség. Hajózási könyvekben olvastam róla. Sosem hittem volna, hogy valaha saját szememmel is láthatom.

– No, jó, de hát miért nem haladunk? – türelmetlenkedett Nansen.

– Nézd meg csak figyelmesen a tenger felszínét – magyarázta Sverdrup. – Itt még a folyami édes víz vékony rétege fedi. A Jenyiszej vize. Nem keveredik a sós vízzel, hanem mintha a felületen siklana. S ezt a vékony vízréteget, amely valósággal „rátapadt” hajónk törzsére, magunkkal kell vontatnunk. Emiatt haladunk olyan lassan.

Nansent ez a ritkán tapasztalható, új élmény bármely más alkalommal lenyűgözte volna, most azonban szitkok tömegét zúdította a holt vízre. Minden órányi késleltetés azzal fenyegetett, hogy még mielőtt elérnék a nyílt óceánt, le kell horgonyozniuk telelésre Ázsia partjain. Idegei pattanásig

feszültek. Nem aludt, nem evett. Hiszen az expedíció sorsa forgott kockán.

Néhány nappal később, hirtelen hullám szökkent fel a hajó orra előtt, mintha víz alatti örvény fröccsentette volna fel, s engedelmesen végigcsobogott kétoldalt a hajó mellett. A terhétől megszabadult *Fram* könnyedén nekilendült. A holt víz éppoly hirtelen, váratlanul hagyta el a hajót, mint ahogyan fogságba ejtette.

A szeptember kilencedikéről tizedikére virradó éjszakán senki sem hunyta le szemét a hajón. A hajókorlátnál tolongtak mindnyájan, s hallgatagon lestek valamit. Az ünnepélyes csendet az első fedélzeten felállított kis ágyú háromszori üdvlövése törte meg. Az árbocrúdra felszökött a lobogó.

– Köszöntlek benneteket a Cseljuszkin-foknál! – harsant Nansen erős hangja. – Egyetlen hajó merészkedett eddig ezekre a vizekre, Nordenskjöld *Vegá*ja. Az Északi-sark történetében a mi *Framunk* a második, mely eljutott Ázsia e legészakibb fokára Öt napig hajózott még a *Fram* a szibériai partok mentén. És végre nekivágott északnak, a nyílt óceánnak, az Új-Szibériai-szigetek felé. Nansen álma teljesült. Átlépték már az északi szélesség hetvenhetedik fokát, s a hajó előtt még mindig jégmentes tenger terült el.

„Ugyan ki sejtheti most Norvégiában, hogy akadálytalanul hajózunk? Milyen boldogság volna tudtukra adni” – jegyzi fel Nansen, akinek gondolatai mindegyre hazavándorolnak. „Talán még ezen a télen eljuthatunk az Északi-sarkra?”

Ábrándjaikból azonban – mert mindnyájan ugyanezt az álmot dédelgetik magukban – néhány nap múlva a hajótest

szörnyűséges rázkódása ébreszti fel őket. Jég! Fehér, üveges torlasz állja útjukat. Áttörhetetlen. A *Fram* orra előtt, egészen a láthatárig, hatalmas, tömör jégmező húzódik, öt nap telik el újra, s a hajó körül megszűkülnek, összeszorulnak, eljegesednek a vízcsatornák.

Kezdődik a *drift*, a sodródás a jéggel…

MINTHA PUSKAPOROS HORDÓN

ÜLNÉNK…

„…A hajó nyikorgott, nyöszörgött, mint valami elkárhozott lélek. Azt hittem, a következő rohamot már nem állja. A szárazföldön megismert zajok közül egy ‘ sem hasonlítható a támadó jég csattogó robajához.

Dörrenés, ropogás, tompa, kétségbeesett jajongás. Elviselhetetlen, átható magasságba sivít fel a hang, de nem zuhan alá, mert nyomon követi már a másik, az új, a még erősebb – a jégpáncélba öltözött óceán irdatlan térségeinek hangja. Oly hatalmas, hogy úgy tetszik, az egész világnak hallania kell ezt a hangot. A jég bármely pillanatban szétzúzhatja a hajót, melynek meglazult eresztékei fenyegetően csikorognak – ez a hang a száraz csattanósakkal keveredve az erdőben letört gallyak recsegésére emlékeztet. Úgy érezzük magunkat, mintha puskaporos hordón utaznánk, amely bármely pillanatban felrobbanhat…A víz előbb csak lassan szivárgott át a hajópárkányon, később mind hevesebben tört be, és már a raktárban is felgyülemlett. Az egész legénység a szivattyúkhoz állt. S ez mit sem változott tizennyolc hónapja. Éjjel és nappal, lélegzetvételnyi szünet, percnyi pihenő nélkül. Éjjel-nappal, éjjel-nappal.”

*

Fridtjof füle zúg a hajót ostromló jég robajától, szeme a könyvre tapad. A *Jeannette*-en hajózó expedíció vezetőjének, de Longnak emlékiratait olvassa. Tekintete önkéntelenül végigfut saját meghitt, világos kajütje falán, s megpihen egy pillanatra a függőágy mellett terpeszkedő kényelmes karosszéken, s felette a falon: Éva és Liv nagy fényképén. Egy pillanatig még feszülten fülel. Az alvó hajó csendjét társai nyugodt, egyenletes lélegzetvételének neszén kívül ezúttal semmi sem bolygatja. Némelyikük sóhajt egyet-egyet, felhorkan, valaki nehézkesen átfordul a másik oldalára. A vastag mennyezet felett tompán döngnek a fedélzeten fel s alá járó őrszem kimért léptei.

Az étkező kályhájából ernyesztő meleghullám árad.

Nansen egy pillanatra behunyja szemét. Alig hihető, s még kevésbé érthető, hogy itt, ahol ma a jégmezőbe fagyott *Fram.* sodródik, alig tizenkét évvel ezelőtt pokoli szenvedéseket élt át egy expedíció, hogy nem messze innen süllyedt el a jég szorításától összeroppant *Jeannette.* Ma is jégtömbök torlasza szorongatja a hajót, ám a *Fram* győzedelmesen visszaveri a jég támadását.

Eddig még minden Nansen számítását igazolta. A gömbölyded hajótest állja a jégmezők ostromát, néhány rázkódás után szépen felemelkedik.

A meleg, villanyvilágítású kabinokban kényelmes *és* kellemes az élet. Miután a gőzgépet leállították, tüstént felszerelték a fedélzeten a dinamót működtető szélkereket. Étkezésük bőséges és ízletes, s változatossá is teszik friss medvehússal. Mindnyájan szívesen dolgoznak. A *Framon* olyan lelkiismeretesen végzik a

megfigyeléseket és méréseket, mint bármelyik szárazföldi obszervatóriumban. Szabad idejét ki-ki kedve szerint tölt heti. A könyvtárban bőségesen van olvasnivaló. Egyikük olvas, másikuk naplót ír, vagy a műhelyben mesterkedik valamit. Sok időt szentelnek a sportnak, sí-versenyeknek, lövészetnek, súlydobásnak. Néha kiruccannak egy-egy vadászatra. Ahányszor csak összegyülekeznek az étkezőben, a dúsan rakott asztal körül jóltáplált, kipihent, magukkal és sorsukkal elégedett emberek gondtalan nevetése csendül.

És ott, a *Jeannette*-en?... Rémület, rettegés, víz a raktárban, keserves munka a szivattyúk mellett, éjjel és nappal.

A *Framon* egész télen egyetlenegyszer sem akadt dolga a szivattyúnak. A hajófenék legmélyén, a gépház padlózata alatt összegyűlt ugyan egy kevéske víz, de mindjárt meg is fagyott. Havonta egyszer szétaprítottak a néhány vödörnyi jeget, és máris elkészültek vele. És Nansen figyelmesen olvas tovább.

A *Jeannette* katasztrófája után a hajótöröttek csónakokon elvetődtek Szibéria ismeretlen partjaira. Erről a vidékről még térképük sem volt. Innen indult Long utolsó útjára. Az ismeretlenbe...

*

„1881. október 7., péntek. Reggelink fél font kutyahús és tea. Az utolsó csipetnyi teát szórtuk ma a kondérba. Negyven kilométert kell még megtennünk. Istenbe vetem minden bizodalmam. Ő gondoskodott rólunk eddig is, talán ezután sem hagy el bennünket. Az egyik winchester nem működik, itthagyjuk hát,

ahol éjszakáztunk, s rajta egy cédulát: »Csoportunk – tisztek és legénység, az amerikai Jeannette hajótöröttjei – itt éjszakázott, s ma továbbindul Kumak-szurka, vagy a Léna mentén bármelyik más helység irányába. Október 4-én érkeztünk ide a beteg Erikson matrózzal, aki tegnap elüszkösödött fagyásai, és a menetelés okozta végkimerülés következtében meghalt. A többiek egészségesek, csak szörnyen kínozza őket az éhség. Készletünket az utolsó szemig feléltük. Ma három óra alatt öt kilométert vánszorogtunk. Erőnk elfogyott, egyetlen lépésre sem voltunk képesek többé. Egy partra sodródott farönk közelében vertünk tábort. Táplálékunk húsz gramm szesz és egy bögre tea. Hamarosan tovább indultunk, és elértük a befagyott folyót. *Négy ember megpróbált átkelni rajta, de betört alattuk a jég. Újabb fagyástól félve máglyát gyújtattam, hogy megszárítkozzanak mellette, majd Alexiát, az indiánt elküldtem, keressen a környéken valami ennivalót. Meghagytam, hogy ne távolodjék el túlságosan, és hamarosan térjen vissza. De még eddig nem jött. Dél-nyugati szél kerekedik, leszállt a köd. Messze délen hegycsúcsok derengenek. Alexia zsákmánnyal tért meg. Egy hófajdot ejtett el. Azonnal levest főztünk belőle, megettük és bebújtunk a hálózsákokba. Telihold van, csillagok tündökölnek az égen, a fagy közepes.*

Október 8., szombat. Reggeli – húsz gramm szesz, egy liter forró vízben. Nagy folyóhoz értünk. Partján haladtunk tovább. Borzalmas jégtorlasz állta utunkat, vissza kellett fordulnunk. Vereség. Dél-keleti szél. Hóvihar. Hideg. Nincs fűtőanyag. Fejenként tíz gramm szesz.”

Az orvos széljegyzete:

„Az alkohol hatása kitűnő. Enyhíti a kínzó éhségérzetet, csillapítja a fájdalmat, mely gyomrunkat válósággal szétszaggatja. Még kis mennyiségben fogyasztva is talpra állit.”

„Október 9., vasárnap. Istentiszteletet tartok. Nindemann és Noros tengerészeket előreküldöm: hozzanak segítséget. Adtam nekik takarót, puskát, negyven töltényt és negyven gramm alkoholt. A folyó nyugati partján kell haladniok egészen addig, míg csak valamilyen településre nem akadnak. Búcsúkiáltásokkal váltunk el tőlük reggel hétkor. Tábort bontottunk. Miközben átkeltünk egy folyón, beszakadt alattunk a jég. Meg kellett állnunk, hogy megszárítkozzunk, Tíz óra tájban indulhattunk csak tovább. Lee elájult. Délben húsz gramm alkoholt fogyasztottunk. Alexia megint lőtt három hófajdot. Leves. Sokáig követtük Nindemann és Noros nyomát. Ők maguk már régesrég eltűntek szemünk elől. Háromkor indultunk ismét útnak. Előttünk magas, meredek part. A folyó vize heves sodrással északnak tart. Két óránál hosszabb menetelést már nem bírunk elviselni. Csónakot találtunk, belefekszünk és alszunk. Tíz gramm alkohol.

Október 10., hétfő. Alexiát ismét vadászni küldtem. Ha mást nem, legalább egy hófajdot hoz majd talán. Borzalmas éhség. Rénszarvasbőrt rágunk, de hiába, nem lakunk jól. Könnyű délkeleti szél. Enyhült a fagy. Egy csermelyen keltünk át, néhányan megint a vízbe estek. Nehezen gyújtottunk tüzet, hogy megszárítkozzunk. Tizenegyig vánszorogtunk. Rettenetes kimerültség. Megfőztük az alkoholos üvegben talált tealeveleket. Délben ismét felszedelőzködtünk. Fagyos dél-nyugati szél. Hóförgeteg. Rendkívül nehéz a menetelés. Lee könyörög, hagyjuk

sorsára. Nem hagyjuk. Követjük Nindemannék nyomát. Háromkor pihenő. Egy lépéssel sem tovább. Annyi erőnk maradt csak, hogy elkússzunk egy barlanghoz a parton. Rőzsét szedtünk és tábortüzet gyújtottunk. Alexia hiába keres zsákmányt. Állat sehol. Vacsora – egy-egy kávéskanál glicerin. Mindnyájunk ereje fogytán van már. Úristen, oltalmazz bennünket!

Október 11.. kedd. Dél-nyugatról hófúvás. Nem bírunk elmozdulni helyünkről. Állatnak nyoma sincs. Egy kávéskanál glicerin meleg vízben. Nincs a közelben gyújtáshoz váló rőzse.

Október 12., szerda. Az utolsó kanál vízben oldott glicerin. Néhány maréknyi fűzgallyat főzünk ebédre. Rohamosan gyengülünk. Már arra sem futja erőnkből. hogy néhány száraz ágacskát szedjünk. Hóvihar.

Október 13., csütörtök. Fűzág-főzet. Heves dél-nyugati szél. Nindemannéktól semmi hír. Sorsunk Isten kezében van. Ha nem könyörül meg rajtunk, elvesztünk. A förgeteges hófúvásban egyetlen lépést sem tehetünk, itt maradni pedig egyenlő a biztos éhhalállal. Délelőtt nagy nehezen elvonszoltuk magunkat két kilométernyire, újabb folyón keltünk át, de az is lehet, hogy az előbbi mellékfolyója volt. Lee nem bír lépést tartani velünk. Sziklabarlangot kerestünk, amelyben megpihenjünk. Visszaküldtem valakit Lee felkutatására, de Lee a hó alá bújt, és csak a halalt várta. Elmondtuk a Miatyánkot és a Hiszekegyet. Erős hóförgeteg. Borzalmas éjszaka.

Október 14., péntek. Reggeli: fűzfalevél-főzet. Ebéd: fűzfalevél-tea. A hóvihar elcsendesedik.

Október 15., szombat. 125 nap telt el azóta, hogy a Jeannette elsüllyedt. Reggeli: fűzfalevél-főzet és két ócska cipő.

Elhatároztuk, hogy mindenáron továbbmegyünk. Hajnalban Alexia kidőlt. Gabonaszállító dereglyére bukkantunk. Üres. Pihenő. A láthatáron mintha füstoszlop rémlenek az alkony homályából.

Október 16., vasárnap. 126. nap. Alexia állapota rosszabbra fordult. Istentisztelet.

Október 17., hétfő. 127. nap. Alexia haldoklik. A doktor megkeresztelte. Imádkozunk. Ma van Collins születésnapja. Napfelkeltekor Alexia kilehelte lelkét. Éhség-okozta végelgyengülés. Lobogóba csavarva a dereglyébe fektetjük holttestét.

Október 18., kedd. 128. nap. Enyhült a levegő. Hull a hó. A dereglyét a folyó jegére vonszoltuk, és néhány nagy sziklával lefedtük.

Október 19., szerda. 129. nap. Szétvagdostuk a sátrat, hogy lábbelit szabjunk belőle. A doktor táborverésre alkalmas helyet keresett. Az éj beállta előtt odavánszorogtunk.

Október 20., csütörtök. 130. nap. Világos, napos idő, erős fagy. Kaach a végét járja.

Október 21., péntek. 131. nap. Éjfélre Kaach bevégezte szenvedését.

Október 22., szombat. 132. nap. Lee és Kaach holttestét a domb tövébe cipeltük. Elájultam. Nincs erőm elvinni a holtakat a folyó jegére.

Október 23., vasárnap. 133. nap. Óráról órára gyengülünk. Az éj beállta előtt rőzsét kerestünk. Felolvastam egy részletet a vasárnapi imádságból. Rettenetesen fázunk. Lábunk állapota gyötrelmes. Nincs lábbelink.

Október 24., hétfő 134. nap. Borzalmas éj.

Október 25., kedd. 135. nap. Semmi remény.

Október 26., szerda. 136. nap. Hideg, éhség.

Október 27., csütörtök. 137. nap. Iverson a végét járja.

Október 28., péntek. 138. nap. Iverson hajnalban meghalt.

Október 29., szombat. 139. nap. Dressier ma éjjel meghalt.

Október 30., vasárnap. 140. nap. Boyd és Cortz meghaltak ma éjjel. Collins haldoklik…”

De Long halt meg utolsónak.

*

Az olvasmányába mélyedt Nansent a konyhából idehallatszó serpenyő- és kanna-csörömpölés rezzentette vissza a valóságba. Álmából ébred a hajó. Ezen a reggelen nehezen csúszott le torkán a reggelire betálalt illatos, forró kakaó, s kínosan nyelte a frissen sült, ropogós cipót.

MEDVE-LÁTOGATAS

– Csendesen, halkabban, az ég szerelmére!

– Miért? – De a könnyedén odavetett kérdés a doktor torkára forrt.

Scott Hansen kinyújtott keze irányában nagy, mozgó alak bukkant elő a holdfény-ezüstözte jégtömb mögül, könnyedén lépkedett, hanyag nemtörődömséggel. Alig bírták alaposabban szemügyre venni, annyira beleolvadt a környező fehérségbe. Minduntalan megállt, fejét felszegte, mintha az ég sötétkékjén hunyorgó csillagok milliárdjait számolgatná, szimatolt, majd lassan, mintha mágneses erő vonzaná, a sátor mellett álló emberek felé vette útját.

– Csak halkan, meg ne riasszátok. Segítségért rohanok a hajóra – suttogta az orvos, és nem hederítve Johansen sziszegésére, óvatosan, lábujjhegyen megindult.

– Maradj, az túlságosan messze van!

A medve mind mélyebbeket szippantott a levegőbe, s megszaporázta lépteit. Talán a finom reggeli ínycsiklandó illatát sodorta felé az emberek irányából fúvó szél.

A doktor határozatlanul megtorpant. Valóban, túlságosan messze van a *Fram*. Megfeledkezve a veszélyről, visszarohant társához. De ezt már megsokallta a medve. Nagy szökellésekkel üldözőbe vette a szaladó férfit.

– Kiabálj, kiabálj, ahogy csak a torkodon kifér! – üvöltötte Johansen, s karját szélmalomszárnyakként forgatta, lengette.

Hansennek sem kellett kétszer mondani a jó tanácsot. Valahol egyszer maga is olvasta, hogy a kiabálás elriasztja a medvét. Az állat azonban nem törődött a fenyegető ordítozással. Johansen még erősebben szorította markába a feszítővasat. Hansen felragadott egy fejszét, Blessing meg valami dorongot. Elhatározták, hogy nem adják olcsón életüket.

Lassan, váll váll mellett hátráltak a hajó felé. Úgy tetszett, több száz kilométer messze van tőlük a biztos menedék. A mackó, folyvást szimatolva, hirtelen megállt a sátornál. Figyelmesen megszagolgatta a műszeres ládát, az ásókat, a vízhatlan ponyvát. Miután meggyőződött róla, hogy ezek a holmik még a legéhesebb gyomornak is emészthetetlenek, megint a lélekszakadva menekülő emberek után vetette magát. Hendriksen véletlenül meghallotta a Framon a kétségbeesett segélykiáltásokat. Azonnal megértette, mi történt, és berontott az étkezőbe, ahol Nansen Sverdruppal sodronyt tekert a mélységmérőhöz.

– Medve! – ordította – Medve!

Szempillantás alatt mindhárman a fedélzeten termettek. Nansen olyan lendülettel rohant a bajba jutottak segítségére, hogy néhány lépés után megcsúszott és végigvágódott a jégen. De még éppen idejében ugrott talpra. A menekülők futása lassult, a medve meg gyorsított. Nansen váratlan felbukkanása meglepte az állatot, amely megtorpant, és merev mancsain, mint valami szánkón csusszant még néhány lépésnyit. Pillanatnyi megrökönyödése okozta vesztét.

A szakács azonban fitymálva fogadta az általános lelkesedést keltő zsákmányt.

– Lám, lám, micsoda gebe. Kár volt a fáradságért – mondta kelletlenül. – Csupa csont és bőr. Hogyan vágjak karajt belőle?

Juellnek igaza volt. Üres volt a szegény pára gyomra, nem találtak benne egyebet, csak egy darab gyertyacsomagoló papírt, melyet alighanem a szél fújt le a fedélzetről.

A jegesmedve megjelenése itt, a nyílt óceánon, messze a szárazföldtől, nagy tudományos meglepetésnek számított. Senki sem hitte volna, hogy Arktisz királya ilyen messzire elvándorolhat. Meglepetés volt, de intelem is. Ezután csak állig felfegyverkezve mentek le a jégre. A jegesmedvék azonban hosszú ideig elkerülték a hajót. Olyannyira, hogy bizonyos idő elteltével – ahogyan az már szokás – az utazók ismét megfeledkeztek az óvatosságról. Mire eljött a december, a sarki éjszaka ideje, addigra mindenki elfeledte a vadászkalandot.

*

Hendriksen, prémsapkája nélkül, födetlen fővel állt kinn az erős fagyban a fedélzeten. Némán törölgette a homlokán csorgó verítéket. Üstökéből párafelleg gomolygott.

– Nyögd már ki végre: hogy történt?!

– Hallgattassátok el ezeket az átkozott kutyákat! Úgy vonítanak, mintha nyúznák őket.

– Beszélj már! – unszolták mindenfelől.

Az óriás még mindig tétlenül álldogált, nem bírt magához térni. Végignézett a körülötte állók szoros gyűrűjén, s tekintete megpihent parancsnokának a lámpás fényében világosan kirajzolódó arcán.

– Tegnap este csodálkoztál, hogy annyira csaholtak a kutyák. Emlékszel? Kimentem a fedélzetre, ellenőrizni, mi történt. Valamennyien acsarkodva tépték láncukat Mi volt *az* oka? Nem tudtam. Vak sötétség honolt mindenütt. Nem láttam, nem hallottam semmit. Lefeküdtem aludni.

– És aztán? Mindezt tudjuk – türelmetlenkedett Nansen. – Egész éjjel be sem hunytam a szemem.

Hendriksen vállat vont.

– Én aludtam, mint akit agyonvertek – folytatta lassan. Reggelre kelve szokás szerint szabadon eresztettem a kutyákat Folyvást csaholva, tülekedve lerohantak a jégre, még enni sem akartak. Három hiányzott közülük. Nyugtalanul felkaptam a viharlámpást. Igaz, nincs nagy fénye, de a semminél mégis jobb. Tartom, így ni – itt a beszélő keze nagy kört írt le, s egy pillanatra fennakadt a levegőben –, és futok ellenőrizni, mi történik a jégen. Nézem, hát a sötétségből csaholva száguld felém az egész falka. Előttük egy medve. Nyakamba szedem a lábam. A bakancsom, hogy a kakas rúgja meg, nehéz mint a kő, és úgy csúszik a jégen, akár a korcsolya – Hendriksen tekintetével Sverdrup homályba búvó arcát kereste, de a „bűnös” félrefordította fejét, nem akarta tudomásul venni, hogy találmányáról, a saját gyártmányú fatalpú cipőkről van szó. – Végigvágódtam a jégen. Értitek? – A hallgatóság, mintegy vezényszóra félreugrott, megijedtek valamennyien, hogy az óriás még valóban bemutatja nekik, hogyan is történt a dolog. – Talpra ugrom, rohanok tovább, hat érzem, hogy oldalról valami rám veti magát. Neki a bakancsomnak. A medve! Csaknem levert a lábamról. Erősen tart és szuszog. Szemem előtt

elsötétült minden. Azt hittem, ütött az utolsó órám. Még késem sem volt az övembe tűzve. Teljes erőmből meglendítettem a lámpást és fejbe kólintottam a vadállatot, így ni –, nagy kalapácsökle súlyosan a hajókorlátra zuhant.

– Ne üss! – rikkantotta a doktor hátraugorva. – Mit vétettem én neked?

Hendriksen ismét letörölte patakokban csorgó verejtékét.

– Ti könnyen viccelődtök – mondta szemrehányóan. – Jó erősen odasózhattam, mert a lámpás üvege ripityára tört. A mackó meg néhány lépésnyire hátrahőkölt, leült a jégre, és csodálkozón rám meresztette ravasz szemét. Ahogy nézett, úgy éreztem, hangyák futkosnak a hátamon. Ő rám, én rá. Én a hajóhoz, ő utánam. Végre torkomszakadtából elkiáltottam magam: „Lőjetek! Lőjetek!” Ti bezzeg – meg sem moccantok.

Álldogáltok a fedélzeten és nyugodtan nézitek, hogy felfal engem az a bestia!

– Én lőttem… – kezdi Mogstad, de nem folytatja.

– Csak éppen mellé – csúfolódik valaki.

– Én meg nem bírtam lőni – vág közbe Nansen. – Értsd meg, a puskacső, mint mindig, be volt dugaszolva, kirántom a dugót, megrántom a závárt, de a töltény az istennek sem megy bele. Valaki a másik végén is eldugaszolta a csövet.

– Ugyanez történt velem is – állapítja meg Sverdrup komoran.

– Ugyanez! – majmolja Hendriksen. – Ha a magam erejéből fel nem kapaszkodom a fedélzetre, gyönyörű temetést rendeztetek volna nekem. Ugye?

– Aligha – nevet Nansen –, mert a medve szőröstül-bőröstül felfalt volna. – Majd komolyabban hozzáteszi: – Még egyszer óva intelek benneteket, fiúk: a jégen egyetlen lépést se tegyetek fegyver nélkül!

A medvék végül úgy elszemtelenedtek, hogy már a fedélzeten sem volt tanácsos fegyvertelenül járkálni. A három szerencsétlen kutyát éppen onnan ragadta el a medve. Nem messze a Framtól megtalálták maradványaikat. Hiszen a jegesmedvének gyerekjáték felkapaszkodni a hágcsón!

„Egy éjjel megint látogatónk volt. A jegesmedve nyilvánvalóan ismét a hajóra iparkodott, de útközben észrevette a Sverdrup állította csapdát, és óvatosan megközelítette. Derék kapitányunk szíve, alighanem, hevesen feldobogott erre a látványra. Türelmetlenül leste a fémkelepce csattanását. Ám, a medve még nála is fortélyosabb volt. Alaposan megvizsgálta a különös alkotmányt, még hátsó lábára is felállt, s eközben mellső lábával éppen a csappantyú mellé támaszkodott. Csábította a csaléteknek kirakott füstöltszalonna illata és látványa, de végül mégis úrrá lett étvágyán, és lemondott a túlságosan is könnyű zsákmányról. Óvatosan körülszaglászta még egyszer a gyámfát, bólogatott, mintegy kifejezvén elismerését az emberi ötletesség iránt, majd lassú ügetéssel a hajó felé indult. Vesztére. Négy puska sortüze fogadta. Összerogyott. Természetesen, mind a négy lövész magának tulajdonította a halálos lövés dicsőségét. A legfontosabb azonban, hogy a mackópecsenye pompás volt” – mesélte később Nansen.

A jegesmedvék napról napra ott lábatlankodtak a hajó körül. Johansen egy reggel jókora medvét lőtt, s Hendriksen délután még egy másikat is puskavégre kapott. Ha egy ideig nem jöttek a medvék, Juell már kétségbeesett, és azzal fenyegetőzött, hogy konzerveket tálal majd fel ebédre. Amikor látta, hogy ilyen módon nem ér célt, más ötlete támadt –, addig sütötte a szalonnát, addig lógatta a fedélzeten, míg csak szagával újabb kiéhezett áldozatokat nem csalogatott a hajóhoz.

MI LEHET SZEBB

A SARKVIDÉKI ÉJSZAKÁNÁL?

„Életetek nem lesz egyéb, mint nélkülözések és gyötrelmek lassan múló sorozata. Kínozni fog a skorbut. Egyetlen északi-sarki expedíció sem kerülte még el ezt a keserves betegséget – ijesztgettek utazásom előtt”, írta Nansen naplójában. „De az északi szélesség hetvenkilencedik fokát is elértük már, s kutyabajunk. Egyikünk sem sápadt, beesett arcú, nincs olyan siralmas külsőnk, mint általában a sarkutazóknak. Néha már csaknem restellem is. Hiszen minden sarkutazás leírásából az derül ki, mennyit kínlódtak itt mások.

„… Úgy érzem, kedvezőtlen körülmények között vívjuk a harcot. Ezen a térségen, a sarki tél egyetlen napján többet öregszünk, mint e siralom völgyében bárhol másutt egy egész esztendőben” – jegyzi hajónaplójába doktor Elisha Kane egy amerikai Északi-sarki expedíció parancsnoka.

A szerencsétlen de Long, így panaszkodott a maga naplójában:

„Ez a föld a kínszenvedés és türelem tudományának elsajátítására teremtetett… sehol sem tanulsz meg szenvedni úgy, mint itt.”

„Szegény emberek” – jegyzi fel Nansen. „Mélyen együttérzek velük! Mi itt a *Framon* még eddig semmit sem éreztünk elődeink szenvedéseiből. A sarki éjszaka, melyet az itt telelők

mind gyűlöltek nekem nem árt. Sőt, épp ellenkezőleg, azt hiszem, megfiatalodtam. Sosem ereztem egészségesebbnek magam. Sosem töltöttem még ilyen kellemesen az időt, és nem rettegtem annyira az elhízástól, mint most.

Munkánk végeztével nyílsebesen, gondtalanul siklunk az egyelőre nem túlságosan erős fagyban, a jég hatalmas, végeláthatatlan térségein, csillag miriádok ragyogásában. A hold visszfényétől mindenütt ezüstösen csillog körülöttünk a jég. Hosszan nyúlnak el rajta a dombok árnyékának sötét foltjai, amott meg, a távolban, világosabb sáv jelzi, hol végződik a szemhatár..

… Nincs szebb jelensége a természetnek, mint a sarkvidéki éjszaka. A legcsodásabb színekkel festett álomvilág ez, melyet csak az emberi képzelet elővarázsolhat. Éterré változott, átlégiesült színek. A legkülönfélébb árnyalatok bámulatos harmóniában egyesülnek. Nem látni, hol végződik az egyik s hol kezdődik a másik, egyidejűleg létezik mind A formák összemosódnak. Mindent finoman, gyengéden színez a fények játéka, tompított húrokon zengő, alig hallható, dallamos muzsikája… Mi lehet még ennyire fennkölt, s egyszersmind ily áttetszően tüneményes, mint a sarkvidéki éjszaka? Ha csillogóbb, rikoltóbb színeket öltene, nem lenne többé ilyen gyönyörű… Az égbolt hatalmas kupolára emlékeztet. A láthatár alján a zenit sötétkékje zöldes színbe olvad, majd lilás violaszínben folytatódik. Ott, ahol még nem hunytak ki a tűnő nappal utolsó fényei, halvány rózsaszínnel fényezett, lebbenő árnyak villódznak a jégen Fenn a csillagok, a béke örök

szimbólumai. A természet csöndjének előhírnökei, hűséges barátok… Délen kibukkan már a hold vörös korongja.

… Egy pillanat még, és a sarki fény kibontja ezüstben, aranyban, vörösben játszó, tündén libegő-lobogó fátylát. Alakját pillanatonként változtatja. Lám, a hatalmas fénylepel összeomlik, ezüst karikákra oszlik, melyekből tűzsugarak lövellnek, s kihunynak máris. Egy pillanat múltán, nagy lángnyelvek szikráznak a menny boltozatán, s a horizonton csillogó, a hold fényével összeolvadó fénysáv jelenik meg.”

Sem a medvekalandok, sem a jég ostroma, sem a hó-förgetegek s viharok, vagy a szélmentes idők csikorgó fagyhullámai nem zavarhatták meg a tudományos munka rendjét. Az igényes parancsnok sem magának, sem másnak nem bocsátotta volna meg a legcsekélyebb hanyagságot sem.

– Elhatároztuk, hogy a földnek ezt az ismeretlen területét felderítjük, a lehető legjobban végre kell tehát hajtanunk ezt a feladatot – mondogatta Nansen társainak. – Egyébként eléggé izgalmas feladat – tette hozzá, és félbeszakította feljegyzéseit, hogy segíthessen munkájukban a többieknek.

Márpedig munkában igazán nem volt hiány.

Tél közepén a jeget sodró tengeráramlat váratlanul irányt változtatott. Eddig észak felé, a sarkpont irányába vitte a hatalmas fehér tömeget, most pedig délnek sodorta. Különös cikcakkokat, hurkokat, íveket írt le. A *Fram* hetekig egyhelyben vesztegelt, majd – a jégmezőbe fagyva – forgott, keringett. „Még ha nem az Északi-sarkra, hanem Európa partjaihoz sodródnánk is a jéggel, megfigyeléseink és méréseink akkor is Önmagukban

is szenzációsak lennének, s elegendők ahhoz, hogy expedíciónkat igazolják.”

A VÁGYAT NEM GYŐZHETEM LE

A hajón az akkori időkben lehetséges minden fajta tudományos vizsgálatot, megfigyelést és mérést rendszeresen és nagy lelkesedéssel végeztek.

Nansennak a legérdekesebb eredményekkel az Északi-Jegestenger mélységmérései szolgáltak. Kiváló hidrológusok és a sarkvidéki területekkel foglalkozó szakemberek, elméleti mérlegelések eredményeként egyöntetűen azt állították, hogy ez az óceán minden bizonnyal nagyon sekély. Nansen maga is elhitte ezt az állítást, és csak kétezer méter mélységmérő zsinórt vitt magával.

– Még sok is lesz – mondta Sverdrupnak –, de hát tudod, mindig azt vallom: csak a kevés okoz bajt, a több soha.

Egy decemberi reggelen a zsinórra függesztett mélységmérő nem ért medret. Nansen kétségbeesett, de nem adta meg magát.

– Mindenáron folytatnunk kell a méréseket – jelentette ki határozottan. – Tudjátok, mit teszünk? Szétcsavarunk kétezer méter, vastag acélsodronyt, aztán két szálból négy kilométer hosszú zsinórt sodrunk.

Lelkesedése átragadt mindenkire. Akinek csak szabadideje volt, sorra munkába állt. Ez a munka igazi próbája volt a türelemnek, mely minden sarkutazó nélkülözhetetlen erénye. Busás fizetség volt fáradozásukért az újabb mérés eredménye. A napi próbát előbb három-, később négyezer méter mélységből húzták fel.

Nem kisebb szenzációval szolgált a víz hőfokának mérése. Eredményeképpen ugyancsak összeomlott az az eddig általánosan elismert feltevés is, amely szerint a Jeges-tenger hőmérséklete igen alacsony. Kiderült, hogy a valóban hideg felületi tömeg alatt vastag melegebb réteg húzódik, és csupán ez utóbbi alatt csökken ismét a hőmérséklet. Nansen gyors és helytálló következtetéssel azonnal megfejtette a jelenség okát is: a meleg réteg ebben a „tortában” minden bizonnyal a Golfáramlat eddig ismeretlen oldalága.

A mágneses mérés-sorozatot, többnyire Johansen és Blessing segédletével, Scott Hansen végezte, rendkívül aprólékosan. A mérések néha több óra hosszat eltartottak. A szakács mindig egy kanna forró kakaóval várta a csontjuk velejéig átfagyott, s a fém érintésétől összeégetett ujjakkal visszatérő társait.

A környező sötétség, a fagy, az egyhangú életmód, melyben oly egyformán teltek a napok, mint ahogyan egyik csepp víz hasonlít a másikhoz, a közömbös egykedvűség hangulatával is fenyegette az embereket. Nansen ezzel is számot vetett. Minden alkalom jó volt arra, hogy ünnepeljenek, valami újat, változatosságot vigyenek életükbe. Karácsony, Újév, születésnapok, bármiféle tudományos szenzáció –, márpedig ez utóbbiban aztán igazán nem szűkölködtek. Sőt: még a kutyakölykök világrajöttét is fényesen megünnepelték. December tizenharmadikán mindnyájuk kedvence, Kwik tizenhármat kölykezett. Az expedíció minden tagjának egyet! „Meg kell ünnepelni ezt a napot!” – ebben mindannyian megegyeztek. Miben különbözhetett az ünnepnap a hétköznaptól? Itt, a földrajzi szélesség nyolcvanadik fokán, az

egyhangú, örökösen jeges tájon, több ezer kilométerre hazájuktól, szeretteiktől? Természetesen – csakis a fényűző étkezésben.

Ünnepélyesen köszöntötték a *Framon* az első karácsonyt is. A gyönyörű, merített papírra cirkalmazott étlap ínycsiklandozóan hirdette: Ökörfark-leves, halpudding olvasztott vajjal, rénszarvas-pecsenye, zöldbab, borsó és hasábburgonya körítéssel, majd desszertként sütemény, befőtt, marcipán, ananász-cukorka, kókuszdiós és vaníliás rudacskák, füge, mandula és mazsola. Italokban már kisebb volt a választék: sör, limonádé, feketekávé s végül, a „Nansen-ital”-nak csúfolt, alkoholmentes citromgrog.

– Hej, csodás az élet – sóhajtott fel vacsora után Hendriksen, és meglazította nadrágszíját.

A többiek hallgattak, élvezettel szívták az illatos pipa- és szivarfüstöt, mert ünnepnapon, a szokástól eltérően, nem csupán a fedélzeten, hanem az étkezőben és a folyosókon is szabad volt a dohányzás.

– Valamicskével jobban élünk itt, Fridtjof, mint Grönlandban – kockáztatta meg Sverdrup a tréfát, de Nansen mintha nem is hallotta volna.

Gondolata messze járt, a fjordnál, abban a házban, ahol mindennap teríték várta őt az asztalon. Mit nem adna, ha csak egyetlen pillanatra viszontláthatná Évát és Livet?

– Sok nehézségen úrrá lettem már szerencsésen – mondogatta gyakran, s nem minden büszkeség nélkül, bár bámulatra méltó szerénysége még most is állandóan szóbeszéd tárgya volt –, de a vágyat nem győzhetem le, tehetetlen vagyok

vele szemben. Nagyon vágyódom haza, s ezt egyáltalán nem restellem.

*

Senki se higgye azonban, hogy a *Framon* csupa izgalmas vadászatból, pompás lakomák és nagyszerű tudományos felfedezések sorából állt az élet. Az Északi-Jeges-tenger közepén ritkán adódott csendes, eseménytelen nap. A jég mind gyakrabban ostromolta a hajót, s mind bőszebben, hevesebben. Torlódott körülötte, szorongatta több millió tonnányi súlyával, mintha el akarná nyelni, meg akarná semmisíteni ezt az útjába került apró akadályt.

„Ilyen borzalmas nyomás súlyától minden más hajó szétmorzsolódott volna, a mi Framunk oldalán azonban csupán végigsiklottak a hatalmas jéglemezek, és – pompás kristály-nyoszolyaként – alája torlódtak"' – jegyzi fel Nansen. Majd így folytatja:

„A jégtömeg harca nagyszerű látvány, mintha titánok küzdelmének tanúja lehetne az ember… A hatalmas, kietlen, fehér sivatagban előbb csak gyenge zúgás kél. Mint a távoli földrengés moraja. Azután közeledik a hang, erősödik, s itt-ott kirobban. A jég néma világa belerendül az első ütésekbe, amikor a természet óriásai rohamra indulnak. A jégmező körös-körül recseg, csattog, torlódik. S az ember egyszerre csak a harc kellős közepében találja magát. Mindenfelől dübörgő dörgés veszi körül. Nyugalom sehol. Talpunk alatt nyöszörög, remeg a jég. Javában tombol a harc. A félhomályban látni, amint a jég

magas hegyláncba torlódik, és mind közelebb, közelebb nyomul. Három, négy méter vastag táblák repednek ketté, és omlanak egymásra mindenünnen, mint könnyű pihék. Már itt is vannak, a közvetlen közelünkben! S már hiába akarna menekülni az ember, hogy mentse életét, lába alatt tátongó szakadék feketesége tárul, s magasba lövell a víz. A jégmezőn rekedt ember átsiet a túlsó oldalra. A sötétben is látni, hogy onnan újabb torlasz fenyeget. Megint másfelé keres menekvést. Mindenütt ugyanaz a látvány fogadja. Mindinkább szétporlik, omlik alatta a jég, s haragos hullámokban tör felszínre a víz. Nincs más hátra – át kell ugrálni a felboruló jégtömböket. És akkor… a mennydörgő robaj hirtelen elül, zaja távolodik, és lassan a messzeségbe vész.”

Egy éjsötét napon a jég megostromolta a *Fram* oldalához épített kutyaólakat. Sokáig gyűlt, gyülekezett, torlódott a fehér tömeg, míg végre nagy dörejjel leomlott, és elnyelte a vasmacskát, meg a sodronykötél egy darabját. Szegény kutyák, elpusztultak volna a jégmezők súlya alatt, ha az emberek életük kockáztatása árán még időben ki nem mentik őket.

BÁTRAK KÖZÖTT A LEGBÁTRABB

Teltek a napok, a hetek, a hónapok, de a jégmező egyhangú sodródásában nem változott semmi.

Lassan foszladozott a sarki éjszaka sötétje, feljött a nap a kietlen, rideg, fehér szemhatár fölé. A tavaszi fagy gránitkemény sziklává tömörítette a jégtáblákat Mind lassabban haladt az aranykorong a láthatár felett, míg végül egy napon, pontosan éjfélkor ott maradt magasan függve az égen. A sarki nappal fénye mindenkinek új erőt adott, felébresztette a szunnyadó tettvágyat. Még senki sem merte kimondani a kérdést „Mit hoz a nyár?” Még jóformán körül sem néztek s maris elröppent az a néhány kurta hónap, amelyre legjellemzőbb a „sarkvidéki sár” – a nedves, süppedékeny, tócsás, vizes hó. Aztán megint fogyatkoztak a napok, zsenge jég üvegezte be a vízcsatornák felszínét, fagyos szél süvített Egyik hóförgeteg a másikat űzte.

Meglepően gyorsan borult ismét a *Framra* az éjszaka. A második tél. Ekkor egy napon, szakadatlan teknősbéka-lassúságú sodródása közepette a hajó elérte az északi szélesség nyolcvankettedik fokát. A legénység természetesen megünnepelte ezt a nevezetes eseményt, de még nagyobb pompával ülte *meg* októberben parancsnoka születésnapjai Nansen ekkor töltötte be harmincharmadik évét. Az expedíció tagjai egymással versengve igyekeztek megédesíteni Nansennak ezt a napot, márpedig, ebben az isten háta mögötti, lakatlan

pusztaságban, melyben előttük meg sosem járt ember, ez igazán nem volt könnyű dolog. Fellobogózták a hajót, az étkezőt s a folyosókat rajzokkal díszítették, plakátok hirdettek az ebed utáni sí-kirándulást, s estére nagyszabású bankettet rendeztek Még a szánokat is szalagokkal, csokrokkal ékesítettek, a kutyák dupla adag szárított halat kaptak az ünnep tiszteletére. Nagy vadászatra is készültek, de mintha csak bosszantásukra tennék, azon a napon egyetlen medve sem bukkant fel.

– Rossz a szervezés! Időben értesíteni kellett volna a mackókat, bezzeg tolongtak volna egymás hegyén-hátán – nevetett Nansen, akit a rokonszenv és figyelmesség ennyi megnyilvánulása őszintén meghatott.

A fagy azonban igazán nem tréfált aznap. Este a hőmérő ezüstös higanyszála mínusz harminc Celsius-fok alá süllyedt. Dermedten visszatérő, csontjuk velejéig átfagyott társait Juell pompás vacsorával fogadta. A felköszöntőhöz azonban ezúttal is csak tiszta citrom-grogot ittak. Nansen kérlelhetetlen volt – az alkoholt, mint mindig, a doktor most is hét lakat alatt őrizte. Sokáig tartott a vidám mulatság. A „hangverseny” után Fridtjof együtt énekelt és táncolt a legénységgel, de Sverdrup lopva nyugtalanul figyelte barátja derűs, kedélyes arcát, melyen néha-néha sötét, makacs kis árnyék suhant át. Mintha gondolatai messze járnának, mintha vitatkoznék valakivel, akit meg kell győznie a maga igazáról. „Valamin töpreng” – állapította meg magában a jó öreg cimbora Jól ismerte Fridtjofot. Az ünnepelt azon az estén gondolatban messze szállt a zenétől és vidám zsivajtól hangos hajóról. Új és nagyszerű tervet forgatott agyában, eddig véghezvitt bátor tervei között is a legbátrabbat.

Régen megszületett már ez az ötlet, voltaképpen még akkor, amikor magában számot vetett azzal, hogy a tengeráramlás mégsem viszi majd el a *Framot* pontosan az Északi-sarkra. Annyit jelentene vajon ez, hogy végképp le kell mondania azoknak a területeknek a felkutatásáról? Hogy a földnek azon a pontján, melyre ember még sohasem tette lábát, elsőként nem a norvég lobogó leng majd?

Nansen maga írásban és szóban nemegyszer kijelentette, hogy expedíciójának célja nem az Északi-sark, hanem a sarkvidék. Mégis, mágnesként vonzotta a pólus maga. Túlságosan közel volt. Alig néhány földrajzi szélességi fok választotta el tőle. Lemondhat-e róla, hogy meghódítsa a földgolyó legészakibb pontját?

Ha a jégsodorta hajó nem is jut el odáig, az ember talán mégis eljuthat. S ez az ember ő lesz. Terve merész és kockázatos. Senki sem tudja ezt olyan jól, mint ő maga. Nehéz a döntés. Ám a híres Hans Nansen ükunokája meg sohasem hátrált meg az akadályok elől Elűzi magától az otthon, Éva és Liv emlékeit. Tudja, hogy életét kockáztatja, de mit érne az élet, ha nem tehetné kockára a jó ügy érdekében? Sok álmatlan éjszaka, habozás, töprengés és fontolgatás után Nansen végül is arra a szilárd meggyőződésre jut, hogy terve megvalósítható. Nem cselekszik hebehurgyán, nem rohan vesztébe. Ilyesmit minden futóbolond megtehet. Meg kell fontolnia mindent, hogy a siker biztos reményében vágjon neki, s legyen ereje szembeszállni a nehézségekkel. Úgy dönt, hogy hű barátjának parancsnoksága alatt a driftben hagyja a *Framot*. Hiszen

Sverdrupban nem csalatkozhat. Ő maga pedig megkísérli, hogy átvágjon a jegén, s gyalog eljusson az Északi-sarkra.

A terv merészsége meglepi még Sverdrupot is, de annál inkább értékeli nagyszerűséget. Sajnálja, hogy ezúttal nem lehet társa Nansennak, mégis büszke amiért barátja rábízza kedves hajóját.

– Egyedül nem mehetsz őrültség lenne – tiltakozik nyugtalanul.

– Johansen velem jön.

És a parancsnok azonnal hívatja a fiatalembert. Hosszan tárgyal vele, nem titkolja, hogy a „kiruccanás” nehéz és veszélyes.

– Jól gondold meg, nem könnyű a felelet. Ráérsz holnap válaszolni.

– Mire való az? Önnel megyek. Nagyon megtisztelő, hogy éppen engem választott.

Nansen ismét habozik. Hogyan közölje tervét a legénységgel? Vajon mindenki megérti-e s jól érti-e majd? Bizonyosan akadnak ellenzői is a tervnek. Nem szabad azt hinniük, hogy a parancsnok csak úgy faképnél hagyja őket, mert fantáziája ismét elragadta őt.

Az első döbbenetből felocsúdott arcokon sugárzó öröm minden szónál ékesebben beszélt.

– Nagyszerű ötlet! – helyeseltek valamennyien.

– De miért épp Johansen menjen?

– Húzzunk sorsot!

– Mindenki menne szívesen…

– Miért is nem én eszeltem ki valami ilyesmit – tréfálkozott a doktor, de hiába titkolta volna, hogy ő is irigyli Johansent.

KÉSZÜLŐDÉS AZ ÉSZAKI-SARKRA

A *Framon* pezsgett az élet. Temérdek dolgot meg kellett fontolni, még többet cselekedni, s mindent előkészíteni. A következő év első hónapjaira – amilyen korán csak lehetséges – tervezték az indulást. Nansen naphosszat, sőt éjszaka is számolt fáradhatatlanul. E számításoktól függött jóformán az expedíció sikere. Semmiből sem vihettek túlságosan sokat, de hiányt sem szenvedhettek semmiben.

Ha az északi szélesség nyolcvanharmadik fokánál kezdhetnék a menetelést – már közel volna a sark. „Alig" hétszáznyolcvan kilométernyire. Elméleti számítás szerint ez az út ötven nap alatt megjárható. Két személy élelmezésére ennyi időre száz kiló élelem szükséges, és hétszáz kiló élelem kell a szánba fogott huszonnyolc kutyának. Az Északi-sarkról azonban sajnos már nem térhetnek vissza a hajóra. Mert hol csíphetnék el a *Framot?* Honnan tudhatnák, merre sodorták időközben a tengeráramlatok? Egyetlen lehetőségük marad csupán: vissza kell térniük gyalog, a Ferenc József-föld szigettengere felé, s onnan át a Spitzbergákra, ahol azután már emberekre bukkanhatnak. Az Északi-sarkot a Ferenc József-föld partjától elválasztó ezer kilométeres útra, újabb ötven napra és további száz kiló élelemre lesz szükségük. A visszafelé vezető útra a kutyáknak már semmiképp sem vihetnek táplálékot. Sorra meg kell majd ölni őket, hogy húsukkal táplálják a többit. Nansen kiszámította, hogy kisebb megterheléssel ebben az

időszakban napjában talán már huszonkét kilométert is haladhatnak majd.

– Nem félsz, hogy kevés lesz az élelem? – ellenőrizte Sverdrup gondosan barátja számításait.

– Viszünk fegyvert. Alig elképzelhető, hogy útközben ne találkoznánk fókával vagy medvével. Nem halunk éhen.

Hogyan vigyék a több száz kiló súlyú felszerelést? Ehhez szánokra van szükség. A Grönlandon már bevált mintára kell megszerkeszteni őket. Könnyű szán kell ide is, nem szegeit, hanem szíjazott, amely a göröngyös, hasadékos jégen s a porhanyós havon egyaránt használható –, egyszóval a híres Nansen-szán, az ötletesség és gondosság mintapéldánya.

A legénység lelkesen látott munkához. Megfeszített munkára, edzésre fogták a kutyákat is, mind hosszabb és nehezebb meneteléshez szoktatták őket. Meleg és könnyű prém-hálózsákokat készítettek, és varrták a sátrat. A csónak építésére szánták a legtöbb időt.

Nansen tudta, hogy a godthaabi eszkimók kajakjaihoz hasonló könnyű csónakokra van szüksége. De hogyan készítsenek itt olyasmit? És miből készítsék? Hosszas kísérletezés után végül bambuszbotokból szerkesztették meg a vázat, és vízhatlan ponyvával vonták be. A csónak súlya alig érte él a nyolcvan kilót.

Az öltözék –, a gyalogosan mozgó sarki expedíció egyik legfontosabb kelléke. Nansen a grönlandi menetelés súlyos tapasztalatain okulva azon töprengett, ne vigyenek-e bundát. Hiszen egyikük sem

Nansen hosszú órákat töltött az Északi-Jeges-tenger jegén természettani kutatásokkal

Mindenki segédkezett a tengermélység-mérés fárasztó munkájában

tudhatta, milyen keserves fagyban kell majd átvergődniök a jégen és a havon. Kísérleteik azonban, melyeket ezen a télen, mínusz harminc, negyven Celsius-fokos hidegben folytattak, azt bizonyították, hogy a prémöltözék túlságosan nehéz.

A Nansen-féle tűzhely szerkezete is némi javításra szorult: petróleum-”égőt” alkalmaztak hozzá. A téli kísérletek során számtalanszor meggyőződhettek róla, hogy egy deci petróleum elegendő több liter leves megfőzéséhez, és közben még öt liter ivóvizet is kiolvaszthatnak a jégből.

A *Fram* legénységének minden tagja legjobb tudása szerint igyekezett részt venni az előkészületekben. Egyikük hártyavékony papírra lemásolta a hajónaplót, a másik a csillagászati táblázatokat. Mindennek amit Nansen magával vitt, a lehető legkönnyebbnek kellett lennie.

A lázas készülődés közepette azonban egyetlen „ünnepi” alkalmat sem szalasztottak el. Mire elérkezett a jég között töltött második karácsony a *Fram* túljutott az északi szélesség nyolcvanharmadik fokán –, s ezzel min én eddigi hajó-rekordot megdöntött. Kettős ünnep olt tehát. Karácsonyesti vacsorával hangversennyel, beszédekkel és pohárköszöntőkkel, s haza a családokhoz szálló számtalan gondolattal és jókívánsággal.

A jég dörejéhez és recsegéséhez szokott emberek biztonságban érezték magukat a győzhetetlen *Framon.* A kisebb-nagyobb lökésekre vagy rengésekre már ügyet sem vetettek.

1895. január elsején este a bögrék a szokottnál erősebben zörrentek meg az asztalon, s a székek, mintha megelevenedtek volna félreugrottak.

– Na, ne lökdösődj – tréfált valaki, s Hendriksen morgolódva dörzsölte össze ökleit.

– Megnyomódott az ujjam – dörmögte.

– Várnotok kell, míg újra kakaót forralok – kiáltott be Juell a konyhából. – Felborult az üst minden a padlóra ömlött Kár érte, igazán nagyon finom volt.

– Nem ömlött ki a tintám? – Blessing felugrott és kajütjébe rohant.

– Egy jégtábla nyilván alulról ütközött nekünk – kenegette Nansen nyugodtan tovább vajas kenyerét.

Ennyi volt, elmúlt, meg is feledkeztek róla. Hiszen annyi fontos gondjuk volt.

Másnap reggel, megint az étkezőben ültek, amikor újabb lökést éreztek. A hajó megingott, mintha valami fölényes erejű óriáskéz ragadta volna meg törzsét. Az asztalról lepotyogtak a tányérok, bögrék, a mennyezetre akasztott lámpák fénye szilaj táncot járt a falakon. Nansen szinte egyetlen ugrással a fedélzeten termett. A sötétben semmit sem láthatott. Figyelmesen hallgatózott. A förgeteges szél azonban ezúttal nem hozta felé a jégtorlódást kísérő recsegés és dörgés zaját. „Valahol messze képződhetnek torlaszok” – gondolta megnyugodva, ám nyugalma nem sokáig tartott.

A FRAM ÉLETHALÁLHARCA

A JÉGGEL

Alattomosan kezdődött a támadás. Közvetlenül a hajó oldala mellett, vagy tíz méter magas jégtorony bukkant a sötét éjszakából. A hatalmas jégtáblák egymásra csúsztak, torlódtak, nagy dörrenéssel alázuhantak, s helyükre újak jöttek. Valami emberfeletti erő könnyedén görgette a hatalmas, fehér tömeget. Ez az ostrom az utolsó is lehet a *Fram* életében – vetett számot a veszéllyel Nansen a másodperc egy töredéke alatt. A hajó a jég rettenetes nyomásától lassan jobboldalra dőlt, de itt is magas, sziklakeménységű torlaszok leselkedtek rá. Ha a méterről méterre konokul közeledő jégfal eléri a hajót, néhány perc – és vége mindennek. Ennek az erőnek nem állhat ellen.

– Mindenki a fedélzetre! – harsan hangja, amint beviharzik az étkezőbe.

– Felkészülni a hajó elhagyására! – hangzik a megdöbbentő, második parancs.

Ezúttal nem riadó-gyakorlat volt. Az emberek szempillantás alatt, mind egy szálig a fedélzetre tódultak. Néhányan sietve, de pánik nélkül, előcipelték az élelmiszeres ládákat, mások a petróleumos hordókat hozták, a többiek, előre meghatározott rendben, felállították és megrakták a szánokat. A kutyák égnek borzolódó szőrrel, ijedtségtől kidülledt szemmel meredtek a sötétségbe, és meg sem nyikkantak. Ösztönük menekülést

parancsolt, de a lánc fogva tartotta őket. A fenyegetett oldalon gyorsan a jégre bocsátották a mentőcsónakokat, s a lehető legmesszebbre vontatták a hajótól. Biztonságos hely azonban nem volt sehol. A hajó körül hónapok óta mozdulatlanul álló jég egyszeriben életre kelt. Nansennak pillanatonként jelentették:

– A kutyák élelmiszeres ládái már a jég peremén vannak!

– A hasadék szélesedik!

– A hajó körül a jégtáblákat elöntötte a víz!

– Süllyed a kovácsműhely!

– Mit csináljunk a kutyákkal?

Egypár perccel később, az emberek magukat fogták be a szánok elé, s amit csak bírtak, mindent elhurcoltak egy távolabbi jégtömbre. Ez az egyetlen hely látszott biztonságosnak. A jégtáblák reccsenő dübörgésével keveredő szélzúgás, a kutyák csaholása, a vezényszavak – egy pillanatra sem szüneteltek. Éjfélkor a jégtorlasz elérte a *Framot*. Előbb csak néhány különvált tömb omlott egyenkint a fedélzetre, majd a jégtörmelék súlyos tömege zúdult le rá. A hajó eresztékei, az utazás folyamán most első ízben, feljajdultak. Néhány pillanat még, és törékeny gyufaszálakként, szilánkokra hullanak. A legénység minden tagja készenlétben állt. S ekkor a jégtorlasz váratlanul megtorpant, megállt.

– Le az étkezőbe! Jóllakunk, mielőtt elhagyjuk a hajót! Fel kell használnunk minden pillanatnyi nyugalmat – a parancsnok szava keményen hangzott s oly idegenül, mint még soha.

Juell sápadtan, reszkető kézzel megterítette az asztalt. Hamarosan ott gőzölögtek előttük a kávés és csokoládés kannák. A tálakon vaj, hússzeletek, nagy karéj kenyerek

tornyosultak. A szakács kihordott mindent, amit még a kamrában talált. Az emberek nehéz, meleg öltözékben, prémsapkásan állták körül az asztalt, épp csak kesztyűjüket húzták le, mohón kortyolták az ajkukat égető, forró italt, kapkodva nyelték az ételt. Ki tudja, mikor jutnak ismét meleg ennivalóhoz? Ki tudhatja, vajon nem ez lesz-e utolsó étkezésük a hajón? Közeledő vihar égzengéseként dörgött a távolban a jég.

Elviselhetetlen volt a meg-megreccsenő eresztékek jajongó panasza.

– Mindenki a jégre!

A parancs nem lepett meg senkit. Az utolsó pillanatban még mindenki felkapta, ami épp a keze ügyébe esett. A legtöbben olyasvalamit, amire semmi szükség sem volt. A hajó rázkódott, remegett, hánykolódott, igyekezett szabadulni a borzalmas ölelésből, majd ismét mozdulatlanná dermedt. Úgy tetszett, semmi sem mentheti meg többé a *Framot.* A sötétségben már alig látszott a hajó, eltűnt a fedélzetre szüntelenül omló jég tömege alatt. Nansen elfordította fejét. A legyőzött *Fram* látványa elviselhetetlenül kínozta a parancs-hőket.

Iszonyú várakozásban teltek, múltak az órák. Szélvészsodorta, távoli dörgésként robajlott szüntelenül a jég, ám a fehér fal már nem mozdult Késő éjjel egyikük, másikuk óvatosan fellopódzott a *Framra.* Szívük mélyén valamennyien reménykedtek, de fennhangon nem mertek beszélni reményeikről.

– Itt mégis kicsit melegebb van – magyarázták Nansennak, aki végül maga is követte példájukat.

Az étkező minden kijáratát tárva-nyitva hagyták, s jól kitámasztották az ajtókat, nehogy egy újabb rázkódás rájuk csukja, s csapdába ejtse őket.

Az éjszaka nyugodtan telt el.

Elmúlt a veszély. A *Fram* győztesen került ki a harcból. Reggelre kelve csupán betört oldala, és megrongált felépítménye tanúsította, hogy a hajó az éjszaka élethalálharcot vívott a jéggel.

VISZONTLÁTJUK-E MÉG EGYMÁST?

A jégtorlódás megállt, mozdulatlanná dermedt. A *Fram*on ismét kedélyes hangulat honolt. Az emberek versengve gúnyolták saját magukat, ijedtségüket. Különösen Bent Bendsont szemelték ki áldozatul. Ő ugyanis semmit sem akart a pusztulás martalékául hagyni. Bögréket, keféket, ollókat s még tucatnyi más tárgyat fortélyosan zsinórra fűzött, és a füzéreket nyakába akasztotta, úgyhogy csörgés-zörgés kísérte minden lépését.

– Akár valami csörgődobos katalóniai táncosnő – kacagták mind a szerencsétlen flótást, aki, ha megteheti, legszívesebben a föld alá süllyedt volna szégyenében.

– Derekasan próbára tett ez az éjszaka. Most már tudom, hogy a világ minden kincséért sem kívánnék gyalogolni a jégen – vallotta meg Sverdrupnak a doktor.

– Kedves kis hajóm állta a sarat, jól vizsgázott – nézte művét büszkén Fridtjof.

Makacsul, csípősen fagyott. Február végén, pontosan délben, egyszerre csak halványan felparázslott az égbolt, s ez a vörös fény napról napra erősödött. Elnémult a beszélgetés, elült a gondtalan nevetés, a mindig tréfára készek is elkomolyodtak. A szokottnál is figyelmesebben lesték Nansen minden szavát, minden mozdulatát, kitalálták kívánságait. Ha derűs arcára, vaskemény akaratot sugárzó homlokára néztek, elhessentették maguktól a válás gondolatát. Büszkék is voltak parancsnokukra, meg bánkódtak is miatta.

Ezen az emlékezetes reggelen tomboló hófúvás kavargott a *Fram* körül. Ficánkoltak a szánok elé fogott kutyák, vidám csaholásuk felverte a csendet. Még egy pillanat, s játszi könnyedséggel ragadják magukkal a hat, pehelykönnyű, de súlyosan megrakott szánt. Ugatásukat izgatott hangok zsivaja nyomta el.

– Kész?

Rövid, néma, férfias kézszorítások, még egy utolsó pillantás a hajóra, ostorpattogás. S az első szán máris belevész a porhó fellegébe, és eltűnik szem elől. Gyorséin elenyésznek az utolsó búcsúkiáltások és puskalövések is. Nansent és Johansent egyelőre öt társuk kíséri, Sverdrup vezetésével. A jóllakott és pihent kutyák húzta}/, akár az ördögök. A sízők alig győzték utolérni okét. Fridtjof hirtelen kiáltást hallott:

– Megállni! Megállni!

Az utolsó szán száguldásában egy jégszikla éles peremének ütközött. Három keresztléc eltört. Nem hajthattak tovább.

Vissza kellett térniök a hajóra, hogy megjavítsák a sérülést, sőt még a terhelést is csökkenteni kellett.

– Rossz jel! Nem volna szabad elindulniok!

– A sors intelme! De hogyan figyelmeztessük Nansent? – aggódtak többen is.

Egyikük sem mer azonban Fridtjof elé állni. Sverdrup csupán vállát vonogatja.

– Szégyellj ének magatokat, babonásak vagytok, mint a vademberek. Sosem vágtunk volna át Grönlandon, ha minden ilyen csekélységtől megriadtunk volna. Nehogy egyőtök is, akár

csak pisszenni merjen Fridtjof füle hallatára, holmi „baljós jelekről!”

Két nappal később, február huszonnyolcadikán – újabb búcsúzás. Néhány kilométer után azonban kiderült, hogy ez sem volt az utolsó.

Első nap az utazók egésznapos meneteléssel alig hat kilométert haladtak. Nansen úgy döntött, hogy néhány kutyaélelemmel tele zsákot hátrahagy. Másnap azután a két ember nekivágott az ismeretlennek. Társaik kénytelenek visszatérni a Framra. Nansen és Sverdrup derűlátók. A kapitány fenntartás nélkül, vakon bízik barátja szerencsés csillagzatában.

– Ha elsőnek érsz haza, mint az Északi-sark meghódítója, várd be a *Framot,* ne indulj nélkülem a Déli-sarkra – kéri Nansent az utolsó pillanatban.

– Esküszöm – Nansen hangjában nehezen leplezett meghatottság remeg.

Keresve sem találhatna jobb búcsúszót. Sverdrup hite a sorsdöntő pillanatban erőt öntött belé.

Szótlanul áll az öt ember, tekintetükkel követik társaik fehérségbe vesző, magányos alakját.

Aznap a *Fram* legénysége a szokottnál is hevesebben vetette magát a munkába, hogy ne gondoljon a vándorok sorsára, s elhessegesse az amúgy is válasz nélkül maradó kérdéseket.

Huszonnégy óra sem telt el a válás óta, amikor a fedélzetről az őrszem kiáltása harsan:

– Emberek a láthatáron!

Nansen még egyszer visszatért. Johansen alakja is felbukkan mögötte.

– Túlságosan kemény a fagy. A kutyák szemüket sem hunyták le az éjjel, nyüszítettek, vonítottak Öltözékünk a hálózsákban jégpáncéllá dermedt. Nem juthatunk tovább. Úgy látszik, nagyon is korán indultunk. Várnunk kell még ‘egy keveset.

– Nem megmondtuk, hogy az első kudarc rossz jel volt? – mondogatták az aggályoskodók.

– Jó, hogy visszajöttek, hátha még meggondolják magukat végképp.

– Ugyan, mire való ez a nagy igyekezet, az Északi-sarkra?

– Már úgyis ismeretlen, felfedezetlen területeken sodródunk. Ez nem elég? Nekik nem kedves az életük? – suttogták lopva az emberek, és szívük mélyén örvendeztek, hogy ép egészségben láthatják viszont két társukat.

De rosszul ismerték Nansent, akik azt hitték, hogy a „sors intelme” meggondolásra vagy meghátrálásra késztetheti őt. Nansen ezt az intelmet is a maga módján értelmezte. Fáradtságot nem kímélve, darabról darabra még egyszer aprólékosan átvizsgálta a felszerelést és holminként mérlegelte.

– Csak gyapjúruhát viszek. Az utolsó pillanatban magamra öltöttem a farkasbőr zekét és nadrágot. Magam sem tudom, miért? De meg is bűnhődtem érte. Nappal, menetelés közben verejtékben úsztam a nehéz, átnedvesedett farkasbőrben, éjjel belefagytam, mint valami jégpáncélba. Én többé nem öltözöm bundába, inkább fázzam – magyarázta Sverdrupnak.

– Három napja szárítom azt a bőrt a konyhában a tűz fölött – tódította Juell –, és még mindig csurom víz.

A parancsnok a készleteket is csökkentette. Az útra alkalmas élelem főként konzervekből állt: szárított és porrátört, zsiradékkal kevert rénszarvashús, melyet légmentesen fémdobozba zártak, ez volt a húskonzerv, s ugyanilyen módon elkészített és tartósított halkonzerveket is vittek. Ha a pépet forró vízbe dobták, ízletes és tápláló levest főzhettek. A lisztet, csomagolás előtt, hosszasan gőzölték, úgyhogy egyszeri forralás után már fogyasztható volt. Ezenkívül szárított burgonyát, borsót és csokoládét is vittek, mint eddig minden útra. Nansen jól emlékezetébe véste, milyen kellemetlenségekkel járt Grönlandban a zsiradék hiánya, ezért most negyven kiló vajat rakott fel a szánra. A vajból alaposan kipréselték a vizet, hogy a fagyban meg ne keményedjék és a fölösleges súlytöbblettől is megszabaduljon.

Az égen a vörös visszfény mind erősebben világítja be a sarki éjszaka napról napra oszladozó homályát. Nem várhatnak tovább. Most vagy soha! v

Nansen és Johansen, újabb kétheti felkészülés után, március tizennegyedikén ismét elindulnak észak felé. Nehéz út áll előttük, s hogy meddig tart, nem tudja senki. Szomorú a búcsú. Nehezen csalnak ajkukra mosolyt, mindenki elfojtja a feltoluló kérdést: „Viszontlátjuk-e még egymást?”…

V. AZ ÉSZAKI-SARKVIDÉK SZÍVÉBEN

TÖVISES A DICSŐSÉG ÚTJA

– Előre! Mozdulsz mindjárt, az ördög szánkázzon a hátadon!

A puskalövésként csattanó ostorpattintás tüstént talpraserkenti a fáradt kutyákat. Lihegő szájukból hosszan kilóg nyelvük, hátuk tajtékosan gőzölög. Rendkívül nehéz a terep. A jégtörmelék-dombocskákon nagyokat zökkenve minduntalan megugranak a szánok, fenyegetően billegnek, féloldalt dőlnek. A két ember kénytelen tartani, támasztani őket, miközben síléceiken csúszkálnak mellettük. A jégmezők összeütközésének nyomait őrzik a gerincek, melyek körös-körül, egészen a távoli horizontig futnak, mint valami hatalmas ekevas hasította földbarázdák. A torlaszok előtt a kutyák parancsszó nélkül is megtorpannak. S ilyenkor élettelen csönd zuhan a napfényben szikrázó kihalt területre. Se hang, se mozgás, mígnem ismét felcsendül a fáradtságtól már rekedt hang:

– Előre! Moccansz végre, te világ lustája? Rajta!

Meredeken égnek áll a vastag jégtáblák tüskés gerince, melyen a szivárvány minden színét gyújtja egy-egy eltévedt napsugár. Bizony még az emberek is nehezen csúsznak át az efféle akadályok között, hát még milyen nehéz átvontatni a szánokat. Napjában nem egyszer, nem is kétszer szedik le az egész rakományt, a ládákat, a zsákokat sorra, és cipelik át egyenként az egymásra torlódott, csúszós, üvegsima jégsziklákon.

Tízórás menetelés után, végre felhangzik az áhított vezényszó:

– Állj!

Pihenő, végre embernek, állatnak egyaránt. Utóbbiak abban a szempillantásban a jégre rogynak és összebújnak. Nansen és Johansen rendszerint irigyen pillantanak rájuk. Ők is majd összeesnek a fáradtságtól, de pihenés előtt még nehéz munka vár rájuk. Fridtjof nagy-nehezen kicsomózza a fagyott szíjakat és köteleket, s leveszi szánjáról a sátorponyvát. Ha csendes az idő, egymaga üti fel a sátrat. Behordja a deszkakemény hálózsákokat és szétteregeti, hogy legalább valamennyire fölengedjenek. Nem gyújt be mindjárt a tűzhelybe. Előbb édes jeget kell keresni és idecipelni, pedig az egyformán fehér pusztaságban nem könnyű felismerni az édes jeget. S ha már megtalálta, még darabokra kell hasogatnia az áttetsző tömböt, hogy mindkét fazekat megtölthesse vele. Az egyikben vizet olvaszt, a másikban eközben már a leves fő. Akkor előhúz a zsákból egy doboz pemikánt, szárított burgonyát, vagy kedvenc ételét – a liszttel és vajjal kevert halport.

A sátor vékony fala mögül akkorra már hallhatja a kutyacsaholást, vonítást, nyüszítést, ostorpattogást és Johansen fáradtságtól rekedt hangját, amint az éhes falka etetéséhez a pokol minden sötét erőit segítségül hívja. Nehéz jóllakatni az állatokat. A legkeményebb kétszersült is szempillantás alatt eltűnik torkukban. Az elvadult, éhes állatok egymás szájából tépik ki a falatot. Egyetlen törvény az erősebb törvénye köztük. Aki bírja, marja. Johansen sokat fáradozik, hogy a gyengébbeket

A tavaszi olvadásban sarki sár meg vízerek és tavacskák hálózata borította a F r a m körül a jeget

A válás nehéz pillanata. Nansen és Johansen nekivágnak az ismeretlennek

megvédje a harapásoktól. Ráadásul száztizen-két mancsot kell mindennap szemügyre vennie, és kihúzgálnia a kutyakörmök alá fúródott, fájdalmas sebet okozó, néha alig láthatóan apró jégrögöcskéket és szilánkokat. A kutyák ilyenkor elcsendesednek, és zúzmarás pofáikkal barátságosan bökdösik az enyhülést osztó kezet. Nem dulakodnak, nem üvöltenek többé, mintha csak hálásak volnának a néhány percért, mely a *Fram* nyugodt, kényelmes életét idézte emlékezetükbe. A két ember azonban már rég megfeledkezett arról, ami ott volt, vagy legalábbis minden igyekezetével azon van, hogy kiverje emlékezetéből. Csaknem hihetetlennek tetszik, hogy alig tízegynéhány napja a hajó kényelmes melegét, a bőséges ennivalót élvezték ők is. Álom volt vagy valóság? Néha úgy érzik, már hetek, hónapok óta küszködnek itt a jegén, s hogy útjuknak soha, de soha nem érnek végére.

A kutyákat éjjelre meg kell kötni. Szabadságuk minden pillanatát kihasználják, és borotvaéles fogaikkal felhasítják az élelmiszeres zsákokat. Egymásnak ugranak, összegabalyodnak, fülsértő lárma közepette harapják egymást, a hámszíjakat egyetlen gombolyaggá csomózzák. Emberfeletti türelem kell a hurkok kibogozásához a csípős fagyban.

Végre Johansen is belepett, szorosan bekötözte a sátor bejáratát, kirekesztve a szelet, a hófúvást, a fehérséget, s azonmód, ahogyan van, a hálózsákba bújik. A tűzhely már kellemes meleget áraszt. Nemsokára gőzölög a víz. Közeledik a pihenés, vagy inkább az újabb gyötrelmek órája. Ruházatuk lassan olvadni kezd. Jégpáncélból nedves, hideg borogatássá változik, mely nem száradt meg az éj folyamán sem, és

állandóan hűti a hálózsákot. Az átfagyott, álmos utazók sokáig várják fogvacogva, hogy megfőjön a leves. Előfordul, hogy fáradtságuk legyőzi őket, és már csak arra ébrednek, hogy az elfőtt étel sűrűje bugyborog a fazék aljában. Ilyenkor mindent elölről kell kezdeniük. Előfordul, hogy a félig kimondott mondat közepén nyomja el őket az álom. Nansennak minden akaraterejére szüksége van, hogy kimásszék a hálózsákból, és telemerje levessel a csajkákat, aztán mihamarabb visszatér fekvőhelyére. Fekve esznek, s egymást melegítik közben. A legnagyobb élvezet a csipetnyi tejporral ízesített forró víz kortyolgatása. Ez az ital nem csupán melegít. Illata Fridtjofnak eszébe idézi gyermekkorának emlékeit. Store Fröhent, a rég elmúlt éveket… Drága anyai kéz tartotta a gyermek ajkához a bögrét, melyben forrón párolgott a tej. „Igyál” – mondta halkan a jóságos hang, „Igyál kisfiam, és nőj nagyra jó egészségben”.

Ilyen jószagú tejet hörpölget most bizonyosan a ki? Liv. Emlékszik-e még apjára? Megismerné-e? A gondolatok tehetetlenül megtorpannak. Szél cibálja a sátorponyvát, förgeteg szórja rá a havat. Létezik-e valóban valahol a világon az a csöndes, meleg nyugalmas hely, a családi otthon? Vagy talán csak álom volt minden? A világ fehér, fagyos és ellenséges. Hogy legyőzzék, össze kell szedniük minden erejüket. Nansen még szorosabban beburkolózik a hálózsák szőrméjébe. Mind a két férfi hallgat, még ahhoz is fáradtak, hogy erejüket beszédre fecséreljék. Előttük áll ismét egy megpróbáltatásokkal teli nap. S azután a másik és a harmadik. S vajon mennyi még? A sarkutazó nem restelli pillanatnyi gyengeségét.

„Mindent otthon hagytam, ami nekem a legdrágább” – jegyzi naplójába. „Mi vár rám? Mennyi idő telik el addig, míg viszontláthatom szeretteimet? Hajdan, szakadatlanul a sarkvidéki tengerekről álmodoztam, most meg, a jégvilág kellős középéről gondolataim makacsul hazaszöknek az otthonmaradottakhoz, ahhoz az asszonyhoz, akinek van bátorsága várni…”

GYŐZELEM ÉS HALÁL, VAGY

VISSZAVONULÁS?

Nansen minden napját azzal kezdte, hogy ennivalót készített. Egy órával korábban kelt, mint Johansen. „Honnan van ennyi ereje?” – csodálkozott magában társa, aki mivel nagyon törekvő és kitartó volt, iparkodott mindig lépést tartani Fridtjoffal. A kutyák a sátorbeli mozgolódás hallatára rázendítettek mindennapi hangversenyükre, mert nemcsak éhesek voltak, hanem – ha a közelben nem volt hó – szomjasak is. Kínzóan makacs volt a fagy – negyven Celsius-fok körül mozgott. A sátorban sem volt sokkal melegebb, mint odakünn. Nagyon szenvedtek a csontig ható hidegtől, miközben jegyzeteket készítettek, szakadt öltözéküket javították, a hámszíjakat, zsákokat toldozták, foltozták. A varrás volt a legkeservesebb munka, mert ehhez le kellett vetniük a kesztyűt. Kezüket fájdalmas hólyagok és nehezen gyógyuló sebek lepték el.

Napról napra valami félébrenlétben indultak útnak. Csak az adta vissza éber öntudatukat, korbácsolta életre őket, hogy minduntalan elestek, rá az égetően fagyos jégfelületre. Aki itt nem elég éber és erős – *az* menthetetlenül elpusztul

Miközben teljesen síknak látszó térségen száguldottak a fogat után, szüntelenül fürkészniök kellett, nem leselkedik-e rájuk valahol alattomos mélység, melyet elfed a gyenge jégréteg. Az utolsó szán mögött futó Johansen alatt egy ízben apró

szilánkokra tört a jég, és ő nyakig huppant a jeges vízbe. Heves lendülettel fölugrott, majd előre vetette magát, s még idejében sikerült elkapnia a szán hátsó peremét. A rémült kutyák erőteljesen megrántották a szánt, s ezzel őt is kihúzták a jégre. Johansen jéggé fagyott ruhájában, mintegy páncélba zárva, késő estig dermedten futott a fogat után. Mikor egyik pihenőnél ki akarta gombolni zekéjét, az anyag néhol bádoglemezhez hasonlóan éles széle felsebezte ujjait.

Még mindig messze volt az Északi-sark. Messzebb, mint Nansen hitte. Kiszámította, hogy mindennap átlagosan húsz kilométerrel kell közelebb jutniok a célhoz. Számításai azonban csődöt mondtak. Nansen megfeledkezett róla, hogy a jégmező, melyen haladnak, sodródik, s ez a drift délre, céljukkal ellenkező irányba viszi őket. Emberfeletti erőfeszítéseik ellenére is naponta alig öt, hat, legfeljebb kilenc kilométerrel jutottak közelebb céljukhoz, a tengeráramlat szeszélyétől függően. Keserves erőfeszítések árán, súlyos küzdelemben győztek le minden kilométert.

Egyhelyütt a hó tapadt a szántalpakra, másutt minduntalan jégtorlaszok állták útjukat, ha meg sík területre értek, akkor hasadékok vicsorogtak lábuk alatt. Emberek, állatok ereje egyaránt fogytán volt. Felszerelésük is rohamosan romlott. A jégtömbök kiálló, hegyes csúcsai, az amúgy is keskeny átjárókban, kegyetlenül megszaggatták a sátorponyvát, feltépték az élelmiszeres zsákok vásznát. És megint csak tábort kellett ütni, s hozzáfogni a javítgatáshoz, vagy az összegabalyodott hámszíjak szétválasztásához. Utóbbiakat

kénytelenek voltak elvágni és újra összekötni, hogy ne késleltessék az indulást.

„Ha körülnézünk, minden reményünk szertefoszlik. Kétségbeejtő ez a káosz. Minden zűrzavarba kavarodik, jéghegyek láncolata, mély szakadékok, hasadékok, összeroppanó jégtáblák és különálló, nagy tömbök torlódnak, csusszannak egymásra. Mintha a háborgó óceán hirtelen megfagyott volna. Néha azt gondolom, szárnyak nélkül sohasem törhetjük át ezeket az akadályokat. Mindketten vágyó pillantással követjük a szabadon röpködő sirályt. Ha megkaphatnánk szárnyait! De a pillanatnyi csüggedés után ismét rést találunk a káoszban, és szívünkbe új remény költözik.”

Csak az óceáni mélységmérések kárpótolják Nansent a szenvedésért. A mérőzsinór, minden elméleti feltevésnek ellentmondva, továbbra is irdatlan mélységet jelez. Ez az első, megdönthetetlen bizonyítéka annak, hogy itt, az Északi-sarkvidék szívében nincs semmiféle nagyobb összefüggő szárazföld. A tudomány valóban nagyszerű eredményekhez jutott! S ha még az Északi-sark is behódolna… Az út első felére, odafelé, Nansen harminc napot számított. Élelmet is ennyi időre vitt. Huszonnégy nap után, április nyolcadikán az asztronómiai mérés eredménye azt mutatta, hogy még csak az északi szélesség nyolcvanhatodik fokát érték el. Márpedig ez alig fele út. Igaz, hogy előttük még senki sem jutott ennyire közel a sarkponthoz. Ez bizonyos. Hiszen már csak négyszázötven kilométer választja el őket az Északi-sarktól, de ugyan ki

érthetné meg Nansennál világosabban, hogy ezek a kilométerek legyőzhetetlenek?

A fagy mínusz harminckilenc Celsius-fokra enyhült, a láthatáron azonban mind magasabb torlaszok meredeztek. Mind nyaktörőbbé váltak az átkelések. A jégrögös, helyenként meredeken kiszögellő jégsziklákkal teletűzdelt talajon vontatni a szánt –, emberfeletti erőt kívánó feladatnak bizonyult. Az élelemkészlet riasztó gyorsasággal fogyott. A kutyák már alig húztak. Egymás után agyon kellett ütni a gyengébbeket, hogy a „többit életben tarthassák. Már alig fele volt csak az eredeti létszámnak, s azok is sovány horpaszú, elcsigázott figurák, nem is eleven állatokhoz, inkább csontvázakhoz hasonlók.

Nansen vívódik. Ez élete első kudarca. Nem könnyű szembenézni vele. Tudomásul kell vennie, hogy két választása van: egyik a győzelem és vele a halál, a másik a visszavonulás.

Végre győz a megfontoltság, felülkerekedik a józan ész.

– Tovább mennünk lehetetlen. Őrültség lenne. Visszafordulunk!…

Johansen nem mer parancsnoka szemébe nézni. Tudja, milyen nehezére esett ez a döntés, mely az egyedül helyes, s amelyet – néha épp ezért – a legnehezebb vállalni.

Mert ha legalább a *Framra* térhetnének vissza! A kényelembe, a nyugalmas csöndbe, bajtársaikhoz. De nem, kilométerek százain kell még végigvándorolniok, magányosan a kihalt, lakatlan tájon, míg elérik a Spitzbergák szigetvilágát.

A két férfi némán üt tábort. Ez az utolsó az Északi-sarkhoz vezető úton.

LÁTTAD MA MÁR LINÁT?

Sverdrup, nem sokkal azután, hogy Nansentól elvált, számot vetett magában azzal, hogy társai gondolatait mindenáron el kell terelnie a magányosan vándorlókról.

– Vajon ma meddig jutottak? Nagyon fáradtak lehetnek!

– Csak még keményebb fagyok ne érjék utol őket…

– Attól félek, túlságosan könnyű öltözékben vágtak neki.

– Gondoljátok, hogy ezúttal nem fordulnak vissza?

Így ment ez napról napra, se vége, se hossza az aggodalmas megjegyzéseknek, kérdéseknek.

Minden gondolat, minden beszélgetés végül is kérdések holtpontjára jutott, melyekre egyikük sem válaszolhatott A felzaklatott emberek egykedvűen, búsan, gondterhelten lézengtek a hajón. Voltak, akik Nansent sajnálták, mások önmagukat, akadtak, akik, indulásuk óta első ízben, arra gondoltak, vajon meddig kell még így sodródniuk? Felütötte fejét a kétkedés. Minek, miért, mivégre?

– Ebből elég legyen! – jelentette ki Sverdrup. – Majd én kiverem a fejetekből a sopánkodást, kedveseim. Derekasan munkához látunk, tüstént elmúlik a rosszkedv. Régi, jó, kipróbált módszer ez.

– Fiúk! – kiáltott harsányan, mindjárt reggeli után. – Harci feladat vár ma ránk! Ki kell szabadítanunk a Framot a jég közül!

Hatalmas munka volt ez, de mind egy szálig szívesen láttak hozzá. Csak úgy süvítettek a meglendített csákányok, feszítővasak csattantak a jégen. A lefeszített tömböket szánra rakták és a lehető legmesszebbre húzták a hajótól. Még be sem fejezték ezt a munkát, Sverdrup elrendelte az élelmiszerkészlet átcsoportosítását. A ládáknak és zsákoknak egy részét félretették, hogy ha netán mégis elsüllyedne a hajó, hat hónapig élhessenek tartalékaikból a jégen, s elrakták a Spitzbergákon való meneteléshez szükséges tartalékokat is. A munka hevében enyhült a Nansen és Johansen sorsán érzett emésztő aggodalmuk. Nem felejtették el őket, minden ünnepnapon, ha bármiféle örömük volt, emlegették nevüket, de lassacskán rájuk is átragadt Sverdrupnak a győzelembe vetett, szilárd hite. Megint gondtalan, derűs hangulat honolt a hajón.

Ébredés után mindenekelőtt sorra megkérdezték az őrszemet:

– Láttad ma már Linát?

– Mit mond Lina?

A titokzatos női névvel valójában nem egyebet, mint egy közönséges kötelet, „liná”-t illettek, amely lazán lógott a hajó tatjáról, az alatta vágott lékbe. Egész úton gondosan vigyáztak, hogy ez a „világra nyíló ablak” be ne fagyjon, mert ha tűz ütne ki – s ez a legnagyobb veszedelem, mely a jég birodalmában az embereket fenyegeti –, csak innen meríthetnének vizet az oltáshoz. A „világra nyíló ablaknak” azonban még más rendeltetése is volt. Itt merítették a vízbe a víz próbák gyűjtéséhez szolgáló műszereket, és a mélységmérő szondákat. A tatról függő kötélre továbbá különféle fajta hőmérőket, meg

tarisznyarákok s más apró tengeri élőlények halászására szolgáló hálókat akasztottak.

Scott Hansen csillagászati méréseinek eredményei még nem is jelezték, milyen újabb irányba lendítette a *Framot* a tengeráram, „Lina” már tudtukra adta a sodrás változását. Mielőtt Nansen elindult az Északi-sarkra, mindnyájan örömmel üdvözöltek minden északi irányú elhajlást. Most leginkább az örvendeztette volna meg őket, ha az áramlat nyugatra, a honi partok felé vitte volna a hajójukat.

A sarki nyár napja, míg huszonnégy órás vándorútját járta az égen, mind tüzesebben sütött. Lassan szétszakadoztak a jégmezők, itt-ott vízfelületek sötétje csillant meg köztük. Heves délkeleti szél morzsolta a jégtáblákat a hajó körül. A *Fram* törzsének ismét éjjelnappal szakadatlanul jégtömbök ütköztek.

Sverdrup volt az egyetlen ember a hajón, aki örült, hogy a *Fram* nyár derekán áthaladt az északi szélesség nyolcvanötödik fokán. Hiszen minden fok, mellyel északabbra jutnak, távolabb viszi a hajót hazai kikötőjétől, Norvégiától. Mindenki viszolygott a gondolattól, hogy harmadszor is itt kell telelniük. Márpedig ez elkerülhetetlen volt. Sőt, még az sem volt bizonyos, hogy ez lesz itt az utolsó telük.

Végül egy nagy jégmező megint csak magába zárta a *Framot*, és a sarkvidéki éjszakában nehézkesen, lassan, sietség nélkül sodorta tovább. A hóviharok és a kemény fagyok megakadályoztak minden külső munkát, szánkirándulást, vadászatot. Csak a megfigyeléseket és méréseket folytatták, mint mindig, most is rendszeresen. Sverdrup a jég újabb ostromától tartott, s ezért elrendelte, hogy csaknem teljes

szénkészletüket hordják le a fedélzetről a jégre, levitette továbbá a hibás szélkereket, mely amíg ép volt, a dinamót hajtotta, lehordatta a felesleges és súlyos akkumulátor telepeket és más nehéz tárgyakat.

– Minél könnyebb lesz a *Fram*, – magyarázta csodálkozó társainak –, annál könnyebben emeli majd hátára az ostromló jég.

Jól sejtette.

A *drift* több hónapja állandó északi iránya hirtelen nyugatira fordult. Mikor áthaladtak a keleti hosszúság hatvanadik fokán, zajosan megünnepelték ezt az eseményt. A *Fram* már a habarovói délkörön járt.

– Ha most poharat emelhetnénk barátainkra, mint az Északi-sark meghódítóira! – sóhajtottak a fényűzően megterített asztalnál.

– Ne merjétek megtenni, babonás vagyok! – rikoltotta Amundsen, és öklével akkorát csapott az asztalra, hogy csak úgy csörömpöltek a bögrék.

– Igyunk! Pokolba a babonákkal! – tiltakozott Sverdrup hevesen.

– Inni sosem árt! – A sarkvidéken töltött három kemény tél sem csökkentette a doktor jókedélyét. – Annál is inkább, mert hiszen parancsnokunk iránt való szeretetből azóta is csak alkoholmentes italokat szopogatunk, mint a csecsemők.

– Ha megtudjuk, hogy Nansen elérte az Északi-sarkot, akkor hozok egy flaska whiskyt, bár jómagam nem állhatom, de leiszom magam vele a sárga földig! – fogadkozott a nekihevült szakács.

– Miért, te talán kételkedsz benne egy pillanatig is? – háborodtak fel a többiek.

NEM AZ ÉSZAKI-SARK

A LEGFONTOSABB!

1896. február elseje újabb ünnepi alkalommal szolgált. A *Fram* átszelte a keleti hosszúság harmincadik fokát. Mind közelebb jutottak hazájukhoz. A gyors hazatérés reménye éltette mindnyájukat. A legénység gondolatban mind gyakrabban ott járt már, ahol várták őket a feleség, a gyerekek, a család… Csupán Johansen és Scott Hansen voltak nőtlenek. De őket sóvárgó anyai szív várta vissza. Amundsen mind gyakrabban vetett elérzékenyült pillantásokat az ágya fölé akasztott fényképre, s el-elnézegette rajta feleségét, hét gyermekük körében. Sverdrup Nansen kajütjében lakott, s ott Éva fényképét láthatta. A jóbarát nem bírta nézni. Úgy tetszett neki, hogy most, mikor a *Fram* már biztonságos vizeken hajózik, az asszony szép, nyílt szeméből néma szemrehányás sugárzik felé. „Miért engedted el Fridtjofot az ismeretlenbe?” – vélte hallani. – „Hiszen visszatarthattad volna őt, megmagyarázhattad volna… hogy nem az Északi-sark a legfontosabb!”

Május végén Sverdrup, két év óta első ízben, elrendelte, hogy gyújtsanak be a kazánba. A hajót már csak alig négyszáz kilométer választotta el a Spitzbergák északi fokától. Ám a jég harapófogójából nem egykönnyen szabadulhattak. Az első próbálkozások minden örömet kioltottak. Nem segített a lőportöltés, nem használt az sem, hogy feszítővassal törték ki a

kőkemény tömböket. Meddő kísérletezéssel telt el a július. Csak egyetlenegyszer sikerült harminc-negyven kilométernyire szabad úszóterületet teremteniük a *Fram*nak. Aztán az erős szélfúvás egyetlen éjszaka folyamán visszakergette a hajót, messze, északra. Sverdrup a parancsnoki hídról, makacs állhatatossággal vezette az ütközetet, mérföldenként, sőt méterenként harcolt a délre vezető útért. Míg végre tizenharmadikán, ez volt a hajó szerencseszáma, a *Fram* kifutott az óceán jégmentes vizére. A hajósok föllélegeztek.

– Irányt változtass! Lobogót fel! Az ágyút üdvlövésre előkészíteni! – kiáltotta izgatottan a kapitány, amikor az őrszem jelentette, hogy valamiféle halászhajó bukkant fel a láthatáron.

Három év óta az első hajó… legénysége talán tud valamit Nansen sorsáról?…

A halászok csodálkozva bámulták a hullámok hátán feléjük siető különös, nagy hajót. A kis ágyú dörrenése megrémítette őket.

– Mit akarnak vajon tőlünk?

– Bizonyosan valamiféle őrültek!

– Talán kalózok?

Amikor a két hajó egymás mellé ért, a *Fram* fedélzetéről gyors, türelmetlen kérdés szállt a halászokhoz:

– Visszatért már Nansen az Északi-sarkról?

A kérdezők mindnyájan bizonyosra vették, hogy a válasz csakis az áhított „igen” lehet, s már készültek, hogy harsány „éljen!”-nel fogadják az örömhírt. Ám a kurta felelet másképp hangzott: „Nem!”

– Nemrég egy Andrée nevű svéd hajózott ide a szigetre. Léggömbbel akar az Északi-sarkra repülni. Talán ő tud valamit Nansenről – vigasztalta Sverdrupot a kormányos. – Ha akarjátok, elkísérlek hozzá benneteket. Jól ismerem az utat a fjordhoz; ott horgonyoz a svéd hajója.

A szívekbe visszatér a remény. Hátha Andrée tud valamit? De hiszen, ha az Északi-sarkra készül, nyilván ő akarja meghódítani a sarkot. Akkor pedig Nansen még nem tért vissza

– Teljes gőzzel előre! – hangzik a vezényszó.

Sverdrup egyetlen pillanatra sem hagyja el a parancsnoki hidat, nem válaszol a halászhajó kapitányának kérdéseire. Szívébe most első ízben lopakodott valami ijesztő nyugtalanság.

A legénység, ezeregynéhány napi sodródás után, és kereken ötszáz nappal azután, hogy Fridtjoftól búcsút vett, újra szárazföldet láthatott jég helyett: a kis sziget partját. Alig vetett horgonyt nagy sebtében a *Fram*, a hágcsó alá motorcsónak érkezett, s benne délceg, energikus arcú, komoly tekintetű, bajuszos férfi – Andrée.

– Nansen?… – szakadt ki Sverdrupból a csak félig kimondott kérdés.

– Nem, még nem tért vissza!

VERESÉG. NEM AZ ELSŐ,

ÉS NEM IS AZ UTOLSÓ

– Vereséget szenvedtünk! – a sátor előtt álló Nansen hangja oly éles volt, hogy a hálózsákjában félálomban heverésző Johansen egyszeriben talpra ugrott.

– Add az órát! Gyorsabban! – türelmetlenkedett Fridtjof. – Nem húztam fel tegnap a magamét, nem is értem, hogyan feledkezhettem meg róla.

Nansen maga volt a megtestesült szerencsétlenség. De amikor egy pillantást vetett a felém nyújtott zsebórára, még inkább elsápadt.

– Áll! Egyik sem jár! Most mi lesz? – suttogta.

Hiába rázogatták a két órát, hiába szorították fülükhöz, egyetlen aprócska kettyentést sem hallottak. A két óra néma maradt, mintha elátkozták volna őket. Hogyan határozhatják meg ebben a pusztaságban óra nélkül földrajzi helyzetüket? Hogyan találják meg a helyes menetirányt?

– Úgy látszik, az életben mindenért fizetni kell! – jegyezte meg Nansen keserűen. – Pedig mennyire örültünk már! Amióta rászántuk magunkat a visszavonulásra, Arktisz egészen szelíd és barátságos lett irántunk. Magad is észrevehetted. S most lám, itt ez az újabb csapás.

Johansen bólintott és hallgatott. Mit is mondhatott volna? Nansennak igaza volt. Április tizedike óta – akkor fordultak

vissza – szüntelenül sütött a nap, szélcsend volt. A fagyos förgetegek, hóviharok egy csapásra megszűntek. Nem állták többé útjukat a borzalmas jégtorlaszok, csak kétoldalt álltak sorfalat mellettük. S éppen tegnap, fáradtságuk ellenére huszonkét kilométert haladtak. Bezzeg, ha nem az Északi-sark *felől*, hanem oda felé haladhattak volna ilyen iramban!…

– Kár sopánkodással vesztegetni az időt, szedd elő a csillagászati évkönyvet. Abban a bádogládikóban van. Mindjárt meglesz minden szükséges adat. Aztán mindjárt beállítjuk az órákat. Pontosak lesznek, olyan pontosak, akár az obszervatóriumban.

Nansen nem ismerte a meddő kétségbeesést. Mintha a bajok csakis azért támadnának, hogy új, kiapadhatatlan erőforrásokat fakasszanak benne, mintha életének nélkülözhetetlen elemei lennének.

– Mindjárt kiszámítjuk a pontos időt, megmérjük a Nap és a Hold közötti szög nagyságát – biztatta magát, miközben felállította az állványt és hozzácsavarozta a teodolitot. – Mit kotorászol ott annyi ideig? Mit dörmögsz? Nem hallom! – szólt oda Johansennak, majd választ sem várva dudorászni kezdett.

Johansen még motozott egy keveset a ládában, tizedszer is kiszedte és visszarakta a papírokat. Mozdulatai mind lassúbbakká váltak.

– Nem hoztam el! – kiáltott fel végre kétségbeesetten.

– Micsoda? Mit mondtál?

– Nincs itt, nem hoztam el. Alighanem a Framon maradt.

Nansen keze erősen megmarkolta a teodolit állványát. Szeme elsötétült. Közel állt a kirobbanáshoz, de Johansen elfehéredett,

rémülettől eltorzult arca láttán visszafojtotta az ajkára toluló, keserű szavakat. „Sem a hely, sem az idő nem alkalmas a szemrehányásokra” – villant át agyán.

– Nem baj, majd csak boldogulunk valahogy – vetette oda, máris visszanyerve önuralmát.

Johansen azonban, még mindig sápadtan, fejét csóválta – Pontos idő nélkül elveszünk. Ha a legcsekélyebb hiba csúszik a számításokba, máris a nyílt tengerre juttathat bennünket a szigetvilág helyett. És mindez miattam! – tört ki, nem bírt tovább uralkodni magán.

– Ne félj, majd csak boldogulunk valahogy – ismételte Fridtjof gépiesen, bár még maga sem tudta, milyen orvosságot is találjon ezúttal a bajra.

– Van iránytűnk, a legutóbbi pihenőről még megvannak a földrajzi hosszúság és szélesség méréseink. Ennyi elég is – mondta maga elé. – Persze, hogy elég – ismételte fennhangon. – Ne aggódj, öreg fiú, mindjárt kiszámítunk mindent!

S egy pillanattal később már, a hálózsákban a logaritmustáblával és a mérési eredményekkel kezében, számításaiba mélyedt.

– Hallgattasd el a kutyákat! Pokolian zavarnak – kérte néha, fel sem pillantva a jegyzetfüzet oldalait egymás után megtöltő hosszú számításokból.

Csaknem egy napot vettek igénybe a fárasztó matematikai műveletek. Johansen sürgött, forgott. Újra meg újra kétszersültet vetett a kutyáknak, hogy ne csaholjanak, levest főzött, amilyen finomat csak tudott, s nekilátott a kilyukadt

kajak javítgatásának. Néha tiszteletteljes pillantást vetett társa komoly arcára. Nansen végre felderült, s félrerakta papírjait.

– Megvan. Nem volt könnyű dolog, tudod-e? A legtöbb képletre még emlékeztem, de egyiket-másikat le kellett vezetnem. Hiába, a gyakorlat hiányzik. Remélem, azért nem csúszott hiba a számításaimba. De most aztán úgy kell vigyáznunk az órákra, mint a szemünk fényére. Nincs nagy kedvem egyhamar megismételni ezt a kis munkát. Most pedig adj ennem, mert éhenhalok.

Johansen megkönnyebbülten fellélegzett. Ez jó jel volt. Fridtjof ritkán gondolt a gyomrára. Csak ha nagyszerű hangulatban volt.

A táborbontás némi akadályba ütközött, Baro, a fogat legjobb kutyája, amikor észrevette indulásra kész, befogott társait, hirtelen kitépte magát a nyakörvből, és farkát behúzva elszáguldott. Hol keressék? Hogyan fogják meg? Sokáig vártak, míg a restelkedő bűnös önként visszatért. Ha magára marad a jégsivatagban, gyötrelmes pusztulás vár rá, pedig még sokáig szükségük lesz a kutyák erejére.

És megint csak fárasztó menetelésben teltek a napok. Déltájban a megolvadt, locsogó tócsáiban napot és felhőket csillogtató jég nedves rétege a sítalpakra tapadt, és fékezte a szánok siklását is. A népes kutyafalkából már csak tizenkettő maradt. A sovány, beesett horpaszú állatok ereje napról napra fogyott. Telhetetlenül éhesek voltak mindig. Ha véletlenül a sítalpak közelébe jutottak, feneketlen torkuk szempillantás alatt elnyelte, az utolsó darabkáig eltüntette a bőr- és vászonszíjakat.

Május végén helyzetük már a legerősebb embert is megtörhette volna. Az óceán mindinkább valami gigantikus sakktáblára emlékeztetett. Szabálytalan fekete-fehér víz- és jégmezők váltakoztak körös-körül, egészen a távoli horizontig. S a két férfi derékig vizesen, fel-felbukva botorkált, kerülgette a széles tengercsatornákat – és haladt előre. Nem lankadó éberségre volt szükség, mert a jég felszíne itt-ott váratlanul meghajlott a sítalpak, s még inkább a megrakott szánok súlya alatt, márpedig ha csak egyetlen szánt elveszítenek, kimondták saját halálos ítéletüket.

Nansen csökkentette a napi élelemadagokat, mert készletük rohamosan fogyott. A menetidőt fájó szívvel ugyancsak kénytelen volt napi hét órára csökkenteni. Mint valami távoli emlékre, úgy gondoltak vissza azokra a napokra, amikor még tíz-tizenkét óra hosszat szaladtak a fogat után. A bajok betetőzéséül még az idő is mintha gúnyt űzött volna belőlük. Mindennap álmosan, fáradtan, éhesen indultak útnak, üvöltő szél kísérte, havas förgeteg korbácsolta őket. De, amikor már egyetlen lépéssel sem bírták tovább haladni és letáboroztak, lám, maris barátságos napsütés csillogtatta a jeget, szétoszlottak a felhők, magába szippantotta őket a kibukkanó kék ég.

Hogyan őrizzék meg türelmüket és lelkierejüket?

ELTÉVEDTEM!

Július első napjaiban a természet határozott az utazók helyett. Továbbhaladásról egyelőre szó sem eshetett Sátruk körül jégtörmelékkel teli patakok csobogtak. A nehéz hajócsónakba szállni kockázatos vállalkozás lett volna, a könnyű vászonkajakba ülni pedig – őrültség. A kajakok a viszontagságos út folyamán egyébként is foszlányokra szakadtak. Egyhelyütt a kutyák agyarai tépték fel, másutt a jég hegyes kiszögellései hasogatták meg őket. Alapos javításra szorultak. Még vázuk sem maradt épségben. Pedig ezekbe a közlekedési eszközökbe vetették a vándorok minden reményüket. Kajakok nélkül elvesztek.

Szerencsére, Nansen nem adta fel egykönnyen a harcot. „Mindig azt mondom hogy nincs módom efféle felesleges időpazarlásra. Még túlságosan sok tennivalóm van az életben” – hajtogatta még otthon, Norvégiában. Most sem tékozolta idejét sopánkodásra, inkább mindketten munkához láttak. Nehéz, fárasztó és felelősségteli munka várt rájuk.

Előfordult, hogy tizenhat, húsz óra hosszat is dolgoztak egyfolytában éhesen, átfagyva, az utolsó három havi vándorút embertelen viaskodásaitól elcsigázottan. Június elején Nansen már gondosan mérte a reggeli kétszersült és vaj adagot. Reggeli adagjuk nem haladhatta meg a húsz gramm zsiradékot és kétszáz gramm kenyeret „Egészen jól vagyunk még így is. Bár ennyi jutna az út végéig!” – sóhajtották mindketten.

Szerencsére, még aznap elejtettek egy arra repülő csért. De mi volt az az egyetlen apró madárka a két kiéhezett férfinak, aki egy ültő helyében alighanem egy rénszarvast is felfalt volna.

Egyheti pihenő után folytatták a menetelést.

– Megint ellenünk szegül minden – állapította meg Fridtjof, félig tréfásan, félig bosszankodva. – Végre megjavítottuk a kajakokat, s lám, víznek se híre, se hamva. Mintha valaki szántszándékkal jéggé fagyasztotta volna a vizet.

– Nem akarok jósolni, de lesz még részed vízben több is, mintsem kívánnád – bólogatott Johansen szomorúan. – Meglásd, elátkozzuk még a vizet.

Valóban elátkozták, nem is sokkal később. Itt jégtáblák torlódtak előttük, ott sötét víztócsa csillogott – amott ismét jég. Mint a sakktábla. Nansen felderítésre indult, kereste a fogatnak a legalkalmasabb átjárót.

„Lidércnyomásos pillanatok voltak” – mesélte később anyjának Johansen. „Néha úgy tetszett, hogy Fridtjof már sohasem tér vissza, és én magamra maradok. Egyes-egyedül a jeges pusztaságban. Félelem fogott el. Utána akartam rohanni, visszatartani, nem ereszteni. Álmomban néha még ma is újra élem ezeket a pillanatokat, s ilyenkor verejtékben úszva ébredek. Nem, mama, te ezt nem érted, senki sem értheti meg, aki maga át nem élte, nem hallotta azt a csöndet, hónapokig, évekig nem látott egyebet, csak azt a borzalmas fehérséget.”

Fridtjof egy napon izgatottan tért vissza a felderítésből. Arca szinte a felismerhetetlenségig elváltozott.

– Eltévedtem! – közölte kurtán.

– Hogyhogy?

– Nem tudom, hol vagyunk. Nem tudom. Lehet, hogy csak a fáradtság okozza. De lehetséges, hogy számítási hiba. Emlékszel, amikor beigazítottam az órákat? Egyetlen apró, tizedmásodperces tévedés is elegendő ahhoz, hogy a szárazföld helyett a nyílt tengerre jussunk.

– Mindig attól tartottál, hogy túlságosan is keletnek kanyarodunk.

– Igen, mostanában mindig délnyugati irányban mentünk. És félek, hogy már elkerültük a Ferenc József-föld északi fokát.

S bár néhány pillanat múltán már elszántabban hozzátette: – Azért ne aggódj, öreg fiú. Majd csak elboldogulunk valahogy! – hangjából nem csengett a szokott meggyőződés.

A jég délben megolvadt felületét éjjel vékony, üveges réteg vonta be, mely a szántalpak alatt csattanva megrepedt. A szánok belesüllyedtek, a két férfi térdig gázolt a sarkvidéki sárban, a kutyák néha szügyig belemerültek és alig bírtak kikecmeregni belőle.

Június végén az utazók erejük végső megfeszítésével jókora vízfelület partjára értek. A víz túlságosan nagy volt ahhoz, hogy megkerüljék.

– Talán kipróbálhatnánk végre csónakjainkat?

Johansen tudta, hogy Nansennak az efféle kérdései voltaképpen parancsok. Szó nélkül hozzáfogott leoldozni a szánról a kajakokat. Régen eldöntötték már, mit hagynak hátra, ha majd vízre szállnak. A teljes felszerelés súlya alatt a kajakok elsüllyedtek volna. Az utolsó pillanatban azonban a fiatalember szívét összeszorította a félelem.

– Mi lesz a tartalék sílécekkel? – kérdezte habozva, és összerezzent az erélyes válasz hallatára:

– Itt hagyjuk!

– A piszkos ingeket, fehérneműt?

– Itt hagyjuk!

– A sátrat?

Ezúttal hallgatás volt a válasz. Itt hagyják a sátrat? Hogy alusznak majd a szélben, hóban?

– Ezúttal még magunkkal visszük – hallotta végre Johansen megkönnyebbülten.

– A hálózsákot?

– Itt hagyni!

Ezzel azonban betelt a mérték. Johansen nem bírta tovább.

– Hogy gondolok? Kidobjuk a hálózsákot? Miben fogunk aludni? Ez őrültség!

– Nedves, mocskos, nehéz – T-próbáit ellenkezni Nansen. – Azt akarod, hogy elsüllyedjünk? – Amikor azonban látta társa szemében a konok elszántságot, engedett: – No hát csak rakd be, ha olyan nagyon akarod. Elvégre is, kidobni sosem késő.

Az egymástól két méternyi távolságra párhuzamosan lefektetett kajakokat sílécekkel erősítették egymáshoz-. Keresztben álltak a szánok, egyik az orrnál, másik a csónakok tatjánál. Mitévők legyenek a kutyákkal? Már csak három maradt életben. De még ennyi is sok. Nansen félrefordította fejét, amikor látta, hogy Johansen vállához emeli fegyverét. Ilyen pillanatokban mindig úgy érezte, gyilkosságot követ el, s az áldozat olyasvalaki, aki közel áll hozzá. Hirtelen boldog csaholást hallott. A kutyák meglátták a kajakok végében a

magasra rakott szánokat, egyetlen szökkenéssel fenntermettek az ismerős járművek tetején, kényelmesen elhelyezkedtek és bozontos farkukat barátságosan csóválták gazdáik felé. Ezzel az ugrással maguk döntötték el sorsukat.

A „VÁGY-TÁBOR”

A jégtábláktól zajló vízben kemény munkát adott az evezés. A szánok és a sílécek kilógtak kétoldalt a kajakok mellett. A tutaj – nehezen lehetne más nevet találni ennek a vízi járműnek – minduntalan elfordult balra. A toldott-foldott vásznon, mint valami szitán szivárgott át a víz. A két sarkutazó minduntalan félrerakta az evezőt, és a merítőedényt kapta kézbe. De mégis csak úsztak valahogy.

– Micsoda szerencse! – örvendezett Johansen.

– Látod, végre pihen a lábunk. Fejedelmi utazás! – lelkendezett Nansen.

A tutaj nekiütődött a jégperemnek, mely alól különös bugyborékolás tört elő.

– Elmenekült! – mondta Nansen, miközben partra húzta a szánokat, és sajnálkozva nézte a vízen szélesen hullámzó köröket. – Az első fóka!

– Ekkora hús-, meg zsírtömeg! – tódította Johansen. – Fogd meg a szigonyt, hátha felbukkan még?

– Nem hiszem, félénk jószágok ezek. Ezt már elszalasztottuk…

Nansen be sem fejezte mondókáját, az elsimult hullámok felett megint kíváncsian felbukkant és körülnézett a nagybajszos, kerek fókafej.

– Lőj! – kiáltotta Fridtjof.

Johansen golyója célba talált. Nansen villámgyors mozdulattal a merülő állatba döfte szigonyát, térdrevetette magát, hevesen megrántotta a bőrszíjat, és minden erejét megfeszítve húzta a zsákmányt.

A vadászat hevében észre sem vették, hogy a tutaj lassan eltávolodott a partról. A szánok már a jég peremén álltak. Nansen kajakja erősen megbillent, s átcsaptak felette a hullámok. Minden rakománya egyetlen pillanat alatt a tengerbe sodródott. A tűzhely szerencsére nem merült el, felszínen tartotta a légmentesen zárt, üres üst, de a szél mind messzebb hajtotta azt is. Már a sítalpak is a vízbe csúsztak, Még egy pillanat, és elmerülnek a kajakok.

Elengedje a fókát vagy veszni hagyja a felszerelést? – Nansen még mindig térdepelve, eldobta a kötelet, megragadta a szánt és húzta, amennyire csak bírta.

– Evezz erősebben, jobbra!

Johansen derékig a vízben, hamar a jégszekrényhez nyomja kajakját, és együttes erővel kihúzzák a szánt Most kerül sor a kajakra. Teli van vízzel, nagyon nehéz. Végül egy pillantás a fókára. Szerencséjük van, A zsákmány nem merült alá.

„Örömünkben mint a bolondok, körültáncoltuk a nagy, zsíros állatot. Nem is hederítettünk tengervízzel tele kajakjainkra és átnedvesedett holmijainkra. Nagy adag hús és zsír hevert előttünk, csak kezünket kellett kinyújtani érte. Gondjaink, mintha csak a szél hessentette volna szét őket, egy pillanat alatt semmivé foszlottak. Azt hiszem, sosem járt még itt, a sarkvidék jégbirodalmában ilyen boldog, elégedett két ember, mint amilyenek mi voltunk, amikor jóllakottan bebújtunk a

hálózsákba. Ettük a fókából főtt levest, ettük húsát, zsírját, amíg csak gyomrunk bírta. Szebbet nagyszerűbbet nem is álmodhattunk volna akkor. És méghozzá mikor is? Éppen indulásunk évfordulóján, és száz nappal azután, hogy a Framtól búcsút vettünk… A nyers fókazsír kitűnő, nagyszerűen pótolja a vajat. A hús? Finomabbat még képzelni sem lehet… A fókavérből készült, zsírban sült palacsinta meg éppenséggel pompás volt… Nem ízlett volna jobban a „Grand Hotel”-ben sem, sőt még egy korsó sörrel sem… Azt persze már jobb nem felidézni, hogy míg a füstölgő lámpa felett süti az ember az ilyen palacsintát, a füst „csípi, marja szemét és csorog a könnye… Lakománk kis híján katasztrófával végződött. A zsírlámpás, melyet egy darabka bádogból szerkesztettem, valószínűleg túlságosan felmelegedett a forró serpenyő alatt. Egyszerre csak magasra lobbant a láng. Megpróbáltam eloltani, de ahhoz, hogy a lámpát kivigyem, már késő volt. A sátor egy pillanat alatt megtelt fojtogató füsttel. Felragadtam egy marék havat, és a lángoló zsírra dobtam. Sajnos, az égő zsír sziszegve és sisteregve ezerfelé fröccsent. A lámpa fölött tűzoszlop tört a magasba. A lángnyelvek belekaptak mindenbe, ami csak a közelükben volt. Fuldokolva, hanyatt-homlok a kijárathoz ugrottunk… örültünk, hogy legalább mi magunk ép bőrrel menekülhettünk.

A kitörés után a lámpa kialudt, ám a serpenyő fölött a sátorponyván hatalmas lyuk kerekedett. Kénytelen-kelletlen feláldoztuk a szánokhoz tartalékolt egyik vitorlát, hogy megfoltozhassuk a sátrat… Én azonban nem adtam be a derekamat. Visszatértem a sátorba, nagy üggyel-bajjal

felélesztettem a tüzet, és végre megsütöttem az utolsó palacsintát is. Hiszen csak nem hagyhattam veszendőbe menni! Megcukrozva még ízletesebb volt. Nagyszerű hangulatban kebeleztük be a csodálatos fogást.”

– Nem mehetünk tovább – jelentette ki Nansen. – Itt mindig akad valamiféle zsákmány, éhen nem halunk tehát. Okosabb, ha kivárjuk, míg legalább valamennyire megolvad a hó és a jég. Lehetséges, hogy akkor a vízcsatornák is megszélesednek.

Egy hónapig táboroztak. A megpróbáltatásokkal teli, keserves út viszontagságai után szükségük is volt erre a pihenőre. Kiéhezettségükben valóságos hústömegeket faltak fel. Szerencsére „éléskamrájuk” mindig tele volt. A fókák, meg a három jegesmedve, melyet Nansen ejtett el, a mérhetetlen gazdagság és biztonság érzetét adta nekik.

Hozzáláttak a kajakok alapos megreparálásához. Mert ugyan mi lehetett volna ennél fontosabb? Ó, ha nem eresztenék át a vizet! „A szükség a találékonyság anyja” – ezt tanulta Fridtjof már gyermekkorában. Mindig merész és szokatlan ötletektől duzzadt. Most, hirtelen vegyésznek csapott fel. Nem tördelte kezét, nem panaszolta nehéz sorsát, hanem elhatározta, hogy valamiféle vízhatlan szigetelő anyagot gyárt. Hasznos ötlet, de vajon miből valósítsa meg? És mégis megtalálta a módját. Az elejtett állatok csontjait apró darabokra törte, majd porrá őrölte, elégette és a hamut olvasztott fókazsírral keverte össze. A kínos-keservesen előállított termék azonban még nem felelt meg a követelményeknek. Kormot elegyített hát hozzá. Ez utóbbit azonban cseppet sem volt könnyű dolog összegyűjteni.

Néhány napi bajlódás után a két fülig kormos utazó kéményseprőre emlékeztetett.

– Akkora fekete oszlopban emelkedett sátrunk fölé a füst, hogy tán még a Spitzbergákig is ellátszott, kormot azonban nagyon keveset adott – mesélte később nevetve Nansen.

Sokat vesződtek, kínlódtak, míg végre a csonthamuval és korommal kevert fókafaggyúval mindenütt bevonták a kajakok vásznát, s azután még – különféle tubusokból kinyomott – vékony olajfesték-réteggel is bemázolták. A festékeket azért hozták magukkal, hogy Fridtjof vászonra vethesse, és megörökítse az Északi-sark szépségeit. És lám, most ezek a festékek mentették meg őket az elsüllyedéstől.

A kajakokba azonban itt-ott még mindig beszivárgott a víz. Nansen minden varrást és javítást a magukkal hozott kevéske, kátrányba olvasztott sztearinnal kent be. Ez végre segített.

Csigalassúsággal teltek, morzsolódtak a napok, egyik a másik után. A jégviszonyok nem javultak. Várniuk kellett.

„Életünk most kissé az eszkimók egyik meséjére emlékeztet. A mesebeli legények a fjord partjára mentek füvet gyűjteni, s amikor látták, hogy a fű még nem kelt ki, letáboroztak és türelmesen megvárták, míg eljött a kaszálás ideje” – jegyezte fel Nansen július közepén. Majd így panaszkodik:

„A hó, mely nem akarja átengedni helyét az esőnek, kétségbeesésbe kerget. Habkönnyű és lágy, talán mégiscsak eltűnik végül… Annyira hozzászoktam már a csalódásokhoz, hogy nehéz hinnem bármiben is! Jó iskolája ez a türelemnek… Milyen kellemes lenne ma otthon üldögélni. Minden virágba borult, napsütésben remeg a fjord. Ott ülsz, Évám, a

sziklacsúcson? Vagy talán a kis Livvel csónakázol a tengeren? Tekintetem, a sátornyíláson át megint a fehérségre hull. Jó néhány jégtömb választja még el ezt a pillanatot az el-jövendőtől.

Mennyi idő eltelik majd, míg viszontláthatlak benneteket… Most minden más közömbössé vált. Csak hazavágyom…”

Nem csoda, ha a hosszú pihenő helyét teljes egyetértésben Vágy-tábornak nevezték el.

A hőmérséklet heves ugrása ismét felcsigázta reményeiket. A láthatár déli részét már régóta elborító felhő szemlátomást nőtt, terjengett, eltakarta az égboltot. És végre megeredt, sőt néha felhőszakadásnak is beillett az áhított eső. Végre valahára! Kopogott a sátor falán, befolyt a belsejébe, s olvasztotta a jeget. Hátha sikerülne a harmadik telelés helyett még a sarki éj beállta előtt hazatérniük?

– Indulnunk kell! Minél hamarabb! Amint egy kicsit kivilágosodik.

Az izgatott Johansent nem kellett biztatni. Máris sürgölődtek mind a ketten, szárították a lámpán az átnedvesedett kétszersültkészletet, foltozták a harisnyákat, még egy utolsó próbának vetették alá a kajakokat.

Az egyik kutyától fájó szívvel meg kellett válniok. A hűséges, kitartó, odaadó, ereje fogytáig szolgáló állat semmiképp sem akarta átadni helyét a fogatban. Végül beletörődött sorsába a szegény pára. A táborhelyen hagyták még: a hálózsákot, a nehéz medvebőröket, fehérneműjüket, a tartalék prémkesztyűket, továbbá gyógyszerkészletük egy részét. Sajnálták minden otthagyott holmijukat. Az otthontalan vándoroknak bármikor

szükségük lehet rájuk, de a kajakokat mindenáron tehermentesíteni kellett. Amúgy is csoda volt, hogy mindeddig nem süllyedtek el…

– Még két teljes nyári hónap áll előttünk – örvendezik Nansen, és ügyet sem vet Johansen helyesbítésére:

– *Már* csak kettő. Így akartad mondani?

AZ „ÍGÉRET FÖLDJE”

– Föld!

A két férfi megbűvölten nézi a láthatárt, a napfényben szikrázó jéghegyek tövénél húzódó, keskeny, alig megkülönböztethető sávot. Az eltelt négy hónap folyamán gondolataik napról napra ideszálltak. Végül már kételkedni kezdtek létezésében. Már csupán álmaikban látták a célt, az ígéret Földjének ködös körvonalait… S most íme, ott ragyog előttük valóságosan, közelien, elérhetően.

Nansen a hófehér hegycsúcsokat nézi.

Szívét még ebben a pillanatban is félelem szorongatja. Hátha csak felhőket lát, melyek egy pillanat múlva megváltoztatják alakjukat és eltűnnek szemük elől?

Nem ilyennek képzelte a sóvárgott szárazföldet. Magas csúcsokról álmodozott, hágókról, melyek mögött meghitt völgyek bújnak meg. S itt megint csak a kihalt és ellenséges jégvilág közeledik feléjük.

– Miért csak holnap? Ha tüstént indulunk, még ma elérhetjük – lelkendezik Johansen. – Hiszen nincs messze!

– Azt csak úgy véled. Én meg azt mondom neked, hogy ma nem, de az is lehet, hogy még holnap sem érjük el azt a földet.

– Te magad hajtogatod mindig, Fridtjof, hogy nem szabad elkedvetlenedni, kezünket tördelni, most meg…

– Inkább arra vigyázz, hogy el ne törd a sílécet!

Johansen lelkesedésének lázát már az első lépések lehűtik. Nansennak igaza volt. A síléc belesüpped a fellazult hóba. Alig bírják kihúzni belőle. Haladásukat ellenszél fékezi. Mind újabb és újabb patakok szelik át útjukat. Sodrón, sebesen csobognak jégmedrükben, mint tavasszal a megáradt folyók. Eltűntek a nagy jégtáblák, s töredékeik zűrzavarában nehezen találni átjárót. A tavak, melyeken kajakkal gyorsan és biztonságosan kelhettek volna át, most már bezárultak, összetömörültek, mintegy gonosz boszorkány varázspálcájának érintésére. Nansen kénytelen-kelletlen mégis rászánja magát, hogy áthajózzanak a keskeny csatornákon.

Az első próbálkozás, úgy tetszik, sosem ér véget. Vízre bocsátják a kajakokat, összeszíjazzák őket, tetejükbe rakják a szánokat, s miután átkeltek a háromnégy méteres vízcsatornán, újból kioldozzák a szíjakat, a szánokat leveszik, s a jégre húzzák, majd partra vontatják a kajakokat, és felrakják a szánokra. Újabb türelempróba volt ez a számtalan másik után, s nem is a legkönnyebb.

– Ilyen módon nem jutunk messzire. Másképp kell ezt csinálni. Várj!

Nansen erélyes hangja lelket ver csüggedt társába. Vajon mit talált ki már megint?

– Mindent fordítva csinálunk. A szánokat egyszer s mindenkorra a kajakok alá kötözzük.

– Hogyhogy?

– Mindjárt meglátod.

A jég között sötétlő, legközelebbi tavon már gyorsabban kelnek át. A szánokra erősített kajakokat könnyedén rátolhatják

a vízre, s ugyanolyan könnyen kihúzzák a szemközti parton.

– Tudod, honnan jutott eszembe ez az ötlet? – nevet Nansen jókedvűen. – Nem az enyém. Olvastam valamikor, hogy így segítenek magukon a szibériai fókavadászok. Szántalpas csónakokat használnak.

Zseniálisan egyszerű volt a megoldás, de a két utazó aznap mégsem jutott már messzire. Éjszakájuk is borzalmas volt. A víz mindenfelől alámosta a sátrat, s a könnyű gyapjútakarókból varrt hálózsák hamarosan átnedvesedett. Sajnálkozva gondoltak a Vágy-táborban hagyott meleg szőrmezsákra. Megpróbálkoztak azzal is, hogy a még fel nem ázott jégre feküdjenek, de ez sem segített. Nansent már másnap heves reumatikus fájdalmak kínozták. Reggel alig bírt felegyenesedni, minden lépés fájdalmat okozott, bár ezt nem akarta bevallani. Johansen úgy viselkedett, mintha nem látná társa szenvedéstől eltorzult arcát. Valami átlátszó ürüggyel azonban maga indult neki, alkalmas átjárót keresni. Rémület fogta el. Betegség, itt – az a vég maga.

Nincs alkalmas átjáró. Csak egyenesen előre haladhatnak, vaktában, a nap ezernyi sugarában villódzó, közeli és mégis még mindig oly határtalanul távoli föld felé. A hű cimbora, Nansen mögött vánszorogva segít tolni a szánt, miközben a magáét húzza.

A nemrég még megváltásként várt, sóvárgott eső szüntelenül szitál, szemerkél, majd szakadó záporba csap át. Átkozott eső. S hát a szél? Mindig egyforma ellenszél, mely a szárazföld felől makacsul kergeti a jégtáblákat. S a jégtáblákkal együtt – az embereket. A pihenőhelyek nem pihenést, hanem gyötrelmet

hoznak. Johansen gondos anyaként forgolódik Nansen körül, begyújt a tűzhelybe, ennivalót főz, sátrat ver, s nem törődve barátja ellenkezésével, segít levetni az átvizesedett ruhákat. Nyolc nap múltán a fájdalom valamennyire enyhül, az egészséges férfi szervezete leküzdötte a betegséget. És némán, konokul ismét útnak erednek.

„LŐJ, MÍG NEM KÉSŐ!”

Tizenhárom napja meneteltek az Ígéret Földje felé, amikor ismét egy tó állta útjukat. Partján egymásra torlódtak a jégtömbök. Szokás szerint Fridtjof ment előre. Miközben a kajakot igyekezett a vízre lökni, hirtelen társa fuldokló kiáltása ütötte meg fülét.

– Gyorsan a puskát!

Villámgyorsan megfordult. Johansen a földön hevert, s egy hatalmas jegesmedve állt mellette, a fiú a medve torkát szorongatta, és minden erejével iparkodott eltaszítani arcától a vadállat tátott száját. A puska, tokjában, a kajakon volt, Nansen gyorsan behajolt érte, de amint a fegyver agyát már-már megmarkolta, a kajak meglódult a heves lökéstől, és elúszott a parttól. Ugorjék a vízbe és lőjön a kajakból? – villant át Nansen agyán. Túlságosan soká tartana. Máris megragadta az elúszó alkotmányt, hogy visszahúzza, s ekkor ismét hallja az elfulladó hangot:

– Lőj – míg nem késő!

Ebben a pillanatban Nansen végre kirántotta a puskát. Felhúzta a sörétre töltött cső ravaszát, és a medve fejére célozva, ülő helyzetből elsütötte a fegyvert. A vad eldőlt a jégen. Johansen fürgén mint a csík, talpra szökkent, s már rohant ő is a puskáért.

– Oly halkan lopakodott ide – mesélte kicsit később még mindig izgatottan –, hogy azt hittem, a kutya neszez mögöttem.

Csak amikor mancsával fejbe sújtott, hogy majdnem elsötétült előttem a világ, akkor vettem

Ember és állat egyaránt nehezen vergődik át a kavargó hóförgeteg függönyén

Lőj már, míg nem késő! (Halvdan Egedius rajza)

észre tévedésemet! De már későn… Végigvágódtam a jégen. Arra eszméltem, hogy le akarja harapni a fejemet, mint a fokáét. Akkor torkon ragadtam, szorítottam, ahogyan csak bírtam és kiáltottam. A medve egy pillanatra meghökkent, aztán ismét támadásba lendült. Akkor másodszor is kiáltottam. A kutyák a vadállat hátsó lábába akaszkodtak. Ezért egy pillanatra félreugrott. Felpattantam, fegyvert ragadtam, szerencsére ekkor már te is lőttél. Nem sok híja volt, hogy elpatkoljak.

A két barát megkönnyebbülten lélegzett fel. Aztán szemügyre vették a jégre rogyott óriás testet. A kutyák elugrottak mellőle. Míg mozgott, támadták, mozdulatlansága azonban megfélemlítette őket. Cselt szimatoltak.

Nansen leplezetlenül bámulta társa hidegvérét. Szerencsére a vadállat nem tett nagyobb kárt benne, csupán arcáról kaparta le a piszokréteget, és kezén ejtett egy kisebb sebet.

Nem sokat kellett várniuk, s máris új, megrázó élményben volt részük, ezúttal azonban végre öröm várt rájuk. Már csak egy keskeny, jégmentes tengersáv választotta el őket a szárazföldtől. Hát mégis elérik valahára az Ígéret Földjét? Nansen röviden csak ennyit ír útinaplójába:

„Kivételesen boldog nap. Johansent nem falta föl a medve, s közvetlenül előttünk – az Ígéret Földje.”

*

A tengerből meredeken kiemelkedő, rideg sziklák védték a szigetet. Lenn áthatolhatatlanok, fenn átláthatatlan kód

függönye rejti őket. A vándorok hallgatagon siklottak a különös, félelmetes part mellett, és hasztalan kerestek biztonságos öblöt. Közben ügyelniük kellett, nehogy a gleccserekről lezuhanó súlyos jégtömbök valamelyike eltalálja őket. A jégsziklák nagy robajjal omlottak a vízbe, s még sokáig úsztak felszínén.

– Íme, az álom beteljesülése – próbálkozott a tré fával Fridtjof. – Szívesebben tölteném még ezt az éjszakát is a jégmezőn. Mi a véleményed?

Hallgatás volt a válasz.

– Hjalmar, az ég szerelmére, térj már magadhoz! Hiszen csak nem fogunk itt telelni? Éhen halnánk! Előttünk a nyílt tenger. Az evezők és a vitorlák egykettőre elröpítenek bennünket délre, haza! Hallod?

Johansen némán bólintott. Minden mindegy volt már neki. Aludni, mindenáron aludni kívánt. Nem menetelni, nem evezni, nem sátrat verni a jégen napról napra. Hanem bebújni végre valami kuckóba, s ha csak egy percig is, de csendben, melegben, nyugalomban megpihenni.

A következő napok nem sokban különböztek az előbbiektől. A két sarkutazó csónakja még mindig a már jól ismert komor, szürke ködbe – burkolódzó partok mentén haladt. Mikor kissé kiderült az ég, Nansen felkapaszkodott egy, a többinél magasabb torlaszra, s onnét fürkészte türelmetlenül a láthatárt. Szíve elszorult. Ameddig tekintete elért, mindenfelé kisebb-nagyobb szigeteket látott csupán a messziségben – partjuk megközelíthetetlen, jéghegyek orma nyúlik föléjük, egyik épp olyan, akár a másik.

A legközelebbinek Nansen Éva nevét adta, az útára következő sziget Liv nevét kapta, a harmadikat, melyen végül sikerült kikötniük, rég halott anyja emlékére, Adelaidának nevezte el. Az egész kis szigetvilágot Fehér-földnek keresztelte. Hát még ha tudhatta volna, hol terülnek el ezek az újonnan felfedezett szárazföldek? Annyi bizonyos, hogy nem a Spitzbergák partjainál. Más alakúak a szigetek, s a vándorok feje felett azon a tájon ismeretlen madarak röpködnek. Ez volna a Ferenc József-föld? De melyik partja az óriási szigetcsoportnak? Keleti vagy nyugati? Mert a kettő között igen nagy a különbség. Ha ez a nyugati part, akkor vándorlásuk csakhamar véget érhet. Télre már talán haza is érhetnek…

Nansen nem meri hangosan kimondani gondolatát, nem akar hiú reményeket ébreszteni Johansen szívében. A csalódások fájnak, megfosztják az embert erejétől, márpedig nekik még sok erőre lesz szükségük. Amint alaposabban megismeri a vidéket, jó hangulata visszatér. Az első pillantásra kihalt, ijesztően rideg kis szigeteken lüktet az élet. Itt hatalmas medvetalpak nyomai látszanak a havon, ott fókanyáj sütkérezik a napfényben, néha negyvennél is több egy csapatban, feketéllenek tőlük a parti jégtáblák. Fejük felett minduntalan ismeretlen, különös fajta madarak húznak el, melyeket néha Nansen, a zoológus, sem tud nevükön nevezni.

– Nem a legrózsásabb, de annyi bizonyos: éhenveszni aligha fogunk itt – állapítja meg boldogan.

Márpedig egyelőre ez a legfontosabb. Ha legalább gyorsabban hajózhatnánk! Nansen elkomolyodik. Johansen már tudja, társa új ötletet forgat fejében. S nem soká kell várnia.

– A szánoktól nem válhatunk meg – jelenti ki Nansen –, még szükségünk lehet rájuk, de feltétlenül meg kell kurtítanunk őket.

– Minek? – Johansen valósággal megrémült.

– Hogy elférjenek hátul a kajakokban. Mindjárt gyorsabban haladunk majd.

A BÁTORSÁG TÖRETLEN,

DE SZÉTFOSZLOTT A REMÉNY…

Nansen ötlete hasznosnak bizonyult. A kajakok mindjárt sebesebben siklottak. Sőt, az ormótlan, nagy tengeri szörnyetegek, a rozmárok ízléséhez talán túlságosan gyorsan is. Ezek az állatok ugyanis mind nagyobb érdeklődést tanúsítottak a két ismeretlen lény iránt, aki látogatóba érkezett hozzájuk, s – aki minden látható ok nélkül annyira siet valahová. Méltóságosan, minden félelem nélkül, a házigazda tekintélyéhez illő lassúsággal úsztak oda a kajakokhoz. A tengerben ezeknek az állatoknak nincs súlyukhoz és terjedelmükhöz méltó ellenfelük. A jégmezőn néha-néha megtámadja őket a jegesmedve, de még az is szívesebben kerüli az összecsapást.

A mélyből felszínre bukkanó óriások egyike véletlenül éppen Nansen kajakjának ütközött.

„Alulról heves ütést éreztem. Csodálkozva körülnéztem. Közelemben egyetlen jégtábla sem volt. Hirtelen otromba nagy fej bukkant ki a vízből… orrlyukai körül fenyegetően remegett vastag sörtebajusza, fehéren villantak meg hatalmas agyarai. Kerek, üveges szeme makacs, súlyos pillantással szegeződött rám. Volt valami különösen fantasztikus, valami özönvízelőtti ebben a jelenségben, nem felejtem el egyhamar. A rozmár végre prüszkölt egyet, majd elmerült, mint valami tünemény. Egy

perccel később újra felbukkant a tengerből, ezúttal Johansen mellett. Nem tudom, mi volt a szándéka, de féltem, hogy agyarával kilyukasztja a kajak fenekét. Mindketten egyszerre ragadtunk fegyvert. Az állat ismét bőszülten prüszkölt, felüvöltött és alámerült, hogy egy pillanat múltán ismét nyomunkba szegődjék. Johansen ijedtében egy arra úszó jégtáblára ugrott, ráhúzta kajakját is, miközben puskáját még mindig kezében szorongatta. Követni akartam példáját, de amikor lábam a tábla peremére tettem, súlyom alatt betört a jég. Hevesen visszarántottam lábamat, de másodpercekig alig bírtam visszanyerni egyensúlyomat. Ha most bukkan fel előttem a szörnyeteg, minden bizonnyal a tengerbe fordulok. Keserves próbálkozások árán végre sikerült kihúznom a kajakot, s egy jégtáblára menekültem. A rozmár lemondott további üldözésünkről.

… Egy más alkalommal látom, hogy Johansen kajakja hirtelen a levegőbe ugrik. Alatta rozmárfej bukkan ki a vízből. Habozás nélkül lőttem. Szerencsére, lövésem talált. A halálosan megsebzett óriás azonnal a felszínre vetődött. Alig bírtuk átvágni vastag bőrét, hogy néhány szelet zsírt és húst kivágjunk belőle” – emlékezik Nansen.

Néhány napi veszedelmes hajózás után végre letáborozott a két utazó egy ismeretlen kis sziget jégmentes partján.

„Mekkora öröm szikláról sziklára ugrálni! Két év után először, öt hónapja, hogy elhagytuk a *Fram*ot. Akár a kiránduló gyerekek, játszunk a köves part kavicsaival, hallgatjuk csikorgását talpunk alatt. A legmagasabb domb tetejére kitűztük a norvég zászlót. Moha búvik meg a sziklarepedésekben,

magányos, sarki-pipacs gyönyörködteti szemünket élénk aranyszínével.”

Valahogy meg kell ünnepelni ezt a nagy pillanatot. Petróleumkészletük a végét járja, egypár csepp kotyog már csak a bádogkanna alján. Nansen gyorsan új lámpát szerkeszt, megtölti rozmárzsírral és levest főz rajta. A vízbe beleszórja az utolsó maradék szárított burgonyát. Ettől a pillanattól fogva egyedül Arktisz táplálja majd őket…

A sziklafoktól nyugatra nyílt tenger hullámzik A szigetek vonulata délnek tart. Csak itt, ezen a helyen mondhatják végre, hogy elérték a Ferenc József-föld nyugati szegélyét.

Nyílt tenger – hazafelé vezető, szabad út. Még nem is örvendezhettek igazán, örömük máris elhal. A heves szél nagy, vastag, egymásra torlódó jégtáblákat, áttörhetetlen gátat sodor elébük ismét.

„Nemrég még remény éltetett, bátorság hevített” – jegyzi fel Nansen. – „Most, jóllehet a bátorság töretlen, a gyors hazatérés reménye szertefoszlott.”

– Türelem – biztatja Johansent, aki közel áll az összeroppanáshoz. – Csak kellő türelemmel küzdhetjük le az akadályokat. Mire való a gyötrődés? Egyik nap a visszatérés reményét ízleljük, másik nap kétségbeesünk, amiért elillant a remény. Mondjuk ki végre kereken: itt kell kihúznunk a telet és azzal kész!

– Hol? – fakad ki Johansen. – Ebben a pusztaságban? – És riadtan veszi tudomásul, hogy hiába vár választ.

A HARMADIK ÉJSZAKA

A SARKVIDÉKEN

„Itt húzzuk ki a telet…” Hétköznapi, érthető szavak. Ám Nansen telelése az Északi-sark történetében eddig ismertek egyikéhez sem hasonlítható. Mindazok, akik a Magas Északon kényszerültek áttelelni a sarkvidéki éjszakában, akár hajótöröttekként is, az összetört, elhagyott hajóról mégiscsak megmentettek egyet-mást, élelmiszerkészletüket, deszkákat, gerendákat, amelyekből kunyhót eszkábálhattak össze maguknak.

Villem Barents, aki a XV. században telelt az Északi-sarkvidéken, és borzalmas pillanatokat élt át Új-Földön, a tenger sodorta faanyagból tágas kunyhót építhetett, és a hajóról megmentett tárgyakkal úgy-ahogyan be is rendezhette.

Háromszáz esztendő múltán véletlenül bukkant rá erre a házra egy norvég bálnavadász. A kunyhó belseje érintetlen volt, mintha lakói csak az imént távoztak volna. Elnémult óra függött a falon, ódonságtól megsárgult könyv – Marco Polo világkörüli útjának leírása – hevert az asztalon. Épségben maradtak a fekvőhelyek medvebőrei, az ósdi alabárdok és karabélyok. Hollandok fedezték fel a kéményben, egy lőporszaruban a hajónaplót. Ebbe rótták jegyzeteiket Barentsék, lúdtollal, pontosan, napról napra, egész télen. Az írás híven tükrözte az

utazók keserves élményeit, azokét,.akik a történelemben első ízben kényszerültek a Magas Északon telelni.

Még a Franklin-expedíció szerencsétlen tengerészei is vittek magukkal élelmet a hajóról, amikor nekivágtak a jégnek.

Még a tragikus sorsú Greely-expedíciónak is volt némi kis készlete, sőt, háza is volt az első és második sarkvidéki éjszaka idején.

Néhány évvel Nansen utazása előtt történt, hogy Leight Smith angol expedíciójának jachtjára, mely a Flora-félsziget közelében horgonyzott, egy napsütéses augusztusi reggelen váratlanul hatalmas jégtömeg zúdult. Az angolok a hajóroncsból házat eszkábáltak össze maguknak télre, s kimentették az élelmet, a ruházatot és minden egyéb felszerelésüket is. Nansen tudta, hogy ennek a háznak itt kell lennie valahol, ezen a tájon. Megfordult fejében, hogy keresésére indul, de nem tudta pontosan, merre menjen, nem vehette hát bizonyosra, hogy felleli a házat. S ráadásul attól tartott, hogy még ha rábukkanna is a házra, arra már nem lesz ideje, hogy elegendő élelmet is felhalmozzon télire. Úgy döntött hát, hogy ott maradnak az ismeretlen kis szigeten.

Nehezére esett a döntés. Tudta, hogy a megközelíthetetlen szigettenger útvesztőjében senki sem keresi majd őket. Mindegyre kísértette a gondolat, hogy helyzete leginkább a szerencsétlen de Longéra emlékeztet, méghozzá, arra az időszakra, amikor a lakatlan szibériai partvidéken partra szállt. De még de Long is előnyösebb helyzetben volt. Emberi településeket keresett, és hitte, hogy rájuk is talál, ő azonban

tudja, hogy körös-körül ismeretlen, lakatlan pusztaság terül el, fenyegetően és könyörtelenül. A nagy titok.

*

Honnan volt Nansennak annyi bátorsága, hogy szembenézzen a gyorsan leszálló sarkvidéki éjszakával? Bátorságán és tapasztalatán kívül, mit szegezhetett még szembe vele? Felszerelése: megkurtított szánok, szitává lyukadt kajakok, ronggyá foszlott ruhák, gyapjútakarók maradványaiból összetoldozott hálózsák, foltozott sátor. A tengerből üggyel-bajjal kihalászgatott fadarabokból még tisztességes tábortüzet sem gyújthatott. A *Fram*ról hozott élelmiszerkészlet már régesrég elfogyott. A csekély „vastartalékot”, melyhez – ebben megállapodtak Johansennel – a világ minden kincséért sem nyúltak volna, tavaszra tették félre, a nagy vándorútra, hazafelé. Csak a medve- és fókahúsra számíthatott tehát. Azt azonban előbb még meg kellett szerezniük.

Mint mindent, amire csak szükségük lehetett. És minél gyorsabban, még a tél beállta előtt. Most már minden nap, sőt minden óra drága volt.

– Jó menedék kell a szél és a fagy elől, különben elpusztulunk – mondta Nansen.

Kimondani könnyű az ilyesmit, de hogyan építsék fel a sárral tapasztott kőkunyhót, mikor egyebük sincs, csak két erős karjuk, meg törött síléceik? Itt csak Nansen közismert találékonysága segíthet. Bambusznyélre erősített, hatalmas rozmáragyar helyettesítette a csákányt, széles, lapos

rozmárcsont az ásót. A sziklákat azonban puszta kezükkel kellett kimozdítaniuk a fagyott földből, az „ásóval” legfeljebb csak mélyíthették a gödröt. Egymásra rakott kövekből húzták fel a falat, s a réseket mohával, zuzmóval, homokkal, sőt rozmárbőrdarabokkal tömték be. A legnagyobb gondot a tető okozta.

– Miből csináljuk? – töprengett tanácstalanul Johansen. – Mondd meg, miből?

– Rozmárbőrből.

– Nem bírjuk lenyúzni. Pokolian súlyos és kemény, még a kés is alig fogja.

– Ne aggódj, majd kieszelünk valamit.

A rozmár, amelynek bőre hivatva volt megmenteni az utazókat, egyelőre még békésen úszkált az óceánban, és nem is gyanította, hogy hamarosan bevonul maid az emberi találékonyság történetébe. A kis sziget körül. melyen Nansen és Johansen „megtelepedtek”, csak úgy rajzottak ezek a szörnyetegek. A tolakodó, kíváncsi jószágok a legcsekélyebb félelmet sem árulták el. Könnyen elejthették őket, annál nehezebb volt elmozdítani helyéből a tetemet. Egy-egy hatméteres kolosszus egy tonnát, sőt, olykor másfelet is nyomott.

A sarkutazók egy ízben két öreg hímet zsákmányoltak, oly nagy állatokat, hogy megmoccantam sem bírták őket.

– Megbolondultál? A tengerben akarod megnyúzni ezt a két óriást?

Johansen azt sem tudta, hova legyen ámulatában, amikor látta, hogy Nansen már derékig gázol a vízben.

– Másképp nem boldogulunk velük. Itt talán könnyebben lehúzzuk a bőrüket. Ne sokat törd a fejed, öreg fiú, kettőnknek gyorsabban megy, mássz be a vízbe, nem is olyan nagyon hideg.

Jeges volt a víz. Milyen is lehetett volna a Jeges-tenger vize? Nansen azonban, mintha nem is érezte volna hidegét. Különlegesen nehéz és utálatos munka volt. Ruhájukat úgy átitatta a vér és a zsír, hogy egész télen áradt belőle a halzsír bűze, lábuk megdermedt, de Fridtjof erőlködéstől bíborvörös arca csakúgy ragyogott, mikor végre felhasították a rozmár bőrt.

– Nézd, micsoda szalonna! Kövér és puha, mint a legfinomabb disznóháj. A hús meg? Kész gyönyörűség. Azt hiszem, egész télre elég lesz. Darabonként kihordjuk a partra. A bőrt most már alighanem sikerül lehúznunk. Mondtam, hogy ne emészd magad!

Az előrelátó Nansen összegyűjtötte a rozmár inakat. Ruhajavításhoz akarta felhasználni, cérna helyett. A rókák és sirályok azonban, még mielőtt elrejthette volna, egész készletét szétlopkodták.

Sok vesződségbe került, míg a három centiméter vastag bőrt a kőfalak fölé feszítették. De végre mégis befedték a házat. És ez volt a legfontosabb.

A LEGJOBB MOSDÓSZER

A MELEG MEDVEVÉR

– Türelemmel és munkával a világon minden elérhető. Azt hiszem, ennek meggyőző bizonyítékát adtuk – nézegette Nansen büszkén két kezük művét.

A kunyhó, amely ezentúl hajlékuk lesz majd, napról napra kényelmesebben festett. Csaknem egy méter magas kőfal emelkedett az ugyanolyan mélységben földbe vájt gödör fölé. Ez az üreg, vagy ahogyan ők nevezték: „szobácska” három méter hosszú, két méter széles volt, megvédte őket a széttol és a hótól, nekik a kényelem csúcsának tetszett Mióta a két sarkvidéki építőmester elhagyta a *Framot*, nem volt része hasonlóban. A fűtést s egyúttal a világítást is, a bádogból ötletesen szerkesztett, rozmárzsírral megtöltött lámpák adták. Nagyszerűen égett bennük a kötszermaradványokból készített kanóc. Hat hónap után végre megkísérelték, hogy külön hálózsákban aludjanak. Egy éjszaka azonban megelégelték ezt a luxust. Foguk vacogott, testük meggémberedett. Utazásuk során még sohasem fáztak át ennyire, pedig hát isten a megmondhatója, mennyit fagyoskodtak már a szerencsétlenek. A következő éjszakát már ismét a közös hálózsákban töltötték.

Az utolsó pillanatban készült el a téli tábor A hőmérő higanyoszlopa napról napra lejjebb süllyedt, mind fagyosabb szél csapkodta arcukat. Szüntelenül tombolt a hóförgeteg.

A ház körül csak úgy nyüzsögtek a jegesmedvék. A sarkutazók hamarosan meleg, tömött szőrű medvebundákon aludtak, s a kunyhó mindkét bejáratát, az alagútba, meg a szobácskába vezetőt is – „medvepokrócokkal” függönyözték el. Nansen az életért vívott harcban könyörtelen volt. A fehér pusztaság királyai közül legalább egynek pusztulnia kellett naponta. A házikó mellett hús és zsír-halmok – a téli készlet – tornyosultak mind magasabbra. Zsiradékból kellett a legtöbbet tartalékolniok. Szükségük volt rá az étkezéshez, meg a lámpához is, melynek a sarki éjszaka folyamán mindvégig égnie kellett, hogy bevilágítsa a sötétséget, és védje őket a fagyhaláltól.

A két sarkutazó bőszülten védelmezte készleteit. Az éhes jegesmedvék megszimatolták az éléstárat, és tömegével tódultak, mintha úgy vélnék, csakis miattuk fáradoztak az emberek. Az egyik szerencsétlen flótás úgy teleette magát, hogy elaludt a szétkotort hús- és zsírdarabok között. Ébredéskor szemlátomást folytatni kívánta a lakomát. Falánkságáért azonban életével fizetett.

A két utazó a fagyos október sötétségében ölte meg az utolsó két medvét. A rozmárok és a fókák már rég nem mutatkoztak. Egyenletes, vastag jégpáncél fedte az óceánt. A szigeten teljhatalmú úrrá lett a sarki éjszaka.

A fagyok, a hó- és szélviharok hosszú napokra, hetekre a szűk, füstös szobácska elzártságába kényszerítették az embereket. Órák hosszat heverésztek tétlenül a hálózsákban, a gidres-gödrös sziklás talajon hiába kerestek volna kényelmesebb helyet. Az sem használt, hogy fekvőhelyüket több réteg medvebundával bélelték. Többnyire aludtak vagy

szenderegtek, ugyan mi mást tehettek volna? Miről beszélhetnének még? Réges-rég elmondták egymásnak minden mondanivalójukat. A múlt eltávolodott tőlük, a jövő egyetlen nagy kérdőjellé alakult. Sokat ábrándoztak a hazatérésről: Nansen szívesen emlékezett az eszkimók között Godthaabban töltött időkre. Milyen kényelmesen éltek ott a meghitt, meleg iglooban, melyet akkor oly kényelmetlennek talált. Sajnos, itt a hó nem volt alkalmas arra, hogy nagy, szilárd tömböket vágjanak ki belőle.

A kunyhó építésekor, fáradságot nem kímélve, minden rést gondosan betömtek, mégis minden jeges szélroham áthúzott a szobácskán. Lehetetlen volt befűteni. Az' éjjel-nappal, szakadatlanul égő zsírlámpás kegyetlenül körmölt, körös-körül mindent ellepett a vastag, tapadós koromréteg. Megpróbálkoztak a kandalló-építéssel is. Hogy miből? Természetesen abból, ami rendelkezésükre állt – medvebőrből. Kísérletük kudarcba fulladt. A „kandallónak" nagyon gyenge huzata volt, minden erősebb szélroham visszaverte a szobába a sötét füstgomolyokat. Valami mást kellett kieszelniök. Kidobták a megpörkölődött bőröket, s ezúttal olyan „építőanyagból" szerkesztettek valami kandallófélét, melynek hiányára igazán nem panaszkodhattak – jégből és hóból. Sajnos, a hő hatására a kandalló megolvadt, és ereszcsatornává változott. A szobába ömlött a víz. ám Nansen a maga törhetetlen derűlátásával ezt így mesélte el:

„… eléggé kellemes telünk volt. A lámpáknak hála, a hőmérő higanya megállapodott a nulla fok körül, ami nekünk, akik már a mínusz negyven Celsius-fokos hidegben való táborozáshoz is

hozzászoktunk, teljesen elegendő volt. Igaz, a falak mentén hidegebb volt, ott a nedvesség csodálatos fehér jégkristályok formájában lerakódott, s ezért aztán azzal ámíthattuk magunkat, hogy márványpalotában lakunk. Ennek a »fényűzésnek« azonban hátrányai is voltak. Ha a hőmérséklet kissé emelkedett, patakok csorogtak a falakról, és fekvőhelyünk mentén tócsává gyülekezett a víz.

Felváltva szakácskodtunk egy-egy hétig. Ez volt minden változatosság egyhangú életünkben, s az idő múlását is csak ezen mérhettük.”

Étkezésük természetesen nem volt valami változatos. A reggeli mindig medve-húslevessel kezdődött, este átsütötték a főtt húst, az ebédidőt többnyire átaludták.

Csemegének szívesen csippentették ki ujjal a lámpában égő rozmárzsír ínycsiklandozóan illatozó töpörtyűit. És így teltek a napok, a hetek, a hónapok. A változatosság kedvéért néha fóka- vagy rozmárhússal helyettesítették a medvehúst. Ez volt az egyedüli változatosság.

Olykor heves vágy fogta el őket a rend és tisztaság után. Ilyenkor, hirtelen támadt munkakedvükben, lekaparták a falakról a zúzmarát, kicserélték fekvőhelyük prémjeit. A hevenyében lenyúzott bőrökön maradt húsdarabok lassú rothadásnak indultak, s ami még ennél is rosszabb volt, erős bűzt árasztottak. A fehérneműmosás okozta a legnagyobb gondot. Ingükről előbb késsel levakarták a mocskot, azután néhány óra hosszat főzték őket, majd alaposan kicsavarták és gondosan megszárítgatták. Megérte az eredmény ezt a temérdek vesződséget? Alighanem. A fehérnemű ilyenkor rövid

ideig még nem tapadt testükhöz. De mivel minduntalan hozzáért a piszkos ruhához, rövidesen újból átivódott zsírral. Forró vízzel hiába mosták kezüket. Homokkal súrolták. A piszok nem tűnt el.

„Kézmosáshoz legjobb a hájjal kevert meleg medvevér. Mivel azonban ez nincs mindig a kezünk ügyében, késsel is lekaparható a piszok” – jegyzi fel Nansen.

Törülköző meg konyharuha helyett, a sarkutazók a fal repedéseiből kitépett mohát használták. Használat után, természetesen, visszatömték.

Ujjaik oly mocskosak voltak, hogy érintésük zsíros, fekete nyomot hagyott a papíron. Kedvük végképp elment az írástól, amely egyébként is már csak kényszer volt. Mert miről is írjanak? Semmi sem történt. Életükben a legcsekélyebb változás sem esett. Heteken, hónapokon át üvöltött és jajveszékelt a falak mögött dúló szél, vagy egyhangúságában épp olyan ijesztő, halotti csend döngött fülükbe. Csak a sarkvidék tájai ismerik ezt a csendet. Mit nem adtak volna ilyenkor egy könyvért. Betéve ismerték már a tengeri naptár miniden lapját. Bármilyen sorrendben hibátlanul felmondták volna.

– Emlékszel még, hogy a *Framon* több száz kötet könyvünk volt? – faggatták egymást. Talán igaz sem volt.

NINCS ÜGYESEBB TOLVAJ

A SARKI RÓKÁNÁL

Mindig egyforma és halálosan unalmas életmódjukba egyetlen, nem éppen kellemes élmény hozott némi változatosságot: meg-megújuló harcuk a rókákkal. Egyenlőtlen harc volt ez, mert mindig az állatok kerültek ki belőle győztesen. A legszemtelenebbül elloptak mindent, amihez csak hozzáférhettek, ami csak elcsenhető volt: bambuszdarabokat, acéldrótot, szigonykötelet, sőt, a vászonzsákba varrt szigonyokat és Nansen szorgosan összeszedett moha- és kőgyűjteményét is. Az utolsó vitorlazsinór gombolyagnak sem kegyelmeztek. Nansen gondosan őrizte ezt a maradékot, mint valami kincset, szakadt öltözékük megjavításához akart szálakat húzni belőle. Most kútba esett a nagyszerű terv!

Egy ízben a kártevők még a hőmérőt is elragadták. Nansen hosszas keresgélés után végre fellelte az értékes műszert: a rókák ravaszul elrejtették egy nagy hó-tömb alá. Nem soká örülhetett azonban visszaszerzett tulajdonának. A hőmérő nemsokára újra, s ezúttal végképp eltűnt. Lehetséges, hogy mai napig is valamelyik rókaodúban hever?

Az állatok napról napra pimaszabbakká váltak. Az utazók sajnálták rájuk vesztegetni töltényeiket, kövekkel kergették hát őket A rókák ilyenkor elszaladtak, de nem messze ismét

megálltak, mérgesen csaholtak, félelmetesen üvöltöttek, mintha csak

Lassan úsznak a tengeren a jócskán megterhelt, egymáshoz erősített kajakok, és a fáradt lábak megpihenhetnek (Nansen rajza)

„A tengerből váratlanul, mint őskori szörnyek, rozmárok bukkantak fel

rosszallásukat fejeznék ki a bánásmód miatt. Az emberek végre is kunyhójukba menekültek az elviselhetetlen visongás elől, s a győztes rókák ilyenkor visszajöttek, és diadalmasan futkároztak a tetőn, mintha gúnyolnák vereséget szenvedett áldozataikat. Egy ízben – írja Nansen, „… egy róka elrágta a bejáratot védő medvebőr tartószíját. Alighogy megjavítottuk, máris halljuk ismét, hogy dolgozik fogaival a szemtelen. Egyikük ma elcsente a vitorlát, melynek segítségével az édesjég-tömböket húztuk hátra. Ezzel betelt a mérték. Ebbe a veszteségbe már nem nyugodhattunk bele. Hogyan hajózzunk haza vitorla nélkül? Több óra hosszat tartó, kimerítő keresgélés után, végre Johansen rábukkant a sötétségben a vitorlára: messzire, egészen a tengerpartig vonszolták zsákmányukat. Fel nem foghattuk, hogyan győzte erővel az a kis állat ekkora távolságra elhúzni a súlyos terhet. És vajon mire kellett neki a vitorla?”

Karácsony ünnepe előtt a sarkutazók elhatározták, hogy nagytakarítást rendeznek. Mivel kezdjék? Csakis azzal, hogy kitörik a padlatot borító jégkérget, mely hovatovább úgy megvastagodott, hogy a szobácska sokkal alacsonyabb lett, mint eredetileg volt. Azután kidobálták a csontokat és a húsmaradékokat, majd nekiláttak, hogy a falakról eltávolítsák a vastag, zsíros koromtakarót. Csak egy valamit nem tehettek meg, holott erre vágytak a leginkább –, nem válthattak ruhát és fehérneműt.

„… akár a ragasztó, tapadt testünkre a ruha… a szennyel és zsírral átitatott anyag minden mozdulatra horzsolta bőrünket, s a feldörzsölt helyek kisebesedtek… Sosem hittem volna, hogy

ennyire fontos, felbecsülhetetlen értékű találmánya az embernek a szappan” – írja Nansen.

Végül már a kifordított ingeket tekintették tisztáknak. A Nansen módszerével előállított cérnával (a vitorlavászonból kihúzott, vastag fonalat tizenkét vékonyabb szálra választotta szét) összevarrhatták, megfoltozhatták elrongyolódott ruháikat. Hogy kissé megrövidítsek a végtelenbe nyúló időt, mulatságképpen elképzeltek egy hatalmas, tágas, fényes üzletet, melyben a falak mentén véges-végig, padlótól a mennyezetig új, tiszta, puha, meleg és kényelmes ruhák lógnak. Ha valamelyik megtetszik nekik, csak rá kell mutatniuk, s máris felvehetik.

A két sarkutazó piszkos, szűk és fülledt szobácskájában vidáman ünnepelte meg a karácsonyt. A napéjegyenlőség óta, minden nap, minden hét közelebb hozta a várva várt tavaszt. Hangosan számolták, hány nap – s szívük mélyén alighanem azt is, hogy hány óra – telik még el addig.

Nansen, ha derűs hangulatban volt, minden alkalmat megragadott, hogy friss levegőt szippantson, s kissé kiegyenesítse elgémberedett lábát. Szépségre fogékony művészlelke el-elragadta, s nemegyszer órák hosszat gyönyörködött fagyoskodva az északi fény szalagjaiban, íveiben, színeinek játékában.

„… ismét ezüst köpeny terül a láthatárra. Színe néhány pillanat múltán aranyba, zöldbe vált át, vörösen villódzik. Szüntelenül lüktet a fény, tágul és szűkül, hirtelen felragyognak az égboltot bevilágító, tündöklően hullámos szalagokba fonódó, ezüst sávok. Azután elenyésznek, hogy a zeniten térjenek vissza, mint hatalmas, a horizontról nyílegyenesen a magasba

lövellő lángnyelvek, tüzes sugarak. Itt-ott, mint a sarki fény aranyló köpenyének pora, kigyulladnak még a lenge fényszalagok. De íme, új fény lobban megint, felparázslik, fények villámait freccsenti a láthatárról a zenit felé. S a színek végeérhetetlen játéka folytatódik.”

Megkezdődött az új év – még egy év, s még mindig szeretteiktől távol.

„Véget ért hát ez az emlékezetes 1895-ös esztendő is. Különös volt, de mindennek ellenére, jól végződött. Otthon most templomi harangok zúgnak, és hirdetik az óév végét… A mi harangunk csupán a fagyos szél, mely a jég fölött száguldozva bőszen zúg és süvít, hó-fellegeket kavar, s fejünk felett, a sziklákról lesepri a havat… a távolból a gleccser döreje hallik. Amint erősödik a fagy, a gleccser hatalmas, alvó testében nagy reccsenéssel egyre-másra hasadékok nyílnak. Olyankor ágyúlövésekhez hasonlót dördül és robajlik, hogy ég s föld belerendül.

… Johansen horkol, mintha kontrázna ezekhez a hangokhoz. Örülök, hogy anyja nem láthatja most. Keservesen sírna szegény asszony kétségbeesésében, ha megpillantaná sovány, borostás, kormos arcú fiát a mocskos rongyokban…

… Egyedül vagyunk, két magára maradt, elhagyatott ember, több száz mérföldnyire mindentől, ami kedves és drága nekünk. Néha olyan kínzó vágy lesz úrrá rajtunk, hogy csaknem belebetegszünk.”

KÖNNYEBB A JÉGGEL HARCOLNI,

MINT ÖNMAGUNKKAL

– Az ég szerelmére, mit művelsz? Nansen a hálózsákban feküdt, és buzgón javítgatta zokniját. Csodálkozva nézett társára. Johansen négykézláb hátrált be az alagútból a szobába.

– Medve! Ott van, a bejáratnál. Félretolta a bőrt, benéz a folyosóba – hadarta egy szuszra.

Fridtjof még fel sem kaphatta ruháit, Johansen már lövésre kész puskával óvatosan visszakúszott az alagút torkolatához.

A sötétségből mind erősebb dörmögés hallatszott. Tavaszra kiéheznek a jegesmedvék. Ez a mackó fejébe vette, hogy mindenáron bejut az ismeretlen, de bizonyosan jóízű állatok odújába. A dörmögés közeledett. Néhány másodperccel később csattanások hallatszottak, mintha a medve mancsával akarná szétrombolni az útját álló kőrakást.

Johansen nem habozott tovább, vaktában elsütötte fegyverét. A dörrenés megrázta a kunyhót. Üvöltés hasított a levegőbe. A sebzett vad menekült. Nyomában a vadász. Nansen sebtében magára kapkodta ruháit, és társa segítségére sietett.

– A második golyóm végzett vele. Ott hever a parton. Van nálad kés? Akkor menj, nyúzd meg, én futok a szánért. – Johansen arca örömtől sugárzott.

Nansen, a késsel kezében, már indult is, hogy felnégyelje a zsákmányt, s a sült sonka ízének ígéretétől előre összefutott

szájában a nyál, mikor a medve hirtelen talpraszökkent, és a tenger felé iramodott. Ezzel aztán betelt a pohár! Nansen rohant, hogy elvágja az útját. A rémülten menekülő állat fel akart kapaszkodni a meredek lejtőn. Ez lett a veszte.

A sarkutazók hat hétig friss húst ehettek. Pedig élelmiszerkészletüknek már épp a végére jártak. Az állat vérével végre meg is mosakodhattak egy kicsit, hiába, sehogy sem bírták megszokni a szennyet.

A hosszú tél után ez a medve volt a közelgő tavasz első hírnöke. A tavaszé, melyet utoljára vártak itt, a Ferenc József-föld szigetvilágának jege közt.

Még mielőtt a napkorong a láthatár fölé emelkedett volna, a két sarkutazó szabóvá és cipésszé vedlett át. Keresve sem találhatott volna senki szorgalmasabb mesterembereket. Szakadt rongyokban nem vághattak neki a még hátralevő útnak. A sarki öltözéknek védelmeznie kell viselőjét a fagytól és a nedvességtől, nem is szólva a minden legkisebb lyukon vagy hasadásom behatoló szélről. Elhatározták, hogy erre a célra feláldozzák a gyapjútakarókat, melyekből a hálózsákot varrták. Elnyűtt cipőik talpalására a vastag rozmárbőrt használták. »

…..Sajnálkozva váltam meg május közepén régi nadrágomtól. Jó szolgálatot tett, de hát nehéz volt már és rongyos. Csak úgy csöpögött belőle a zsír” – jegyzi fel Nansen.

Alaposan megdolgoztak érte, de végül mindketten büszkék lehettek szabó-tudományukra. Johansen ünnepélyesen megfogadta, hogy kímélni fogja az új zekét, nem akart úgy megérkezni Norvégiába, mint valami útszéli csavargó.

Jókora lámpazsír készletet kellett tartalékolniok az útra. A petróleumfőző már rég értékét vesztette – hiányzott a belevaló. Nansen most a főző rézcsövébe rejtette a kétszemélyes expedíció sorsáról készített jegyzetekét, melyeket a Érámtól való megválásuk pillanatától 1896. május 3 7-ig írt. Ezen a napon indultak útnak téli szállásukról. Nansen a csövet – akárcsak háromszáz esztendővel előbb Barents az Új-Földön –, a mennyezetre erősített rövid drótszálra akasztotta.

És az ember újra megkezdte szörnyű harcát a barázdás, felborzolt talajjal, a távolsággal, az idővel és önmagával. A hosszú tél folyamán mindenfajta erőfeszítéstől elszokott lábuk nehezen edződött hozzá ismét a fárasztó menetelésekhez.

Nansen alatt egy ízben beszakadt a jég. Megesett ilyesmi már többször is, ezúttal azonban a szorosan felcsatolt sílécek egy nagy, vaskos jégtömb alá csusszantak, úgyhogy semmiképpen sem bírta kirántani őket. Fridtjof egyelőre a görcsösen szorongatott bambuszboton függött, de a mélység lefelé húzta. Mikor már nyakig süllyedt, kétségbeesetten segítségért kiáltott. Egyszer, majd még egyszer… Azután a jeges ár szájához ért. A fáradt Johansen messze mögötte vánszorgott. A kiáltás hallatára lélekszakadva rohant barátja után. Az utolsó pillanatban megragadta Nansen fejét, és minden erejét megfeszítve, kihúzta őt a jégre.

Lassú menetelésben teltek a napok és hetek. Egy hónapig vándoroltak a szigetvilág útvesztőjében, míg végre széles vízcsatornák és tavak nyíltak előttük a jég között. Tüstént összekötözték a kajakokat, felállították az árbocokat,

kifeszítették a vitorlát, és boldogan bízták magukat a kedvező északi szélre. Végre délnek hajóztak.

HARC, A KAJAKOKÉRT

A sarkutazók egy este a fáradtságtól szinte félholtan szálltak partra egy jégmező peremén. Az összekötözött kajakokat egy parti jégsziklához erősítették, azután nekigyürkőztek, hogy felkapaszkodjanak a legközelebbi jégtorlaszra, és megnézzék, hol ér véget a nyílt víz. Nansen véletlenül hátrafordult, és észrevette, hogy a szíj, amellyel csónakjukat kikötötték, elpattant és a szél a nyílt tenger felé hajtja kajakjaikat. Mire visszarohantak a jégmező peremére – a kajakok már messze sodródtak. Másodpercről másodpercre távolodtak. Újabb katasztrófa!

Nansen nem sokat habozott, ledobta fölösleges ruhadarabjait, bakancsát, és a vízije vetette magát. Átvizesedett öltözéke még így is gátolta a mozgásban, meztelenre azonban nem akart levetkőzni, mert félt, hogy a jeges vízben görcsöt kap. A szél gyorsan hajtotta tovább a kajakokat.

„Magam sem reméltem már, hogy elfoghatom őket” – mesélte később. – „Ha elvesznének, elveszítenénk mindent, ami az élethez nélkülözhetetlen. A biztos vég várna ránk. Még kés sem volt nálunk. Mindegy volt, hogy belefúlok-e vagy sem, ha nem térek vissza a kajakokkal együtt a partra. Nem törődtem hát többé semmivel. Minden erőmet megfeszítettem, s amikor úgy éreztem, gyengülök, hátamra fordultam. Johansen nyugtalanul keringett a parton. Mennyit szenvedhetett a szegény, látván, hogy nem jöhet segítségemre. Nem remélte, hogy visszatérek.

Később elmesélte, hogy min-den élménye között a tehetetlen várakozásnak ezek a percei voltak a legsúlyosabbak.

Rövid pihenő után, amely egész örökkévalóságnak tetszett, tovább úsztam. Mintha közelebbről láttam volna a kajakokat… Szívembe bátorság költözött, megkettőztem erőfeszítésemet. Tagjaim meggémberedtek. Megértettem, hogy még egypár pillanat és többé nem bírom mozdítani őket. Mégis tovább úsztam. Karom mind gyengébben, lassabban csapkodta a vizet. De a távolság köztem és a kajakok közt, szemlátomást csökkent. Ez új hitet öntött belém. »Még egy keveset, még egy utolsó nekirugaszkodást!« – hajtogattam magamban. Végre sikerült megragadnom a kajak végében heverő sílécet. Ez is valami. A következő pillanatban lábam a szán peremébe akasztottam. Erőm Utolsó maradékát összeszedve, felhúzódzkodtam, be a kajakba. Elgémberedett kezem azonban nem bírta tartani az evezőt. A hideg megfosztott érzékelőképességemtől. A szél, mintha meztelen testemet korbácsolta volna. Reszketve dideregtem, fogam vacogott. Csak melegre vágytam, mindenáron felmelegedni! Tudtam, ha nem juthatok hamarosan melegbe – végem van.

Ekkor megpillantottam, hogy a kajak orra előtt két lumma ringatódzik a hullámokon. Fegyvert ragadtam és egyetlen lövéssel mindkét madár életét kioltottam. Johansen a lövés hallatára bizonyosra vette, hogy bajba kerültem, s amikor aztán látta, hogy az evezőkkel kihalászom a zsákmányt a vízből, azt hitte, meghibbantam. Végre szerencsésen partot értem. Olyan kimerült voltam, hogy alig álltam a lábamon. Johansen lehúzta rólam vizes ruháimat, és ami száraz holmink csak volt, mindent

rám adott. Torkomon nem jött ki hang. Bebújtam a hálózsákba. Johansen még a vitorlával is betakart, de én még mindig egész testemben dideregtem.”

Az idő sürgetett. A sarkutazók másnap továbbindultak. Élelmük veszedelmesen fogyott. Zsiradékuk már mutatóban sem akadt a készletben. Medvének s híre, se hamva. Csak rozmárt ejthettek. Kavargott tőlük a víz. Kétszáz, háromszáz állatot számláló csordák heverésztek lustán a jégmezőkön, vagy mindenfelől nyüzsögve, elállták a kajakok útját a vízben.

„Hajózunk, az igaz, de vajon hol vagyunk?” – tűnődött Nansen mindegyre.

A szigetecskék partjai felett, egészen a látóhatárig mindent köd takart. Ki tudhatta hát, hogy még mindig a Ferenc József-föld mentén, vagy a szigettenger és a Spitzbergák között húzódó szigetcsoport mentén haladnak-e?

A két sarkutazó biztonságát néha ijesztően fenyegették a hatalmas tengeri szörnyek. Egy ízben egy jól megtermett állat éppen Nansen kajakja mellett bukkant fel a vízből, és agyarait a csónak peremébe akasztotta. Ilyen módon mászik ki a rozmár a jégmezőre. A kajak veszedelmesen megbillent, Nansen csaknem a vízbe fordult. Nem sokat habozott, evezőjével erőteljesen fejbekólintotta az állatot. A rozmár azonban nem engedte el a kajakot. Fridtjof puskát ragadott. Akkor végre alámerült a rozmár, épp oly sebesen, mint ahogyan felbukkant. Annyi ideje sem volt Nansennak, hogy fellélegezzék, amikor lábánál vizet érzett. Fülelni kezdett. A víz bugyborékolva ömlött a kajakba. Még egy másodperc, és elsüllyed. Nansen görcsösen megragadta

a legközelebbi jégtábla szegélyét, és kivontatta a lyukas alkotmányt.

„És megint foltozhatunk… A rozmár agyara tizenöt centiméter hosszan felhasította a vásznat. Még szerencse, hogy lábamat nem sebesítette meg a bestia. De mi történik, ha a nyílt tengeren ér hasonló kaland? Elpatkolok!” – jegyzi fel Fridtjof, és kedélyesen hozzáfűzi: „Mégiscsak kedvez nekem a szerencse!”

SZÁZ ÉVBEN EGYSZER FORDUL ELŐ

ILYEN TALÁLKOZÁS

Napok múlnak, s ők csak haladnak az Ismeretlen felé. Fut az idő, már június közepe van. Erejük fogytán. Egy este, nappali világosságban, letáboroznak a sok névtelen sziget valamelyikének partján. Ennivalót készítenek, mint rendesen. S ekkor, Nansen úgy hallja, mintha a sziget fölött felhőként keringő tavaszi madárnép csivitelésébe idegen hang vegyülne, mely a megtévesztésig hasonlít a kutyaugatásra. Mi ez, hallucináció? Ugatást hall itt, a jég világában? Kicsit még hallgatódzik, lélegzetét visszafojtja… És megint elérkezik hozzá a már csaknem elfelejtett, rég nem hallott hang. Izgatott kiáltással hívja társát, hallgassa meg ő is. Johansen áll, csak áll mozdulatlanul, és gyanakodva pillant barátjára.

– Ha az ember mindenféle „hangokat” hall, az annak a jele, hogy nincs minden rendben nála. Vigyázz magadra – mondja aztán nyugodtan, és visszatér munkájához. Kajakját foltozza.

Nansen azonban nem adja be ilyen könnyen a derekát, Valami belső ösztön azt súgja neki, hogy nem tévedett. Félbehagyja munkáját, remegő kézzel felcsatolja síléceit, puskát ragad, és felderítésre indul.

A levegőben csend honol, a némaságot néha bolygatja csak meg egy-egy madár visongása, s a távoliban sirályok szólongatják egymást rekedten. Nansen kedveszegetten megáll,

és agyán átvillan az ‘ijesztő gondolat: „Igaza volt Johansennek, csak hallucináltam, pedig esküdni mertem volna, hogy…” Hirtelen lehajlik. Lábnyomokat fedezett fel a havon. Nem rókanyom, ahhoz túlságosan nagy. Farkasé volna? De honnan jönne ide farkas? Mégiscsak kutya járt erre? S ekkor – most már félreismerhetetlenül – újból felhangzik a csaholás. Kutya, nem lehet más! Ahol pedig kutya van, ott emberek is vannak.

Ekkor úgy rémlett, emberi hangot hall, három év óta az első idegen hangot. Fejébe szökött a vér, szíve nagyokat dobbant, majd szétvetette mellét. A magaslatra futott, s szinte tébolyultan, torkaszakadtából kiáltozni kezdett. Ez az idegen hang, az élet első hírnöke, mintha hazája, otthona, szerettei hangját hozná közelebb! Lába gyökeret vert a hóban. Még mindig nem hitt saját szemének… A magaslatról egy kutya szaladt lefelé, s mögötte egy ember… Most ismét hallotta hangját.

Nansen még mindig kővé meredten állt. Az ismeretlen közeledett, már odalépett hozzá, s arcán leplezetlen csodálkozás tükröződött, amikor kezét nyújtotta. És elhangzott a kölcsönös, konvencionális *„How are you?”*, a leghétköznapibb angol nyelvű üdvözlés. Köd gomolygott felettük, lábuknál jégtörmelék hevert, valamivel távolabb szárazföld homályos csíkja látszott. A gleccser homlokzata ködben úszott. S ők álltak ott, szemben egymással, sokáig, némán. Az egyik elegáns, kockás sportruhában, magasszárú gumicsizmában, haja gondosan megnyírva, arca borotvált, kölnivíztől illatos. S a másik – vadember. Toprongyos, mocskos, haja hosszú, fésületlen gubancokban lóg vállára, szakálla kusza és borzas, arca annyira

fekete a koromtól, hogy a vastag piszokréteg alatt bőrszíne sem látszik. Ezt a réteget nem bírták lemosni a hosszú tél idején, sem vízzel, sem medvevérrel, sem mohával kevert homokkal. Még a kés sem kaparta le. Ki sejthette volna ebben a pillanatban, ki ez a vadember, és honnan pottyant ide?

Az ismeretlen percekig vívódott önmagával. Ízig, vérig *gentleman* volt, nem akarta hát tolakodó kérdéseivel megsérteni a jövevényt. S úgy tetszett, mintha a piszokréteg alól ismerős vonások bontakoznának ki. Minden sarkutazónak ismerős vonások. Nem merte azonban hangosan kimondani az ajkára toluló kérdéseket. Várta, hogy a különös ember beszéljen, de az csak hallgatott. A megrendülés torkára forrasztotta a szót.

– Nagyon örülök, hogy találkozom önnel – nyögte ki végül szemlátomást nagy erőfeszítéssel az elegáns ismeretlen. – Hol a hajója? És az emberei? Hányan vannak?

– Nincs hajóm. Csak ketten vagyunk.

Nansen elhallgat, képtelen ennél többet mondani ebben az álomnak tetsző pillanatban. Maga is figyelmesen szemügyre veszi a másik arcát. Valahol már látta, de ugyan hol? Bizonyosan valami tudós, de vajon kicsoda? „Talán Jackson, az angol Északi-sark kutató, aki néhány évvel ezelőtt sarki expedícióra készült?” – dereng fel agyában hirtelen a felismerés.

Az idegen nem bírja tovább elviselni a feszültséget, egyenesen a vadember szemébe néz, és hevesen, egy szuszra tör ki belőle a kérdés:

– Nansen?

A kérdés hangsúlya már magában rejti a választ.

– Igen – hangzik rá röviden.

„… Ekkor ismét megragadta kezemet és megszorította. Forróbban nem is üdvözölhetett volna. Jackson kézszorítása, mert valóban ő volt az, minden üdvözlő formulánál többet mondott” – emlékezett vissza később Fridtjof.

Az angol expedíció szállásához vezető úton a két ember egyszerre beszél. Egymás szájából kapkodják a szót. Az angol, aki északi-sarki kutató-expedíciójával a Flóra-földfokon töltötte a telet, alig éri fel ésszel, hogyan élhettek, mennyit szenvedhettek a norvég vándorok.

– Titáni hőstettet hajtottak végre – állapítja meg komolyan, miután meghallgatta az egész hősköltemény. – Igazán büszke vagyok, hogy elsőként köszönthetem önöket és segítségükre lehetek. Száz évben egyszer fordul elő ilyen találkozás. Hajóm, a *Windward* hamarosan ideérkezik. Boldog leszek, ha velünk térnek majd haza.

És Jackson csak most vallja be, hogy nem mert kérdezősködni a Framról. Azt hitte, Nansen és Johansen menekültek csak meg a hajókatasztrófából.

*

Az expedíció meleg és meghitt, kényelmes, sőt fényűzően berendezett házikójában Nansent újabb meglepetés várta.

– A felesége küldte, két évvel ezelőtt – s Jackson a meghatott Fridtjofnak súlyos, leforrasztott fémdobozt nyújtott át. Tele a *Fram* legénységének címzett levelekkel.

*

A vendégszerető angoloknál gyorsan elröppent egy hónap. Nem szenvedtek többé hiányt semmiben, mindennap fürödhettek, tiszta, könnyű, meleg ruhákat kaptak (olyanokat, mint abban a bizonyos, megálmodott üzletben voltak), fekvőhelyük kényelmes, étkezésük változatos volt, érdekes könyvek között válogathattak. Nansen itt sem tétlenkedett. Kiegészítette jegyzeteit, vázlatokat készített. Sajnálta, hogy nem festhet

– A kajakok vízhatlanítására használtam el olajfestékeimet – magyarázta házigazdájának.

– Hogyhogy?

– Beszivárgott a víz, ki kellett találnom valamit.

És apróra elmeséli, hogyan küzdöttek Johansennel együtt életükért. Az angolok nem győzik hallgatni, csodálják és fáradhatatlanul faggatják őket. Sehogy sem fér a fejükbe, hogyan maradhattak életben ilyen súlyos körülmények közt.

– Nemhiába mondják, hogy a sarkvidék a jellemnek kemény, de legjobb iskolája – mondja Jackson.

Nansen boldog, hogy sarkvidéki felfedezőútja győzelemmel végződött, de türelmetlenség emészti. Úgy érzi, ólomlábakon jár az idő. Minél hamarabb szeretne otthon lenni. Órák hosszat álldogál a parton, türelmetlenül fürkészi a ködfedte láthatárt. És ha a *Windward* nem fut be ebben az évben? És ha nem bír áttörni a jégtorlaszokon? Még egy tél várna rá itt? Johansennel együtt, most már mindketten sajnálják, hogy nem utaztak tovább, kajakokon és gyalog, a Spitzbergák szigeteihez.

Útközben bizonyosan találkoztak volna halász- vagy vadászhajókkal, és azóta már otthon lehetnének.

Végre mégis elérkezett a forrón áhított nap. Nansen felkiáltott örömében, amikor meghallotta az őrszem hangját:

– Hajó a horizonton!

A legénységet kérdések özönével árasztotta el. Nagy örömére megtudta, hogy a *Fram* még eddig nem tért vissza.

– Mindenáron előttük kell Norvégiába érnünk – magyarázza lázasan a kapitánynak. – Mit érezne Johansen édesanyja, meg az én feleségem, ha nélkülünk futna be a hajó? Gondolja csak meg!. És Sverdrup az embereivel? Mindnyájan azt hinnék, elpusztultunk.

– Megteszek mindent, ami erőmből telik, legyenek nyugodtak – igyekszik csillapítani Nansent a kapitány.

VI. AZ EMBER

EGY KÖTETRE VALÓ TÁVIRAT

A kapitány állta szavat. A *Windward* nyílsebesen szelte a tengert

Vardőben, a kis észak-norvégiai kikötőben, kora reggel, alighogy a hajó horgonyt vetett, Nansen és Johansen már dereglyébe ültek, és a partra eveztek. Mindenekelőtt a távíróhivatalba siettek, hogy három év után végre hírt adjanak magukról. Végigsiettek az alvó városkán, útközben egy lélekkel sem találkoztak. A postamester gyanakvó, sanda pillantásokat vetett az ismeretlenre, aki jókora halom sürgönyt rakott le elé. Volt ott vagy száz, egyik-másik kétezer szónál is hosszabb.

– Mind sürgős – jelentette ki a hajnali vendég.

Mióta kikötő volt a kikötő, efféle dolog itt még nem esett. A halász- és vadászhajók kapitányai rendszerint rövid, szűkszavú sürgönyöket küldtek kenyéradó gazdáiknak, és még takarékosabbakat családjaiknak. Ez meg itt?

– Hiszen ez egész kötetre való távirat! – zsémbelt a postamester, de ekkor pillantása az aláírásra esett, és nyomban felhagyott a zsörtölődéssel.

Ámulatában elnémult. Felpattant, az Éva Nansennek címzett sürgönyt a mellette ülő távírdász kezébe nyomta, ő maga meg kirohant a válaszfal mögül és – még mindig szótlanul – hevesen megragadta Fridtjof és Johansen kezét.

A nyugalmas fjord partján szendergő kis kikötőt egyszeriben szárnyára kapta a világhír. Éjjel nappal szakadatlanul röpítették innen az éterbe az örömhírt

Akiket már elveszetteknek hittek, titokban, lélekben eltemettek és megsirattak, most épen, egészségesen hazatértek. Százával özönlöttek az üdvözlő táviratok Vardőbe Norvégia minden zugából, és a földkerekség minden tájáról.

Nansen megtudta, hogy a városkában tartózkodik Mohn professzor, aki az expedíciónak mintegy keresztapja volt. Máris rohant, szinte bombaként robbant be a szállodába. A professzor még ágyában heverészett, s dühösen ugrott fel.

– Meghagytam, hogy senkit se eresszenek be hozzám – rivallt szigorúan a betolakodóra, de mikor figyelmesebben szemügyre vette a hívatlan vendéget, szájából a földre pottyant a pipa. – Míg a hangodat meg nem hallottam, attól féltem, kísértetet látok. Istennek legyen hála, fiam, hogy élsz! – kiáltotta meghatottan.

Elérkeztek végre a napok, melyek bőségesen kárpótoltak a szenvedésekért; a boldog találkozások napjai, Évával, Livvel – a kislány már nem emlékezett apjára – meg a jóbarátokkal. A cserkészet megteremtőjének, Baden Fowellnak a jachtja Vardőben állt, indulásra készen, hogy az északi tengereken felkutassa az eltűnt *Framot.* A hajóért és embereiért érzett aggodalom volt az egyetlen felhő, amely elhomályosította a visszatérés örömét. Az első napfényes percek elteltével Nansent elhagyta derűlátása, helyébe félelem költözött. Miért nem érkezett még haza Sverdrup? Talán csak nem érte valami katasztrófa a hajót a jég között? Közeledett az ősz, az utolsó lehetőség ebben az évben. Vajon még egy telet a Magas-Északon kényszerül tölteni a F*ram?*

Nansent a legrosszabb sejtelmek gyötrik. Kínozza a gondolat, hogy parancsnok létére, elhagyta a hajót, a bizonytalan sors kénye-kedvére bízta, elhagyta expedíciós társait. Minduntalan eszébe jut mindaz, amit a jégzúzta hajók hajótöröttjeinek szenvedéseiről olvasott. Legszívesebben maga indult volna keresésükre, de hát hol keresse most a *Framot*, a végtelen, jeges térségeken?

*

Alig egy héttel később, késő este kopogtattak a kajüt ajtaján (a Nansen-házaspár ugyanis a *Windwardon* szállt meg). Valaki mindenáron beszélni akart a doktorral. Azonnal, haladéktalanul. Nagyon fontos hírt hozott. Fridtjof reszkető kézzel tépte fel a táviratot, melyet a postamester maga kézbesített.

> SKJERVO, 1896. AUGUSZTUS 20. NANSEN DOKTORNAK. A FRAM MA BEFUTOTT A KIKÖTŐBE JÓ ÁLLAPOTBAN. MINDENKI EGÉSZSÉGES. AZONNAL TROMSÖBE HAJÓZOM. KÖSZÖNTLEK HAZAI FÖLDÖN.
>
> OTTO SVERDRUP

„Valami torkonragadott… nem akartam hinni ekkora szerencsében. Mesének tetszett. Újra meg újra olvastam a sürgönyt, hogy meggyőződjem róla, nem álmodom. Ekkora boldogságot talán még sohasem éreztem” – idézi fel Nansen az emlékezetes pillanatot.

Se vége, se hossza nem volt az üdvözléseknek. Meg a mesének. Nansen – meg Johansen – élményeiket beszélték el. A *Fram*, legénysége a *driftről* számolt be.

Nemhiába mondogatta Fridtjof, hogy senki a világon nem tud úgy hallgatni, mint Éva. Némán, figyelmesen leste a szót, sosem vágta el a patakzó szavak áradatát, melyek elé varázsolták a jég ismeretlen birodalmát, azt az idegen és ellenséges világot, mely csaknem elrabolta tőle férjét, s tiszteletben tartotta a csöndet, mely néha ráborult a sarkutazók csoportjára, mintha még most is a jég dörrenését, vagy annak a titokzatos világnak más, csakis nekik ismerős zaját hallanák. Tudta, mikor vessen közbe egy-egy kérdést, mely emlékek újabb és újabb raját rebbenti fel –, boldog volt, amiért annak idején nem tiltakozott az „őrült" vállalkozás ellen. Pedig az eltelt három hosszú, végtelennek tetsző esztendőben, hányszor korholták barátnői: „Hogyan tehetted? Hiszen, azt mondtad, szereted őt! Hát akkor miért küldted magad a biztos pusztulásba? Azt sem tudod, visszatér-e valaha!"

*

A *Fram* lassan úszott Christiania felé. Norvégia sziklás partmellékén a sűrűn fészkelő halászkikötőben mindenütt nyüzsgött a sok üdvözlő. Minden öbölben csónakok rajzottak körül a hajót, igyekeztek követni, a halászok, meg a vadászok versenyre keltek vele. Aki csak mozogni tudott, mindenki látni, köszönteni akarta Nansent és társait.

Christianiában nagy ünneplésre készültek.

„… hajók, hadihajók, dereglyék nyüzsögtek, embertömegtől feketéllett a part… zászlók lobogtak, ágyúk döreje vert többszörös visszhangot a hegyek oldalán, fülünkben éljenzés csengett, kendők lengtek… a várakozók arca örömtől sugárzott. A fjord egyetlen hatalmas „éljen!”-nel fogadott minket. Ezekben a percekben a messzi Észak jege és minden ott elszenvedett gyötrelem eltávolodott tőlem, régmúlt álomnak tetszett, mely felbukkant, majd eltűnt, de tartalmat adott életemnek. Mit érne ilyen álmok nélkül az élet?” – emlékezik Nansen meghatottan.

Egész héten zajlottak a tiszteletükre rendezett ünnepségek. Ehhez fogható lelkesedést még sosem látott a norvég főváros. A napilapokat, melyekben beszámolókat közöltek a nagy menetelésről, meg a *Fram* driftjéről, pillanatok alatt szétkapkodták. Az újságos bódék előtt már kora reggel sorbanálltak a kíváncsiak. Hiába növelték a kiadók a példányszámot, minden kevés volt. A cikkeket nyomban tucatnyi idegen nyelvre fordították. Nem minden gúny nélkül jegyezte meg valaki, hogy a sarkutazók szerencsés visszatérésének örömére rendezett hivatalos fogadások és bankettek költségeiből jó néhány gazdagon felszerelt grönlandi expedíciót szervezhettek volna. Közadakozásból rövid idő alatt tetemes, fél millió koronát meghaladó pénzalap gyűlt össze, Fridtjof Nansenről elnevezett tudományos díjak és tanulmányi ösztöndíjak céljára. A híres sarkutazó néhány hónappal később Európa számos fővárosának meghívására feleségével együtt ismét útnak indult. Utazása valóságos diadalmenet volt Egy kortársa mondta: „Párizs Nansen lábánál hevert, Berlin

vigyázzban állt, Pétervár ünnepelt, New York forrongott, s London tapsolt.”

AZ ELLENFELEK

DICSHIMNUSZOKAT ZENGENEK

–… kiváló vendégünk, Nansen doktor, jégmezőbe fagyott hajója *drift*jének szerencsés befejezésével legjobb bizonyítékát adta annak, hogy merész ötlete, melyet mi őszinte, baráti bírálattal illettünk, helyes volt… – kezdte beszédét Nares tengernagy.

Az angol főváros legnagyobb díszterme, amelybe a Királyi Földrajzi Társaság meghívta Nansent, alig bírta befogadni a hétezer főnyi tömeget. Az első sorokat a királyi udvar és Nagy-Britannia kormányának képviselői foglalták el. Mögöttük szorongott teljes létszámban a diplomáciai testület, a világ minden tájáról meghívott tudósok, sarkkutatók, meg a sajtó képviselői. A máskor oly nyugodt és fegyelmezett angolok kiáltozva, dörgő tapsviharral köszöntötték az emelvényen megjelenő szőke óriást, aki minden nehézséggel megbirkózott, s legyőzte az Északi-sark jegét.

–… Nansen utazásával új fény hullott a sarkvidékre. A sarki jég keletkezése, az óceán mélysége, a tengeráramlatok, mindezek másként festenek, mint eddig hittük – folytatta a tengernagy. – A *Fram* az első hajó, amely ellenállt a jég ostromának, *driftje*, továbbá Nansen és Johansen gyalogos expedíciója, mely oly messze hatolt északra, mint eddig még egyetlenegy sem, mindez példa nélkül áll a világ megismerésének történetében… Nansen doktorról

elmondhatjuk, hogy teljesítménye legfeljebb csak… önmagához hasonlítható.

Nansen válaszát minduntalan felcsattanó taps szakította félbe. Mások is szót kértek. Azok is, akik alig négy évvel ezelőtt versengve gúnyolták, egymást túlszárnyalva csúfolták, gyalázták és becsmérelték a fiatal tudóst. Forró, dicsőítő szavaikban ma csak úgy lángolt a lelkesedés.

De Nansen tudta, miképpen vélekedjék róluk. Éva sugárzó tekintete szüntelenül férje nyugodt arcára szegeződött, melyen néha ironikus mosoly suhant át. Amikor pillantásuk találkozott, Fridtjof összerezzent, hirtelen úgy rémlett, már nem a tapsvihar, hanem a hajót ostromló jég dörejét hallja. „Egyikőtök sem sejtheti, milyen kevés választott el attól, hogy Éva ma talpig gyászban, egyedül hallgassa végig ezeket a dicshimnuszokat” – gondolta, míg az előtte hullámzó fejek erdejét nézte.

Pisszenés sem hangzott a teremben, amikor egyszerű, komoly szavakkal kijelentette, hogy ő és társai csupán kötelességüket teljesítették, hogy boldogok, amiért megfeleltek nemzetük bizalmának, és hogy helyükben bárki más épp így cselekedett volna.

A lapok váltig Nansennel foglalkoztak. Régi ellenfelei cikkeikben dicséretekkel halmozták el. Minden újság hasábjain egyre-másra ismétlődtek az efféle jelzők: „nagyszerű”, „legnagyobb”, „rendkívüli”, „felbecsülhetetlen”, „egyedülálló”.

Nansent annyira kimerítették az érdeklődők, meg a diadalmas fogadások, hogy már csak arról a pillanatról ábrándozott, amikor visszatérhet a házi tűzhely csendjéhez. A nyugalomhoz, meg a munkához.

Munkában igazán nem volt hiány. Tudományos eredményeinek közzétételét hamarosan követte emlékiratainak két kötete: A *Fram* a sarkvidéki tengeren. Ebben Sverdruppal együtt megírta a hajó *driftjének*, meg saját, gyalogos expedíciójának a történetét. Ezt a munkáját legjobb barátjának, Évának ajánlotta, neki – „aki a hajónak nevet adott, s akinek volt bátorsága várni”. A könyvet azonnal lefordították több nyelvre.

Tudományos körökben nagy szenzációként hatott az expedíció tudományos eredményeit tartalmazó öt vaskos kötet megjelenése. A nehéz, gyakran kedvezőtlen körülmények ellenére is rendszeresen folytatott megfigyelésekből és mérésekből kiderült, hogy a meteorológia, a hidrológia, a hidrobiológia, a glaciológia, sőt a földrajz eddig ismert fogalmai is számos változtatásra szorulnak.

Alig telt el egypár hónap, s Nansen megkapta kinevezését a christianiai egyetem katedrájára. Itt zoológiát adott elő, de az Északi-Jeges-tengerrel foglalkozó alapvető munkáját a *Framon* folytatott hidrológiai megfigyelések elemzésének szentelte. Javasolta a tengerkutatás módszereinek kidolgozását is. Tervét, mint életében mindig, hamarosan tettekre váltotta. Javaslatára a norvég kormány nemsokára megvásárolt egy oceanográfiai kutatásokra alkalmas hajót, melyet aztán Éva apjáról, a híres és érdemes oceanográfusról *Michael Sars*nak neveztek el.

Nansen érdeklődése az Északi-sark belsejébe induló expedíciók iránt egyetlen pillanatra sem csökkent. És bőségesen akadt alkalom a lelkesedésre.

A világot hatalmába kerítette a „fehér őrület”. Nansen valóságos rajongásra lobbantott sokakat a sarkvidék iránt. Most már könnyen hozzáférhetőnek – elérhetőnek vélték. A még mindig meghódítatlan északi pólus vonzereje nőttön-nőtt. A *Fram* tudományos eredményekben gazdag *driftje,* meg a sarkutazók nagyszerű expedíciója a jégen, sok embert megtévesztett. Hiszen nem rendelkezett mindenki Nansen kutató szenvedélyével, csodálatos előrelátásával, edzettségével, kitartásával, találékonyságával s határtalan türelmével. És újra kezdődtek a sarkvidéki tragédiák.

Salamon Andrée svéd mérnök hosszasan készülődött expedíciójára. Maga is számot vetett terve merészségével: a levegőből akarta megostromolni az Északi-sarkot. A rosszindulatú bírálatokra csak ennyit válaszolt:

„Vállalkozásom oly nehéz, hogy gyávaság volna, ha meghátrálnék előle.”

Néhány nappal a meglehetősen balsikerű rajt után – a léggömb a Spitzbergákról emelkedett a levegőbe –, a halászok a Barents-tengeren falánk sirályraj űzte galambot pillantottak meg. A fáradt madár a hajó kötélzetére telepedett. Szárnya alatt paraffinnal átitatott kis pergamen-göngyöleget találtak. A léggömb gondolájából kibocsátott postagalamb volt.

„Minden rendben” – jelentette Andrée.

Ez volt tőle az első, s egyszersmind az utolsó hír.

Lépésenként új jégakadályok, áthághatatlan torlaszok tornyosulnak a vándorok elé

Fridtjof Nansen 1930-ban

Nansen sírja Lysakerben

– Hová tűnhetett? Hol keressük őt? Hová küldjük a mentőexpedíciót?

Ám ezekre a kérdésekre, melyekkel Nansenhez fordultak, még ő sem felelhetett.

– Ha szerencsésen földet ért. sodródó jégtáblákon talán eljut a Spitzbergákhoz, vagy mint én, a Ferenc József-földre – magyarázta. – Egy, esetleg két év múlva érhet haza. Ha, ismétlem, szerencsésen földet ért. Ha nem, akkor…

Teltek, múltak az évek, Andrée expedíciójáról nem érkezett semmi hír. Lassan elfeledték a szerencsétlenül járt mérnököt. Újabb sarki expedíciók foglalkoztatták a közvéleményt, az ember újabb győzelmeket aratott a fagy és a jég fölött, újabb tragédiák szolgáltak új szenzációkkal. Harminchárom esztendő telt el, míg végre 1930 nyarán, a *Bratvaag* nevű hajó matrózai a Spitzbergák egyik szigetén, rábukkantak az eltűntek holttetemére. Ott hevert a parton a dereglye, a fegyver és a lőszer, meg a félig megpenészedett útinapló, melyből fény derült a sarkvidék első aeronautiának tragikus történetére.

A „FEHÉR ŐRÜLET” HATALMÁBA KERÍTI A FÖLDGOLYÓT

A „fehér őrület” nemcsak az Északi-sarkra űzi áldozatait. 1898-ban egy merész és fiatal természettudós, a norvég Carsten Borchgrevink Antarktisz partvidékén telel, ő az első ember a történelemben, aki a titokzatos, ismeretien földrészre lépett, és ő volt az első, aki néhány év múltán visszatért oda, és volt bátorsága hozzá, hogy a Hatodik Kontinens jégvilágában élje át a sarki éjszakát.

Sverdrup lelkesedésében egymás után küldi a leveleket Nansenhez. „Fridtjof, ne feledd, hogy megígérted, együtt megyünk a Déli-sarkra. Azt hiszem, itt az ideje, hogy induljunk!”

Nansen egyelőre nem válaszol barátjának, de tekintete mind gyakrabban és hosszabban időzik a nagy falitérképen. Ott, legalul, a három nagy óceán – az Atlanti-, az Indiai-, és a Csendes-óceán – kék mezőiben még felderítetlen partok hullámzó, szaggatott vonala határolja a hatalmas, fehér foltot, az Antarktiszt. A távoli, titokzatos, megközelíthetetlen földrészt, melyet fenyegető jéghegyek védőbástyája övez. Az utolsó üres lap a Föld megismerésének történetében. Valójában semmit sem tud még róla az ember. Ott még minden felfedezésre vár. A világ déli pólusán fehérlő folt mágnesként vonzza Fridtjof gondolatait. Csak Éva meg ne sejtsen semmit. Vajon ezúttal sem

ellenezné az elválást? Hiszen már épp eleget szenvedett szegény.

*

Újabb és újabb versenyzők lépnek a nemzetközi verseny porondjára, melyen még mindig meghódítatlan az Északi-sark. Arktisz történetében első ízben csábítja a győzelmi pálma az olaszokat is. Ők, a tapasztalatlan sarkutazók, jól tudják, kihez forduljanak tanácsért és támogatásért. Vezetőjük, Luigi Amadeo di Savoia Abruzzói herceg elbeszélése szerint, Nansen annyira szívén viselte az expedíció sorsát, mintha csak maga indult volna útnak. Tanácsára a herceg megvásárolta az öreg hajóskapitánytól a *Jason* bálnavadász-hajót, melyen Fridtjof valamikor Grönland keleti partszegélyére érkezett. A tévedhetetlen Archer Colin hajógyárában számtalan javítást és tökéletesítést hajtottak végre az öreg jószágon, majd a *Stella Polare – Sarkcsillag* nevet kapta. Nansen gondosan ügyel a felszerelés minden részletére. Maga készíti a szánok, csónakok és kajakok tervrajzát, sőt megtervezi a cipőket és a ruhákat is. Újraéli az Északi-sark elleni támadás előkészületeinek örömét. Értékes idejéből fél évnél többet szentel az olaszoknak.

Az 1899–1900. évi sarki éjszaka az Abruzzói herceg expedícióját a Ferenc József-föld szigettengerében, a Rudolf-sziget partjainál éri. A telelés igen nagy terheket ró a kemény fagy és hosszantartó sötétség iránt túl érzékeny olaszokra. Nyáron három ember, Cagni kapitány vezetésével, gyalogosan nekivág a nagy útnak, a pólus felé. A „sarktámadókat”, Nansen

tanácsához híven, mentesítették a legfárasztóbb munkától. Két segédcsapat haladt előttük, járhatóvá tette és jelölte az utat, s élelmiszerraktárakat helyezett el a jég között. Az egyik csapat szerencsésen vissza is érkezett a hajóra, a másiknak azonban nyoma veszett. Cagni kapitány, sok súlyos megpróbáltatás után végül meghátrált, miután elérte az északi szélesség nyolcvanhatodik fokát és harmincegyedik percét, és ezzel lemondott az Északi-sark meghódításáról. Ő is, akárcsak Fridtjof, élve akart kijutni a fehér pokolból.

„Így is nagy győzelmet arattunk” – jegyzi útinaplójába Cagni –, „húsz mérfölddel túlszárnyaltuk korunk legnagyobb sarkutazójának, Nansennak rekordját.” Emlékirataiban később keserűen fűzi hozzá: „… Elérkezik majd egyszer az a nap is, amelyen diadalmaskodik valaki a rideg és ellenséges jégbirodalom felett… megbosszulja végre az évszázados, bősz harc szörnyű szenvedéseit, az áldozatokat és az elpusztult emberéleteket.”

Nansen forrón és őszinte szívből gratulál Cagninak. Senki sem értheti meg jobban, mint ő, milyen szörnyű szenvedések árán vásárolta meg az olasz sarkutazó ezt a félgyőzelmet is.

*

– Apu, a szalonban egy kedves bácsi vár rád.

Fridtjof gyengéden nézte a gyermek élénk arcát és megsimogatta sűrű, szőke haját.

– Honnan tudod, hogy kedves?

– Amikor a szobába léptem, mindjárt felugrott a székről, illedelmesen meghajolt, azután sokáig beszélgetett velem. Menj be hozzá, már olyan régen vár!

A hétéves Liv nem sejthette, milyen remegő szívvel várta az ismeretlen a nagy Nansent.

– Üdvözlöm, uram, parancsoljon velem!

Az ismeretlen férfi energikus, hosszúkás arca, sasorra, mélyenülő, nagyon világos szemének fürge pillantása valahogyan, különös módon, ismerősnek tetszett.

– Roald Amundsen vagyok. A nevem nyilván semmit sem mond önnek… – kezdte mondókáját szerényen a jövevény.

– Dehogyisnem! Ön volt az a norvég, aki de Gerlachhal együtt Antarktisz partjain töltötte a sarki éjszakát, a *Belgice*-en. Nehéz lehetett az a kényszertelelés a déli szélesség hetvenegyedik foka alatt, alig tizenkilenc földrajzi foknyira a Déli-sarktól. Hát hogyne emlékeznék? Csak irigyelhetem önt.

Amundsen előbb lassú, bátortalan, félszeg, később mind hevesebben patakzó, lázas szavakkal adta elő tervét, és tanácsot kért Nansentól. Az Északnyugati-átjárón akart áthajózni az Atlanti-óceánból a Csendes-óceánba, az amerikai partok mentén. A hajósok háromszáz éve hiába próbálták meghódítani ezt az átjárót, még eddig senki sem győzte le. Ő, Nansen példáját követve, másféle, sokkal kisebb hajón akar nekivágni, mint elődei, s expedíciójának létszámát is a lehető legkisebbre csökkenti.

Amundsen szavaiból heves szenvedély árad. Nansent is lángra gyújtja. Kedvére való ez a lendület, mérlegeli a nehézségeket, de lehetségesnek véli a győzelmet. Most az a

legfontosabb, hogy alaposan megfontoljanak mindent, jó előre számoljanak az eshetőségekkel, a várható akadályokkal, hogy idejében szembe szállhassanak velük.

Egymás után peregnek az órák, a két férfi élénken vitázva hajol az Északi-sarkvidék térképe fölé. Nansen egy-egy tanácsot, új ötletet ad, felhívja a figyelmet a látszatra jelentéktelen részletekre is. Amundsen buzgón jegyez. Tudja, hogy a nagy sarkkutató minden szava felbecsülhetetlen érték. Régi példaképe az az ember, aki most itt ül vele a térkép előtt.

Fridtjof Nansen nem is sejtette, hogyan is sejthette volna, hogy amikor grönlandi expedíciójáról visszatért, a kikötőben őt ünneplő sokaságban egy sovány, szerény megjelenésű fiú is álldogált. Az elsők között jött, utolsónak távozott, s mohó szemmel figyelte a tomboló ünneplést, mellyel Christiania városa köszöntötte hősét. A fiatal Roald ebben az emlékezetes percben megfogadta, hogy mindenben Nansen példáját követi, versenyre kel vele kitartásban, bátorságban, sőt ki tudja, talán a dicsőségben is?

Akkoriban minden norvég újság és képes hetilap hosszú cikkeket közölt Nansen gyermekkoráról, első vadászkalandjairól, sportteljesítményeiről, s arról, hogy milyen edzett, erős, merész kis fiú volt annak idején. Roald kétségbeesett. Irtózva pillantott saját pipaszár vékony karjára, nyurga lábszárára. Gyenge és beteges fiú volt, örökösen fájlalta valamijét, hamar kifáradt. Sohasem síelt, nem korcsolyázott, nem fürdött hegyipatakok jeges vizében, mint Fridtjof. Keserűen állapította meg, hogy ilyenformán soha, de soha nem lesz képes elviselni a sarkvidéki megpróbáltatásokat, holott

kicsiny kora óta csak erről álmodozott, és falta a sarkvidéki expedíciókról szóló könyveket.

– Akkor lennék a legboldogabb, ha az orvosi pályát választanád – mondogatta édesanyja. – Te tudod a legjobban, Roald, hogy mi a betegség. Annál több megértéssel enyhíted majd mások szenvedéseit.

A fiú türelmesen végighallgatta a jó tanácsot, és örült, hogy hallgatását anyja beleegyezésnek veszi. Nem akart ellenkezni vele. Honnan tudhatta volna az anya, hogy fia megveti a gyengeséget, hogy mindenáron erős akar lenni, hogy továbbra is hosszú éjszakákon át olvassa lázas érdeklődéssel a sarkvidéki expedíciók történetét. Minderről végképp le kell hát mondania?

A keserűség lázadásba csapott át. A fiú elhatározta, hogy legyőzi önmagát, saját gyengeségét, és mindent elkövet, hogy Nansent utánozza. Félénk volt – ezért éjjelente magányos sétákra indult. Tanulmányait nem hanyagolta el, de fokozatosan és kitartóan megkezdte a sportolást, tornászott, evezett, télen nyitott ablak mellett aludt, sőt néha takaróját is félredobta, és csak újságpapírral takaródzott. Eleinte rövid síkirándulásokra indult, később már hosszabb és nehezebb utakra is vállalkozhatott. Mind könnyebben viselte el a koplalást, amelyhez módszeresen szoktatta magát, persze, titokban, hogy családja meg ne sejtse.

A sarkutazónak fel kell készülnie az élelem hiányára, hidegre, mindenféle nélkülözésre. Néha kedvét vesztette, belefásult az önkínzásba, ilyenkor Fridtjof Nansen gyermekkoráról olvasott, abból merített új erőt.

*

Végre egy napon szívdobogva állt a sorozóbizottság elé. Alighanem ő volt az egyetlen, fiatal társai közt, akinek leghőbb vágya volt, hogy besorozzák. „Ha az orvosok katonai szolgálatra alkalmatlannak minősítenek – kudarcot vallottam. Vége a sarkvidéki expedíciókról szőtt álmoknak. Orvostanhallgató leszek” – egyezett meg önmagával. Az orvosok azonban elismeréssel pillantottak az alacsony termetű, vékony fiú kisportolt alakjára, acélkemény izmaira. Az akaraterő diadalmaskodott a gyenge szervezeten. Roald nem tudta, hová legyen örömében. Célját elérte: nemcsak izmai fejlődtek, hanem vasakarata is, mely kalandos életében annyi bajon segítette át. Ez volt a kezdet.

Katonai szolgálati ideje leteltével, Amundsen a tengernek szentelte érdeklődését. Tudta, hogy ezen az úton juthat el leghamarabb a sarkvidékre. Ha majd hajóskapitány lesz, önálló utazásokra is gondolhat, s nekivághat a vágyva-vágyott jégvilágnak.

A belga expedícióval, melynek hajója Antarktisz partjainál a jég fogságába esett, Roald súlyos sarkvidéki „tűzkeresztségen” esett át. Tudása sokat segített társain, ő mentette meg valamennyiüket a skorbuttól azzal, hogy friss fóka- és pingvinhúst szerzett. Most pedig saját, az őrültséggel határosan bátor, hódító expedícióról álmodozott. Ki máshoz fordulhatott volna tanácsért, ha nem ahhoz az emberhez, akit *egész* életében példaképének tekintett? Ahhoz, aki nemegyszer mondta és írta: „… Mit érnek az álmok, melyeket nem váltunk tettekre?” S íme, Roald most ott ült mestere mellett, Szíve remegett, mint annak

idején a sorozó bizottság előtt, és várta a szót, mely további sorsát eldönti.

Nansen pedig csak úgy ontotta az értékes szavakat.

Ezért a pillanatért érdemes volt oly sokat szenvedni. A nagy sarkkutató nem nevette ki őt, nem fizette ki olcsó semmiségekkel. Épp ellenkezőleg –, cselekvésre buzdította a fiatalembert.

A két rendkívüli ember első találkozását újabbak' követték. Ismeretségük idővel barátsággá fejlődött, melyet semmiféle félreértés meg nem zavarhatott, jóllehet akadt volna rá ok bőségesen. Azokban a percekben, amelyekben Amundsent csüggedés fogta el, Nansen mindig jótanácsokkal és útbaigazítással segítette át barátját a zökkenőn. Képes volt arra, hogy a fiatalemberben ne fenyegető vetélytársat, hanem méltó utódot lásson.

A boldog Amundsen, az első emlékezetes látogatás után hazatérve, ezt jegyezte naplójába: „Feledhetetlen perceket éltem át. Nansen, maga Nansen megdicsérte tervemet. Ettől a naptól számítom az Északnyugati-átjáró meghódítására induló expedíció kezdetét."

KÉRJÜK ÖNT,

LEGYEN NORVÉGIA KIRÁLYA

Fridtjof Nansen energiája kimeríthetetlennek látszott. Előadott az egyetemen, hosszú órákat töltött laboratóriumában, sokat irt. Újabb és újabb, tudományos szakmunkái, továbbá útikönyvei jelentek meg nyomtatásban. Minden szabad percét, noha ilyen igen kevés akadt, családjának szentelte.

Bár állandóan időhiánnyal küzdött, hazája politikai ügyeivel is behatóan foglalkozott.

A vikingek hajdan erős államát már a középkorban uralma alá hajtotta a dán korona, mely azután jogarával valamennyi skandináv államot egyesítette. Ez a függőség egészen a napóleoni háborúkig fennmaradt. A francia császár bukása után Svédország perszonálunióba kényszerítette Norvégiát. Egy király – két független kormány. A svédek azonban az idők folyamán mind erősebben korlátozták Norvégia önállóságát, különösen gazdasági téren. A huszadik század elején, az áldatlan közösködés kilencven éve után, Norvégiában erős felszabadító mozgalom ütötte fel fejét. Mind gyakrabban, s mind bátrabban hangzott el a követelés, hogy véget kell vetni a Svédországgal fennálló uniónak. Nansen, mint családjának minden tagja, lelkes hazafi volt. Lángoló cikkekben és beszédekben harcolt szeretett hazája teljes önállóságáért. A társadalom hamarosan követelte, hogy hőse álljon a

felszabadító mozgalom élére. Ezt azonban Nansen makacsul megtagadta.

– Nem vagyok sem politikus, sem diplomata. Tudományos témákról van a legtöbb mondanivalóm. Engedjétek meg, hogy ezen a téren munkálkodhassam – magyarázta.

Az 1905-ös év késő őszének egyik estéjén a Telemark tartomány hegyei között megbúvó, meghitt házacskába betört a történelem. A kormány sürgönyben szólította fel Nansent, hogy azonnal, haladéktalanul utazzék Christianiába. Rendkívül fontos államügyről van szó. Fridtjof a reggelt sem várta be. Még az éjjel átgyalogolt az erdőn, majd csónakon átkelt a Sarko-tó túlsó partjára, ott felverte álmából mit sem értő szomszédját, kölcsönkérte tőle kerékpárját, s úttalan utakon a legközelebbi vasútállomásra karikázott.

Időben érkezett. A helyzet fenyegetően alakult. Svédország erőszakkal akarta további engedelmességre kényszeríteni Norvégiát. Mindkét államban elrendelték már az általános mozgósítást. Hazájuk védelmére norvég önkéntes és vadász századok indultak a svéd határra. A két testvérnép között a levegőben lógott a háború. Esélyeik nem voltak egyenlőek. Svédországnak hatvanezernél több katonája volt. Norvégiának alig négyezer Őrültségnek látszott ilyen erőviszonyok közepette a teljes függetlenséget követelni. Az idő azonban sürgetett. A kocka el volt vetve. A norvég kormány képviselői valósággal könyörögtek Nansennak, hogy azonnal induljon Londonba. Tekintélyét és nevének súlyát kell ott latbavetnie, hogy rábírja a nagyhatalmak képviselőit, csillapítsák le Svédországot.

Nansen felismeri a veszélyt. Másnap reggel már Koppenhágában van. Órák hosszat tartó megbeszéléseket folytat a dán kormányelnökkel, továbbá az orosz, a német és az angol nagykövetekkel. Majd Londonba utazik, s könnyűszerrel bejut miniszterek és neves politikusok dolgozószobáiba. Minden ajtó tárva-nyitva áll a világhírű férfi előtt, aki oly lelkesen védelmezi hazája jogait.

– Nincs veszteni való időnk! A háború bármely pillanatban fellángolhat. Segítsenek! Ne engedjék, hogy vérontásra kerüljön sor két testvérnemzet között! – hajtogatja, írja, szónokolja fáradhatatlanul!

Norvégia jogaiért ugyanolyan rendkívüli energiával és szenvedéllyel küzd, mint ahogyan évekkel azelőtt a messzi Észak jege, fagya, hóförgetegei ellen harcolt. És éppúgy győzelmet arat, mint akkor. A félrevert harang kondulását idéző hangra megmozdult a világ közvéleménye, és Svédország végül is visszalép. Norvégia – Nansen segítségével – vérontás nélkül válik önálló állammá.

*

Aznap reggel, mint már napok óta, egyhangúan kopogott az ablakon az őszi eső. Az üveg mögött nyirkos köd gomolygott. Kellemes meleggel és gyantaillattal árasztotta el a szobát a nagy kandalló. Nansen kedvenc kutyája a medvebőrön heverészett, s tekintetével lustán követte a lángnyelvek táncát, a kátrányos fahasábokból minduntalan felfröccsenő szikraesőt. A csendet, melyben csak a papíron szaladó toll neszezett, váratlanul

kopogás zavarta meg. Nansen kelletlenül emelte fel fejét az íróasztal mögött, melyen a teleírt lapok halmazát hatalmas rozmáragyar nyomtatta le. „Percnyi nyugalma sincs az embernek” – gondolta türelmetlenül –, és folytatni akarta a megkezdett mondatot. Ám a kopogás ismétlődött.

– Tessék – mondta végül megadóan.

Az ajtóban álló Éva láttán arca felderült.

– Éppen rólad írtam… – szólt melegen.

– Bocsáss meg, Fridtjof, hogy zavarlak, de néhány úr érkezett. Hiába magyaráztam, hogy dolgozol, nem érsz rá, nem tágítanak. Feltétlenül beszélni akarnak veled. Olyan ünnepélyeseknek látszanak… – mentegetőzött az asszonyka.

Nem mindennapos vendégek voltak. És nem volt mindennapi a beszélgetés sem.

– A nemzet nevében kérjük önt, Fridtjof Nansen, ön, a mi nemzeti hősünk, legyen Norvégia királya – hangzott a megdöbbentő kívánság.

Nansen nem leplezte meghatottságát vendégei előtt, és hosszasan magyarázta, miért nem tehet eleget a megtisztelő kérésnek.

– Tudós vagyok, s mint ilyen szolgálhatom leghasznosabban hazámat – hajtogatta.

A küldöttek azonban nem tágítottak. Végül is el kellett vállalnia, legalább egy időre a londoni nagykövetség vezetését.

Nemsokára nehéz szívvel ismét búcsút vett mindentől, ami szívének kedves volt: hazájától, otthonától, családjától, hogy Angliában elfoglalja rendkívül fontos állomáshelyét.

Nem sok diplomata volt Fridtjof Nansenhoz hasonlítható. Sőt, talán egy sem akadt. Nem hajbókolt azoknak az embereknek vagyona, nemesi címei előtt, akiknek körében most forgott. Mindenkit egyenlő mértékkel mért, semmibe sem vette a diplomáciában kötelező protokollt. A szép hölgyeknek sem telt sok örömük a délceg és szép férfinak elismert nagykövetben. Pedig, nagyszerű táncos volt, kitűnő elbeszélő, a jég meseviláglát néhány mondattal képes volt életre kelteni, mégis – minden bálnál és bankettnél többre becsülte dolgozószobája csendjét. Ennek ellenére, vagy talán éppen ezért, több rajongója volt, mint ellensége. A tekintélyes tudósok nem tartottak többé a fenyegető vetélytárstól, aki egyetlen tollvonással bármikor ledöntheti kényelmes, hagyományos elméleteiket, melyeknek védőbástyái mögött oly nyugodtan folytatták apró-cseprő küzdelmeiket. S a politikusok is jól tudták, nem kell attól tartaniok, hogy veszélyes vetélytársra lelnek az ismert tudósban, aki csak arról ábrándozott, hogy minél hamarabb visszatérhessen munkájához.

Nansen mindent megtehetett. Neki minden módjában állt, minden sikerült. Érvelésének és egyéni varázsának, mellyel mindenkit, akivel csak találkozott, levett a lábáról, nagyon nehéz volt ellenállni. Nem sokat tudott abban az időben a világ a kis Norvégiáról, de ugyan ki ne hallotta volna Nansen nevét?

A ragyogó, pompázatos, s egyszersmind álnok diplomataéletből Nansen legszívesebben dolgozószobájába menekült, melyhez hasonló ugyancsak nem akadt egyetlen más követségen sem. Íróasztalán, melyen egy nagy földgömb uralkodott, a diplomáciai iratok mellett megkezdett

tudományos munkák, könyvek, a sarkvidékek térképei tornyosodtak. S miközben az Északi-sark a háttérbe szorult, mind gyakrabban terült szét Antarktisz térképe. Fridtjof agyában lassan érlelődött a Déli-sark felderítésének gondolata. Elképzelte a szeretett hajó, a Fram súlyos, tömör alakját Antarktisz hatalmas jéghegyei között. Angliából ez idő tájt kutató Expedíció készült a Hatodik Világrészbe. Szárnyra kapott a szóbeszéd, hogy a Nagy Norvégra akarják bízni a parancsnokságot. Nansen azonban ekkor már saját déli-sarki expedíciójának lehetőségeit fontolgatta. Nem beszélt még róla senkivel. Senkivel –, csak Amundsennel.

Roald visszatért az Északnyugati-átjáró meghódítására indított expedícióból, s Nansen akkor emlékezetes beszélgetést folytatott vele. Az ifjú sarkutazó egészen más emberré lett. Nem volt többé a szerény tanítvány, aki alig mer tanácsot kérni mesterétől. Christiania 1905-ben győztesként üdvözölte őt. Most már maga is példaképül szolgálhat másoknak. Roald azonban nem elégedett meg ennyivel. Át akart hajózni az Északi-Jeges-tengeren, és eljutni az Északi-sarkra.

– Kölcsönadhatná nekem erre az útra a Framot? Jobb hajót keresve sem találnék. Azzal a hajóval biztos a győzelem – unszolta Nansent.

„Kérését megtagadtam” – jegyzi fel Nansen naplójába –, „és ez szörnyű csapás volt Roaldnak. Nem ezt várta. Mivel nem akartam megsérteni a törekvő fiatalembert, kénytelen voltam beavatni tervembe, s bevallottam, hogy már régóta gondolkodom egy antarktiszi expedíció tervén, melyhez

szükségem lesz a *Framra.* Lenyűgözötten hallgatott, szeme fellángolt.

– Elvisz magával? – kérdezte, minden kertelés nélkül.

Nehéz lett volna elutasítani. Megígértem, hogy ősszel, hazatérésem után választ adok. Mielőtt döntenék, magamnak is komolyan fontolóra kell még vennem sok mindent.”

Nansent csak egyetlen dolog aggasztja. Éva, mint mindig, most is figyelmesen meghallgat mindent, amit férje Antarktiszról beszél neki, ő maga azonban egyetlen szót sem szól. Nem tiltakozik, ez igaz, de nem is biztatja férjét. S ugyan ki csodálkozhatnék ezen? Antarktisz –, újabb válás esztendőkre, fenyegető^ hatalmas tengerek, a nagy Ismeretlen. Az Északi-sark már csaknem elrabolta tőle férjét. A Déli-sark még százszorta borzalmasabb vetélytárs.

Nansen hónapról hónapra halogatta a beszélgetést feleségével. Minek nyugtalanítaná Évát, míg a Hatodik Földrészről szőtt álmai nem öltenek határozottabb alakot? Akkor pedig, ebben bizonyos volt, Éva nem áll útjába, megérti őt.

MEGINT CSAK MAGAMRA HAGYSZ?

Észrevétlenül röppent el a nyár. Lysakerben az arany-vörös köntösüktől megfosztott fák hosszú, szederjeskék árnyékot festettek a földre. Éjszakai dér marta leveleik elborították a rőt gyepet, meg a fasorokat a parkban. A fjordot este és reggel tejszínű ködfátyol burkolta be, melyen csak nehezen szűrődtek át az utolsó, ferde napsugarak. Csend honolt a levegőben, csak valahol fent a magasban kiáltoztak jajongva a sirályok. A földre, mely már a telet várta, ráborult az őszi bánat, mikor a vágyódó Nansen végre visszatért családjához.

A találkozás örömét elhomályosította Éváért érzett aggodalma. Sápadt volt az asszony, furcsán hallgatag és komoly. Lilásan aláárkolt szeme csak akkor derült fel, ha férjére vagy a gyerekekre nézett.

Néhány nappal később Amundsen, szokásához híven, pontosan megjelent a megbeszélt találkozón. Nansen, amikor toronyszobájából leballagott a nappaliba, még maga sem tudta, milyen választ ad majd barátjának. Valójában nem döntötte még el, mit tegyen. Londonban fontos ügyek kötötték le minden idejét, nem töprenghetett antarktiszi expedícióján. Lassan lépegetett lefelé, mintha csak időt akart volna nyerni, mintha önkéntelenül is halogatná a döntés pillanatát. Még hallgatta kicsit a gondtalan gyermekhangokat, melyek zsibongva üdvözölték a kedves ismerőst.

S ekkor fojtott, kétségbeesett suttogást hallott:

– Magamra hagysz megint?

Éva állt a legalsó lépcsőfokon, és nem engedte tovább férjét. Ijesztően sápadt volt. Fridtjof sosem látott még ekkora bánatot az asszony szemében.

Magához ölelte Évát. Tudta már, mit felel Amundsennak. Pár pillanattal később határozott léptekkel ment a nappali szobába. Roald felugrott, tekintete rászegeződött barátjára, mintha arcából akarná kiolvasni a hamarosan elhangzó választ.

– Rendelkezésére áll a *Fram*, Roald – mondta Nansen, de félbeszakította mondatát, mert maga sem ismert hangja csengésére. Még mielőtt a megdöbbent Amundsen szóhoz jutott volna, könnyedséget színlelve hozzáfűzte: – Az északi-sarki expedícióhoz. Hozzánk, norvégokhoz, közelebb van, mint a Déli, és még mindig nem jutott el odáig senki sem. Azt hiszem, mégiscsak az az első.

Amundsen alig titkolhatta örömét. Hiszen már réges-rég csak erről ábrándozott. A két sarkkutató órák hosszat beszélgetett. S aki hallgatta őket, nem sejthette volna, hogy az egyik reményét temette, a másik a dicsőségéhez vezető útját építette ezzel a beszélgetéssel.

Pár nap múltán Nansen ismét búcsút vett otthonától. Sürgették a hivatalos teendők. Meg kellett még jelennie Londonban egy igen fontos egyezmény aláírásánál, továbbá át kellett adnia munkakörét a helyébe lépő új nagykövetnek. Sosem távozott hazulról még ilyen nehéz szívvel.

„Karácsonyra visszajövök hozzátok, drágám. Pompásan élünk majd, meglátod. Végre együtt leszünk megint, de most már soká, örökre. Ti vesztek majd körül, kedveseim, meg a

nyugalom és az otthon, melyben végre ura leszek saját időmnek. Gondold csak el, Évám, micsoda boldogság lesz az! Már alig várom azt a percet” – írja egyik levelében.

Feleségének és gyermekeinek öröme kárpótolta Nansent azért az áldozatért, hogy lemondott a megálmodott antarktiszi expedícióról, El akarta temetni lelkében ezt a tervet, megtiltotta gondolatainak, hogy a déli pólus felé szálljanak. Dolgozószobájában, a déli földteke falitérképének helyére, megint visszakerült az északié. Nansen türelmetlenül várta, hogy megkezdje munkáját a hidrológiai laboratóriumban, s készülődött nyári kutató hajóútjára, az Északi-sarkvidék vizeire.

Elhatározta, hogy ezentúl mindig Évával együtt utazik. Meg akarta mutatni neki az Északi-sarkvidék szépségeit, beavatni őt mindabba, aminek ifjúságát szentelte. Hiszen az asszony oly rég vágyott megismerni mindazt, amit férje szeretett.

Kora reggeltől késő éjszakáig zsúfolva voltak halasztást nem tűrő tennivalókkal az utolsó Londonban töltött napok. Titkára egy reggel táviratot nyújtott át. Mindössze ennyi volt: ÉVA SÚLYOS BETEG, AZONNAL GYERE.

*

– Az ég szerelmére, ne nézz rám ilyen szomorúan. Ne vedd annyira szívedre, hogy beteg vagyok, nem szabad. Meg kell gyógyulnom. Mire apa hazaér, meglásd, kislányom, lábraállok.

Éva hősiesen küzdött a tüdőgyulladással, melyet kisfia betegágyánál szerzett. Nem adja meg magát, lányát is igyekszik megnyugtatni, férjéhez írt leveleiben is sokáig titkolja

betegségét. Arra kéri a doktort, a Nansen-család régi barátját, ő se ijessze meg Fridtjofot rossz hírekkel, ne zavarja temérdek munkájában, hiszen úgyis alig győzi. Ő maga ír, ameddig ereje engedi, de nemsokára néhány szó leírása is nehezére esik.

A távozó nagykövet elfoglaltsága örvényébe veszve mit sem sejt. Mindegyre küldözgeti haza vágyódó leveleit, és mindegyikben arról ír, mennyire örül, hogy már karácsony előtt otthon lehet majd. Ajándékokat vásárol a gyerekeknek, kérdezgeti, mivel szerezhetné nekik a legnagyobb örömet. Nem tudja, milyen csendes és szomorú most a ház, melyről álmodozik, nem érzi, hogy a halál kering körülötte.

Nem száll alább a láz, a kimerült szív napról napra gyengül. Az orvos nyugtalanságában végül mégis közli Nansennal Éva betegségét, de az asszony kívánságára hozzáfűzi, hogy nem lát közvetlen veszélyt. A beteg azonban nem áltatja magát többé. Mind gyakrabban, mind hosszasabban tartja láztól átforrósodott tenyerében Liv kezét.

– Legyen most nagyon bátor az én nagy lányom, mert nemsokára rámarad itt minden, neki kell gondolnia mindenre – mondogatja. Ereje rohamosan fogy. Már a legkisebb erőkifejtés is nehezére esik. – Ha meghalok, égessétek el testemet, hadd hordja szét a szél hamvaimat a világ minden tájára – kéri végre.

„Anyám mindig azt hajtogatja – írja naplójában Liv –, „hogy nem fél a haláltól. Továbbra is törődik mindennel, gondoskodik mindenről. Izgatottan lesi, várja apa visszatérését.”

Az orvos végül is közli a családdal, hogy tudománya itt már tehetetlen, és sürgönyöz Fridtjofnak. A beteget már csak a

viszontlátás reménye élteti. Férjét emlegeti utolsó szavaival is: „Szegény, későn érkezik…”

*

Nansen gyászba borult házba érkezett haza. A vas-idegzetű, minden megpróbáltatásnak ellenálló férfit annyira porig sújtatta Éva halála, hogy csaknem összeroppant. Úgy érezte, nem élhet tovább ekkora csapás után. Belebetegedett. Emberfeletti erőt kívánó teher nehezedett a tizenöt éves Liv gyermek-vállára. Anyja halála, apja betegsége, kisebb testvéreinek kétségbeesése, az otthon, a háztartás, ezerféle dolog, amelyről mindig édesanyja gondoskodott.

„Távozik az óév” – írja naplójában –, „de vajon mit hoz nekünk az új? Anyám csengő hangja, mely dalolásával betöltötte a házat, örökre elnémult. Sosem halljuk többé.”

Üresen kong a nagy ház. Nansen úgy téblábol benne, mint a gyermek, aki tehetetlenül szenved a rázuhant tragédia súlya alatt, és nem bírja elviselni a magányosságot. Dolgozni próbál toronyszobájában. Peregnek az órák, az ablak négyszögében lassan kihuny a nappali világosság, s a fényt az éjszaka sűrű sötétje váltja fel – s a semmit sem látón belémeredő férfi előtt, még mindig egyformán üresen fehérlik a papír.

Azután jön a hajnal.

Íróasztalán az ország minden tájáról, sőt szinte az egész világból érkezett felbontatlan levelek, részvéttáviratok halmaza hever. A magáramaradt embernek nincs bátorsága felnyitni őket. Még mindig nem bírja elhinni a szörnyű valóságot.

Éjjelente ketrecbe zárt vadként kering dolgozószobájában. Egy csapásra minden értelmét vesztette. Tudományos munkája, a politika, az országos fontosságú, nagy feladatok, melyeknek legutóbbi éveit szentelte, távol otthonától, távol attól, aki elment…

„… Teljesítettük anyám kívánságát” – emlékezik Liv. „Nincs sírja. Senki sem tudja, hová lettek hamvai. Szétfújta-e porát a szél a világ négy tája felé, amint kívánta, vagy itt nyugszik talán a kertben, a rózsabokor tövében, melyet annyira kedvelt? Senki sem tudja. Egyikünk sem kérdezte. Apánk titka maradt. Az ő szent titka.”

A DÉLI-SARKON ÁT VISZ AZ ÚT

AZ ÉSZAKI-SARKRA?

Nansen ismét a munkába menekül. Ebben lelhet csak feledést. Új felfedezéseket tartalmazó oceanográfiai tanulmányai hamarosan ismét felhívják világszerte a tudósok figyelmét rendkívüli tehetségére. Ő, a természettudományok doktora, most kiváló ismerője lesz ennek a merőben új tudományágnak, és a christianiai egyetemen elfoglalja a javaslatára létesített oceanográfiai tanszék katedráját. Ideje megoszlik az egyetemi előadások, szívügye, a sarkkutatás témái, meg otthona között, melyben az öt elárvult gyermek anyját is pótolnia kell.

Roald Amundsen gyakori vendég Lysakerben. Készül az északi-sarki expedícióra a *Framon*, s minduntalan Fridtjofhoz fordul, hogy meghallgassa tapasztalt barátja értékes tanácsát. Hét évre tervezi az expedíciót, melynek célja, hogy kiegészítse Nansen tudományos eredményeit.

1908 novemberében Amundsen, amint a szokás kívánta, előterjesztette expedíciója tervét a Norvég Földrajzi Társaságban. Legnagyobb kétségbeesésére azonban, hallgatósága nem fogadja a remélt lelkesedéssel a bejelentést.

Ekkor Nansen kér szót. Lelkesen érvel, magyaráz, iparkodik meggyőzni tudóstársait, mennyire fontos, hogy Norvégia folytassa a sarkvidéki kutatásokat. A Nagy Sarkkutató tekintélye, szavainak meggyőző ereje ezúttal is csodát művel. Az

idegenkedők nem kardoskodnak tovább a terv ellen, a habozók elhallgatnak. A sajtóban megjelenő, s a híres névvel fémjelzett cikkek elvégzik a többit. A parlament egyhangúlag nagy összegű kölcsönt szavaz meg Roaldnak, a társadalom bőkezűen ontja ajándékait és adományait. Amundsen expedíciója nemzeti üggyé, minden norvég saját ügyévé vált.

„Nansen is támogatja a tervet” – mondogatják egymás közt az emberek, s ennél meggyőzőbb érvre nincs szükség.

*

Egy napon a bérkocsi lépcsőjére – Nansen ugyanis kocsin járt be az egyetemre – felugrott az ismerős újságárus. Vaskos újságköteget lobogtatott.

– Nagy újság, professzor uram! Amerikaiak az Északi-sarkon! – kiabálta, és Fridtjof ölébe dobta a friss nyomdafesték szagú, rendkívüli kiadást.

– Amerikaiak az Északi-sarkon!… – ordította pár perc múlva, kíváncsi tömeg gyűrűjében, már az utca túlsó oldalán.

„Amerikai lobogó leng az Északi-sarkon. Robert Peary mérnök 1909. április hatodikán elérte a földrajzi Északi-sarkot” – olvasta Nansen meglepetten. – „… A mi Amundsenünk elkésett. Valószínűleg lemond expedíciójáról…”

Nansen gyorsan végigfuttatta pillantását a cikken, majd haragosan összegyűrte az újságot.

– Ostobaság – mormolta foga között.

– Ostobaság! – ismételte hallgatóinak az egyetemen. – Peary minden tiszteletet megérdemel. A kitartás és türelem példaképe

ő. Életének huszonegynéhány esztendejét elhatározott céljának elérésére szentelte. De mi köze ennek a mi norvég expedíciónkhoz? Elvégre Peary a rövid, erőltetett menetelés, meg az alig harmincórás sarki tartózkodás folyamán semmiféle tudományos kutatást nem végezhetett, márpedig nekünk az a legfontosabb. Az Északi-sark nem valamiféle könnyebben vagy nehezebben elérhető hegycsúcs, melyre elegendő több-kevesebb erőfeszítéssel felkapaszkodni –, az Északi-sark fontos kérdések egész tömegét állítja a tudomány elé.

Nansen nézete villámsebesen elterjedt a fővárosban, sőt országszerte. „Nem számít, hogy az amerikai már eljutott az Északi-sarkra. Amundsennek mégis indulnia kell. Folytatni fogja Nansen megkezdett vizsgálatait” – ismételték mindenfelé helyeslően a professzor szavait, és ismét erősödött a meggyőződés, hogy a norvég tudományos kutató-expedíciónak haladéktalanul indulnia kell az Északi-sarkra.

*

Aligha tehetett volna többet bárki is Roald Amundsen érdekében, mint amennyit Nansen tett. Kezességet vállalt érte, átengedte neki kedves hajóját, s ő maga nehéz szívvel nézte 1910-ben, egy júniusi reggelen az idegen parancsnokság alatt, messzi útra induló Framot.

Amundsen expedíciója elhaladt az európai partok mentén, majd nekivágott az Atlanti-óceánnak. A madeirai Funchal volt az első kikötő, amelybe a *Fram* befutott. Innen érkezett, mint derült égből a villámcsapás, a szenzációs hír: Amundsen

bejelentette, hogy tervét gyökeresen megváltoztatta – Észak helyett Dél felé hajózik, s az Északi-sark helyett a Délit akarja meghódítani.

Nansent mélyen megrendítette a Funchalból érkezett levél.

„Szörnyű csapás volt nekem a hír” – írta Amundsen a többi között –, „hogy Peary megelőzött, elérte célomat, és elsőként jutott el az Északi-sarkra. Ezt a hírt már csak indulásom előtt tudtam meg, és töredelmesen bevallom, kétségbeesett lépésre szántam el magam. Hivatalosan kitartottam az északi-sarki expedíció terve mellett, ám szívem mélyén elhatároztam, hogy szerencsét próbálok, és megostromlom a Déli-sarkot. *Úgy* érzem, hivatásom, hogy én legyek az első ember a történelemben, aki a Déli-sarkra lép. Megteszek mindent, ami csak erőmtől telik, hogy valóra váltsam tervemet. Megbocsáthat nekem? Nehéz szívvel írom ezekét a szavakat, de kérem, higgye el, nem tehettem másként…”

Nansen eltitkolja fájdalmát. Gyötri a gondolat, hogy Roald még Norvégiában volt, amikor már tudta, mit cselekszik majd, de alattomban készülődött, terveit még előtte, barátja előtt sem fedte fel. Nemcsak a professzor csalódott. Norvégia társadalmát mélységesen megrázza az újabb fordulat.

– Amundsen visszaélt bizalmunkkal – hangzik el mind gyakrabban a vád.

– Önkényesen cselekedett.

– Hiszen tudományos kutatásokat kellett volna folytatnia az Északi-sarkvidéken. Erre kapta pénzét az államtól, tőlünk!

– Senki sem hatalmazta fel az antarktiszi expedícióra, arra, hogy önkényesen átugorjék a föld másik pólusára. Ez

mindnyájunk megcsúfolása!

– És mit szól ehhez Nansen, aki oly hevesen védte és támogatta Amundsen tervét?

Minden, szem Nansen felé fordult ezekben a napokban. Egyetlen szavával tönkretehette volna Amundsent, akit a közvélemény már elítélt De Nansen nem mondta ki ezt a szót.

A tömegesen ostromló újságíróknak türelmesen, félig gunyoros, félig megbocsátó mosollyal magyarázta:

– Mit akarnak, barátaim? Tisztelni kell a nagy sarkutazó egyéniségét, nem pedig gyalázni, kígyót-békát kiabálni rá azonnal. Amundsen nem tudós, nem is volt soha, s nem is akar az lenni. Ő mindenekelőtt a tettek embere. Ha szándékát sikeresen végrehajtja, neve bekerül a történelembe, és évszázadokig el nem avuló dicsőséget szerez hazájának. Még emlékezni fogtok majd szavamra. Engedjük cselekedni! Amundsen tervében, úgy látszik, a Déli-sarkon át visz az út az Északi-sarkra.

ÉSZAK HÍV

Mintha egy szörnyű csapás nem lett volna elég, a sors máris újabbal sújt le Nansenra. Kedvence, tizenkét éves fia agyvelőgyulladás következtében váratlanul meghal.

„… Aasmund ma oly nyugodtan távozott el tőlünk, amilyen nyugodtan köztünk élt. Reggel egy kicsit jobban volt, azután mind nehezebben, mind szaggatottabban lélegzett, végül elcsendesült örökre. Talán sosem élt még oly megindítóan jó gyermek, mint te voltál, kisfiam. Soha senkit sem bántottál. Utolsó gondolatod is az volt, mit ajándékozz testvéreidnek, ha felgyógyulsz. Túlságosan is tiszta voltál, nem erre a világra való. És lám, itt hagytál bennünket. Elmentél tőlünk. Százszor jobb volna, ha én haltam volna meg, s te itt maradsz az élők között, hogy megmutasd a világnak, mi a jóság…” – írta a fájdalomtól szinte tébolyult apa.

Sokáig nem bírt beletörődni szerettei elhunytába. A veszteségek gyógyíthatatlan sebeket ütöttek lelkén. És külsején is. Szép arcára barázdákat szántott a bánat, idő előtt ezüstbe vonta halántékát, kemény, makacs vonásai különös módon meglágyultak. Mindig – már gyermekkorában is – fogékony volt mások boldogtalansága iránt, most még megértőbbé vált, bármikor készen állt, hogy enyhítse bárki nyomorúságát, vagy körömszakadtáig harcolt azért, hogy mások nyomorúságba ne jussanak. Legjobb tudása szerint igyekezett pótolni gyermekeinek elvesztett anyjukat. Mikor Éva azon az

emlékezetes napon kétségbeesetten kérte őt, hogy mondjon le nagyszerű sarkkutató terveiről, mint ha sejtette volna, hogy nemsokára Fridtjof lesz az elárvult család egyetlen támasza. A lányok és fiúk egyaránt rajongtak apjukért, aki bizalmasuk volt és barátjuk. De hát hogy is ne szerették, hogy is ne csodálták volna? Kölcsönös bizalom fűzte egymáshoz őket. nem volt titkuk egymás előtt. Apa mindent türelmesen meghallgatott, mindent megértett, mindent megmagyarázott. Csak ne lett volna mindig annyi dolga!

Továbbra is szenvedélyes érdeklődéssel folytatta oceanográfiai tanulmányait, sok gondolatot és időt szentelt nekik. Minden nyáron az Északi-sarkvidék vizein hajózott. 1911-ben a Grönlandi-tengeren, a Jan Mayen-szigetek körül folytatott kutatásokat saját találmányú vagy tökéletesített műszereivel. A hidrológusok a víz mélységi hőmérsékletének megállapításához mai napig az egy század foknyi pontossággal mérő Nansen-típusú barométereket és termométereket használják.

Nansen 1912-ben minden keserűség nélkül vette tudomásul Amundsen győzelmét. Roald Amundsen a Déli-sark meghódítójaként tért vissza hazájába, és világhírre tett szert. Egyet nem bocsátott meg neki csupán, hogy – akárcsak Peary – ő is megelégedett a csúcsteljesítménnyel. Hogy a nagy felfedezőben egyetlen cseppnyi tudós-vér sem volt. Elszomorította az is, ahogyan beszélt.

– Nem mondhatom, hogy abban a percben elértem életem célját. Tudom, hogy ez jóval ünnepélyesebben hangzanék, de nem volna igaz. Inkább őszinte leszek. Bizonyos, hogy abban a

pillanatban senki a világon nem volt távolabb élete céljától, mint éppen én. Elértem a Déli-sarkot, holott gyermekkorom óta az Északiról álmodoztam.

– Nem kétlem, hogy egyszer majd sikerül ez is – válaszolta barátságosan Nansen.

S épp ilyen jóindulatúan védelmezte Amundsent az angol sajtó éles támadásaival szemben. Az angolok ugyanis nyíltan azzal vádolták a Déli-sark meghódítóját, hogy nem volt lojális az Antarktisz jegén tragikus módon elpusztult Scott expedíciója iránt. Az angolok sokáig nem bírtak beletörődni Amundsen győzelmébe, noha annyit maguk is elismertek, hogy a norvég expedíciót jobban, körültekintőbben, rugalmasabban szervezték meg, mint az angolt. Kétségkívül fontos szerepe volt a Sarkpont rekordidő alatt való elérésében a vontatóállatok nagyon szakszerű felhasználásának is.

– Igyunk hát a kutyák egészségére, mivel Amundsen nekik köszönheti pompás győzelmét – jelentette ki rosszmájúan egy nagy londoni banketten a házigazda.

A vérig sértett „ünnepelt” nyomban távozott a társaságból.

– Miért bosszantanak mindig? – kérdezte panaszosan Nansent.

– Sose bánja, kedvesem! Ez a dicsőség velejárója – vigasztalta a győztest a professzor.

De vajon lelke mélyén is helyeselte Nansen Amundsen tettét? Hiszen Amundsen jól tudta, hogy Scott útban van a Déli-sarkra, épp eleget írtak róla a sajtóban, mégis úgy döntött, hogy megelőzi az angolokat. Vajon ő maga megtette volna ugyanezt?

Nansen minden bizonnyal a közös, norvég–angol, Amundsen–Scott expedíciónak örült volna legjobban, mely együtt jutott volna el a Déli-sarkra, s a megfigyelések és mérések gazdag termésével együtt tért volna szerencsésen haza. „Békés együttműködés nélkül” – mondogatta gyakran – „semmi nagy, semmi jó nem jöhet létre a világon.”

*

1912 nyarán Nansen a Spitzbergák északi pontjaihoz hajózott, hogy az Atlanti-óceán és az Északi-Jeges-tenger vízcseréjéről felállított merész elméletét ellenőrizze. Rég tervezte már ezt az utazást. Akkor még arról ábrándozott, hogy Évával együtt vágnak majd neki…

Most legalább gyermekeinek akarta megmutatni a jég világát, magával vitte hát a tizenkilenc éves Livet, meg fiát, a tizenöt éves Kaarét. A hajón velük együtt még egyszer érezte Észak ellenállhatatlan varázsát, és gyönyörködött a Spitzbergák szigettengerének rideg szépségében. Az Amsterdam-szigeten megmutatta nekik a helyet, ahol furcsa, s a maga nemében egyedülálló bálnavadász-település volt hajdan, melynek romjain ma már teljhatalmú úr a jég.

Hosszasan mesélt gyermekeinek a legnagyobb tengeri emlősök csordáiról, melyek hajdan tömegesen éltek a jeges vizekben, a vadászokról, akik bősz harcokat vívtak a zsákmány jogáért, a XVI. században híres Smeerenburgról, a Bálnazsír Városáról, melynek számos utcájában, házában a sarkvidéki nyár idején tízezer ember is összegyűlt.

„Hangok szüntelen zsivaja, ének, zene zúgott a tágas partokon. Soknyelvű, tarka tömeg, áruval tele boltok, műhelyek, a város gazdagságát, a bálnazsírt olvasztó kemencék, játékház, cirkusz, tánc- és gyűléstermek. A kikötőben éjjel és nappal, mivel mindig egyformán világos volt, bálnavadászatról visszatérő, felajzottkedvű tengerészek nyüzsögtek. Tarka ruhák villantak itt-ott a nőkön, akik mint pillangók a fényre – ide repültek a messze Északra, a férfiak után. A települést napjában többször is elárasztotta az ezen a földrajzi szélességen különleges csemegének, a friss kenyérnek ínycsiklandó illata. Fülsiketítő kürtszó jelezte, hogy a pékek most készülnek kiszedni a hatalmas kemencékből a pirosra sült cipókat, melyeknek jó illata elvegyült Észak folyékony aranyának, az olvasztott bálnazsírnak mindent átitató, émelyítő szagával.”

Kutatóútjárói visszatérve, Nansen temérdek mérés és számítás eredményeképpen megállapította, hogy Grönland északkeleti partjai és a Spitzbergák között a tengerfenék erősen felpúposodik, s az alsó vízréteg elé mintegy természetes gátat emel. A tudósok eleinte ezt a tézisét is, mint minden eddigit, kétkedéssel fogadták. Nyílt ellenvéleményt azonban nem mertek hangoztatni. Professzor kollégái csak fejüket csóválták tamáskodva. „Nansen ide, lángész oda – annyit minden diák tud, hogy az Északi-Jeges-tenger medre lapos. Majd kideríti az idő, kinek volt igaza” – vigasztalódtak némelyek. És az idő valóban kiderítette. Akkor még senki sem sejthette, hogy nem egészen ötven év múlva szovjet tudósok valóban rábukkannak majd, a ma már Nansen-küszöbnek nevezett magas, víz alatti gerincre, Grönland és a Spitzbergák között.

Fridtjof ezúttal sem vette szívére kartársai értetlenségét.

– A világ mindig tele volt, van és lesz irigyekkel – mondta nyugodtan.

– Drága Fridtjof, te nem most először nyúltál érzékeny pontjukhoz – figyelmeztette őt egyik professzor társa. – Nem is tudod, mekkora feltűnést keltett tudományos körökben a grönlandi expedíció előtt írt doktori disszertációd. Eredeti volt, teli új, friss észrevételekkel és merész javaslatokkal. Egyik opponens sem értette. Abban a reményben adták meg neked a doktori címet, hogy őrült expedíciód közben úgyis nyakadat szeged. S te ehelyett a dicsőség fényében tértél vissza.

*

1913 nyara megint csak a Magas Északon találja Nansent. Ezúttal vendégként hajózik, angol és orosz kereskedők meghívására, akik a nagy tudós és sarkutazó véleményét kérik: létrejöhet-e állandó, rendszeres forgalmú hajózási útvonal a szibériai partvonal mentén, a Kara-tengeren át, a Léna torkolatához. Ez lenne ugyanis az egyetlen útvonal, melyen elszállíthatnák az ország mesébe illő, természeti kincseit. Nansen az orosz kormány hivatalos vendégeként végighajózik az orosz partok mentén, egészen Vlagyivosztokig. Útban hazafelé Pétervárra is ellátogat, és az Orosz Földrajzi Társaságban tanácsot ad, miképp szervezzék meg Georgij Szedov expedíciójának felkutatását. Az expedíció két évvel előbb indult az Északi-sarkra, és nyoma veszett.

Nansen a három hónap leforgása alatt több ezer kilométert utazik, s megismer érdekes, hozzá hasonló jellemű embereket, akik nem riadnak vissza attól, hogy ábrándjaikat és terveiket tettekre váltsák. A tudósok, sőt hazájukat szerető egyszerű emberek könnyen megtalálják Nansennal a közös nyelvet. Mikor a professzor az Urálnál búcsút vesz Szibériától, ezt írja:

„Nehéz megválnom ettől a nagy és töretlenül egyszerű-vonalú, rideg természettől. Megszerettem ezt a hatalmas országot, mely végtelen, akár a tenger, a buja fűvel hullámzó sztyeppéket és hegyeket, a határtalannak tetsző, óriási erdőségeket, az óceán jéggé fagyott partját, a szabad, kihalt tundrát és a mélységes titkokkal teli tajgát.”

NANSEN KÜLÖNÖS „ÁLLAMA”

1914 augusztusa minden további, északi-sarki kutatóút tervét keresztülhúzta. Európát és az egész világot őrület szállja meg. Ezúttal azonban nem „fehér őrület”. Emberek gyilkolják egymást földön, vízen, levegőben.

A háború borzalmai Nansent lelke mélyéig megrendítik. Beszédeket mond, lángoló cikkeket, felhívásokat ír, melyekben józan megfontolásra int. De már késő. Szavát most senki sem hallgatja meg.

Három évvel később Norvégiát az éhség katasztrófája fenyegeti. A köves talajú ország a háború idején a gabonát csaknem az utolsó szemig Amerikától vásárolta. Az Egyesült Államok azonban 1917-ben maga is belép a háborúba, s beszünteti export szállításait a németekkel is kereskedő semleges államokba. Norvégia, még a háború előtt kötött egyezményhez híven, továbbra is exportálja Németországba természeti kincsét, a halat. Az egyezmény felbontása egyértelmű volna azzal, hogy Norvégia is belép a háborúba. A norvég kormány Nansentól kér segítséget. Ki más magyarázhatná meg az észak-amerikai politikusoknak, ha nem ő, – hogy Norvégia az éhség rémével néz farkasszemet?

Nehéz és súlyos felelősséggel járó feladat. Épp Nansenra szabott.

– Néhány hétnél hamarabb ne várj haza – figyelmezteti legnagyobb lányát indulás előtt.

És… tíz hónap múlva tér csak vissza az Egyesült Államokból.

Visszatér, s magával hozza az értékes okiratot, az „1. számú Pátens”-t, mely engedélyezi a gabona exportálását Norvégiába. Büszke sikeres közbenjárására, de egyszersmind aggodalom gyötri: elhanyagolta tudományos munkásságát. Szalad az idő, s Nansen most már gyakran mondogatja: „Még annyi a tennivalóm”.

Az 1918-ban megszületett versailles-i békeegyezmény nem adja vissza Nansen nyugalmát. Hosszú évekre lesz még szükség, míg Európa testén behegednek a súlyos sebek. Lassan-lassan visszatérnek otthonuk üszkös romjai közé az emberek. De nem mindenki. Csaknem egymillió katona él még az Atlanti-óceántól a Csendes-óceánig terjedő irdatlan térségeken szétszórt hadifogolytáborok százaiban. A háborút túlélték, de még mindig nem térhetnek haza családjukhoz. Telik az idő. A Nemzetközi Vöröskereszt tehetetlennek bizonyul. A Népszövetség 1920-ban plenáris ülésen vizsgálja meg az égető kérdést. S minél inkább belebonyolódnak a küldöttek a megoldandó problémák szövevényébe, annál inkább elkomorodnak. Ki fedezi a hazatérés költségeit? S mindenekelőtt: ki vállalja a megszervezését? Ki alkalmas arra, hogy eljárjon az érdekelt államok kormányainál, melyek annyi más fontos dologban sem jutottak még mindig közös nevezőre? Ki oldja meg az apró és fontos, kényes és súlyos kérdések ezreit? És végül, még ha akadna is valaki, aki hajlandó ilyesmire áldozni idejét és erejét – ki az, akire mindnyájan hallgatnak?

A Népszövetség küldöttei nem találnak választ az elébük tornyosuló kérdésekre, követik hát Norvégia államférfiainak

példáját. „Ha a feladat megoldhatatlannak látszik, Nansent kell segítségül hívni!” Számos ajakról hangzik fel egyszerre az ő neve, amikor a Nemzetek Palotájában lezajlott plenáris ülésen az elnök felolvassa a határozat szövegét:

– Olyasvalakit kell felkérnünk, aki az egész világon általános tiszteletnek és elismerésnek örvend. Valakit, aki már bebizonyította rendkívüli szervezőképességét és nagy bölcsességét.

Nansen, ki ez idő szerint a genfi norvég küldöttséget vezeti, hosszan fontolgatta a megtisztelő ajánlatot, mely minden további tudományos tervét keresztezte. Számot vetett azzal is, hogy a feladat, mely elé számos állam képviselőinek közvéleménye állította, gigantikus méretű.

– Tedd meg – kérlelték barátai. – Ki tehetné meg ezt, ha te megtagadod? Csaknem egymillió ember életét mentheted meg. Te képes vagy rá.

És Nansen vállalja a feladatot. Ismét odahagyja otthonát, munkáját. Beutazza Európát. Párizstól Moszkváig csaknem minden fővárosban megfordul megint. Adatokat gyűjt, tanácskozik, meggyőz, magyaráz, megtöri az ellenállást. Mindig harmadosztályon utazik, a legolcsóbb szállodákban lakik, néha padlásszobában száll meg, nem sokat törődik vele, mit és hol eszik. Szokott energiájával, ötletességével és szenvedélyével dolgozik, mindvégig fizetés nélkül. Ez a munkastílusa.

Nem könnyű a dolog. A Szovjet Köztársaságban a német és osztrák hadseregnek félmillió katonája volt még. Nem sokkal kevesebb orosz hadifogoly élt túl a határokon. A kapitalista államoknak nincs diplomáciai kapcsolatuk a fiatal Szovjet-

Oroszországgal. Nansen, a Vöröskereszt nevében, összehívja hát az érdekeltek: Szovjet-Oroszország, Németország, a volt Ausztria államai, Csehszlovákia és Lengyelország nagy konferenciáját. Eléri, hogy létrehozzák az egyszerűen csak Nansen-Bizottságnak nevezett választmányt. A munka, melyet egypár jóakaratú ember a vállára vesz, rendkívül nehéz. De nem hiábavaló.

Mielőtt megkezdték volna az akciót, melynek hatalmas méretei annyira megriasztották a Népszövetséget, az intézmény kiváló szakemberekből álló törzskara kiszámította, hogy egyetlen hadifogoly hazatelepítésének költségei megközelítik a kétszáz dollárt. Nansen csak bólogatott, mikor a hosszú és bonyolult számításokat elébe tették, majd maga látott munkához, amúgy Nansen módra. Számításai eredményeképpen a kétszáz dolláros költség mintegy kilenc dollárra csökkent. Neki köszönhető, fáradhatatlan erőfeszítéseinek, ébren töltött éjszakáinak, hogy csaknem harminc nemzet hadifogoly fiai tizennyolc hónap alatt hazatérhettek.

A fiatal Szovjet-Oroszországban, a súlyos szállítási nehézségek ellenére hetenként rendszeresen két szerelvényt, átlag négyezer embert juttattak a határra. Csaknem ugyanennyi orosz katona tért haza hetenként.

„Nincs egyetlen ország sem az európai kontinensen, amelyben a feleségek, anyák és gyermekek szemébe ne csalna könnyeket a hála, valahányszor csak kimondják jótevőjük, Nansen nevét” – olvasta Nansen meghatottan a kor egyik legkiválóbb diplomatájának nyilatkozatát.

És ez volt fáradozásának legszebb jutalma. Mintha anyja arcát látta volna, s fülébe csengett még az aggódó hang is: „Fridtjof, mi lesz belőled?” Arról álmodozott, hogy fiának útját emberek áldása kísérje.

A valóság legmerészebb anyai álmait is túlszárnyalta.

*

Nansen befejezte feladatát. Micsoda öröm végre visszatérni gyermekeihez, laboratóriumához, a könyvekhez, az egyetemhez. Mennyi kérdés megoldatlan még az oceanográfia terén! Nansen, már útban hazafelé, feljegyzi új ötleteit, terveit. Szeretné mihamarább valóra váltani valamennyit. Gondolatai gyakran időznek Amundsennél, aki 1918-ban, még mielőtt elnémult volna a háború ágyúdörgése, tíz társával hajóra szállt, ezúttal a *Maudra*, s elindult fel Északnak, hogy sodródjék a jéggel.

Nansent hazaérkezése után kellemetlen csalódás éri. Orvosa pihenőt rendel. Egészségét aláásta a mértéktelen munka. De alig telik el néhány hónap, a Nemzetközi Vöröskereszt ismét sürgető SOS-jeleket küld. „Jöjj, segíts, csak te segíthetsz.”

Megtagadhatja-e segítségét?

A háború forgószele csaknem másfél millió embert szórt szét a nagyvilágba. Gyermekeket, asszonyokat, öregeket. Most otthontalanok, éhesek, lerongyolódtak, nincsenek irataik, nincs életlehetőségük, jövőjük teljesen reménytelen. Ilyen szánalmasan kell vajon elpusztulniok? Nem akad senki, aki végre kezébe vegye sorsukat és segít rajtuk, hogy újra

kezdhessenek mindent? A Nemzetközi Vöröskereszt csakis Nansenre számít.

A háború iszonyú következményei láttán lelke mélyéig megrendült professzor újból munkához lát.

Ismét utazik, intézkedik, kilincsel, az emberi lelkiismeretre apellál, tervez, szervez, ellenőriz. Gyermekek tízezrei jutnak megfelelő gondozásba. Az éhezőket és rongyosokat jóllakatják és felruházzák. De még ez sem elég. Nansen egy merész ötlettel megoldja a legnehezebb problémát – a személyi igazoló okmányok dolgát. Egyik állam sem akar okmányt adni? Ad ő maga, saját aláírásával. Az úgynevezett Nansen-útleveleket rövidesen a világ államainak többsége elismerte.

„Semmiféle hatalom nem védelmezte ezeket a szerencsétleneket” – írta egyik kortársa. – „De hát Nansen egymaga vajon nem ér fel bármely nagyhatalommal? Alattvalóinak száma több millió. Mint minden állam, útleveleket ad polgárainak. Számos nemzet kormányában politikájának képviselői, gyámoltjainak védelmezői ülnek. Az ő pártfogoltjai szerteszét szóródva élnek, a világ minden táján: Európában, Kanadában, Brazíliában, Palesztinában, Mongóliában, Ausztráliában… Nansen államában mindenkinek jut hely. Görögöknek és örményeknek is, katolikusoknak és pravoszlávoknak, mohamedánoknak és zsidóknak, parasztoknak, munkásoknak, professzoroknak, hadirokkantaknak, öregeknek, asszonyoknak és gyermekeknek – a háború minden áldozatának.”

HARC MILLIÓK ÉLETÉÉRT

Nansen, kétévi fárasztó szervezőmunka után, ismét visszatér a házi tűzhely csendjéhez. Elégedett. Erejét nem kímélte, megfelelt a bizalomnak, feladatát teljesítette. Itt az ideje, hogy elhanyagolt tudományos munkájára gondoljon. De meddig?...

Ukrajna kincses földjének lakóit, a borzalmas szárazság következtében az éhség réme fenyegeti. Csaknem harmincmillió embert sújt a katasztrófa. A fiatal államnak a világháború, majd a polgárháború, s végül az intervenciós csapatokkal vívott háború évei után nincs elég ereje ahhoz, hogy egymaga hárítsa el az újabb csapást. Legalább négymillió tonna gabonára volna szüksége, amely negyven vagonjával számítva a vonatokat, hozzávetőleg tízezer szerelvényt töltene meg. Más Szovjet Köztársaságok szállítják ennek a mennyiségnek felét, a többit azonban meg kell vásárolni. A kapitalista államok, a Népszövetség tagjai, nem adnak hitelt erre a célra. Semmi áron és semmiben sem akarnak segíteni a szovjet államnak. A Népszövetségben senkit sem érdekel és senkit sem rendít meg emberek, embermilliók pusztulása.

Nansen nem bírja elviselni ezt. Megszakítja közép-ázsiai nagy, tudományos kutató-expedíciójának szervezését, és beleveti magát az éhség elleni harcba. Súlyos, kemény és kérlelhetetlen ez a harc. Nansen ismét felhívásokat, cikkeket ír, izzó beszédeket mond.

Minden hiába. Szavát csend fogadja. Fridtjof Nansen azonban nem ismeri a „vereség” fogalmát. Jól tudja, hogy a nagyhatalmak Genfben politikai okokból 300 tagadják meg konokul a hitelt, melynek összege oly elenyésző, hogy alig tenné ki egy nagyobbfajta cirkáló építésének költségeit. Elhatározza, hogy mindenkivel szembeszáll, *és* egyes-egyedül megszerzi a szükséges összeget.

És a hatvanéves férfi ismét vállalja a fárasztó utazást. Keresztül-kasul Európán. Megint gyűjtést rendez az egész világ társadalma, a jóakaratú emberek körében. Fáradhatatlan, mert tudja, hogy jó ügyért harcol. S ezúttal is győzelmet arat. A nehezen megszerzett pénzért élelmet vásárol Kanadában, Ausztráliában, sőt lisztet még Lengyelországban is. Az egyetlen ember törhetetlen akaraterejével kiküzdött segítség még időben érkezik. Ukrajnába árad az életet adó gabona.

Nansen szervező tehetsége, kifogyhatatlan tettereje mindenkit meglep, és növeli bámulóinak táborát. Nem kapkod sohasem, megfontolja, hol, milyen termékeket vásároljon, hogy kalóriaértékük is meglegyen és a táplálkozás helyi sajátosságainak is megfeleljenek. Erőt és fáradságot nem kímélve kiharcolja az olcsó szállítást, ellenőrzi az induló vonatokat, maga ügyel a vagonok lepecsételésére, sőt még az élelmiszerek elkészítését is maga ellenőrzi. Észben tart minden apróságot, meg tudja, hogy némelykor ilyesmi dönti el az egész akció sorsát.

1921 végén Nansen díszoklevelet kap a Szovjet Köztársaságtól. A levél szövege a következő:

A Szovjetek Kilencedik összoroszországi Kongresszusa megismervén az ön jótékony tevékenységét, mellyel a Volga-melléki parasztság segítségére sietett, a Szovjet Köztársaságok Szövetsége dolgozó millióinak nevében mély háláját fejezi ki önnek.

Az orosz nép mindig megőrzi emlékezetében a nagy tudós, kutató és honpolgár, Fridtjof Nansen nevét, aki hősiesen utat tört nemcsak a Magas Észak örök jegében, hanem a kapitalista államokat kormányzó osztályok határtalan közömbösségének és lelketlenségének gátjai között is.

1921. december 25.

A Szovjetek IX Összoroszországi Kongresszusának
elnöke
MIHAIL KALINYIN

Ezzel egyidejűleg a moszkvai Küldöttek Tanácsa tiszteletbeli tagjává választja Nansent.

Senki sem csodálkozik, amikor Fridtjof Nansen 1922 végén, a történelemben ismert egyik legnagyobb emberbaráti tevékenység elismeréseként, megkapja a Nobel Béke-díjat. Sokakat meglep azonban az a hír, hogy Nansen a díj tetemes részét, száznegyvenezer koronát, Szovjet-Oroszországnak adományoz, két mezőgazdasági tudományos kutatóállomás építésére. A többi pénzt a háború áldozatainak, a görög és örmény menekülteknek, a törökországi pogromok menekültjeinek segélyezésére fordítja. De még ezzel sem elégszik meg. Amikor Ericksen, műveinek dán kiadója további

száznegyvenezer korona tiszteletdíjjal ünnepelte a Nobel-díjast, Nansen ezt az összeget is haladéktalanul ugyanazokra a célokra továbbította. A példa általános lelkesedést keltett, és sok követőre talált.

Mind többen, magánszemélyek és intézmények adakoztak tehetségük szerint, a szűkölködők és a támogatásra szorulók megsegítésére. Márpedig ilyenek mindig akadtak. A világban tovább folytatódott a tragédia, melynek első felvonása a háború volt. Törökországban szörnyű kegyetlenséggel, büntetlenül gyilkolták halomra az örményeket. Csaknem egymillió asszonyt, gyermeket és férfit koncoltak fel. Akik életben maradtak, fejvesztetten menekültek a határon túlra vagy a magas hegyek közé, ahol a biztos pusztulás várt rájuk.

A Nemzetközi Vöröskereszt és a Népszövetség, melynek szervezetében a háború után a világ csaknem valamennyi államának képviselője helyet foglalt, tehetetlenül nézte a tömegkatasztrófát. Helyet kellett találni a földön ezeknek a boldogtalanoknak, helyet, ahol újra kezdhetik életüket, ahol visszanyerhetik emberi méltóságukat.

Nansen megint csak megszakítja nemrég megkezdett tudományos munkáját. Ismét emberéletekért kell küzdenie. Rengeteg embert kell jóllakatni, felruházni a szokásos módon, kevés pénzből. Fridtjof azonban nem hátrál meg sohasem.

1925-ben egy kis kikötőből, éjjel táviratozik az athéni kormánynak, azonnali hitelt kér, hogy Szíriában gabonát vásároljon és elszállíttassa, mert így segíthet leggyorsabban a görög menekülteken. A görög kormány hat óra leforgása alatt kétmillió font sterlinget utal ki erre a célra, a szállításban

azonban nem segíthet. Hat nappal később, Nansen közbenjárására, egy másik ország kormánya ad hajókat, melyek el is szállítják a gabonát rendeltetési helyére. Nansen Szovjet-Oroszországba utazik, mert úgy véli, ott hazára lelhetnének az otthontalanok. Tárgyal, érvel, vitatkozik, a legjobb megoldásokat javasolja, s ezzel örök hálára kötelezi azokat, akiknek érdekében ennyit fáradozik. Halála után sokan közülük szentül hiszik, hogy „Nansen most a fő helyen ül, az Úr jobbján, és onnét vigyáz továbbra is úgy, mint életében, az örmény népre”.

*

Genf lakói jól ismerik a kissé már hajlott hátú, magas férfit. Széles karimájú szürke puhakalapja homlokába húzva, ezüstös bajusza alatt szelíd mosoly bujkál. A tágas sétatereken üldögélő fiatal anyák s a körülöttük játszadozó apróságok láttán gondterhelt, okos szeme felderül. Ha minden embernek a világon ilyen gondtalan gyermekkora lehetne!… Ha soha többé nem lennének szomorú, éhes, otthontalan gyermekek!…

Nansen megszaporázza lépteit. Ma is, mint rendesen, elkésik a Népszövetség üléséről. Ezeken az üléseken csupán a szónokok gyönyörködnek saját kerek mondataikban, s élvezettel lubickolnak üres szavaik áradatában. Szavak, szavak, szavak… Ebben a szép palotában szó-patakok folyamokká, s tengerekké dagadnak. De milyen kevés szót váltanak tettre!

Nansen gyakran elhagyja a félhomályos tanácstermet, mintha fárasztaná a sok üres beszéd. Hosszú, türelmetlen

léptekkel jár fel s alá a folyosón, sorára várva.

S akkor végre – tárgyilagos és kemény szavak hangzanak az emelvényről, s minden egyes szó tetteket követel. Mint félrevert harang kondulása, olyan Nansen szava, amikor igazságot követel az elfeledetteknek. Nem fukarkodik a keserű szavakkal sem, ostorozza a lelketleneket, akik a közömbösség hűvös álarcát öltik magukra, valahányszor a még megelőzhető szerencsétlenségekről hallanak, akik minden kényelmetlennek vélt döntés elől könnyedén kitérnének. Makacsul, kitartóan ostromolja a közömbösség falát, a szívekhez folyamodik.

A küldöttek maguk között gyakran „a világ lelkiismeretének” nevezik Nansent.

…..Ki ne emlékeznék közülünk az emelvényről szónokló Nagy Norvégra? Ki állhatott ellen rendkívüli energiája, szent lelkesedése varázsának, mellyel az igazságtalanul bántalmazottakat védte?” – írja egyik küldött-társa. – „Ő maga volt a testet öltött igazság, becsület, nemeslelkűség. Nem volt igaz ügy, mely Nansenben ne talált volna védelmezőjére. Nagyszerű művet alkotott ereje, egészsége, s végül élete árán.”

Nem mindegyik küldött osztotta természetesen ezt a véleményt. A Népszövetség soron következő teljes ülésén akadtak olyanok is, akik ilyenformán tréfálkoztak:

– Reméljük, hogy Nansen ezúttal nem fedezett fel megint valami szerencsétlen „újszülöttet” vagy elnyomott országot. Mert, ha igen, megint addig rágja a fülünket, hogy segítsünk rajta, míg csak el nem éri célját.

Nansen nem törődött a gúnyolódókkal. Tudta, miért harcol, minden erejével. Súlyos gondokat okoz neki a Népszövetség

jövője. Eleinte örült, amikor a szervezet létrejött, nagy reményeket fűzött hozzá, ebben az időben azonban már világosan látta gyengeségét és tehetetlenségét.

BÚCSÚ

– Igaz, hogy behódolt mind a két pólus, de bámulatosan kevés értékes tudományos ismerettel gyarapodtunk azóta, – amióta a *Fram* visszatért a sarkvidéki tengerekről – panaszolja barátainak Nansen.

Élénken foglalkoztatják őt az éghajlati ingadozások okai, s még mindig nem hagyja nyugodni az Északi-Jeges-tenger talánya. Talán az új, az idő tájt szenzáció számba menő közlekedési eszközök, a léghajók és a repülőgépek majd lehetővé teszik a rejtély gyorsabb megfejtését? De vajon alkalmasak-e az „acélmadarak” a sarkvidéki kutatások céljaira?

Az Északi-sarkvidék fölött végrehajtott első repülés megadja a választ a kérdésre. A lengyel Jan Nagórsfy, az orosz flotta tisztje, 1914-ben a történelemben elsőként emelkedik a levegőnél súlyosabb gépével a jégmezők fölé. Nansent mindenki másnál lázasabban érdekli ez a teljesítmény. Előre látja, mekkora lehetőségek nyílnak végre a sarkkutatók előtt.

Fáradhatatlan buzgólkodásának eredményeképpen 1924-ben megalakul a világ első Nemzetközi „Aeroarktisz” Társasága, mely a Magas Észak légi felderítései választja céljául. Nansen professzor, az intézet megválasztott, örökös elnöke, maga dolgozza ki a merész terveket, maga vizsgálja meg a megvalósítandó kutatások legapróbb részleteit. Elsőként javasolja, hogy tanácsos lenne az Északi-Jeges-tenger jegével együtt sodródó kutatóállomásokat létesíteni. Vakmerő gondolat,

a korabeli technikai lehetőségekhez mérten túlontúl vakmerő, sok év elteltével azonban a szovjet tudósok megvalósítják elképzelését. Az „Északi-sark 1”, az első kutatóállomás az Északi-Jeges-tenger sodródó jégmezői között, melyet 1937-ben létesítettek, Nansen álmát valósította meg.

1927-ben új csillag bukkan fel a sarkvidék égboltozatán, s fényével sok régebbi csillagot elhomályosít Richard Byrd, fiatal amerikai pilóta elsőként repül át az Északi-sark fölött, alig néhány órával megelőzve Amundsent, aki a *Norge* léghajón jut el ugyancsak az Északi-sarkra. Nansen örül, hogy a sarkvidék megismerésében mind nagyobb szerephez jutnak a repülőgépek.

Töretlen szellemi erővel segít Amundsennek két előbbi hidroplános sarkvidéki expedíciója tudományos eredményeinek feldolgozásában. Elsőként üdvözli őszinte örömmel az ifjúkori álmait megvalósító Amundsent, amikor a *Norge* léghajón eléri az Északi-sarkot.

– Mégsem tévedtem hát, amikor azt állítottam, hegy a Déli-sark önnek csak az Északi-sarkra vezető út első állomása volt – bizonygatja.

– Igen, csakhogy az Északi-sarkon nem én voltam az első!… – kesereg Amundsen, akinek továbbra is az elsőség a legfontosabb. – Örülök, hogy nem születtem később, mert már semmi felfedeznivalóm sem maradt volna. Talán a Hold… Különben, ma már mindegy – teszi hozzá, kis szünet után. – Utazói pályámat befejeztem. Sok örömet és dicsőséget hozott, igaz, de nem látom, mit tehetnék még

Alig fél évvel ezután, a fjord partján álló kedves kis házba, melyben Amundsen a győzelmes expedíciók fáradalmait pihente ki és emlékiratain dolgozott, féktelen erővel ismét betört az Északi-sark szele. Egy olasz sarki expedíció léghajóját, az *Italiát* az Északi-sarknál visszatérőben szerencsétlenség érte. Az Északi-Jeges-tenger jégmezőin hányódó hajótöröttek segítséget vártak. Az idő sürgetett, a tavaszi nap olvasztotta már a jeget. Minden pillanatért kár. A mentőakció különlegesen nehéznek ígérkezett. Tapasztalt vezető kellett hozzá…

– Miért is nem vagyok fiatalabb? – panaszolja Nansen barátainak, miközben nyugtalanul figyeli a fejleményeket. – Roald boldog lehet, igazán irigylem. Sokért nem adnám, ha helyében lehetnék.

Amundsen Tromsőből indul a francia *Latham–20* hidroplánon. A Spitzbergákra utazik, ott kell megszerveznie a további légi segélyt. Indulása után egy órával még megkérdezi rádión a tromsői meteorológiai megfigyelő állomást, milyen állapotban van a jég a Medve-szigettől északra. Nem sokkal később, egy hajó rádiósa gyenge SOS-jelzéseket hall, de semmiképpen sem tudja megállapítani, honnan, milyen irányból. És ez minden. A hallgatás eleinte nem nyugtalanító. Közismert Amundsen hatalmas sarkvidéki tapasztalata, senki sem kételkedik benne, hogy bármilyen helyzetből megtalálja a kivezető utat.

Nansen is bizakodó:

– Ne féljetek. Ha senki más, de Amundsen majd csak boldogul – mondja.

A hajótöröttek segítségére siető mentőakció mind nagyobb méreteket ölt. Hat nemzet képviseletében másfélezernél több ember vesz részt benne. Tizennégy repülőgép és tizenhat hajó gyülekezik az Északi-Jeges-tengeren. A *Krassin* jégtörő legénysége végül is átverekszi magát a jégmezőn, és megmenti az olaszokat a pusztulástól.

Amundsenről azonban semmi hír. Világszerte milliók lesik, várják napról napra –, de hiába, még mindig hiába. Néhány hónap múltán a Medve-sziget környékén hajózó halászok kifogják a Barents-tenger hullámaiból a hidroplán úszótalpát, később pedig a *Latham–20* feliratú tartalék tartályt. Az önámításnak ezzel vége. Most már bizonyos: Roald Amundsen soha többé nem tér vissza a fjord menti csendes kis házba. Az Északi-sark magának követelte őt.

Tanítványa és barátja tragikus halálának évfordulóján Fridtjof Nansen megállt a fjord partján ott, ahonnan a *Fram* – úgy tetszik, nem is olyan régen – nekivágott a távoli jégvilágnak Roald vezetésével. És lassan, óvatosan, mintha attól félne, megbolygatja annak álmát, aki már örök nyugalmat lelt a tengerben, vízre bocsátotta a Liv-fonta koszorút. Azután aggodalmas pillantást vetett gyermekeinek és unokáinak népes csoportjára.

– Mit gondoltok, drágáim, nem jött el még az én időm? – kérdezte, félig tréfásan.

*

Évek óta a világ minden tájáról díjakkal, kitüntetésekkel

halmozzák el a nagy embert, ő azonban nem sok fontosságot tulajdonít az ilyesminek. Túlságosan szerény. Sosem tudta, miféle érdemérmek vagy kitüntetések töltik meg íróasztala fiókjait, hányféle, s melyik egyetem, intézmény adott neki címet, rangot. Csak egyetlen tisztségre emlékezett élete végéig, arra, hogy az ifjúság, egyetemi hallgatók választották őt tiszteletbeli rektorrá. A skót St. Andrews egyetem diákjainak évtizedes, sőt talán évszázados hagyománya volt, hogy évről évre maguk választottak rektort maguknak az ország legkiválóbb tudósai vagy kedvenc íróik közül. Választásuk 1926-ban Fridtjof Nansenra esett. Első ízben szegték meg a tradíciót, és adományozták a megtisztelő címet idegennek.

„Szívem mélyéig meghatódtam, amikor a kis állomáson vörös tógát és bojtos kalapot viselő diákok százai fogadtak énekszóval, kiáltozásokkal. Kifogták a négy fehér paripát, és maguk húzták fogatomat végig a városon, az egyetem kapujáig” – mesélte boldogan Nansen. – „Gyakran hallgattam már végig különféle egyetemeken promontorokat, akik a tudományos fokozat adományozásának indokolásaképpen dagályos szóvirágokban egekig magasztalták érdemeimet. St. Andrewsban a diákok egyszerű szavakkal magyarázták, hogy miért éppen engem kértek fel, norvég létemre, e kitűnő tisztség viselésére. Melegség áradt el szívemben, mikor az ünnepélyes eskü után, melynek szövegét megsárgult pergamentről kellett felolvasnom, vállamra kanyarították a vörös tógát, az egyetemhez való tartozás jelképét, majd felzúgott, s betöltötte a hatalmas boltozatos aulát hazám himnusza.

Igen, mi szeretjük ezt a földet…

énekelték mindnyájan. Norvégül. Jól kieresztettem hangom, és én is csatlakoztam a kórushoz.

A régi szokás megkívánja, hogy az ünnepségen az újonnan megválasztott tiszteletbeli rektor, maga választotta témáról, beszédet mondjon. Még időben tudtomra adták, hogy a hagyomány szerint a diákok félbeszakíthatják a szónokot, kérdéseket tehetnek fel neki, sőt, még mielőtt befejezné mondókáját, ellenvéleményt is nyilváníthatnak. Múlt évi elődömet, Rudyard Kiplinget pillanatonként félbeszakították, néhány évvel ezelőtt pedig John Galsworthy beszéde teljesen beleveszett a terem morajába. Kíváncsi voltam, velem mi lesz. Elhatároztam, arról beszélek a fiataloknak, amit én az életben a legfontosabbnak vélek – a tudományról, az ismeretlen megismerésének szenvedélyéről, arról az örömről, melyet a minden ember életútján tornyosuló nehézségek leküzdése szerez. Az önmagunkon aratott győzelemről, az ész vezette bátorságról, melynek sosem szabad féktelen őrületté fajulnia, az akaraterőről, mely nélkül nem méltó nevére *az* ember. Izgatott, ifjú hangok zsivajában kezdtem beszélni. A hirtelen beállott csendben eleinte önkéntelenül is az előre beharangozott közbekiáltásokat és kérdéseket vártam. A sok száz rám szegeződő szempár és átszellemült arc láttán azonban mindent feledtem, és beszéltem szakadatlanul, mint a vízfolyás. Oly forrón áhítottam megosztani ezekkel a fiatalokkal minden

tapasztalatomat, átönteni szívükbe azt a felfedező szenvedélyt, mely életem annyi boldogságának forrása volt!

Nem tudom, mit tanultak hallgatóim ebből, a bizony hosszúra nyúlt előadásból. Nekem csak annyit mondtak, hogy az aulában órák hosszat uralkodó csöndet úgy örökítették meg a diákkrónikákban, mint a St. Andrews egyetem históriájában példa nélkül álló eseményt.”

MÉG OLY SOK A TENNIVALÓM!

Gyorsan repül az idő. Nansen türelmetlenebbül siet. mint valaha, tudományos tervei megvalósításával. Mintha félne, hogy nem valósíthatja már meg valamennyit. Az Arktiszi Légikutató Társaság tagjai nem panaszkodhatnak munkahiányra. Az ősz elnök egyiküket sem hagyja huzamosabban pihenni. Mind merészebb feladatokat bíz rájuk, új meg új utasításokat ad, és gondosan maga ellenőrzi, vajon jól, pontosan és időben teljesítették-e valamennyit.

Amundsen, Byrd és Nobil repüléseinek tapasztalatain okulva, Nansen társaival együtt úgy dönt, hogy a Németországban akkoriban megszerkesztett, modern, *Graf Zeppelin* nevű léghajó tegye meg az első, tisztán tudományos jellegű repülőutat az Északi-sarkra.

Az első, Aeroarktisz-expedíció 1929 nyarán indul majd a Magas Északra.

Nansen nagy fontosságot tulajdonít a tervezett kutatások eredményeinek, és lelkesen válogatja össze a különféle tudományágak legkiválóbb szakembereit. Az általános tudományos irányítás, Nansen javaslatára, az ismert szovjet sarkkutató, Szamojlovics professzor feladata lesz. Két német tanítvány, Weickmann és Karolus felelnek a meteorológiai megfigyelésekért. A történelemben első ízben, ez az expedíció vizsgálja majd a léghajó kosarából kibocsátott rádiószondák segítségével a magasabb légrétegeket. A kutatómunkát ezeknek

a műszereknek a feltalálója, a leningrádi Molcsanov professzor maga vezeti. Végül egy svéd, meg két amerikai tudós csatlakozik még a különleges csoporthoz.

A léghajó német parancsnoka, a tudós Eckener doktor gondosan válogatja meg huszonnyolc főnyi legénységét. A léghajó rádiótávírásza az orosz Krenkiel lesz.

Leningrádi, majd berlini tanácskozásokon kijelölik a *Graf Zeppelin* útvonalát, és megbeszélik a hatalmas vállalkozás minden részletét. Az utolsó pillanatban azonban kiderül, hogy az Aeroarktisz szerény anyagi eszközeiből már nem fedezheti az egyre növekvő tudományos program óriási költségeit. A programot azonban senki sem akarja korlátozni vagy csökkenteni, egyik tudós sem hajlandó lemondani kutatásairól, sőt saját programját minduntalan még meg is toldja valamicskével. Nos, akkor a repülést el kell halasztani egykét évvel. Ez idő alatt talán összegyűjtik majd a szükséges összeget.

– A technika oly nagy és gyors léptekkel halad előre – állapítja meg az expedíció egyik szervezője –, hogy minél később indulunk útnak, annál bizonyosabb a siker.

„Könnyen beszél” – jegyzi fel Nansen, aki valóságos csapásnak érzi ezt a késedelmet. – „Ez az úr megteheti, hogy ne siessen, még épp elég fiatal ahhoz, hogy sok mindenre jusson ideje az életben, de én… „

Honnan szerezhetne pénzt az expedícióhoz? Nansen fittyet hány az orvosok intelmeinek, nem hallgat szerettei kérlelésére és érveire, hanem Kanadába és az Egyesült Államokba utazik, hogy ott felolvasásokkal szerezze meg a szükséges összeget. Beszél utazásairól, kalandjairól, élményeiről, szándékairól.

Szónokol nagy egyetemi aulákban, színháztermekben., földrajzi társaságok üléstermeiben, klubokban, iskolákban. Ezrek, tízezrek hallgatják. Hallgatóságát magával ragadja a szenvedély, mellyel Nansen elébük tárja a jég fenyegető világának rejtélyeit s az eljövendő kutatások távlatait, Alig engedik le a szónoki emelvényről.

„… ismerem korom legnagyobb felfedezőit” – írja egy neves korabeli publicista –, *„de Nansenhez egyőjüket sem hasonlíthatom.* Tudása mély, híre bejárta a világot, egyszerűsége senkiéhez sem mérhető.”

Elhalmozzák meghívásokkal. Ugyan, ki ne akarná hallani a Nagy Norvégot? Az előadások után se vége, se hossza a kérdéseknek. S az előadó egyet sem hagy megválaszolatlanul. Egy helyett két, három óra hosszat is beszél. Mindenre és mindenkire gondol, csak önmagára nem. Boldoggá teszi a lelkesedés, melyet felébresztett hallgatóiban, akik között minden bizonnyal jövendőbeli utódai is ott vannak. Lányához írt levelében azonban keserűen állapítja meg, hogy ereje gyakran elhagyja, sokkal fáradékonyabb, mint hajdanában volt. Szíve mind gyakrabban kellemetlenkedik. Az a szív, mely senkitől sem tudott megtagadni soha semmit.

*

– Fenn járásról szó sem lehet. Néhány hétig feküdnie kell! – jelenti ki a doktor ellentmondást nem tűrő hangon. Ezúttal süket fülekre talál a páciens heves tiltakozása.

Nansent azonban nem könnyű ágyhoz szögezni. Nem bírja elviselni a rabságot, a kényszerű semmittevést, látni sem bírja orvosságosüvegekkel, dobozkákkal megrakott éjjeliszekrényét. Ingerli a látogatók részvevő arca, nem akar vigasztaló szavakat hallani. A világ minden tájáról özönlenek a levelek, azok írnak, akik életüket köszönhetik neki, de még ezeknek a leveleknek sem örül.

– Tedd félre, majd később átnézem őket – kéri lányát.

Liv már nem talál helyet a levelekkel megtömött polcokon, melyek a falak mentén végig padlótól a mennyezetig, több szobát megtöltenek.

Jobb a magány. Rég volt, amikor Fridtjof Nansen naplójába jegyezte, hogy „… a civilizáció nagy központjainak kavargó zűrzavarában hiába keres enyhülést és szabadulást az ember, ezt csak a magányban találhatja meg”. Fárasztja az írás, s a fáradtság elszomorítja. Kedvenc szórakozásához, a rajzoláshoz tér vissza még a legszívesebben.

Nemhiába írja emlékirataiban egy világhírű festőbarátja:

„Ha Fridtjofból nem nagy sarkkutató és tudós lesz, bizonyosan nagy festő vált volna belőle.”

A takarón egymásra halmozódnak a lapok. Egyiken a sarki fény lebegő szalagjai lüktetnek az ég hideg sötétkékjén, ott lopakodó medve óvatos lépte váj mély nyomot a hóba. Hatalmas rozmárfej fenyegeti, támadásra kész agyaraival a törékeny dióhéjnyi kajakot, vagy felkavart hófellegbe vész a súlyosan megrakott szánokat húzó kutyák erőfeszítéstől meggörbült háta. Vonásaiban élettől lüktet az idevarázsolt Északi-sarkvidék, és visszaidézi az elszállt ifjúságot.

– Liv, mondd meg végre, mikor engedtek fölkelni? Nincs időm betegeskedni. Minél hamarabb meg akarok gyógyulni! – panaszkodik lányának. – Még oly sok a tennivalóm, mielőtt elindul a *Zeppelin* az expedícióval. Mikor végezzem el? Tudod, hogy a Ferenc József-föld, meg az Északi-föld, meg az Új-Föld, meg az Új-Szibériai-szigetek fölött röpülünk majd át? Rengeteg vizsgálatot végzünk a levegőből, talán felderítjük végre a titokzatos szárazföldek rejtélyét is. Fantasztikus dolog, gondold csak meg! Alig várom már azt a pillanatot. Képzeld el, milyen gyönyörűek lehetnek az északi tájak a magasból?…

*

1930-ban kivételesen enyhe volt a tél. Korán beállt a tavasz, derűsen, napsugarasan. Egykettőre elolvasztotta a havat, frissen szántott föld illatát sodorta mindenfelé a szél, a virágágyak nárcisz-soraiban a tavasz mosolya tükröződött. Senki sem vette észre, mikor borultak zöldbe a fák, mikor bomlottak ki az orgona szirmai, mikor lepte el aranyos bodorkák és fehér százszorszépek sűrű csillagraja a gyepet.

Nansen feltolta homlokán elmaradhatatlan, széleskarimájú kalapját, úgy süttette sovány arcát a napfényben. Boldog volt. Megint járkálhatott, dolgozhatott. Már csak egy év választotta el a jég fölött szálló, oly nehezen várt légi expedíciótól.

Kényelmesen ült a tornácra kiállított karszékben, boldogan szívta tüdejébe a frissen locsolt pázsit balzsamos illatát hordozó üdítő, májusi levegőt. Tekintete nem bírt megválni az előtte elnyújtózó reggeli tájtól.

A távolban a fjord szelíd hullámain ezüst szikrákat gyújtott a nap, fenn hófehér sirályok csapata keringett. Éles kiáltozásuk néha elnyomta az első virágok közt fáradhatatlanul sürgölődő méhek egyhangú döngicsélését.

– Milyen csodálatos reggel! Nem volt többé maradásom odabent. Itt várom meg a postást. Bizonyosan hoz nekem valami érdekeset – mondta menyének Nansen, s megigazgatta takaróját a térdén. – Minden virágban áll már, csak a mi öreg hársunk nem bont még rügyet. Maholnap kizöldül ő is. Szerencsém van. Jóvoltából mindig kétszer élem át a tavaszt…

Ezek voltak utolsó szavai.

{1} 1925-ig ez volt a neve Norvégia fővárosának, a mai Oslónak.

{2} Franklin, Sir John: 1786–1847, angol felfedező. A XIX. század első felében több sikertelen expedíciót vezetett az Északnyugati-átjáró felkutatására. 1819-ben Kanada északnyugati részén elérte az Északi Jeges-tengert. 1845-ben ismét elindult az Északnyugati-átjáró felkutatására, erről az útjáról nem tért vissza.

TARTALOMJEGYZÉK

CÍMOLDAL
I. HOGYAN KEZDŐDÖTT?
AZ ELSŐ KIRÁNDULÁSOK
VÉGY PÉLDÁT ÜKAPÁDRÓL
AZ ÖRDÖGBE IS,
HOVÁ LETTEK A FÓKÁK?
A MESSZI ÉSZAK JÉGVILÁGÁBAN
NÁPOLYBAN
IGAZA VOLT-E
RŐTSZAKÁLLÚ ERYKNEK?
II. SÍTALPAKON GRÖNLANDON ÁT
„CSAK ŐRÜLTNEK TÁMADHAT
ILYEN ÖTLETE!”
NANSEN ELSŐ SARKVIDÉKI
EXPEDÍCIÓJA
VÉGTÉRE IS, AZ EMBER MÉGSEM
JEGESMEDVE!
(Névtelen)
JELBESZÉDDEL KÖTÖTT
ESZKIMÓ-BARÁTSÁG
GRÖNLAND NEM TÁRJA KI KAPUIT
A NÁPOLYI LEVES
MINDENNÉL JOBBAN ÍZLETT
VALÓBAN NINCS A VILÁGON SEMMI MÁS,
CSAK JÉG?
ILYEN TEKNŐBEN MÉG SOHA SENKI SEM

HAJÓZOTT!
KÉNYSZERTELELÉS IGLOOBAN
III. A NAGY KÉSZÜLŐDÉS
„MINDENKÉPPEN UTAZOM
AZ ÉSZAKI-SARKRA!”
A JEANNETTE RONCSAI
MUTATJÁK AZ UTAT
NANSEN HAJÓJA
EXPEDÍCIÓM NEM ÉHEZHET
„EZ A TERV KÉPTELENSÉG,
SŐT – ÖNGYILKOSSÁG!”
„A FRAM NEVET ADOM NEKED!”
ÉVA NEHÉZ NAPJAI
IV. JÉGVILÁG ÉS SARKI ÉJSZAKA
VÉRFOLTOK A FALON
A BALJÓS TIZENHÁRMAS,
„EZ AZ EMBER NEM PARANCSNOK”
A RÉNSZARVASOK SZIGETE –
A MEGLEPETÉSEK SZIGETE
NYUGTÁVAL DICSÉRD A NAPOT!
MINTHA PUSKAPOROS HORDÓN
ÜLNÉNK…
MEDVE-LÁTOGATAS
MI LEHET SZEBB
A SARKVIDÉKI ÉJSZAKÁNÁL?
A VÁGYAT NEM GYŐZHETEM LE
BÁTRAK KÖZÖTT A LEGBÁTRABB
KÉSZÜLŐDÉS AZ ÉSZAKI-SARKRA
A FRAM ÉLETHALÁLHARCA
A JÉGGEL
VISZONTLÁTJUK-E MÉG EGYMÁST?
V. AZ ÉSZAKI-SARKVIDÉK SZÍVÉBEN

TÖVISES A DICSŐSÉG ÚTJA
GYŐZELEM ÉS HALÁL, VAGY
VISSZAVONULÁS?
LÁTTAD MA MÁR LINÁT?
NEM AZ ÉSZAKI-SARK
A LEGFONTOSABB!
VERESÉG. NEM AZ ELSŐ,
ÉS NEM IS AZ UTOLSÓ
ELTÉVEDTEM!
A „VÁGY-TÁBOR”
AZ „ÍGÉRET FÖLDJE”
„LŐJ, MÍG NEM KÉSŐ!”
A BÁTORSÁG TÖRETLEN,
DE SZÉTFOSZLOTT A REMÉNY…
A HARMADIK ÉJSZAKA
A SARKVIDÉKEN
A LEGJOBB MOSDÓSZER
A MELEG MEDVEVÉR
NINCS ÜGYESEBB TOLVAJ
A SARKI RÓKÁNÁL
KÖNNYEBB A JÉGGEL HARCOLNI,
MINT ÖNMAGUNKKAL
HARC, A KAJAKOKÉRT
SZÁZ ÉVBEN EGYSZER FORDUL ELŐ
ILYEN TALÁLKOZÁS

VI. AZ EMBER

EGY KÖTETRE VALÓ TÁVIRAT
AZ ELLENFELEK
DICSHIMNUSZOKAT ZENGENEK
A „FEHÉR ŐRÜLET” HATALMÁBA KERÍTI
A FÖLDGOLYÓT
KÉRJÜK ÖNT,

LEGYEN NORVÉGIA KIRÁLYA
MEGINT CSAK MAGAMRA HAGYSZ?
A DÉLI-SARKON ÁT VISZ AZ ÚT
AZ ÉSZAKI-SARKRA?
ÉSZAK HÍV
NANSEN KÜLÖNÖS „ÁLLAMA”
HARC MILLIÓK ÉLETÉÉRT
BÚCSÚ
MÉG OLY SOK A TENNIVALÓM!